

**KORUYUCU AİLE OLMA ŞARTI SAĞLAYAN
EŞLERİN KORUYUCU AİLE HİZMET MODELİNE
İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ**

**2022
YÜKSEK LİSANS TEZİ
SOSYAL HİZMET ANABİLİM DALI**

Sinem KİBAROĞLU

**Danışman
Doç. Dr. Oğuzhan ZENGİN**

**KORUYUCU AİLE OLMA ŞARTI SAĞLAYAN EŞLERİN KORUYUCU
AİLE HİZMET MODELİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ**

Sinem KİBAROĞLU

Doç. Dr. Oğuzhan ZENGİN

T.C.

Karabük Üniversitesi

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü

Sosyal Hizmet Anabilim Dalında

Yüksek Lisans Tezi

Olarak Hazırlanmıştır

KARABÜK

Mart 2022

İÇİNDEKİLER

İÇİNDEKİLER	1
TEZ ONAY SAYFASI.....	4
DOĞRULUK BEYANI	5
ÖNSÖZ	6
ÖZ.....	7
ABSTRACT.....	8
ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ.....	9
ARCHIVE RECORD INFORMATION	10
KISALTMALAR	11
ARAŞTIRMANIN KONUSU	12
ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ.....	13
ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	15
ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ.....	21
KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER	22
1. BİRİNCİ BÖLÜM.....	24
KAVRAMSAL ÇERÇEVE.....	24
1.1. Çocuk ve Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuk Kavramı	24
1.2. Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuklara Yönelik Sunulan Hizmet Modelleri..	28
1.2.1. Biyolojik Aile Yanında Bakım	30
1.2.2. Gündüzlü Bakım, Kreş ve Evde Bakım	31
1.2.3. Kurum Bakımı	31
1.2.4. Evlat Edinme	34
1.2.5. Gönüllü Aile.....	34
1.2.6. Koruyucu Aile	35
1.3. Koruyucu Aile Hizmet Modeli	37
1.3.1. Türkiye’de Koruyucu Aile Uygulaması.....	38
1.3.1.1. Koruyucu Aile Hizmetinin Yasal Dayanakları.....	40
1.3.1.2. Koruyucu Aile Hizmetinin Amacı ve Önemi	41
1.3.2. Koruyucu Aile Modelleri.....	43

1.3.2.1.	Akraba veya Yakın Çevre Koruyucu Aile Modeli	44
1.3.2.2.	Geçici Koruyucu Aile Modeli	44
1.3.2.3.	Sürekli Koruyucu Aile Modeli.....	45
1.3.2.4.	Uzmanlaşmış Koruyucu Aile Modeli	45
1.3.3.	Koruyucu Aile Olma Süreci.....	45
1.3.3.1.	Koruyucu Ailenin Tespiti ve Koruyucu Aile Şartları	46
1.3.3.2.	Koruyucu Aile Eğitimleri.....	48
1.3.3.3.	Koruyucu Ailenin Görev ve Yükümlülükleri	49
1.3.4.	Koruyucu Aile Yanına Yerleştirilecek Çocuğun Tespiti, Aile Yanına Yerleştirilme ve Uyum Süreci.....	50
1.3.4.1.	Koruyucu Aile Hizmetinin İzleme Süreci.....	51
1.3.4.2.	Koruyucu Aileye Gerçekleştirilen Ödemeler	51
1.3.5.	Koruyucu Aile Hizmetinin Sonlandırılması ve Koruyucu Aile Statüsünün İptali	53
1.4.	Koruyucu Aile Sistemi İle İlgili Olarak Türkiye'de Gerçekleştirilen Araştırmalar	54
2.	İKİNCİ BÖLÜM	59
	BULGULAR VE YORUM.....	59
2.1.	Katılımcılara İlişkin Tanıtıcı Bilgiler	59
2.2.	Çocuk Sahibi Olmaya Yönelik Algıya İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	61
2.2.1.	Aile Bütünlüğünün Tamamlayıcı Bir Unsuru: Çocuk Sahibi Olmak....	61
2.2.2.	Neslin Devamlılığını Sağlamak İçin Çocuk Sahibi Olmak	62
2.2.3.	Çocuk Sahibi Olma Sorumluluğu	65
2.2.4.	Olumlu Duygular Barındırması Bakımından Çocuk Sahibi Olmak	68
2.3.	Bir Başka Çocuğun Bakım ve Gözetimini Sağlamaya Yönelik Algıya İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	69
2.4.	Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuk Kavramına Yönelik Algıya İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi.....	73
2.5.	Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuklara Sunulan Hizmetlere Yönelik Algıya İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	75
2.6.	Koruyucu Aile Hizmet Modeline Yönelik Fikir ve Düşüncelere İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi.....	77
2.6.1.	Bilgi Sahibi Olmama.....	77

2.6.2.	Karıştırılan Hizmet Modelleri	78
2.6.3.	Olumlu Algı	80
2.6.4.	Olumsuz Algı	81
2.7.	Koruyucu Aile Olmaya Yönelik Fikir ve Düşünceler	82
2.7.1.	Olumlu Düşünce.....	83
2.7.2.	Olumsuz Düşünce	86
2.8.	Koruyucu Aile Hizmet Modelinin Yaygınlığı Hakkındaki Düşüncelere İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	95
2.8.1.	Yeterince Bilgi Sahibi Olmama	95
2.8.2.	Bilinç ve Farkındalık Düzeyinin Yeterince Gelişmemiş Oluşu	100
2.8.3.	Sorumluluk Almaktan Çekinme.....	101
2.8.4.	Sosyal ve Ekonomik Yetersizlikler	104
2.8.5.	Ön Yargılar	106
2.9.	Koruyucu Aile Hizmet Modelinin Yaygınlığının Arttırılmasına Yönelik Görüş ve Önerilere İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi	110
2.9.1.	Koruyucu Aile Uygulamasına Yönelik Görüş ve Öneriler	110
2.9.2.	Tanıtım Faaliyetleri	115
SONUÇ		129
ÖNERİLER		136
KAYNAKÇA.....		139
TABLolar LİSTESİ		152
EKLER		153
ÖZGEÇMİŞ		159

TEZ ONAY SAYFASI

Sinem KİBAROĞLU tarafından hazırlanan “KORUYUCU AİLE OLMA ŞARTI SAĞLAYAN EŞLERİN KORUYUCU AİLE HİZMET MODELİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ” başlıklı bu tezin Yüksek Lisans Tezi olarak uygun olduğunu onaylarım.

Doç. Dr. Oğuzhan ZENGİN

.....

Tez Danışmanı, Sosyal Hizmet Anabilim Dalı

Unvanı, Adı SOYADI (Kurumu)

İmzası

Başkan : Prof. Dr. Kamil ALPTEKİN (KTO KÜ)

.....

Üye : Doç. Dr. Oğuzhan ZENGİN (KBÜ)

.....

Üye : Doç. Dr. Mehmet KIRLIOĞLU (KBÜ)

.....

Bu çalışma, jürimiz tarafından Oy Birliği ile Sosyal Hizmet Anabilim Dalında Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir. 14/03/2022

KBÜ Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Yönetim Kurulu, bu tez ile Yüksek Lisans Tezi derecesini onamıştır.

Prof. Dr. Hasan SOLMAZ

.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

DOĞRULUK BEYANI

Yüksek lisans tezi olarak sunduğum bu çalışmayı bilimsel ahlak ve geleneklere aykırı herhangi bir yola tevessül etmeden yazdığımı, araştırmamı yaparken hangi tür alıntıların intihal kusuru sayılacağını bildiğimi, intihal kusuru sayılabilecek herhangi bir bölüme araştırmamda yer vermediğimi, yararlandığım eserlerin kaynakçada gösterilenlerden oluştuğunu ve bu eserlere metin içerisinde uygun şekilde atıf yapıldığını beyan ederim.

Enstitü tarafından belli bir zamana bağlı olmaksızın, tezimle ilgili yaptığım bu beyana aykırı bir durumun saptanması durumunda, ortaya çıkacak ahlaki ve hukuki tüm sonuçlara katlanmayı kabul ederim.

Adı Soyadı: Sinem KİBAROĞLU

İmza :

ÖNSÖZ

Öncelikle tez yazım sürecimde bana zaman ayıran ve desteklerini sunan değerli hocam ve tez danışmanım Doç. Dr. Oğuzhan ZENGİN'e teşekkür ederim.

Tez jürimde yer alarak yapıcı eleştirileri ve önerileriyle tezimi daha iyi hale getirmeme yardımcı olan değerli hocalarım Prof. Dr. Kamil ALPTEKİN ve Doç. Dr. Mehmet KIRLIOĞLU'na teşekkürlerimi sunuyorum.

Eğitim öğretim hayatım boyunca bilgi ve tecrübeleri ile bana ışık tutan değerli öğretmenlerime, sosyal hizmet eğitimimi bilgi, beceri ve deneyimleri ile şekillendiren, mesleğimi bana sevdiren değerli hocalarıma teşekkür ederim.

Hayatımın her aşamasında olduğu gibi eğitimim konusunda da desteklerini hep hissettiğim, her başarımda onlar gururlandıkça daha da iyisini yapmak istediğim, bütün zorlu süreçlerde maddi ve manevi olarak daima yanımda olan aileme, benimle hayatın pek çok alanında adeta bir danışmanlık süreci yürüten annem Şerife KİBAROĞLU'na ve tabiki biricik finansal destek kaynağım babam Şükrü KİBAROĞLU'na bir de her ne kadar şu an yanımda olmasa da hala bizimle olduğunu hissettiğim ve onunla geçen zamanları tebessümle hatırladığım anneannem Şirin MURATOĞLU'na teşekkür ederim.

Zorlu tez yazım sürecinde olduğu gibi hayatın zorlukları karşısında da her zaman bilgisiyle, tecrübesiyle, anlayışıyla bazen ise sadece varlığıyla yanımda olan ve hep var olmasını dilediğim dostlarım Seyhan DOĞAN ve Mervenur TAŞKIN'a teşekkür ederim.

Ve son olarak bu çalışmaya zaman ayırarak katılım sağlayan ve gerçekleştirilen görüşmelerde fikirlerini içtenlikle paylaşmaktan çekinmeyen değerli katılımcılara teşekkürlerimi sunuyorum.

ÖZ

Toplumun temel yapı taşı olan aile çocukların sağlıklı yaşam sürebilmesinde büyük öneme sahiptir. Artan çeşitli toplumsal sorunlarla birlikte aile yapısında meydana gelen bozulmalar, parçalanmış aile ve korunmaya ihtiyacı olan çocuk kavramlarını karşımıza çıkarmaktadır. Korunmaya ihtiyacı olan çocuklar her dönem çeşitli toplumlar içinde varlığını sürdürmüş ve konuya ilişkin çocuğun aile yanında yahut aile ortamı dışında desteklendiği birtakım çözümler üretilmiştir. Yapılan nitel çalışmayla; Türkiye’de giderek yaygınlaşan ve çocuğun yüksek yararı açısından oldukça önemli olan koruyucu aile hizmet modeline ilişkin koruyucu aile yönetmeliğince koruyucu aile olma şartlarını sağlayan eşlerin görüşlerinin belirlenmesi amacıyla amaçlı örnekleme yöntemlerinden kolay ulaşılır ve ölçüt örnekleme yöntemleri kullanılarak belirlenen ve Çankırı ilinde yaşayan 10 evli çift olmak üzere toplamda 20 katılımcı ile yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiştir. Elde edilen veriler nitel veri analiz programı MAXQDA 18 kullanılarak analiz edilmiştir. Araştırma kapsamında katılımcıların, çocuk sahibi olmaya ve bir başka çocuğun bakım ve gözetimini sağlamaya yönelik algıları, korunmaya ihtiyacı olan çocuk kavramı ve bu kapsamda yürütülen hizmetler hakkındaki fikir ve düşünceleri ortaya koyulmak istenmiştir. Bunun yanında katılımcıların koruyucu aile hizmet modeline ve koruyucu aile olmaya yönelik algılarıyla birlikte koruyucu aile hizmet modelinin toplumdaki yaygınlığı ve bu yaygınlığın arttırılmasına yönelik fikir ve düşünceleri belirlenmeye çalışılmıştır. Araştırmaya katılan bireylerin önemli bir kısmının koruyucu aile olma konusunda olumsuz düşünceye sahip olduğu ve söz konusu hizmet modelinin yeterince yaygın olmadığı ifade edildiği, bu düşüncelerin bireysel, çevresel ve hizmet modelinden kaynaklı çeşitli sebeplere bağlı olarak ortaya çıkabildiği sonucuna ulaşılmıştır. Araştırma sonucunda koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlığının arttırılmasına yönelik yapılabilecek çalışmalara ilişkin önerilere yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Çocuk, korunmaya ihtiyacı olan çocuk, koruyucu aile, Çankırı

ABSTRACT

The family, which is the basic building block of society, is of great importance for children to lead a healthy life. The deterioration in the family structure with the increasing variety of social problems reveals the concepts of the broken family and the child in need of protection. Children in need of protection have always existed in various societies, and some solutions have been produced in which the child is supported in the family or outside the family environment. In the qualitative study; A total of 20 participants, 10 married couples living in Çankırı, were determined by using the criterion sampling method, one of the purposeful sampling methods, in order to determine the opinions of spouses who meet the conditions of being a foster family in accordance with the foster family regulation regarding the foster family service model, which is becoming increasingly widespread in Turkey and is very important for the best interests of the child. In-depth interviews were conducted with a semi-structured interview form. The obtained data were analyzed using the qualitative data analysis program MAXQDA 18. Within the scope of the research, it was aimed to reveal the perceptions of the participants about having a child and providing the care and supervision of another child, the concept of the child in need of protection and the services provided in this context. In addition, the prevalence of the foster family service model in the society and their ideas and thoughts on increasing this prevalence were tried to be determined, together with the perceptions of the participants about the foster family service model and being a foster family. It has been concluded that a significant part of the individuals participating in the research have negative thoughts about being a foster family and that the service model in question is not widespread enough, and that these thoughts may arise due to various reasons originating from the individual, environmental and service model. As a result of the research, suggestions regarding the studies that can be done to increase the prevalence of the foster family service model are included.

Keywords: Child, child in need of protection, foster family, Çankırı

ARŞİV KAYIT BİLGİLERİ

Tezin Adı	Koruyucu Aile Olma Şartı Sağlayan Eşlerin Koruyucu Aile Hizmet Modeline İlişkin Görüşleri
Tezin Yazarı	Sinem KİBAROĞLU
Tezin Danışmanı	Doç. Dr. Oğuzhan ZENGİN
Tezin Derecesi	Yüksek Lisans
Tezin Tarihi	14.03.2022
Tezin Alanı	Sosyal Hizmet
Tezin Yeri	KBÜ/LEE
Tezin Sayfa Sayısı	160
Anahtar Kelimeler	Çocuk, korunmaya ihtiyacı olan çocuk, koruyucu aile, Çankırı

ARCHIVE RECORD INFORMATION

Name of the Thesis	Opinions of Spouses Who Meet the Condition of Being a Foster Family on the Foster Family Service Model
Author of the Thesis	Sinem KİBAROĞLU
Advisor of the Thesis	Doç. Dr. Oğuzhan ZENGİN
Status of the Thesis	Degree
Date of the Thesis	14.03.2022
Field of the Thesis	Social Work
Place of the Thesis	KBU/LEE
Total Page Number	160
Keywords	Child, child in need of protection, foster family, Çankırı

KISALTMALAR

ASHB: Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı

BM: Birleşmiş Milletler

ÇHGM: Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü

ÇHS: Çocuk Hakları Sözleşmesi

ÇKK: Çocuk Koruma Kanunu

KAY: Koruyucu Aile Yönetmeliği

MK: Türk Medeni Kanunu

RG: Resmi Gazete

SED: Sosyal ve Ekonomik Destek

SHÇEK: Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kanunu

SHK: Sosyal Hizmetler Kanunu

TCK: Türk Ceza Kanunu

TDK: Türk Dil Kurumu

UNICEF: Birleşmiş Milletler Çocuklara Yardım Fonu

ARAŞTIRMANIN KONUSU

Aile, bireylerin sevmek sevilme ve paylaşım gibi birçok duyguyu ilk defa öğrendiği ve bireylere sağlıklı bir kimlik oluşturma olanağının sunulduğu ilk kurumdur. Çocuk refahına yönelik gerçekleştirilen pek çok araştırma sonucunda toplumun temel yapı taşı olan ailenin, çocuğun sağlıklı bir yaşam sürmesinde büyük öneme sahip olduğu görülmektedir. Değişen toplumsal değerler, sosyal ve ekonomik sorunlar, sanayileşme, göç, savaşlar, doğal afetler, evlilik kurumunda meydana gelen bozulma ve değişimler, kadının çalışma hayatına girmesi ve beraberinde artan sorumluluklar, iş yükü gibi durumlar sağlıklı evlilik birliğinin sürdürülmesini zorlaştırmakta ve aile birliğinin bozulmasına yol açabilmektedir. Bozulan aile birliği sonucunda, parçalanmış aileler ve ailelerinden ayrı yaşamak zorunda kalan çocuklarla karşılaşılabilen ve karşımıza korunmaya ihtiyacı olan çocuk olgusu çıkmaktadır.

Çocuk koruma faaliyetleri kapsamında gönüllü hizmetler ağırlıklı olarak sivil toplum kuruluşlarınca gerçekleştirilmekte iken zorunlu kamu hizmetleri ise devletin denetimi ve gözetimi doğrultusunda ilgili kamu kurum ve kuruluşları tarafından yürütülmektedir (Yazıcı, 2012, s. 500). 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun (ÇKK) 3. Maddesinde korunmaya ihtiyacı olan çocuk "bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuk" olarak tanımlanmaktadır. Bir sistem olarak korunmaya ihtiyacı olan çocuk kavramı, diğer pek çok sistemle ilişkili ve sürekli etkileşim halindedir. Sistemler arasında süregelen bu ilişki aile, sosyal çevre, toplum, yasalar ve uygulanan politikalar üzerinde belirleyici olabilmektedir. Sosyal politikalardaki meydana gelebilecek, boşanma, ebeveyn kaybı, aile üyelerinin işini kaybetmesi gibi türlü değişiklikler, çocukların da bu değişimden etkilenmesine yol açmaktadır (Yolcuoğlu, 2009, s. 45).

Korunmaya ihtiyacı olan çocuklar her dönemde çeşitli toplumlar içinde varlığını sürdürmüş ve buna ilişkin toplumların kendi kaynakları doğrultusunda birtakım çözümler üretilmiştir. Bu çözümler genellikle; ilk etapta çocuğun biyolojik ailesi, akrabaları ve yakın çevresi yanında desteklendiği aile odaklı uygulamalar olmakla birlikte, çocuğun aile ortamı dışında benzer durumlarda olabilecek diğer çocuklarla birlikte kuruluş bakımı altında bulunduğu çeşitli hizmet modelleri de bulunmaktadır. Ülkemiz genelinde kurum bakım hizmetlerinin yaygın olarak

kullanılmasına ve yüksek sayıda kuruluş bakımı altında hizmet alan korunmaya ihtiyacı olan çocuk bulunmasına rağmen günümüzde koruyucu aile hizmeti öncelikli hizmet modeli olarak görülmemektedir (Yıldırım alp ve Hız, 2020, s. 186). 2012 yılı ve sonrası süreçte özellikle aile yanında bakım önceliğini içeren hizmet modellerine ağırlık verildiği ve bu kapsamda ilgili mevzuat ve politika geliştirme çabaları sonucunda aile odaklı hizmet modellerinin yaygınlığında önemli bir artış yaşandığı görülmektedir (ASHB, 2019, s. 40). Türkiye’de 1960’lardan bu yana uygulanmakta olan koruyucu aile hizmet modelinde günümüzde halen istenilen düzeye gelineemediği Tezel, Demirel ve Kaya (2018, s. 31), uzun bir süre yaygınlaşma gösterilemediği Erbay ve Çalış (2021, s. 440) ve ülkemizde yaygınlığının düşük olduğu Bilican Gökkaya (2014, s. 616) bilinmektedir. Bu sebeple aile odaklı hizmet modelleri içinde büyük öneme sahip olan ve çocuğa bir aile ortamı sunulmasına olanak sağlayan koruyucu aile hizmeti araştırma kapsamında ele alınmıştır.

Ülkemizde korunmaya ihtiyacı olan çocuklarla ilgili sosyal hizmet uygulamaları, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB), Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (ÇHGM) tarafından yürütülmektedir. Bu kapsamda yapılan bu çalışmada korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik olarak kurum bakımı hizmetine önemli bir alternatif olan ve aile odaklı uygulama temeline dayanan koruyucu aile hizmetinin sosyal hizmet perspektifiyle değerlendirilmesi, katılımcıların koruyucu aile hizmetine ilişkin bilgi, görüş ve düşüncelerinin belirlenmesiyle birlikte koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlığı ve yaygınlığının arttırılmasına yönelik düşünceleri doğrultusunda kamuoyu bakış açısı ortaya koyulmaktadır.

ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Bu çalışma ile Türkiye’de yaygınlığı giderek artmakta olan ve çocuğun yüksek yararı açısından oldukça büyük öneme sahip koruyucu aile hizmet modeline yönelik Çankırı ilinde yaşayan ve araştırmaya katılan ailelerin bakış açısı ortaya koyulmaya ve bu hizmet modelinin toplum içindeki yeri ve önemine dair ipuçları elde edilmeye çalışılmıştır. Bu amaç doğrultusunda belirlenen alt amaçlar; koruyucu aile hizmet modelinin katılımcılar tarafından nasıl algılandığı, katılımcıların koruyucu aile olmaya ilişkin düşünceleri, koruyucu aile hizmetinin yaygınlaştırılmasının ilişkin görüş ve önerilerinin belirlenmesi ve bu hizmet modeline ilişkin nitelikli bir yaygınlaşma ile birlikte literatüre katkı sağlanması olmuştur. Çalışma sonunda elde edilen bulgular

doğrultusunda; koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlaştırılabilmesi amacıyla bireysel, toplumsal, kamusal ve politik düzeyde önerilere yer verilmiştir.

Bu kapsamda belirlenen çalışma hedefleri:

1. Koruyucu aile uygulaması hakkında katılımcıların bilgi düzeyini ortaya çıkarmak.
2. Koruyucu aile hizmetinin toplumsal düzeyde daha yaygın bir hale getirilebilmesi için yapılacak çalışmalara veri sağlayabilecek bilgiler elde etmek.
3. Koruyucu aile hizmetinin yaygınlaştırılmasına ve etkin bir biçimde yürütülebilmesine katkı sağlamak.
4. Mevcut koruyucu aile uygulamalarının daha etkin ve verimli bir biçimde sürdürülebilmesi için çözüm önerileri sunmak.

Her ne kadar Türkiye’de koruyucu aile uygulamalarında son yıllarda önemli gelişmeler yaşansa da halen iyileştirilmesi gereken hususlar bulunmaktadır (İzci, 2020, s. 158). 2011 yılında Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın kurulması ve 2012 yılında gerçekleştirilen mevzuat çalışmaları ile birlikte koruyucu aile hizmetine ilişkin sayılarda bir artış yaşandığı görülse de Karatay (2017, s. 389), Ertürk (2020, s. 2) ve Erbay ve Çalış (2021, s. 443) tarafından yapılan çeşitli araştırmalardan elde edilen bulgulardan hareketle Türkiye’de koruyucu aile hizmetinin yeterince yaygın olmadığı bilinmektedir (Can, 2000, s. 84; Özkara, 2005, s. 155; Karatay, 2017, s. 392; Dal, 2018, s. 93; Hız, 2018, s. 96; Koçtürk, 2019, s. 90; Ertürk, 2020, s. 3; Erbay ve Çalış, 2021, s. 458). Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yayınlanan yılsonu istatistiklerinden elde edilen bilgiler doğrultusunda 2020 yılı itibari ile kuruluş bakımı altında bulunan toplam çocuk sayısının 13.524, toplam koruyucu aile sayısının 6.481 ve koruyucu aile yanındaki çocuk sayısının ise 7.864 olduğu görülmektedir (ASHB, 2022). Bu doğrultuda koruyucu aile hizmetlerine ilişkin henüz tam bir toplumsal bilincin oluşmadığı (Ünal, 2015, s. 894) ve mevcut sayıların hala çocuk koruma sistemi için yeterli düzeyde olmadığı anlaşılmaktadır (Erbay ve Çalış, 2021, s. 440).

Bu kapsamda yapılan bu araştırmanın öncelikle önemli bir konu olan korunmaya ihtiyacı olan çocuk sorununa aile yanında bakım hizmet modeli ile önemli bir çözüm getirmeyi hedefleyen fakat yeterince yaygın olmadığı düşünülen koruyucu

aile hizmetine ilişkin katılımcıların duygu ve düşüncelerinin belirlenmesiyle birlikte, söz konusu hizmet modelinin toplumsal bilinirliğinin artırılması ve mevcut hizmetlerin geliştirilip yaygınlığının artırılmasına ilişkin çözüm önerileri sunulacak olması araştırmanın önemini ortaya koymaktadır. Yapılan çalışma ile koruyucu aile hizmet modelinin, araştırma amacına uygun olarak koruyucu aile olabilecek çiftlerle birebir derinlemesine görüşmeler ile ele alınacak oluşu araştırmayı özgün kılmaktadır.

ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmanın Tasarımı

Bu araştırma, olguların özelliklerinin ayrıntılı bir biçimde ifade edilmesini esas alan, nicel ölçme yöntemleri veya istatistiksel analizler kullanılmadan, araştırma konusunun açıklanması, sınıflandırılması ve betimlenmesi amacına yönelik gerçekleştirilen fenomenolojik desenli nitel bir araştırmadır. Creswell (2013, s. 77)'e göre fenomenolojik çalışmalarda kişilerin bir fenomen ya da kavramla ilgili deneyimlerinin ortak anlamı ortaya koyulmaktadır. Fenomenolojik yaklaşım ile olaylar, deneyimler, algılar, yönelimler ve kavramlar gibi çeşitli durumlarda karşımıza çıkan olgulara odaklanılmakta ve bu olguları araştırmaya odaklanan çalışmalara uygun bir zemin oluşturmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2013, s. 78).

Sosyal bilimlerde sıklıkla karşılaşılan bir yöntem olan nitel araştırma yöntemi; bireyler ya da grupların bir sosyal duruma atfettikleri anlam doğrultusunda bir konunun ayrıntılı olarak keşfedilmesi ve ortaya konulması için gerekli bir yöntem olarak tanımlanmaktadır. Nitel araştırma sürecinde, literatürden elde edilen bilgilerden ya da araştırmacının araştırma sürecine yönelik yorumlarından daha çok katılımcıların sahip oldukları düşünce üzerine odaklanılmaktadır. Nitel araştırmalar bu yönüyle araştırmacıya katılımcılara ilişkin farklı bakış açılarını ortaya koyma fırsatı sunmaktadır (Creswell, 2013, s. 44). Nitel yöntemle tasarlanmış araştırmalarda ele alınan konuya ilişkin derin bir kavrayışa ulaşma çabası bulunmakta ve öznel bakış açısına önem verilmektedir. Olaylar arasında neden sonuç ilişkisi kurmaktan ziyade sözlü ve nitel analizlere vurgu yapılmaktadır (Neuman, 2012, s. 224). Nitel araştırmalar bireylerle doğrudan konuşularak, bireylerin kendi ortamlarındaki davranışları gözlemlenerek, yüz yüze etkileşim yoluyla açık uçlu soruların kullanıldığı, mülakat, gözlem ve çeşitli veri toplama dokümanları aracılığıyla gerçekleştirilen ve

tüm verilerin kategoriler veya temalar halinde organize edilerek anlamlandırılmasıyla ortaya çıkan bir araştırma yöntemidir (Creswell, 2013, s. 45). Katılımcıların doğal ortamlarında yapılan görüşmelerle olay her yönüyle ele alınarak asıl sebepler anlaşılmaya çalışılmaktadır (Punch, 2016, s. 144). Bu bakımdan nitel araştırmalarda bilgi ya da veri toplama kavramlarından ziyade bireylerle konuşarak ve gözlem yaparak anlamlı, ayrıntılı ve bütüncül bir bakışla bilgiyi oluşturma sürecine odaklanılmaktadır (Kümbetoğlu, 2015, s. 47).

Çalışma Grubu

Yapılan bu araştırma ile koruyucu aile hizmet modeline yönelik olarak araştırmaya katılan ailelerin bakış açısı ortaya koyulmaya çalışılmış ve bu hizmet modelinin toplum içindeki yeri ve önemine dair ipuçları elde etmek amacı doğrultusunda amaçlı örnekleme yöntemi belirlenmiştir. Amaçlı örnekleme yöntemleri nitel araştırmalarda olgu ve olayların keşfedilmesi ve açıklanmasını kolaylaştırmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 118). Aynı zamanda araştırma amacı doğrultusunda belirlenen konular hakkında daha detaylı bilgi edinme imkanı sunmaktadır. (Patton, 2014, s. 46). Bu kapsamda araştırmanın örnekleme amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan kolay ulaşılır ve ölçüt örnekleme yöntemleri ile belirlenmiştir. Ölçüt örnekleme yolunda, örneklem problemle ilgili olarak belirlenen niteliklere sahip kişiler, olaylar, nesneler ya da durumlardan oluşmaktadır. Bu örnekleme yönteminde, araştırmada daha önceden belirlenmiş ölçütleri sağlayan bireyler örnekleme dahil edilmektedir. Burada sözü edilen ölçüt veya ölçütler araştırmacı tarafından oluşturulabilmektedir. Kolay ulaşılır örnekleme yönteminde ise araştırmaya hız ve pratiklik kazandırması bakımından araştırmacı tarafından kolay ulaşılabilir bir grupta araştırma süreci yürütülmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 122-123).

Araştırmada çalışma grubu oluşturulurken belirlenen ölçütler ise katılımcıların koruyucu aile olamaya yönelik Koruyucu Aile Yönetmeliği'nde belirtilen Türk vatandaşı olma ve Türkiye'de sürekli ikamet etme, 25-65 yaş aralığında bulunma, en az ilkokul düzeyinde eğitim almış olma ve düzenli gelire sahip olma (KAY, m. 8) ön koşullarını sağlamalarıyla birlikte kolay ulaşılabilir olması bakımında Çankırı ilinde ikamet ediyor olmaları şeklinde belirlenmiştir.

Araştırmacının örneklem grubunun büyüklüğünden emin olmadığı durumlarda ortaya çıkan kavram ve süreçlerin tekrar etmeye başlaması yeterli sayıda veri kaynağına ulaşıldığına işaret edebilmektedir (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 125). Bu kapsamda görüşme sürecinde tekrar eden verilerin oluşması ve doyum noktasına ulaşılması nedeniyle görüşmeler 10 evli çift olmak üzere toplamda 20 katılımcı ile sınırlandırılmıştır.

Veri Toplama Araçları

Araştırma kapsamında veri toplama aracı olarak yapılan literatür taraması sonucunda elde edilen bilgiler doğrultusunda hazırlanan katılımcılara ait tanıtıcı bilgilerin yer aldığı Ek1’de yer alan Kişisel Bilgi Formu ve Yarı Yapılandırılmış Derinlemesine Görüşme Formu kullanılmıştır. Görüşme formu araştırmanın problemine ilişkin tüm boyut ve sorunları kapsayan verilerin düzenlenmesini ve analizini kolaylaştıran bir yöntemdir (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 132).

Araştırmada katılımcıların sosyodemografik bilgileri, evliliklerine ilişkin özellikleri ve koruyucu aile hizmeti hakkındaki bilgi, görüş ve düşünceleri, ilgili literatür taraması sonucunda Özkara (2005), Kahraman (2007), Karataş (2007), Özbesler (2009), Bilican Gökkaya (2014), Baysal (2017), Kınık (2019), Ertürk (2020), tarafından gerçekleştirilen çalışmalardan yararlanılarak oluşturulan Kişisel Bilgi Formu ve Yarı Yapılandırılmış Derinlemesine Görüşme Formu ile elde edilmiştir. Kişisel bilgi formunda, katılımcıların yaşı, eğitim durumu, mesleği, çocuk sayısı, çocuklarının yaşları, gelir düzeyi ve evlilik yılı sorulmuştur. Yarı yapılandırılmış görüşme formu ile genel olarak katılımcıların, korunmaya ihtiyacı olan çocuk kavramı ve ülkemizde korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik sunulan hizmetler hakkındaki düşünceleriyle birlikte koruyucu aile hizmeti hakkındaki bilgi düzeyleri, koruyucu aile hizmetinin katılımcılar için ne anlam ifade ettiği ve koruyucu olmaya ilişkin düşünceleri ortaya koyulmak istenmiştir. Ayrıca, katılımcıların söz konusu hizmet modelinin toplumda bilinirlik ve yaygınlığına ilişkin görüşleri, koruyucu aile hizmetinin yaygınlaşmasının önündeki engellerin ortaya çıkarılması, koruyucu aile hizmetinin toplumda bilinirlik düzeyinin ve yaygınlığının artırılmasına yönelik düşüncelerinin belirlenmesi amacına ilişkin sorular yer almaktadır.

Araştırma sorunu doğrultusunda gerçekleştirilen literatür taraması sonucunda oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu, biri koruyucu aile biriminde çalışmakta olan sosyal çalışmacı olmak üzere iki uzmanın incelemesine sunulmuş, soruların değerlendirilmesi amacıyla gönüllü evli bir çift ile deneme görüşmesi yapılmış ve yapılan değerlendirmeler doğrultusunda son halini almıştır.

Veri Toplama Süreci

Nitel araştırmalarda en yaygın kullanılan yöntemlerden biri de görüşmedir. Görüşme çoğunluğu yüz yüze olmak üzere sözlü iletişim yolu ile gerçekleştirilen bir veri toplama tekniğidir. Görüşme ile bireylerin çeşitli konular üzerine sahip olduğu bilgi, görüş, düşünce, tutum ve davranışlarının öğrenilmesi sağlanmaktadır. Ayrıca görüşme tekniği ile söylenenlerin yüzeysel anlamlarının yanında derinliğinde yatan gerçek anlamların da ortaya çıkarılmasına olanak sunulmaktadır (Karasar, 2014, s. 166). Araştırmanın amacı doğrultusunda görüşmeler amaçlı örnekleme yöntemlerinden olan kolay ulaşılır ve ölçüt örnekleme yöntemleri kullanılarak belirlenen, Çankırı ilinde ikamet eden koruyucu aile olabilme ön şartlarını sağlayan çiftlerle araştırmacı tarafından oluşturulan yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla gerçekleştirilmiştir.

Katılımcılara telefon ile ya da bizzat yüz yüze görüşülerek ulaşılmış, araştırmadan bahsedilmiş ve araştırmaya katılmayı kabul eden katılımcılar ile görüşme planı hazırlanmıştır. Görüşmelere başlamadan önce katılımcılara araştırmanın içeriği anlatılmış, araştırma sürecine dair gerekli bilgilendirmeler yapılmış ve görüşme süresince ses kayıt cihazı kullanılması için onayları alınarak bilgilendirilmiş onam ilkesi uygulanmıştır. Veri toplama sürecinde görüşmeler 01.02.2021-15.03.2021 tarihleri arasında katılımcıların evlerinde gerekli izinler alınarak gönüllülük esasıyla ve gizlilik ilkesi çerçevesinde gerçekleştirilmiştir. Görüşmeler evli çiftlerle ayrı ayrı yapılmıştır. Katılımcıların onayları ile görüşme süreci boyunca ses kaydı alınmıştır.

Verilerin Analizi

Bir çalışmanın son noktasını bireylerin fenomene ilişkin olarak neyi nasıl deneyimlediklerinin tartışılarak analiz edildiği betimleyici bölüm oluşturmaktadır (Creswell, 2013, s. 79). Betimsel analiz yönteminde amaç, görüşme ve gözlem sonucu elde edilen verilerin görüşmecilerin duygu ve düşüncelerini ifade ettiği şekliyle

düzenlenmiş ve yorumlanmış bir şekilde doğrudan alıntılara da yer verilerek okuyucuya sunulmasıdır. Bu amaçla elde edilen veriler daha önceden belirlenmiş temalara göre sınıflandırılarak özetlenmekte ve yorumlanmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 239-240). Betimsel analiz yolu görüşme sürecinde ifade edilen kelimeler, ifadeler ve yapılan benzetmelerin özgün bir biçimde aktarılmasıyla tamamlayıcı bir analiz yapılmasına olanak sağlamaktadır (Kümbetoğlu, 2015, s. 154).

Araştırma kapsamında yapılan görüşmelerden elde edilen verilerin çözümlenmesi aşamasında betimsel analiz tekniğinden yararlanılmıştır. Öncelikle görüşme sürecinde alınan ses kayıtları tek tek dinlenmiş, daha sonra bütün görüşmeler yazıya aktarılmıştır. Yapılan görüşmelerin yazıya aktarılması sonucunda elde edilen veri seti toplam 20 görüşme ve 121 sayfadan oluşmaktadır. Her bir kadın katılımcı K1, K2, K3... , her bir erkek katılımcı ise E1, E2, E3... şeklinde aynı numaraya sahip erkek ve kadınlar evli olmak üzere kodlanmıştır.

Verilerin analizinde kolaylaştırması bakımından elde edilen veri setinin tamamı nitel veri analiz programı olan MAXQDA 18 programına aktarılmıştır. Sonrasında metinler tek tek okunarak kodlar oluşturulmuş, hatırlatıcı notlar alınmış ve benzer kodlar bir araya getirilmiştir. İlk kodlamaların tamamlanmasının ardından veri seti tekrar tekrar okunarak kodlara en uygun ifadeler tespit edilmeye çalışılmıştır. Kodlamaların tamamlanmasının ardından araştırmanın amaçlarına uygun olarak kodlar ana temalar altında toplanmıştır. Araştırma verilerinin analizi bulgular başlığı altında detaylı bir biçimde ele alınmıştır.

Araştırmanın Etiği

Bu araştırma Ek2’de yer alan 25.03.2021 toplantı tarihli ve 2021/03 toplantı kararlı Karabük Üniversitesi Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu Kararı kapsamında gerçekleştirilmiştir. Araştırmaya katılmayı kabul eden katılımcılara görüşmelere başlamadan önce araştırmacı tarafından hazırlanan Ek3’te yer alan Gönüllü Onam Formu içeriği sunulmuştur. Katılımcılara kısaca araştırmanın içeriği anlatılmış, araştırma sürecine dair gerekli bilgilendirmeler yapılmıştır. Katılımcılara görüşme süreci boyunca ses kaydı alınacağı bilgisi verilerek onayları alınmıştır. Katılımcılarla yapılan görüşmeler gizlilik esası doğrultusunda bire bir gerçekleştirilmiştir. Katılımcılar görüşmelerde alınan ses kayıtlarının ve kendilerine ait

bilgilerin gizli tutulacağına dair bilgilendirilmiş, araştırmada isimlerine yer verilmeyeceği ifade edilmiş ve katılımcıların isimleri kodlanmıştır.

Görüşme Süreçlerine İlişkin Değerlendirmeler

Derinlemesine görüşmelere başlamadan önce katılımcılar araştırmanın kapsamı ve amacı hakkında bilgilendirilerek katılımcılara araştırma hakkında sormak istedikleri herhangi bir şey olup olmadığı sorulmuştur. Katılımcılardan bir kısmı araştırmanın konusunu oluşturan koruyucu aile hizmet modeli hakkında hiçbir bilgiye sahip olmadığını ya da yalnızca kavramsal olarak duyduğunu yeterli bilgisinin bulunmadığını bu sebeple araştırmaya katkı sağlayabileceğini düşünmediğini ifade etmiştir. Bunun üzerine katılımcılara araştırma amacının katılımcıların bilgi düzeyini ölçmek olmadığı, konuya ilişkin sahip oldukları algının, genel düşünce ve önerilerinin araştırmaya önemli katkıları olacağı ifade edilmiş ve görüşmeyi kabul etmeleri üzerine görüşmelere başlanmıştır.

Katılımcıların genel olarak çocuk sahibi olmaya ilişkin olumlu duygu ve düşüncelere sahip oldukları fakat bir başka çocuğun bakım ve gözetimini sağlamaya ilişkin aynı bakış açılarının bulunmadığı ve çeşitli endişelere sahip oldukları görülmüştür. Katılımcıların bir kısmı ile görüşmelere başlamadan önce koruyucu aile hizmet modeline ilişkin yeterince bilgiye sahip olmadıklarını ve daha detaylı bilgi almak istediklerini ifade etmeleri üzerine söz konusu hizmet modeli hakkında gerekli bilgilendirmeler yapıldıktan sonra ilgili sorular yöneltmek durumunda kalınmıştır. Görüşme sonunda katılımcıların pek çoğunun; koruyucu aile hizmet modeline yönelik yapılan bilgilendirmeler nedeniyle teşekkür etmesi, bir kısmının ilk kez duymuş olduğu koruyucu aile hizmet modeline ilişkin farkındalık geliştirdiğini ifade etmesi ve katılımcılardan K3'ün ise *“Çevremde kurumda çalışan bir kişi var sosyal hizmet uzmanı. Aile olarak o bizi teşvik etti, o motive etti. Ondan çok böyle artı şeyler duyduk güzel şeyler duyduk. Yapılan güzel aktiviteler, iyi işler duyduk. Ne kadar ciddiye aldıklarını ne kadar bilinçli ve bilgili insanların o yolda gönül verdiğini gördük, duydum da kendisinden. Bizzat şahit olduğum şeyler de vardı hem çevremden hem onun anlattıklarından. O bayağı etkiledi beni yani %90 etkilemiştir koruyucu ailelik açısından, etrafıma bakış açısından. Daha böyle destekleyici şeyler söyledi, bilmediğimiz olumsuz düşündüğümüz şeylerde de olumlu açıdan bizi etkiledi. Biz yanlış düşünüyorduk mesela. Oradakiler hep kötüdür, suça meyillidir, sonuçta eksik insanlar, psikolojisi bozuktur falan gibi toplumda bile önyargılı bakabileceğimiz*

açından düşündüğümüz zamanlarda olmuştur televizyonlarda gördüğümüz kadarıyla ama o sosyal hizmet uzmanının bahsetmesi bize anlattığı şeyler, onun bilgisi bir de o konuda eğitim görmesi bizi çok etkiledi. Yani fikrimizi tamamen değiştirdi ve koruyucu aile olalım diye düşüncemiz o yöne bile gitti. O kadar düşündük yani onun sayesinde.” sözleriyle korunmaya ihtiyacı olan çocuk ve koruyucu aile kavramlarına ilişkin tanıdığı bir sosyal hizmet uzmanı aracılığı ile edinmiş olduğu bilgiler doğrultusunda ifade ettiği duygu ve düşünceleri araştırmacının araştırma sürecine ilişkin motivasyonunu olumlu yönde etkilemiştir.

ARAŞTIRMANIN PROBLEMİ

Bir araştırmanın problemlerinin belirlenmesinde; araştırma yapılan alana ilişkin kuram ve araştırma alanyazını, araştırmacının bireysel ve mesleki deneyimleri, alanla ilgili olarak toplumda karşılaşılan sorunlar etkili olmaktadır (Yıldırım ve Şimşek, 2018, s. 82-83). Son yıllarda ülkemizde aile odaklı hizmet modelleri önceliğinde oluşturulan politikalar ve yürütülen farkındalık çalışmaları sonucunda koruyucu aile hizmetinin toplum tarafından bilinirliği ve yaygınlığı artmış olsa da gelişmiş ülkelerle karşılaştırıldığında hala istenilen noktaya gelinemediği görülmektedir (Dal, 2018, s. 92). Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yayınlanan yılsonu istatistiklerinden elde edilen bilgilerden hareketle 2011 yılı verilerinde ülkemizde kuruluş bakımı hizmetlerinden yararlandırılan çocuk sayısı 14.320 iken koruyucu aile sayısı 1.190 ve koruyucu aile yanındaki çocuk sayısı ise 1.282’dir. 2015 yılına gelindiğinde bu sayılarda önemli bir artış yaşandığı, koruyucu aile hizmetinden yararlandırılan toplam 4.615 çocuk ve 3.797 koruyucu aile olduğu görülmektedir. Son olarak yayınlanan 2020 verilerinde ise 13.524 çocuğun kuruluş bakımından yararlandığı, koruyucu aile yanında bakım ve gözetimi sağlanan toplam çocuk sayısının 7.864 ve koruyucu aile sayısının da 6.481 olduğu yer almaktadır (ASHB, 2022). Yapılan araştırmalardan elde edilen bulgular doğrultusunda kurum bakımı altındaki çocuk sayılarına oranla mevcut koruyucu aile ve koruyucu aile yanındaki çocuk sayıları değerlendirildiğinde, bu konulara ilişkin henüz tam olarak toplumsal bilincin oluşmadığı ve koruyucu aile hizmetinde istenilen düzeye ulaşılamadığı görülmüştür (Can, 2000, s. 84; Özkara, 2005, s. 155; Karatay, 2017, s. 392; Hız, 2018, s. 96; Koçtürk, 2019, s. 90; Sayın, 2019, s. 2; İzci, 2020, s. 158; Ertürk, 2020, s. 3; Erbay ve Çalış, 2021, s. 458).

Bu kapsamda yapılan bu araştırmanın problemini öncelikle ciddi ve önemli bir konu olan korunmaya ihtiyacı olan çocuk sorununa aile yanında bakım hizmet modeli ile çocuğun yüksek yararı gözetilerek çözüm getirmeyi hedefleyen koruyucu aile hizmet modeline yönelik mevcut istatistikler ve yapılan çalışmalar değerlendirildiğinde, bu konuya ilişkin henüz tam bir toplumsal bilincin oluşmayışı ve söz konusu hizmet modelinin yaygınlığının hala çocuk koruma sistemi için yeterli düzeyde olmayışı ve araştırmacının ilgili alanda çalışıyor olması belirlemiştir.

Bu doğrultuda belirlenen araştırma soruları aşağıdaki gibidir.

- Katılımcıların çocuk sahibi olmaya yönelik duygu ve düşünceleri nelerdir?
- Katılımcıların başka bir çocuğunun bakım ve gözetimini sağlamak konusunda düşünceleri nelerdir?
- Korunmaya ihtiyacı olan çocuk kavramı katılımcılar için ne ifade etmektedir?
- Katılımcılar ülkemizde korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik sunulan hizmetler hakkında neler bilmektedir?
- Katılımcıların koruyucu aile hizmet modeline ve koruyucu aile olmaya yönelik duygu ve düşünceleri nelerdir?
- Katılımcıların koruyucu aile hizmet modelinin toplumda yaygınlığı hakkındaki düşünceleri ve koruyucu aile hizmetlerinin yaygınlığının arttırılmasına yönelik düşünce ve önerileri nelerdir?

KAPSAM VE SINIRLILIKLAR/KARŞILAŞILAN GÜÇLÜKLER

Korunmaya ihtiyacı olan çocuk kavramı göç, savaş, ihmal ve istismar ya da aile içi sorunlar nedeniyle sık sık dünya ve beraberinde ülkemiz gündemini oluşturulan konulardan biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Ülkemizde korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik öncelikle aile yanında destek politikaları esas alınmış olup söz konusu çocukların sosyal, psikolojik ve ekonomik yönden desteklenerek aile odaklı hizmetlerden faydalandırılması amaçlanmıştır. Bu bakımdan koruyucu aile hizmet modelinin, kurum bakımına önemli bir alternatif olarak değerlendirildiği ve korunmaya ihtiyacı olan çocuklara aile ortamında yetişme fırsatı sunması açısından büyük öneme sahip olduğu görülmektedir. Son yıllarda ülkemizde koruyucu aile hizmet modeline yönelik gerçekleştirilen yasal düzenlemeler, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve sivil toplum kuruluşlarının yürütmüş olduğu farkındalık çalışmalarına

rağmen söz konusu uygulamanın yapılan çalışmalar ve elde edilen istatistiksel bilgiler neticesinde istenilen düzeyde olmadığı, korunmaya ihtiyacı olan çocukların halen büyük oranda kuruluş bakımı ile desteklendiği, çocuğun üstün yararı ilkesine uygun olarak uygulanmakta olan aile odaklı hizmetlerden olan koruyucu aile uygulamasının toplum tarafından yeterince bilinip kabul görmediği gözlemlenmiştir. Bu sebeple koruyucu aile hizmet modeli araştırma kapsamı içinde ele alınmıştır.

Yapılan çalışmada veri toplamak için geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formunun, katılımcıların koruyucu aile hizmetinin toplumsal bilinirliğinin, koruyucu aile hizmetine ilişkin bilgi, deneyim, görüş ve düşüncelerinin belirlenmesi amacına uygun olduğu varsayılmaktadır. Katılımcıların yapılan görüşmelerde duygu ve düşüncelerini saklamadan aktardıkları ve gerçeğe uygun cevaplar verdikleri varsayılmaktadır.

Yapılan bu araştırma;

1. Araştırmacı tarafından geliştirilen yarı yapılandırılmış görüşme formu ile elde edilen bilgiler ve katılımcıların vermiş oldukları cevaplarla sınırlıdır.
2. Bu araştırmadan edilen bulgular araştırmanın yürütüldüğü Çankırı ilindeki mevzuatça belirlenen koruyucu aile olabilme şartlarını sağlayabilen 10 evli çift olmak üzere toplamda 20 katılımcı ile sınırlıdır.
3. Araştırmanın kavramsal çerçevesi ve koruyucu aile sistemi ile ilgili olarak Türkiye'de gerçekleştirilen araştırmalar kısmı ulaşılabilen kaynaklarla sınırlıdır.

1. BİRİNCİ BÖLÜM

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

Bu bölümde çocuk koruma sistemi içerisinde yer alan çocuk ve korunmaya ihtiyacı olan çocuk kavramı, Türkiye'de korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik sunulan hizmetlerin tarihsel gelişimi ve bu hizmetlerin genel çerçevesi ele alınmıştır. Bunun yanında araştırmanın konusunu oluşturan koruyucu aile hizmet modeli ve bu modelin mevzuat ve uygulama boyutu bütüncül bir değerlendirme ile aktarılmaya çalışılmıştır.

1.1. Çocuk ve Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuk Kavramı

Bireyler bir ülkeyi meydana getiren temel yapıtaşlarıdır. Bir ülkenin sosyal, kültürel ve ekonomik gelişimi ve kalkınması doğrudan toplumu meydana getiren bireylerin gelişimi ile sağlanmaktadır. Yaşam koşulları ve sahip oldukları imkanlar bakımından iyi yetiştirilme olanağına sahip olan bireyler, içinde bulunduğu topluma ve ülkeye değer katmakta, yaşadığı ülkenin gelişimine ve refahına katkı sağlamaktadır. Sağlıklı, mutlu ve topluma yararlı bireylerin yetişme süreci çocukluk döneminden itibaren ele alınarak değerlendirilmesi gereken bir süreçtir (Yıldırım ve Hız, 2018, s. 97). Çocuklar ebeveynlerin, ailelerin ve toplumun geleceğini temsil etmektedir. Sürekli değişen ve gelişen bir yapısı olması bakımından her ne kadar kesin bir çocuk tanımı yapılamasa da çocukların, farklı yaşlarda farklı gelişimsel özellikleri ve ihtiyaçlarının olduğu bilinmektedir (Duyan, Yolcuoğlu ve Artan, 2017, s. 119). Tarih boyunca ülkelerin gelişmişlik düzeylerinin de bir sonucu olarak değişen çocuk algısı ve çocuk refahı politikaları, çocuk koruma sistemini oluşturmuştur. Çocuk refah sisteminin bir gereği olarak; çocuğun içinde bulunduğu çevreden kaynaklanan sorunların, ihmal ya da istismar gibi olası risklerin belirlenmesi ve risklerin önlenmesine yönelik çalışmaların yürütülmesi gerekmektedir (Erdal, 2014, s. 190). Çocuk refah sistemi doğrultusunda korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik, çocukları ve haklarını koruyan, çocuklar için güvenli ve çocuğun gelişimsel dönemleri göz önünde bulundurularak hazırlanan kanıta dayalı müdahale programlarına ihtiyaç duyulmaktadır (Şimşek ve Ark, 2008, s. 245). Çocuk koruma sistemleri ülkeden ülkeye farklılık göstermekte ve ülkeye özgü gelenek, inanış, değer sistemleri, birey ve

toplum algısı ve politik yaklaşımlarla bağlantılı olarak şekillenmektedir (Hämäläinen, 2016, s. 735-736).

Çocuk koruma sistemi temellerini Çocuk Hakları Sözleşmesi (ÇHS)'nden almakta olup bu kapsamda çocuğun yüksek yararı doğrultusunda ihmal ve istismardan korunması ve toplumsallaşmasına yönelik hizmetler yürütülmektedir. Çocuk koruma sistemi doğrudan sosyal ve ekonomik sorunlar, göç, işsizlik gibi çocuk için risk unsuru olabilecek faktörleri ortadan kaldırmayı, çocukların ihtiyaçlarının karşılanmasını, ihmal edilmelerini önlemeyi içermektedir (Yolcuoğlu, 2009, s. 48). Ülkemizin de taraf devletler arasında yer aldığı, Birleşmiş Milletler (BM) Genel Kurulu tarafından 20 Kasım 1989 tarihinde imzalanan Çocuk Haklarına Dair Sözleşmesi'nde çocuk kavramı, “daha erken yaşta reşit olma durumu hariç, on sekiz yaşına kadar her insan” olarak tanımlanmış ve toplumun temel yapı taşı olan ailenin, çocuğun ve kişiliğinin tam olarak gelişiminin sağlanmasında birincil sorumluluğa sahip olduğuna ve sevgi, anlayış ve mutluluk içeren bir aile ortamının gerekliliğine vurgu yapılmıştır (ÇHS, m. 1). 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanununa göre çocuk kavramı, “daha erken yaşta ergin olsa bile, on sekiz yaşını doldurmamış kişi” olarak ifade edilirken 5237 Sayılı Türk Ceza Kanunu (TCK)'nda ise çocuk “on sekiz yaşını doldurmamış kişi” olarak tanımlanmaktadır. (TCK, m. 6/1-c).

Tüm dünyada artan sosyal ve ekonomik sorunlar, çocukların olumsuz etkilenebilmesine yol açmakla birlikte bazı temel ihtiyaçlarının karşılanmasının ve sağlıklı birer birey haline gelmelerinin önünde engel oluşturmaktadır. Zamanla küçülerek çekirdek aile düzenine geçiş yapan ve geniş aile desteğinden yoksun kalan toplum yapısı, beraberinde korunmaya ihtiyacı olan çocuk olgusunu meydana getirmiştir. Bu bakımdan korunmaya ihtiyacı olan çocuk kavramı, toplumların siyasal ve sosyal ortamı, ekonomik politikaları ile doğrudan ilişkili olan bir sosyal sorun olarak karşımıza çıkmaktadır (Yolcuoğlu, 2009, s. 44). Benzer şekilde ülkemizde de her yıl göç, işsizlik, yoksulluk, fiziksel ve ruhsal sorunlar, parçalanmış aileler, ihmal ve istismar başta olmak üzere çeşitli sosyal ve ekonomik nedenlerden dolayı korunmaya ihtiyacı olan çocuk sayısında önemli bir artış olduğu görülmektedir (Şimşek ve Ark, 2008, s. 245). Ayrıca bir toplumun çocuklara verdiği değer, çocukların sağlıklı nesiller olarak yetişmesine sunduğu katkılar, çocukların ihmal, istismar ve kötü muameleyle

maruz kalmasını engelleme çabaları gelişmişlik düzeyi ile yakından ilişkilidir (Erdal, 2014, s. 178).

Türk hukuk sisteminde çocukların korunmasıyla ilgili olarak anayasa, yasa, kanun ve yönetmelik olmak üzere çeşitli düzenlemeler yer almaktadır. 1982 Anayasası'nın 61. maddesinde devletin korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması gerektiği vurgulanarak korunmaya muhtaç çocuklar özel olarak korunması gereken kesim olarak tanımlanmıştır. 4721 sayılı Türk Medeni Kanunu (TMK)'nda ise çocuğun korunması, bakım ve sorumluluğun, eğitiminin sağlanması görevinin öncelikle ebeveynlere verildiği görülmektedir (TMK, m. 185). Türk Medeni Kanunu'nun 324. maddesi ile çocuğun eğitilmesi ve yetiştirilmesini engelleyici durumlarla karşılaşılması ve çocuğun huzurunun tehlikeye girmesi durumlarında ana ve babanın çocukla kişisel ilişki kurma haklarının reddedilebileceği veya çocuğun kendilerinden alınacağı hüküm altına alınmıştır (TMK, m. 324). Ayrıca ana ve baba, çocuğun bedensel, zihinsel, ruhsal, ahlâkî ve toplumsal gelişimini sağlamak ve çocuğu korumakla yükümlü olarak adlandırılmıştır (TMK, m. 340). Bunun yanında yine TMK'nın 347. maddesinde çocuğun bedensel ve zihinsel gelişiminin tehlikede bulunması veya terk edilmiş olması durumlarında çocuğun ana ve babadan alarak bir aile yanına veya bir kuruma yerleştirebileceği ifadesi yer almaktadır (Yazıcı, 2012, s. 502).

5387 Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanunda, kesin bir korunmaya ihtiyacı olan çocuk tanımı yapılmadığı görülmekle birlikte; “beden, ruh, ahlâk gelişmeleri tehlikede olup ana ve babasız, ana ve babası belli olmayan ve Türk Medeni Kanunu hükümlerine göre haklarında korunma tedbirleri alınmasında zaruret görülen çocuklar” olarak bahsedildiği anlaşılmaktadır (Doğan, 2013, s. 153). Daha sonra 5387 sayılı mülga Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun, 15.05.1957 tarihli ve 6972 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun ile yürürlükten kaldırılmış ve kanunda adı geçtiği üzere korunmaya muhtaç çocuk tanımı:

Beden, ruh ve ahlâk gelişmeleri tehlikede olup;

- a. Ana ve babasız,
- b. Ana ve babası belli olmayan,
- c. Ana ve babası tarafından terkedilen,

d. Ana ve babası tarafından ihmal edilip fuhşa, dilencilige, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanmaya veya serseriliğe sürüklenmek tehlikesine mâruz bulunan, çocuklara (Korunmaya muhtaç çocuklar) denir (6972, m. 1) şeklinde yapılmıştır.

6972 sayılı Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun'da yer alan korunmaya muhtaç çocuk tanımı, 1983 tarihinde yayımlanan 2828 sayılı kanunun 3 üncü maddesinin (b) bendinde

Beden, ruh ve ahlak gelişimleri veya şahsi güvenlikleri tehlikede olup;

1. Ana veya babasız, ana ve babasız,

2. Ana veya babası veya her ikisi de belli olmayan,

3. Ana ve babası veya her ikisi tarafından terkedilen,

4. Ana veya babası tarafından ihmal edilip; fuhuş, dilencilik, alkollü içkileri veya uyuşturucu maddeleri kullanma gibi her türlü sosyal tehlikelere ve kötü alışkanlıklara karşı savunmasız bırakılan ve başıboşluğa sürüklenen, çocuk (2828, m. 3/b)

olarak tanımlanmış ve 06.02.2014 tarihli ve 6518 sayılı Kanunun 30. maddesiyle, “muhtaç” ibaresi “ihtiyacı olan” şeklinde düzenlenmiştir

2005 yılında Resmi Gazetede (RG) yayımlanan 15.07.2005 tarih ve 25876 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda ise korunma ihtiyacı olan çocuk kavramı “Bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuğu,” şeklinde tanımlanmıştır (ÇKK, m. 3/a-1). İhmal bir çocuğun ebeveyn yokluğunda veya çocuğun bakım ve gözetimini üstlenen kişi ya da kişilerce çocuğun ihtiyaç ve sorunlarının yeterince karşılanamaması, çocukta fiziksel veya zihinsel acının meydana gelmesi ile birlikte ortaya çıkmaktadır. İstismar, 18 yaşından küçük bir çocuğun bakım ve gözetimine ilişkin sorumluluğa sahip olan herhangi bir ebeveyni veya kişi ya da kişiler tarafından kötü niyetli eylemlere maruz kalması sonucu meydana gelmektedir. Bir çocuğun herhangi bir ebeveyn veya başka bir kişi tarafından maruz kaldığı ensest, tecavüz, cinsel ilişki, sapkın cinsel uygulamalar gibi cinsel taciz veya istismar içeren her türlü eylem ise cinsel istismar olarak adlandırılmaktadır (Benedict, 1994, s. 580).

Bahsi geçen Çocuk Koruma Kanunu'nda koruyucu ve destekleyici tedbirler başlığı altında korunmaya ihtiyacı olan çocukların ihmal ya da istismara maruz kalması halinde uygulanmak üzere beş farklı tedbirden bahsedilmektedir. Çocuğun ilk etapta kendi aile ortamında korunmasını ve yaşamını sürdürmesini sağlamaya yönelik danışmanlık, eğitim ve sağlık tedbirleri, bu tedbirlere rağmen çocuğun ailesi yanında

bakımının sağlanması mümkün olmadığı durumlarda ise kuruluş bakımı adı altında daha sonraki bölümlerde detayı olarak yer verilecek olan bakım tedbirleri ve barınma yeri olmayan hamile ya da çocuklu kimselere yönelik barınma tedbirleri yer almaktadır. Bu kapsamda danışmanlık tedbiri ile “çocuğun bakımından sorumlu olan kimselere çocuk yetiştirme konusunda; çocuklara da eğitim ve gelişimleri ile ilgili sorunlarının çözümünde yol göstermeye”, eğitim tedbiri ile “çocuğun bir eğitim kurumuna gündüzlü veya yatılı olarak devamına; iş ve meslek edinmesi amacıyla bir meslek veya sanat edinme kursuna gitmesine veya meslek sahibi bir ustanın yanına yahut kamuya ya da özel sektöre ait işyerlerine yerleştirilmesine” ve sağlık tedbiri ile “çocuğun fiziksel ve ruhsal sağlığının korunması ve tedavisi için gerekli geçici veya sürekli tıbbi bakım ve rehabilitasyonunu, bağımlılık yapan maddeleri kullananların tedavilerinin yapılmasına” yönelik tedbir olarak ifade edilmektedir (ÇKK, m. 5-1). Bu tedbirlerden; danışmanlık tedbirinin uygulanması Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı (ASHB) ve Milli Eğitim Bakanlığı (MEB), eğitim tedbirinin uygulanması MEB, sağlık tedbirinin uygulanması Sağlık Bakanlığı, bakım ve barınma tedbirlerinin uygulanması ise ASHB tarafından gerçekleştirilmektedir (ÇKK, m. 45-1).

1.2. Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuklara Yönelik Sunulan Hizmet Modelleri

Türkiye’de korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik hizmet modelleri arasında öncelikle çocuğun kendi ailesi içinde bakımı ve desteklenmesi yer almakla birlikte bunun mümkün olmaması durumunda söz konusu çocuklar hakkında 5395 sayılı ÇKK’nin 5/1-c maddesine “çocuğun bakımından sorumlu olan kimsenin herhangi bir nedenle görevini yerine getirememesi hâlinde, çocuğun resmî veya özel bakım yurdu ya da koruyucu aile hizmetlerinden yararlandırılması veya bu kurumlara yerleştirilmesi” istinaden yetkili ve görevli mahkemece gerekli bakım tedbir kararı alınarak çocuğun ailesi dışında da bakımı sağlanabilmektedir. Hakkında bakım tedbiri alınan çocuğun, ASHB öncelikli hizmet modelleri kapsamında değerlendirilerek durumun uygun evlat edinme, koruyucu aile gibi aile odaklı hizmet modelinden faydalandırılması yönünde gerekli mesleki çalışmalar yürütülmektedir.

Ülkemizde korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik ilerleyen başlıklarda detaylı bir şekilde yer verilecek olan hizmet modelleri ve bu hizmet modellerine ilişkin istatistiklere Tablo 1’de yer verilmiştir.

Tablo 1. Türkiye’de Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuklara Yönelik Sunulan Hizmetler

Türkiye’de Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuklara Yönelik Sunulan Hizmetler						
Hizmet Modeli	Yıllar					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Kuruluş Bakımı Altında Bulunan Çocuk Sayısı	12.664	13.319	14.189	14.214	13.867	13.524
Koruma Altına Alınmadan Ailesi Yanında Desteklenen Çocuk Sayısı	71.845	84.872	104.729	119.537	125.258	129.422
Aileye Döndürülen Çocuk Sayısı	11.085	11.227	11.342	11.485	-	-
Evlat Edindirilen Çocuk Sayısı (Toplam)	14.515	15.007	16.171	16.809	17.403	17.896
Koruyucu Aile Yanında Bakımı Sağlanan Çocuk Sayısı	4.615	5.004	5.642	6.468	7.259	7.864
Koruyucu Aile Sayısı	3.797	4.115	4.654	5.289	5.967	6.481
Özel Kreş ve Gündüz Bakım Evleri ile Özel Çocuk Kulüplerinden Yararlandırılan Çocuk Sayısı	1.831	2.237	2.400	2.762	3.300	2.663
Sosyal ve Ekonomik Destek Hizmetinden Yararlandırılan Çocuk Sayısı	75.276	92.115	108.819	122.489	128.047	
Kaynak: ASHB ÇHGM yıl sonu istatistikleri kullanılarak hazırlanmıştır. https://www.aile.gov.tr/media/87499/kurumsal-istatistikler.pdf Erişim Tarihi: 22.02.2022						

1.2.1. Biyolojik Aile Yanında Bakım

Çocukların sağlıklı bir ortamda yetişebilmesi için asgari düzeyde beslenme ve barınma gibi temel ihtiyaçlarının yanında duygusal açıdan da ihtiyaçlarının karşılandığı bir aile ortamının sağlanması gerekmektedir (Duyan, Yolcuoğlu ve Artan, 2017, s. 70). Çocukların biyo-psiko-sosyal gelişimleri açısından aile yanında, özellikle de kendi aileleri yanında büyümeleri büyük öneme sahiptir. Uluslararası sözleşme ve ulusal düzenlemelerde korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik gerçekleştirilen en uygun bakım hizmetinin biyolojik ailesi ya da akraba ve yakın çevresi tarafından sağlandığı belirtilmektedir (Şahin Kaya, 2019, s. 9).

Korunmaya ihtiyacı olan çocuk statüsüyle çocukların kurum bakımı altına alınmasına neden olan en önemli sebeplerden biri de ailenin parçalanmasıyla beraber ortaya çıkan yoksulluktur. Bu kapsamda sosyal ve ekonomik yoksunlukları bulunan kişi ve ailelerin desteklenmesi ve korunmaya ihtiyacı olan çocuklarının ailesi ya da yakınları yanında bakım ve gözetimleri sağlandığı takdirde ailelere sosyal ve ekonomik destek hizmetleri sunulmaktadır (Uluğtekin, 1993, s. 36). Çocuk refah hizmetleri öncelikle çocuğun asgari düzeyde bakımının sağlanması kaydıyla aile yanında ekonomik olarak desteklenmesini hedeflemektedir (Barth, 2001, s. 17). Korunmaya ihtiyacı olan çocuklar öncelikle, aile içinde ihmal ve istismar gibi önemli bir sorun olmadığı ve ailelerin ekonomik yetersizlikleri nedeniyle çocuğun bakım ve sorumluluklarını üstlenemediği durumlarda ilk etapta biyolojik ailesi yanında ekonomik destekle desteklenmektedir. Bu doğrultuda ülkemizde Sosyal ve Ekonomik Destek Yönetmeliği ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından ihtiyaç sahibi ailelere çocukları adına yapılan nakdi yardımlar ile çocuğun kendi ailesi, akrabası veya yakınları tarafından korunması ve bakımının sağlanması hedeflenmektedir (Gökdoğan Şahin, 2019, s. 8).

Fakat kimi zaman ekonomik nedenler dışında çeşitli sosyal ve toplumsal sorunlar nedeniyle çocuğun ailesi yanında bakım ve gözetimi sağlanarak korunmasının mümkün olmadığı durumlarla da karşılaşılabilir. Her ne kadar yapılan araştırmalarda son çare olarak görülse de ülkemizde korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik sunulan hizmet modelleri arasında en yaygın olanının kurum bakımı olduğu görülmektedir.

1.2.2. Gündüzlü Bakım, Kreş ve Evde Bakım

Ücretsiz kreş hizmeti, Resmi Gazetede yayınlanan 30.04.2015 tarih ve 29342 sayılı “Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri ile Özel Çocuk Kulüplerinin Kuruluş ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmelik” kapsamında yürütülmektedir. Söz konusu yönetmelik; çalışmak istediği halde çocuğunun bakım ve gözetimini sağlayabilecek, çocuğunu bırakabilecek yeri olmayan anneler ve tedbir alınmadığı takdirde korunmaya ihtiyacı olan çocuk konumunda olacak çocuklara yönelik oluşturulmuş iyi bir önleyici tedbir olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu amaçla oluşturulan kuruluşların kapasitelerinin %3’ü, il müdürlüklerince tespit edilecek çocukların ücretsiz yararlanması için ayrılmaktadır. Ayrıca “Ekonomik durumlarına bakılmaksızın şehit ve gazi çocukları; Bakanlığa bağlı kuruluşlarda korunma altında bulunan çocuklar; cezaevlerinde hükümlü ve tutuklu olan anneleri ile birlikte kalan çocuklar” ve “Ekonomik gücü yeterli olmayan ailelerin çocukları ile ekonomik güçlük içindeki anne veya babası vefat etmiş çocuklar, tek ebeveyni ile yaşayan çocuklar, engelli ebeveyni olan çocuklar, kadın konukevinde bulunan veya ayrılan kadınların çocukları” ücretsiz olarak bu kuruluşlara yerleştirmektedir (Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri ile Özel Çocuk Kulüplerinin Kuruluş ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmelik, 2015, m. 50).

Engelli çocuk ve bireylere yönelik olarak uygulanmakta olan aile odaklı önleyici tedbirler arasında gündüzlü bakım ve evde bakım hizmetleri de yer almaktadır. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’na bağlı olarak hizmet vermekte olan rehabilitasyon merkezlerinden yalnızca gündüzlü olarak hizmet alan engelli birey ve çocuklara yönelik gündüzlü bakım adı altında sunulan hizmetler ve bunun yanında yine engelli bireylere yönelik kendi evlerinde bakımlarının sağlanmasıyla aile bireylerine ödemeleri yapıldığı evde bakım hizmetleri bu hizmetten yararlanan çocukların da devlet koruması altına alınmadan kendi aile ortamlarında desteklenmelerini sağlayan önemli uygulamalar arasında yer almaktadır (Baysal, 2017, s. 29).

1.2.3. Kurum Bakımı

Türkiye Cumhuriyeti Anayasasının 61. Maddesi “Devlet, korunmaya muhtaç çocukların topluma kazandırılması için her türlü tedbiri alır. Bu amaçla, gerekli teşkilat ve tesisleri kurar veya kurdurtur” gereği, ailelerin çocuklarının temel ihtiyaçlarını

karşılayamadığı ya da bu noktada yetersiz kaldıkları durumlarda öncelikle çocuğun, ailesi yanında korunup, bakımının sağlanmasına yönelik gerekli müdahaleler yapılmakta fakat bunun mümkün olmadığı durumlarda alternatif bakım hizmetlerinin oluşturulması gerekmektedir (Bilican Gökkaya, 2014, s. 605-606). Ülkemizde çocuk koruma sistemi, geleneksel sosyal hizmet uygulamaları ile başlamış olup zamanla daha modern bir hale gelmiştir. Korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik hizmetlerin temelini oluşturan ilgili mevzuat kapsamında Sosyal Hizmetler Kanunu ve Çocuk Koruma Kanunu, çocuğun öncelikle aile yanında bakım ve korunmasını esas alsa da aile odaklı hizmet modelleri arasında olan koruyucu aile ve evlat edinme hizmetlerinin yeterince kabul görmediği, kurum bakımının hala yaygın hizmet modeli olduğu bilinmektedir (Yazıcı, 2014, s. 265). Kurum bakımı ülkemiz gibi sosyoekonomik yönden gelişmekte olan toplumlarda daha yaygın olarak görülmekle birlikte korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik tam zamanlı olarak bakım hizmetinin sunulduğu yatılı kuruluşları ifade etmektedir (Yolcuoğlu, 2009, s. 50).

Her ne kadar çocuğa yönelik koruma işlevini yerine getirse de kurum bakımının çocuğun psikososyal gelişimini aile ortamı kadar destekleyemediği bilinmektedir (Erdal, 2014, s. 190-191). Korunmaya ihtiyacı olan bir çocuk, beslenme, barınma ve korunma ihtiyacının yanında aile ortamına, anne-babanın ilgi ve sevgisine gereksinim duymaktadır (Bıyıklı, 1995, s. 6). Çocuklar maruz kaldıkları ihmal istismar gibi olumsuz yaşam deneyimleri sonucunda gelişen biyolojik ya da psikolojik birtakım sorunları, koşulsuz sevgi ve değer gördükleri desteklendikleri bir aile ortamı sayesinde aşabilmektedir. Kurum bakımı altında çeşitli kuruluşlarda koruma ve bakım altında olan çocukların sayıca fazla olması etkin hizmet sunumunu olumsuz etkilemekte, kuruluş çalışanlarının çocuk özelinde davranmasına olanak sunamamaktadır (Yazıcı, 2012, s. 513). Kurum bakımı hizmeti sayıca yeterli ve nitelikli personelin bulunmaması bakımından bu gereksinimi sağlayabilecek yeterliliğe sahip olamamaktadır. Benzer şekilde Webb (2017, s. 294-295) kalabalık gruplarla kurum bakımının çocuklar üzerinde duygu ve dürtü kontrol yetersizliği, düşük benlik saygısı, öğrenme güçlüğü, sosyal ilişkilerde zayıflık, oyun becerilerinin gelişmemesi gibi olumsuz etkilerinin bulunduğunu ifade etmektedir.

Tüm bu sebepler göz önünde bulundurulduğunda son yıllarda kurum bakımını iyileştirmeye yönelik önemli çalışmalar yapılmıştır. Kalabalık ortamlarda çocukların

bakımının sağlandığı yurt ve yuva sistemlerini yerini, daha az sayıda çocuğa ve daha uygun fiziki koşullarda hizmetlerin sunulduğu çocuk evleri, çocuk evleri sitesi ve cinsel istismar, engellilik, bağımlılık, suç vb. daha spesifik konularda hizmetlerin sunulduğu umut evleri ve çocuk destek merkezleri gibi kuruluşlara bıraktığı görülmektedir. Ülkemizde mevcut kurum bakımı hizmetleri; çocuk evleri, çocuk evleri sitesi, çocuk koruma ilk müdahale ve değerlendirme birimi, çocuk destek merkezleri ve umut evleri tarafından sağlanmaktadır.

Ülkemizde kurum bakımı hizmetinden yararlandırılan çocuk sayılarına ilişkin istatistiklere Tablo 2.'de yer verilmiştir.

Tablo 2. Türkiye’de Kurum Bakımı Hizmetleri

Türkiye’de Kurum Bakımı Hizmetleri						
Hizmet Modeli	Yıllar					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Çocuk Yuvalarından Yararlandırılan Çocuk Sayısı (0-6 yaş)	390	323	-	-	-	-
Yetiştirme Yurtlarından Yararlandırılan Çocuk Sayısı (13-18 yaş)	401	396	-	-	-	-
Çocuk Yuvası ve Kız Yetiştirme Yurtlarından Yararlandırılan Çocuk Sayısı (0-18 yaş)	319	254	-	-	-	-
Çocuk Evleri Sitelerinden (Sevgi Evleri) Yararlandırılan Çocuk Sayısı	4.950	5.257	6.208	6.383	6.132	6.184
Çocuk Evlerinden Yararlandırılan Çocuk Sayısı	5.366	5.626	6.341	6.199	6.164	5.956
Çocuk Destek Merkezlerinden Yararlandırılan Çocuk Sayısı	1.241	1.463	1.640	1.632	1.571	1.387
Kaynak: ASHB ÇHGM yıl sonu istatistikleri kullanılarak hazırlanmıştır. https://www.aile.gov.tr/media/87499/kurumsal-istatistikler.pdf Erişim Tarihi: 22.02.2022						

1.2.4. Evlat Edinme

Çocuğun aile yanında bakım ve gözetiminin sağlanamayacağı ve sürekli olarak ailelerinden ayrılmasını zorunlu kılan durumlarda evlat edinme en iyi bakım modellerinden biri olarak karşımıza çıkmaktadır. Evlat edinme anne-babası ile birlikte aile ortamında yetişme imkanı bulamayan veya anne ve babası hukuken ya da fiilen belli olmayan veya anne ve babası bulunmakla birlikte ailesinin yanında sağlıklı yetişme olanağı bulunmayan çocukların, bakım ve sorumluluklarının yerine getirildiği güvenli bir aile ortamında yetişmesi ve çocuğun o ailenin devamlı ve asli bir üyesi haline gelmesi olarak tanımlanmaktadır. Evlat edinme ile çocuk, evlat edinenin velayeti altına girerken soyadını alarak mirasçısı olmaktadır. Evlat edinme hizmeti hâkimin izni ile evlat edinen bireyler ile evlat edinilen birey arasında evlilik birliği içinde soy bağına benzer bir hısımlık ilişkisini meydana getiren hukuksal bir süreçtir (Yazıcı, 2012, s. 506). Evlat edinme hizmetinin yasal dayanakları, Türk Medeni Kanunu'nun 305-320 maddeleri ile SHÇEK Genel Müdürlüğü tarafından aynı kapsamda hazırlanan 01.08.2002 tarih ve 145 sayılı Evlat Edinme Yönergesi ve 14.01.2004 tarihinde kabul edilerek 1 Eylül 2004'de yürürlüğe giren Çocukların Korunması ve Ülkelerarası Evlat Edinme Konusunda İşbirliğine Dair Sözleşmenin Onaylanmasının Uygun Bulunduğu Hakkında Kanun çerçevesinde yürütülmektedir. (Yıldırım, 2017, s. 100).

Evlat edinme hizmeti biyolojik ailesi olmayan ya da biyolojik ailesi tarafından sağlıklı koşullarda yetiştirilme imkanı bulunmayan çocuklara yönelik uygulanan, çocuklar için yasal, sosyal ve psikolojik yollarda uygun bir aile ortamının oluşturulabilmesine olanak sağlayan bir hizmet modelidir (Yolcuoğlu, 2009, s. 51).

1.2.5. Gönüllü Aile

Gönüllü aile uygulaması ile Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüklerine ya da bağlı kuruluşlara başvuruları alınan bireylerin, haklarında yapılan değerlendirmeler ve gerçekleştirilen sosyal incelemeler sonucunda gönüllü aile olmalarının uygun olacağının düşünülmesi halinde kurum bakımı altında koruma ve bakımı sağlanan çocuklarla, haftanın belli günlerinde, hafta sonu ya da tatillerde söz konusu aile ile çeşitli faaliyet ve etkinliklerde bulunmasına ayrıca ilgili meslek elemanının uygun

görmesi sonucunda aile yanında izinli olarak kalabilmesine olanak sağlamaktadır (Gökdoğan Şahin, 2019, s. 24).

1.2.6. Koruyucu Aile

Sosyal sorunlar sonucunda bir süre ailelerinden ayrılmak zorunda kalan ya da kendi ailelerince bakım ve gözetimi sağlanamayan çocukların ilk etapta kurum bakımına alınmasından ziyade, bu süreci korundukları, sevilip desteklendikleri, güven ortamının sunulduğu, ihtiyaçlarının karşılandığı ve gelişimlerinin desteklendiği başka bir aile yanında geçirmeleri, çocukların yüksek yararı gözetilerek yürütülen aile odaklı bakım türü olan koruyucu aile uygulamasının gelişmesine yol açmıştır (Yolcuoğlu, 2009, s. 51). Keller, Wetherbee, Prohn ve diğ. (2001, s. 915)'e göre koruyucu aile, biyolojik ailenin çocuğu üzerindeki sorumluluklarının içinde bulunduğu koşullar daha iyi bir hale getirilene kadar devlet tarafından uygun görülen başka bir aile tarafından üstlenilmesidir. Koruyucu ve önleyici bir hizmet modeli olarak koruyucu aile hizmeti, Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi'nin 20. maddesi, Medeni Kanun'un 347. maddesi ve 2828 sayılı Kanun'un 22. ve 23. maddesi kapsamında uygulanmaktadır (Yeşilkayalı, 2015, s. 15). Koruyucu aile hizmet modeli ülkemizde 14.12.2012 tarih ve 28497 sayılı Koruyucu Aile Yönetmeliği (KAY) doğrultusunda Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü tarafından yürütülmektedir.

Ülkemizde illere göre koruyucu aile hizmetinden yararlandırılan çocuk sayılarına ilişkin istatistiklere Tablo 3.'te yer verilmiştir.

Tablo 3. Türkiye'de Koruyucu Aile Hizmetinden Yararlandırılan Çocuk Sayıları

Türkiye'de Koruyucu Aile Hizmetinden Yararlandırılan Çocuk Sayıları		
İl Adı	Koruyucu Aile Yanındaki Çocuk Sayısı	Mevcut Koruyucu Aile Sayısı
İstanbul	881	815
Ankara	466	423
İzmir	442	392
Kayseri	357	302
Adana	303	223
Hatay	268	188
Kocaeli	257	215
Konya	254	222
Kahramanmaraş	247	162

Mersin	235	192
Bursa	234	198
Antalya	226	192
Samsun	216	190
Denizli	206	164
Gaziantep	205	160
Balıkesir	192	172
Manisa	182	151
Afyon	148	121
Tekirdağ	145	132
Aydın	136	120
Isparta	112	96
Eskişehir	112	99
Şanlıurfa	109	77
Sakarya	106	93
Muğla	100	86
Çorum	97	80
Diyarbakır	94	59
Osmaniye	93	66
Giresun	90	77
Ordu	88	73
Aksaray	80	53
Tokat	73	53
Kütahya	73	59
Düzce	70	54
Edirne	68	59
Kastamonu	66	53
Trabzon	64	49
Zonguldak	64	56
Adıyaman	63	43
Çanakkale	62	54
Sivas	62	49
Amasya	60	47
Erzincan	53	41
Muş	53	30
Bolu	51	40
Erzurum	50	45
Kırıkkale	50	42
Bingöl	48	40
Yozgat	46	33
Malatya	45	40
Niğde	44	33
Karaman	44	34
Van	43	25
Mardin	42	32
Yalova	36	26
Uşak	35	29
Elazığ	35	26

Burdur	34	28
Kırşehir	33	29
Kırklareli	31	25
Karabük	30	22
Sinop	22	20
Bilecik	22	17
Rize	21	17
Bartın	18	14
Siirt	16	11
Bitlis	16	11
Artvin	16	13
Batman	14	10
Bayburt	13	12
Çankırı	12	9
Kilis	11	7
Şırnak	10	6
Ağrı	10	6
Gümüşhane	10	7
Nevşehir	9	8
Iğdır	9	5
Hakkari	6	4
Ardahan	5	3
Tunceli	3	3
Kars	1	1
TOPLAM	8453	6973
Kaynak: ASHB Koruyucu aile resmi internet sitesi illere göre koruyucu aile istatistikleri kullanılarak hazırlanmıştır. https://aile.gov.tr/koruyucuaile/illere-gore-koruyucu-aile-istatistikleri/ Erişim Tarihi: 18.01.2022		

Tablo 3’te koruyucu aile hizmet modeline ilişkin paylaşılan istatistikler incelendiğinde ülkemizde koruyucu aile hizmet modelinden yararlandırılan çocuk sayısının 8453 ve toplam koruyucu aile sayısının ise 6973 olduğu görülmektedir. Çankırı ilinde ise 9 koruyucu aile yanında toplam 12 çocuk koruyucu aile hizmetinden yararlandırılmaktadır. Araştırmanın konusunu oluşturması bakımından koruyucu aile hizmet modeli ilerleyen bölümlerde özel başlıklar daha detaylı bir şekilde ele alınacaktır.

1.3. Koruyucu Aile Hizmet Modeli

Gladding (2018, s. 5) aileyi, tarihsel duygusal ve ekonomik bir birliktelik sonucu bir araya gelen ve aralarında psikolojik ya da biyolojik bir bağ bulunan bireylerin oluşturduğu yapı olarak tanımlamaktadır. Türk Dil Kurumu (TDK)’na göre aile kavramı, “Evlilik ve kan bağına dayanan, karı, koca, çocuklar, kardeşler arasındaki ilişkilerin oluşturduğu toplum içindeki en küçük birlik” olarak tanımlanmaktadır

(TDK, 2021). Toplumların geleceğini temsil eden çocuklar, bedensel, ruhsal ve ahlaki gelişimlerini sağlıklı bir biçimde tamamlayabilmek için temel ihtiyaçlarının karşılandığı samimi ve sıcak bir aile ortamına ihtiyaç duymaktadır. Söz konusu birliği sağlıklı ve işlevsel bir biçimde sürdürmek her zaman mümkün olmamaktadır (Bilican Gökkaya, 2014, s. 616). İşlevsiz aile ortamında yetişen çocukların olumsuz erken çocukluk deneyimleri doğrultusunda genellikle zihinsel gelişiminin olumsuz etkilendiği, düşük kendilik değerine sahip olduğu ve çevresi ile sürdürdüğü ilişkilerde de bozulmaların meydana geldiği bilinmektedir. (Duyan, Yolcuoğlu ve Artan, 2017, s. 73). Çocuk refah sisteminin bir gereği olarak çocuğun içinde bulunduğu çevreden kaynaklanan sorunların, ihmal ya da istismar gibi olası risklerin belirlenmesi ve risklerin önlenmesine yönelik çalışmaların yürütülmesi gerekmektedir (Erdal, 2014, s. 190). Etkin bir çocuk koruma sisteminde, öncelikle çocuğun ailesi içinde koruması fakat bunun mümkün olmadığı durumlarda ise, ilk olarak aile odaklı hizmet modellerinden olan koruyucu aile ve evlat edinme hizmetinden yararlandırılma durumunun değerlendirilmesi ve sonrasında kuruluş bakımına alınmasına yönelik planlanmalar yapılması hedeflenmektedir (Karataş, 2007, s. 14).

Her gün, çeşitli nedenlerle, geçici veya kalıcı olarak ebeveynleriyle birlikte yaşayamayan çok sayıda çocuk koruma altına alınmaktadır. Koruma altına alınan ve aile yanına dönüşü mümkün olmayan birçok çocuk için koruyucu aile hizmet modeli aile benzeri bir ortam sağlamaktadır. Koruyucu aile hizmeti, aile yaşamının bir çocuğun sağlıklı büyümesine ve gelişmesine önemli bir katkı sağlayabileceği varsayımına dayanmaktadır (Twigg ve Swan, 2007, s. 49).

1.3.1. Türkiye’de Koruyucu Aile Uygulaması

Koruyucu aile hizmetinin ülkemizdeki tarihçesine bakıldığında, önceleri yardıma ihtiyacı olan bir yakınının veya muhtaç herhangi bir kimsenin çocuğunu alıp bakımını üstlenme, büyütme, iş sahibi olmasını sağlama ve evlendirme amaçlarına hizmet eden, toplum açısından kabul gören ve dini bakımdan da sevap olarak kabul edilen, gelenek halini alarak varlığını sürdüren bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır. Fakat zamanla amacını aştığı ve birtakım olumsuz sonuçlar meydana getirdiği bilinmektedir (Koşar, 1989, s. 71). Koruyucu aile kavramından ilk olarak 1926 tarihli Medeni Kanunda bahsedilirken korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik koruyucu aile yanında bakım sunulmasına ilişkin olarak düzenlemeler 1930 yılında

kabul edilen Umumi Hıfzısıhha Kanunu'nda yer almıştır. İlk koruyucu aile uygulamalarına 1949 yılında başlanmış olup 1952 yılında söz konusu hizmetin kapsamının genişletildiği görülmektedir (Özbesler, 2009, s. 87). Ülkemizde koruyucu aile hizmetinin fiilen uygulanmasına ise 1961 yılında başlandığı bilinmektedir (Yolcuoğlu, 2009, s. 51). Koruyucu Aile Yönetmeliği (KAY)'nde koruyucu ailenin tanımı; “çocuğun korunmayı gerektiren durumuna göre belirlenen sürede, il veya ilçe müdürlüklerinin denetiminde, belirlenen ödeme tutarı karşılığında ya da gönüllü olarak çocuğun bakımını üstlenen ve aile ortamında yetiştirilmesini sağlayan”, tercihen koruyucu aile birinci ve ikinci kademe eğitimi ile temel aile eğitimlerinden en az birini almış, akraba veya yakın çevre koruyucu aile modeli, geçici koruyucu aile modeli, süreli koruyucu aile modeli, uzmanlaşmış koruyucu aile modellerinden birine uygun kişi ya da aile şeklinde yapılmıştır (KAY, 2012, m. 4).

08.06.2011 tarih ve 27958 mükerrer sayı ile Resmî Gazete' de yayımlanarak yürürlüğe giren 633 sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname ile Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı kurulmuştur. Daha sonra 10.07.2018 tarihinde adı Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı olarak değiştirilmiştir. Son olarak 21.04.2021 tarih ve 31461 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararnamesi ile Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı adını almış ve koruyucu aile hizmetleri, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğünce, 14 Aralık 2012 tarih ve 28497 Sayılı Resmî Gazetede yayımlanan Koruyucu Aile Yönetmeliği kapsamında her ilin Aile ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlüklerince yürütülmektedir.

Ülkemizde yıllara göre koruyucu aile sayıları, koruyucu aile hizmet modelinden yararlandırılan çocuk sayıları ve kurum bakımından yararlandırılan çocuk sayılarına ilişkin veriler Tablo 4'te yer almaktadır.

Tablo 4. Türkiye’de Koruyucu Aile Hizmet Modeli

Türkiye’de Koruyucu Aile Hizmet Modeli						
Hizmet Modeli	YILLAR					
	2015	2016	2017	2018	2019	2020
Kurum Bakımından	12.664	13.319	14.189	14.214	13.867	14.403

Yararlandırılan Çocuk Sayısı						
Koruyucu Aile Hizmetinden Yararlandırılan Çocuk Sayısı	4.615	15.007	5.642	6.468	7.259	7.735
Koruyucu Aile Sayısı	3.797	5.004	4.654	5.289	5.967	6.380

Kaynak: ASHB ÇHGM yılsonu istatistikleri kullanılarak hazırlanmıştır.

<https://www.ailevecalisma.gov.tr/tr-tr/istatistikler/aile-ve-sosyal-politikalar-alanindaki-istatistikler/cocuk-hizmetleri-istatistikleri/> Erişim Tarihi: 20.04.2021

Tablo 4’te de görüldüğü üzere yıllara oranla koruyucu aile ve koruyucu aile yanında bakımı sağlanan çocuk sayısında artışlar olduğu görülse de kurum bakımından yararlandırılan çocuk sayılarına bakıldığında korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik sunulan hizmetlerin büyük bir çoğunluğunu henüz kurum bakımının oluşturmakta olduğu anlaşılmaktadır.

1.3.1.1. Koruyucu Aile Hizmetinin Yasal Dayanakları

Ülkemizde koruyucu aile hizmetinin resmi dayanakları BM Çocuk Hakları Sözleşmesi Madde 20, 4721 Sayılı Türk Medeni Kanunu Madde 347, 5395 Sayılı Çocuk Koruma Kanunu Madde 5, 2828 Sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu Madde 23, 633 Sayılı Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Teşkilat ve Görevleri Hakkında Kanun Hükmünde Kararname Maddeler 2, 8, 22, 28, Geçici Madde 6 ve 14.12.2012 tarih ve 28497 sayılı Koruyucu Aile Yönetmeliği olmak üzere sıralanmaktadır. 2 Eylül 1990 tarihinde ülkemiz tarafından da imzalanmış olan Çocuk Hakları Sözleşmesi ile koruyucu aile hizmetine verilen önemin arttığı görülmektedir.

Koruyucu aile kavramı, 1926 tarihli Türk Medeni Kanunu’nun 272. ve 273. maddeleriyle hukuk sistemi içinde yer almıştır. Koruyucu aile uygulamaları ise ilk olarak, 5387 sayılı mülga Korunmaya Muhtaç Çocuklar Hakkında Kanun’un 27.5.1949 tarihli ve 7217 sayılı Resmi Gazetede yayımlanmasıyla birlikte başlamıştır. 7.11.1979 tarihli ve 2253 sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluşu, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun ile de koruyucu aile müessesesi bir koruma tedbiri olarak

değerlendirilmiştir. Daha sonra koruyucu aile kurumu, 2828 sayılı kanunla tekrardan düzenlenerek Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu ile koruyucu aile arasında imzalanan bir sözleşme haline gelmiştir. 24.5.1983 tarihli ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu Kanunu ile Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu (SHÇEK) Genel Müdürlüğü kurulmuş ve korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik sunulacak sosyal hizmetlerin SHÇEK tarafından yürütüleceği belirtilmiştir (Doğan, 2013, s. 152-157).

Ülkemizde ilk Koruyucu Aile Yönetmeliği 01.10.1984 tarihli ve 18532 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Daha sonra uygulamada görülen aksaklıklar ve birtakım güncellemelere ihtiyaç duyulması sonucunda ve gelişmeler sonucunda 14.10.1993 tarihli ve 21728 sayılı Resmi Gazetede ikinci Koruyucu Aile Yönetmeliği yayımlanmıştır. Son olarak 14.12.2012 tarihli ve 28497 sayılı Resmi Gazetede yayımlanarak yürürlüğe giren ve halen uygulanmakta olan üçüncü Koruyucu Aile Yönetmeliği ise 24.01.2015 tarih ve 29246 sayılı Resmi Gazetede yayımlandığı haliyle birtakım değişiklikler yapılarak son halini almıştır. Bu yönetmeliğin devamında 2015/6 sayılı genelge ile genel koruyucu aile işlemleri, 2015/7 sayılı genelge ile de koruyucu aile ödeme işlemleri düzenlenmiş ve günümüzde koruyucu aile hizmeti bahsi geçen mevzuat kapsamında yürütülmektedir. Ülkemizde korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik sunulan hizmetlerin temelini oluşturan 03.07.2005 tarihli ve 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu da benzer şekilde koruyucu aile hizmetinin dayanağını oluşturan mevzuatlar arasında yer almaktadır (Baysal, 2017, s. 17).

1.3.1.2. Koruyucu Aile Hizmetinin Amacı ve Önemi

Korunmaya ihtiyacı olan çocukların geçmiş travmalarının atlatılmasında oldukça önemli bir yere sahip olan, çocukların desteklendiği, ebeveyn rol modellerine sahip olma imkanı bulduğu ve ait olma fırsatının sunulduğu, terapötik bir hizmet modeli olan koruyucu aile uygulaması, çocuk refah sisteminin önemli bir parçası olarak karşımıza çıkmaktadır (Riggs, Augoustinos ve Delfabbro, 2009, s. 172). Çocuk refahı alanında giderek daha önemli hale gelen koruyucu aile hizmeti ile korunmaya ihtiyacı olan çocukların korunmasıyla beraber gelişimlerinin de desteklenmesini amaçlamaktadır (Vanderfaellie ve diğerleri, 2013, s. 587).

Çocuk ile anne arasında kurulacak bağın çocuğun bedensel ve zihinsel gelişimi üzerindeki önemi büyüktür. Bu bakımdan kurum bakımı altındaki çocuklar bir anneye

sahip olma duygusundan ve anne ile kuracağı bağı psikosoyal gelişimi üzerindeki olumlu etkisinden mahrum kalmaktadır (Bıyıklı, 1995, s. 5). Çocuğun ruh sağlığının korunmasında bakım veren ile çocuk arasında destekleyici ve güvene dayalı, süregelen, sevgi ve tutarlılık içeren bir ilişkinin varlığı büyük önem arz etmektedir (Şimşek ve Ark, 2008, s. 242-243). Koruyucu aile hizmeti çocuğa koruyucu ebeveyni ile yakınlık ve bağ kurabileceği, güven ilişkisine dayalı paylaşım sürecini deneyimleme fırsatı sunmaktadır (Mitchell ve diğ., 2009, s. 181). Korunmaya ihtiyacı olan çocukların birincil bakım verenlerinden ayrılmalrı ve yaşadıkları olumsuz deneyimler bağlanma sorunlarını ortaya çıkarabilmektedir. Bu bakımdan çocukların psikososyal gelişimleri açısından koruyucu aileler ile sağlıklı bağlanma gerçekleştirmelerinin önemi büyüktür (Miranda, Molla ve Tadros, 2019, s. 400- 401). Ayrıca koruyucu aile uygulamasında kurum bakımında olduğu gibi bakım verenin sürekli değişmiyor oluşu, çocukla güven ilişkisinin kurulması ve sağlıklı bağlanmanın gerçekleşmesi açısından, çocuğa ihtiyaç duyduğu sevgi ve şefkatin bire bir sunumunu sağlamakta ve gelişimini olumlu yönde etkilemektedir (Erdugan, 2019, s. 41). Yapılan çalışmalarda çocuğun aile yanında bakımın kurum bakımından daha faydalı olduğu, koruyucu aile yanında kalan çocuklarla biyolojik ailesi yanında kalan çocuklar arasında benlik gelişimi, güven, davranış problemleri ya da depresyon görülme durumunda belirgin bir farklılığın olmadığı vurgulanmaktadır (Erdal, 2014, s. 190-191).

Korunma ihtiyacı içerisinde olan çocuklara yönelik gerçekleştirilen ve çocuğun üstün yararını gözетerek aile içinde bakım ve korunmasını hedefleyen koruyucu aile uygulaması ile aile bütünlüğü bozulan, aile üyelerinin fiziksel, psikolojik ya da ekonomik nedenler sonucu güçsüz kaldığı ve sorunları ile baş edemeyip çocuklarının bakım ve koruması sağlayamayacak duruma düşmeleri sonucu, çocuklarının kurum bakımı altına alındıktan sonra, aileler normal koşullarına dönüp gereksinimlerini karşılayabilecek duruma geldiklerinde gerçekleştirilen sosyal hizmet müdahalesi ile aile ve çocuğun yeniden birleştirilmesi hedeflenmektedir (Yolcuoğlu, 2009, s. 52). Bu sayede çocukların bu durumu en az zararla atlatabilmelerine ve aile ortamı içinde hayatlarını sürdürebilmelerine imkan vermek, kurum bakımının olumsuz yanları ile karşılaşmalarını engellemek gibi amaçlarının olması koruyucu aile uygulamasının önemini artırmaktadır.

Son yıllarda sosyal hizmetlere yönelik yapılan artan kamusal harcamalar dikkat çekmektedir. Korunmaya ihtiyacı olan çocukların yüksek yararı açısından önemli bir hizmet modeli olan koruyucu aile uygulaması ile hem çocuklar için daha kaliteli bir hizmet sunumu gerçekleştirilirken hem de kamusal maliyetin azalmasını sağladığı ayrıca toplumun dayanışma ve sosyal sorumluluk duygusunun gelişimine olumlu katkılarının olduğu görülmektedir (Erdal, 2014, s. 179). Ülkemizde günümüz şartlarında kuruluş bakımından yararlandırılan bir çocuğun ihtiyaçlarının karşılanabilmesi için devlet tarafından yapılan harcamalar 4.000 TL - 6.000 TL arasında iken koruyucu aile yanında bakımı sağlandığında 2.000 TL - 3.000 TL civarında olduğu görülmektedir (Ertürk, 2020, s. 41). Bu bakımdan koruyucu aile hizmet modeli bir çocuğa aile ortamı sunmak olan asıl amacının yanında kamu kaynaklarının daha ekonomik ve verimli kullanılmasına olanak sağlamaktadır (Baysal, 2017, s. 51).

Koruyucu aile hizmetinin kriz durumlarında geçici bir süre ya da daha uzun süreli olarak çocuğa yönelik sunulabilecek en uygun bakım yöntemi olmasına rağmen bu uygulamanın 1961 yılından bu yana yeterince gelişmediği bilinmektedir (Bıyıklı, 1995, s. 4).

1.3.2. Koruyucu Aile Modelleri

Koruyucu aile modelleri her çocuğun korunmaya ihtiyaç duyma sebebi, süresi ve yaşam koşullarındaki farklılıklar nedeniyle çocuğun ihtiyaçları, korunmaya ihtiyaç duyduğu süre, koruyucu ailelerin sahip olduğu özellikler, hangi koşullarda ve ne şekilde bu hizmeti sunacaklarının ve çocuğa yönelik en uygun hizmetin belirlenmesi açısından büyük önem arz etmektedir (Kuş, 2014, s. 44). Koruyucu aile hizmet modelinde uluslararası standartlara ulaşmak amacıyla yapılan düzenlemeler sonucunda oluşturulan Koruyucu Aile Yönetmeliği'nde yer alan koruyucu aile modelleri; süreli koruyucu aile modeli, akraba veya yakın çevre koruyucu aile modeli, geçici koruyucu aile modeli ve uzmanlaşmış koruyucu aile modeli olarak sıralanmaktadır (Yazıcı, 2014, s. 254). Uygulamada ise ülkemizde geline aşamada geçici koruyucu aile modeli ve uzmanlaşmış koruyucu aile modelinin yeterince yaygın olmadığı görülmektedir (Baysal, 2017, s. 56).

1.3.2.1. Akraba veya Yakın Çevre Koruyucu Aile Modeli

Koruyucu Aile Yönetmeliği'nde akraba ve yakın çevre koruyucu aile modeli “veli ya da vasi dışında kalan kan bağı bulunan akrabalar ya da çocuğun iletişim içinde olduğu veya tanıdığı bakıcı, komşu gibi yakın çevresinde olan, tercih etmeleri halinde en az temel ana, baba eğitimleri kapsamında eğitim almış kişi ve ailelerin sağladığı bakım” (KAY, m. 4/1-a) olarak tanımlanmıştır. Çocuğun biyolojik ailesi tarafından bakım ve gözetiminin sağlanamadığı ve korunmaya ihtiyaç duyduğu durumlarda hakkında bakım tedbiri alınan çocukların kurum bakımına alınıp kurum bakımının olumsuz yönleri ile karşılaşmadan önce alıştığı, kendisini yakın hissettiği uygun bir ortamda bakımının sağlanmasını mümkün kılan bu model, çocuğun yüksek yararı doğrultusunda yürütülmektedir. Bu noktada koruyucu aile yükümlülüklerini yerine getirebilecek yeterliliğe sahip olan yakın çevre ya da akrabaların koruyucu aile olmayı kabul etmesi gerekmektedir (Gökdoğan Şahin, 2019, s. 29).

Tarihsel olarak öncelikle gayri resmi olarak gelişimini sürdüren akraba bakımı ilerleyen süreçte çocuk refah sisteminde resmi olarak da artarak yerini almıştır. Yapılan çalışmalarda korunma ihtiyacı olan çocukların ebeveynleriyle yeniden bir araya gelmelerinin mümkün olmadığı durumlarda öncelikle çaba gösterilmesi gereken alanın akraba yanında bakımlarının sağlanması olduğu görülmektedir. Akraba koruyucu aile modeli ile çocuğun aile bağları koparılmaması ve ayrılık sonrası ebeveyn yoksunluğun etkisinin azalması sağlanmaktadır (McFadden, 1996, s. 547).

1.3.2.2. Geçici Koruyucu Aile Modeli

Koruyucu Aile Yönetmeliği'nin 4. Maddesinin (e) bendinde geçici koruyucu aile hizmeti tanımlanmış olup bu tanıma göre geçici koruyucu aile modeli;

Acil koruma gereken ya da hakkında hizmet planı oluşturulmamış ve kuruluş bakımına yerleştirilmemiş ya da kendisi için planlanan hizmet modelinden çeşitli nedenlerle henüz yararlandırılmamış çocuklar için, temel ana, baba eğitimleri ve Koruyucu Aile Birinci ve İkinci Kademe Eğitimini almış profesyonel kişi ve ailelerin sağladığı birkaç gün ile en fazla bir ay arasında değişen bakım (KAY, m. 4/1-e) olarak ifade edilmektedir.

Bu hizmet modelindeki temel amaç uygun hizmet modeli belirlenene kadar çocuğun kurum bakımına alınmadan belirli bir süre içerisinde koruyucu aile yanına yerleştirilmesi ve bu süre içerisinde biyolojik ailenin desteklenerek çocuğun ailesi yanına dönüşünün sağlanmasıdır (Ertürk, 2020, s. 45).

1.3.2.3. Süreli Koruyucu Aile Modeli

Süreli koruyucu aile hizmeti, Koruyucu Aile Yönetmeliği'nde "Öz ailesi yanına kısa sürede döndürölme imkânı bulunmayan ya da kalıcı olarak aile yanına yerleştirilemeyen çocuklara, tercihen temel ana-baba eğitimleri ve Koruyucu Aile Birinci Kademe Eğitimi almış kişi ve ailelerin sağladığı bakım" (KAY, m. 4/1-r) şeklinde tanımlanmaktadır.

Korunmaya ihtiyacı olan çocuklardan durumu evlat edindirme hizmetinden yararlandırılmaya uygun olmayan ve biyolojik ailelerinin yanında bakımları sağlanamayan çocukların, sunulan ekonomik destek hizmetinin yanında rehberlik ve danışmanlık hizmetlerine rağmen herhangi bir akraba ve yakını tarafından bakımlarının üstlenilemediği durumlarda, süreli koruyucu aile hizmet modelinden yararlandırılması sağlanmaktadır (Gökdoğan Şahin, 2019, s. 31). Her ne kadar bu modelin ismi Koruyucu Aile Yönetmeliği'nde süreli koruyucu aile modeli olarak adlandırılrsa da yönetmeliğin yayımlandığı 2012 yılı öncesinde uygulanan tek tip ve en yaygın koruyucu aile hizmet modeli oluşunun yanında, koruyucu aile uygulamasının sonlandırılmasını gerektiren sebepler olmadığı sürece çocuğun reşit olana kadar koruyucu aile ile birlikte yaşamını devam ettirdiği, yanlış bilinenin aksine uzun süreli bir model olarak karşımıza çıkmaktadır (Baysal, 2017, s. 58).

1.3.2.4. Uzmanlaşmış Koruyucu Aile Modeli

Uzmanlaşmış koruyucu aile hizmeti, tedavi edici koruyucu bakım kapsamında gelişimsel engeli bulunan, cinsel istismara uğrayan ve özel ihtiyaçları olan vb. çocuklara yönelik bakım sağlamak amacıyla bir takım özel eğitimlere tabii tutulan koruyucu aile modeli olarak ifade edilmektedir (McFadden, 1996, s. 548). Profesyonel koruyucu ailelik olarak da nitelendirilen bu modelde amaç, özel ihtiyaçları bulunan, suç mağduru ya da suça sürüklenen ve koruma altında bulunan çocukların aile ortamında bakım ve gözetiminin sağlanmasıdır. Ülkemizde uygulamada henüz yeterince uzmanlaşmış koruyucu aile bulunmamakla birlikte, koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlaşması ile bu modelden yararlandırılan çocuk sayısında da artış yaşanacağı düşünülmektedir (Baysal, 2017, s. 59).

1.3.3. Koruyucu Aile Olma Süreci

Koruyucu aile hizmet modeline yönelik iş ve işlemler Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı'na bağlı olarak taşrada Aile ve Sosyal Hizmetler İl ya da İlçe

Müdürlükleri'ne başvuruların alınması ile beraber koruyucu aile birimleri tarafından yürütülmektedir. Bu başlık altında Koruyucu Aile Yönetmeliği'nde ayrıntılı bir şekilde açıklanmış olan başvuru süreci; koruyucu ailenin tespiti ve gerekli koşullar, koruyucu aile eğitimleri, ailenin görev ve yükümlülükleri, koruyucu aile yanına yerleştirilecek çocuğun tespiti, aile yanına yerleştirme, uyum, izleme, iptal ve sonlanma süreçleri ve koruyucu aileye gerçekleştirilen ödemeler ele alınacaktır.

1.3.3.1. Koruyucu Ailenin Tespiti ve Koruyucu Aile Şartları

Birey ya da ailelerin koruyucu aile olabilmek için sahip olması gereken özellikler Koruyucu Aile ile Yönetmeliği ile düzenlenmiştir. Bu bağlamda, koruyucu aile olma talebiyle başvuruda bulunan aile ya da kişilerin:

- a) Türk vatandaşı olması ve Türkiye'de sürekli ikamet etmesi,
- b) 25-65 yaş aralığında bulunması,
- c) En az ilkokul düzeyinde eğitim almış olması,
- ç) Düzenli gelire sahip olması, yönetmelikle belirlenen ön koşullar arasında yer almaktadır (KAY, 2012, m. 8).

Başvuru talebinde bulunan bireylerin evli olmaları durumunda eşlerin birlikte başvuruda bulunması gerekmektedir. Başvuru alınan koruyucu aile adayına, koruyucu aile biriminde çalışan meslek elemanı tarafından koruyucu aile hizmetinin özellikleri, esasları ve genel işleyişi hakkında bilgi verilerek ilk görüşmeler yapılmakta ve ailenin başvuru dilekçesi alınmaktadır. 2018 yılı itibariyle yürürlüğe konulan yeni uygulama ile koruyucu aile olmak isteyen kişiler e-devlet üzerinden ön başvuru yapabilmektedir.

Aile ve Sosyal Hizmetler il ya da ilçe müdürlüklerine başvuruda bulunan koruyucu aile adaylarından sonraki aşamada T.C. kimlik numarası beyanı, bir adet vesikalık fotoğraf, öğrenim iş, gelir ve sosyal güvenlik durumlarını gösteren onaylı belgeler ile varsa koruyucu aile birinci, ikinci veya temel aile eğitimi belgesinin veya belgelerinin onaylı örneklerinin yanında, kişilerin devlete topluma ve kişilere karşı suçlar ile uluslararası suçlardan ve çocuklara yönelik işlenen istismar suçlarından mahkûm olmadığına dair adli sicil belgesi ayrıca aile üyelerinin çocuğun bakımını, psiko-sosyal gelişimini ve eğitimi etkileyecek ya da çocuğa zarar verebilecek sağlık sorunun olmadığını gösteren rapora ek olarak, gerekli görülmesi halinde kişinin sağlığına, devam eden hastalığına veya bağımlılığına ilişkin ayrıntılı

rapor talep edilmektedir. Yapılan inceleme ve değerlendirmeler sonucunda koruyucu aile olması uygun görülmeyen adaylara yazılı olarak bildiri yapılmaktadır (KAY, 2012, m. 9).

Başvurusu alınan ailelere evraklarını tamamlamak üzere 30 gün süre verilmekte ve evraklarının tamamlanması halinde koruyucu aile adayları için sosyal inceleme süreci başlatılmaktadır. Bu aşamada ailelerle ilgili meslek elemanı tarafından görüşme ve ayrıntılı sosyal inceleme süreçleri yürütülmektedir.

Yapılan sosyal incelemelerde koruyucu aile olmak isteyen bireylerin aile içi ve  evre ile olumlu ilişkilerin varlığı, aile üyelerinin sorumluluk sahibi ve dengeli duygusal gelişime sahip olması, bunun yanında çocuğa sağlıklı ve güvenli bir şekilde bakımının sağlanacağı ve gelişiminin desteklenebileceği bir ortamın sunulabilmesi, koruyucu ailenin çocuğun biyolojik ailesi ve kurumla olan ilişkisini sürdürebilmesi, çocuğun yaşayacağı evin eğitim ve sağlık kuruluşlarına kolay ulaşılabilir olması gibi durumlar değerlendirmede göz önünde bulundurulmaktadır (Yazıcı, 2014, s. 255).

Başvurusu kabul edilen aileler hakkında genel bir inceleme ve değerlendirme yapılmakta, yapılan inceleme ve değerlendirmede; ailenin evlilik ve sosyal ilişkileri, aile bireylerinin kişilik özellikleri, yapılan  evre araştırması sonucu ailenin toplum tarafından kabul görülüp görülmediği, ebeveynlik bilinci ve çocuklara yaklaşım tarzı, ekonomik koşulları, ikamet edilen evin fiziki koşulları, sabıka kaydı gibi durumlar değerlendirilmektedir (KAY, m. 9/1).

Sosyal inceleme sonucunda koruyucu aile olması uygun görülen bireylere uygun koruyucu aile modeli belirlenmekte ve koruyucu aile komisyonuna sunulmaktadır (KAY, m. 9/2). “Komisyon, mahalli mülki amirin onayı ile illerde il müdürü veya görevlendirilen il müdür yardımcısı başkanlığında, ilçelerde ise ilçe müdürü başkanlığında, biri vakadan sorumlu olmak üzere en az dört sosyal çalışma görevlisinden, sayının yetersiz olması halinde iki sosyal çalışma görevlisinden oluşur” (KAY, m. 11/1). İlgili komisyonca yapılan değerlendirmenin ardından “Koruyucu aile başvurusunun reddedilmesine, askıya alınmasına veya işlemden kaldırılmasına ilişkin işlemler, il veya ilçe müdürlüğü tarafından başvuru sahiplerine yazılı olarak tebliğ edilir” (KAY, m. 13/1).

1.3.3.2. Koruyucu Aile Eğitimleri

Koruyucu aile olmak isteyen ailelerin çeşitli nedenlerden dolayı koruma ve bakım altına alınan ve olumsuz birtakım yaşam deneyimleri bulunan çocukların özelliklerine ve zorluk derecelerine uygun olarak birtakım eğitimlerden geçmesi gerekmektedir. Koruyucu ailelerin yeterince iyi eğitimlerden geçip donanımlı hale gelmediklerinde ve sürece hazırlanmadıklarında karşılaşılabilecekleri zorluktan yeterince haberdar olmamaları nedeniyle koruyucu ailelik süreci olumsuz sonuçlanabilmektedir (Karataş, 2007, s. 17). Başvuruda bulunan koruyucu aileler sürecin başlangıcından koruyucu aile oluncaya kadar geçen süre boyunca cevaplanması gereken pek çok soru hakkında ayrıntılı bilgilendirmeye ihtiyaç duymaktadır. Bunun yanında ailelerin, koruyucu aile hizmetinin uygulayıcıları olmaları bakımından profesyonel olarak eğitimden geçmeleri ve sürece yönelik bir bakış açılarının oluşması gerekmektedir (Gökdoğan Şahin, 2019, s. 44).

Koruyucu aile hizmetlerinde başvuru sahibi koruyucu aile adaylarının yapılandırılmış profesyonel bir eğitim almaları oldukça önemlidir. Koruyucu ailelere yönelik gerçekleştirilen eğitimlerle çocuğun koruyucu aile yanına yerleştirilmesi ve sonraki aşamalarda karşılaşılabilecek sorunlara yönelik bilgi sahibi olmaları ve desteklenmeleri sağlanmaktadır (Özbesler, 2009, s. 93). Koruyucu aileler karşılaştıkları sorunlar, talepleri ve beklentileri doğrultusunda kapsamlı eğitimlere ihtiyaç duymaktadır. Bu eğitimlerle koruyucu ailelerin bağlanma, kayıp ve yas, hukuki sorunlar, bakım sundukları çocukların özel ihtiyaçları, etkili iletişim, ailelerin destekleyici rollere uyumu ve disiplin gibi konularda bilgi sahibi olmaları hedeflenmektedir (McFadden, 1996, s. 552). Ayrıca koruyucu ailelere yönelik gerçekleştirilen eğitimler koruyucu ailelerin yaşayabilecekleri stres ve endişelerin azaltılmasında ve yerleştirme sürecinin başarısının artırılmasında rol oynamaktadır (Octoman ve McLean, 2014, s. 150).

Koruyucu Aile Yönetmeliği kapsamında illerde ilgili meslek elemanı tarafından koruyucu aile hizmetinden yararlandırılması uygun görülen birey ve ailelere yönelik hazırlanan eğitim modülleri aracılığıyla koruyucu aile eğitimleri verilmektedir.

Koruyucu Aile Yönetmeliği'nin 4. maddesinde koruyucu aile eğitimleri şu şekilde tanımlanmıştır:

1- Temel Aile Eğitimi: Çocuğun desteklenmesi amacıyla çocuk gelişimi, ihtiyaçları ve etkili ebeveynlik yapılması kapsamında temel ana, baba eğitimini de içeren genel ebeveynlik becerilerinin kazanıldığı eğitimi (KAY, m. 4-s),

2- Koruyucu Aile Birinci Kademe Eğitimi: Korunmaya muhtaç çocuğun öz ailesi dışında bir başka aile yanında yetiştirilmesine ilişkin olarak verilen eğitimi (KAY, m. 4-j),

3- Koruyucu Aile İkinci Kademe Eğitimi: Özel zorlukları ve ihtiyaçları olan korunmaya muhtaç çocuğa hizmet vermek üzere koruyucu aile temel eğitimini almış kişilere verilen uzmanlık eğitimini (KAY, m. 4-k) kapsamaktadır.

1.3.3.3. Koruyucu Ailenin Görev ve Yükümlülükleri

Koruyucu aileler genel olarak korunmaya ihtiyacı olan çocuk ya da çocuklara sağlayabilecek yeterliliğe sahip olması yönünden değerlendirilmektedir. Bu kapsamda koruyucu ailelerden korunmaya ihtiyacı olan bir çocuğun temel ihtiyaçlarını, bakım ve sorumluluğunu karşılayabilmesi bunun yanında çocuk ile sevgisini paylaşması beklenmektedir. Koruyucu ailenin koruyucu aile birimi ile iş birliği içinde çocuğun her türlü yaşam becerilerinin artırılmasına, gelişim ve değişiminde rol alması hedeflenmektedir (Baysal, 2017, s. 89).

Koruyucu ailelerin görev ve yükümlülükleri Koruyucu Aile Yönetmeliğinin 15. Maddesiyle açıklanmaktadır. Yönetmelikte koruyucu ailelerin, aile yanına yerleştirilen korunmaya ihtiyacı olan çocukla ilgili temel görev ve sorumlulukları arasında çocuğa her açıdan sağlıklı gelişimi için uygun koşulları sağlamak, varsa tedavisine yönelik yükümlülükleri yerine getirmek, çocuğun eğitim ve öğretimi için her türlü desteği sunmak, meslek edinmesi için gerekli çalışmaları yürütmek, çocuğu eğitim dışında hiçbir surette çalıştırmamak, uygun görülmesi durumunda çocuğun ilgili meslek elemanı tarafından uygun görülen şekil ve aralıklarla aile üyeleri ve diğer yakınları ile görüşmesini sağlayarak çocuğun biyolojik ailesi ile sağlıklı bir iletişim sürdürmesini desteklemek, ayrıca herhangi bir karar alınacağı durumlarda çocuğun duygu ve düşüncelerine önem vererek çocuğun fikrini almak yer almaktadır. Bunun yanında koruyucu ailelerin il müdürlükleri tarafından düzenlenen eğitim ve çalışmalara katılım sağlanması beklenmektedir. Koruyucu ailelerin olası bir telefon değişikliği durumunda bu bilgiyi hemen, adres değişikliği bilgisini acil durumlar dışında en az 20 gün öncesinde, başka bir il veya ilçeye taşınma durumunda ise en az bir ay önce il müdürlüğüne bildirme yükümlüğü bulunmaktadır. Ayrıca koruyucu ailenin çocuğun korunma altına alınmasına sebep olan durumların ortadan kalkması ya da “Çocuğun koşullarının değişmesi sonucu il veya ilçe müdürlüğü tarafından hizmet modelinde bir değişikliğe gidilmesinin planlanması halinde, çocuğun yararının gerektirdiği işlemlerin

yapılabilmesi için her türlü destekte bulunmak ve çocuğun ayrılık sürecine hazırlanmasında il veya ilçe müdürlüğü ile iş birliği yapmak.” Yükümlülüğü bulunmaktadır (KAY, m. 15).

1.3.4. Koruyucu Aile Yanına Yerleştirilecek Çocuğun Tespiti, Aile Yanına Yerleştirilme ve Uyum Süreci

İlgili mahkeme tarafından hakkında acil korunma ve bakım tedbiri verilen korunmaya ihtiyacı olan çocuklardan, kuruluştaki görevli meslek elemanı tarafından aile yanına yerleştirilebilecek durumda olanların fotoğrafları, kişisel bilgilerinden oluşan liste ile birlikte sağlık durumu, durum değerlendirme raporu gibi evraklar il müdürlüğüne gönderilmektedir. Daha sonra ilgili meslek elemanı tarafından koruyucu aile adayının sosyal incelemesi tamamlanarak aile ile ilgili durum değerlendirme raporları düzenlenmekte ve eşleştirme yapılmak üzere kuruluşa ziyaretler gerçekleştirilmektedir. Çocuk ve aile ile yapılan görüşme sürecinin olumlu devam etmesi halinde yapılan eşleştirme önerisi, komisyona sunulmaktadır. Komisyon tarafından yapılan değerlendirme sonrasında çocuk, mahalli mülki amirin onayı ile sözleşme imzalanarak uygun görülen ailenin yanına yerleştirilmektedir.

Çocuğun koruyucu aile yanına yerleştirilme süreci Koruyucu Aile Yönetmeliği'nin 14. maddesinde düzenlenmiştir. Buna göre; çocuğun koruyucu aile yanına yerleştirilme süreci öncesinde çocuk ve ailenin birlikte zaman geçirmesi, bu süreçte çocuk ile koruyucu aile arasındaki iletişimin belirli periyotlarla sürdürülmesi, uyum sürecinin olumlu seyrine göre çocuğun koruyucu aile yanına izinli verilmesi ve olumlu kanaat oluşması halinde de yerleştirilme işleminin yapılması gerekmektedir (KAY, m. 14/2).

Koruyucu aile süreci, koruyucu ailenin ve korunmaya ihtiyacı olan çocuğun yaşamında önemli değişimlere yol açan sabır gerektiren zorlu bir süreç olarak karşımıza çıkmaktadır. Ayrıca koruyucu ailelerin bilinç düzeyinin yüksek olması ve kararlılığı süreci olumlu etkilemektedir (Daşbaşı, 2015, s. 84). Bu bakımdan çocuk koruyucu aile yanına yerleştirilmeden önce yapılacak olan mesleki çalışmalarla ailenin ve çocuğun sürece hazırlanması, uyum sürecinin olumlu seyri açısından büyük önem arz etmektedir (Özbesler, 2009, s. 88)

1.3.4.1. Koruyucu Aile Hizmetinin İzleme Süreci

Koruyucu aile hizmeti aile yanına yerleştirme yapıldıktan sonra da hizmet sone erece kadar izleme, değerlendirme ve destek çalışmalarını beraberinde getiren ve devam eden bir süreci kapsamaktadır (Delgado ve Pinto, 2011, s. 1031-1033). Koruyucu aile hizmeti kapsamında aile yanına yerleştirilen çocuklar, izleme ve takip çalışması kapsamında ilk yılda her ay, ikinci yıl ve sonraki yıllarda ise yılda en az dört defa olmak üzere üçer aylık aralıklarla düzenli ziyaret edilerek izlenmektedir. Koruyucu aile biriminde görevli vakadan sorumlu sosyal çalışma görevlisi tarafından koruyucu aile yanındaki çocuklara ilişkin izleme periyodunu ve gerçekleştirilecek faaliyetleri içeren uygulama planı hazırlanmakta ve takibi sağlanmaktadır. Gerçekleştirilen izlemeler esnasında “Çocukla kurulan iletişim, çocuğun ev ortamındaki kurallar bağlamında rolü ile yeri, çocuğa kazandırılan beceriler, davranışları, kendisine tanınan haklar ve aylık bakım ödemesinin ne kadarının çocuk için kullanıldığını belirlemeye yönelik gözlem ve görüşmeler yapılır, hizmet süreci bütün boyutları ile birlikte değerlendirilir”. Bunun yanında çocuğun bakım tedbiri altına alınmasını gerektirecek durumlarda oluşan değişiklikler hakkında uygulama planı hazırlanarak ilgili mahkemeye sunulmakta ve koruyucu aile yanındaki çocuğun öz ailesi yanına döndürülmesi yönünde kanaatin oluşması halinde koruyucu aile ve çocukla mesleki çalışmaların yürütülmesi yönünde çalışmalar yapılmaktadır (KAY, m. 16).

1.3.4.2. Koruyucu Aileye Gerçekleştirilen Ödemeler

Koruyucu ailelere yapılan ödemeler KAY’ın 4, 24, 25, 26 ve 27. maddeleri ile 2015/07 sayılı Genelge ve 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu’nun 23. maddeleri esas alınarak gerçekleştirilmektedir. Yönetmeliğin 24. Maddesi gereğince koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların bakım, eğitim ve yetiştirilmelerine ilişkin harcamalara karşılık olmak üzere talepte bulunan koruyucu ailelere her çocuk için, gösterge rakamının memur katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak tutar, belirli yaş aralıklarına göre ve belirlenen oranlarda hiçbir kesinti yapılmaksızın aylık ve net olarak ödenmektedir. 2828 sayılı Sosyal Hizmetler Kanunu’nun 23. maddesinde; ailelerin koruyucu ailesi olduğu çocukların bakım ve sorumluluklarını gönüllü karşılayabileceği gibi belli ücret karşılığında da yapılabileceği belirtilmiştir. Koruyucu ailelere yönelik iki farklı ödeme yapılmaktadır. Aylık bakım ödemesi, “Koruyucu aile hizmeti verildiği müddetçe koruyucu aile yanına yerleştirilen çocukların bakım, eğitim

ve yetiştirilmelerine ilişkin harcamalara, çocukların kişisel gelişimleri için gerekli olan harçlıklarına karşılık olmak üzere talepte bulunan koruyucu ailelere ödenen miktarı” ifade ederken geçici koruyucu aile ödemesi ise “Geçici koruyucu aileler yanına yerleştirilen çocukların bakımlarının gerçekleştirilmesi amacıyla ailelerin hizmetine karşılık yapılan aylık ödemeyi” ifade etmektedir. (KAY, m. 4).

Koruyucu aile yanına yerleştirilen her çocuk için ailelere, çocukların bakım, eğitim vb. harcamalarına karşılık yaş aralıklarına ve Bütçe Kanunu ile tespit edilecek memur maaş katsayısına göre her yıl güncellenerek belirlenen oranların karşılığı olan ödemeler hiçbir kesinti yapılmaksızın aylık ve net olarak yapılmaktadır. Ayrıca engeli bulunan çocuklar için yaş grubuna uygun olarak yapılan aylık bakım ödemesi yüzde 50 oranında artırılarak gerçekleştirilmektedir. İlgili yönetmelikte koruyucu ailelere, bakımını sağladıkları çocukların bakım, eğitim ve yetiştirilmelerine ilişkin harcamalara karşılık olarak çocukların yaşlarına göre yapılan ödemeler her çocuk için, gösterge rakamının memur aylık katsayısı ile çarpımı sonucu bulunacak tutarın 0-3 yaşa yüzde elli, 4-5 yaşa yüzde yetmiş beş, 6-14 yaşa yüzde seksen, 15-18 yaşa yüzde seksen beş, 19 ve üzeri yaşa yüzde doksan oranında yapılmak üzere belirlenmektedir (KAY, m. 24/1-2).

Koruyucu aile hizmeti kapsamındaki, okula devam eden veya öğrenimini sürdürememiş çocuklara, kuruluş bakımındaki çocuklara verilen miktarlar üzerinden harçlık ödenir. Koruyucu aile yanında bakılan çocukların kişisel gelişimleri için gerekli olan harçlık, koruyucu aile tarafından çocuğa verilir. Çocuğa verilen harçlığın, kuruluş bakımındaki çocuklara verilen harçlıkla aynı olması için koruyucu ailelere gerekli yönlendirme yapılır. Bunun yanında servis ile okullarına devam eden çocukların, engelli çocukların servis ücretleri ve 4-5 yaş grubu kreş çağı veya anaokulu çocuklarının servis ücretleri, servis bulunmaması halinde ulaşım giderleri karşılığı otobüs bilet ücretinin ödemesi yapılmaktadır (KAY, m. 26).

Ayrıca koruyucu ailelerden, eşine veya bir yakınına bağlı olmaksızın kendine ait sosyal güvencesi olmayan eşlerden birine bir asgari ücret tutarı üzerinden Sosyal Güvenlik Kurumu kapsamında isteğe bağlı sigortası yaptırılabilir (KAY, m. 24-6). Koruyucu ailelere yönelik isteğe bağlı olarak sigorta primlerinin ödenmesi, koruyucu aile sayısının artırılmasıyla birlikte koruyucu aile hizmetinin

yaygınlaştırılması sağlamak amacıyla geliştirilen uygulamalar arasında yer almaktadır (Yazıcı, 2014, s.254).

1.3.5. Koruyucu Aile Hizmetinin Sonlandırılması ve Koruyucu Aile Statüsünün İptali

Koruyucu aile yanına yerleştirilen çocuğun, koruma altına alınmasını gerektirecek sebeplerin ortadan kalması, biyolojik ailesinin yanına döndürülmesinin uygun görülmesi, koruyucu ailenin ilgili mevzuatta belirlenen görev ve yükümlülüklerini yerine getirmemesi ya da bunların dışında korunmaya ihtiyacı olan çocuktan kaynaklanan birtakım sorunlar nedeniyle kimi zaman koruyucu aile hizmetinin sonlandırılması gerekebilmektedir (Gökdoğan Şahin, 2019, s. 39).

Koruyucu aile sürecinin sonlandırılması Koruyucu Aile Yönetmeliği'nin 20. maddesinde ele alınmaktadır. Koruyucu ailenin yükümlülüklerini yerine getirmemesi, çocuğu istismar etmesi, çocuğun hizmetten beklenen şekilde faydalandırılmadığının tespit edilmesi, çocuğun öz ailesi ile olan iletişimini olumsuz etkileyecek tutum ve davranışlarda bulunulması ve yapılan mesleki çalışmalara rağmen çocukla koruyucu aile arasındaki sağlıklı bir iletişimin sağlanamaması gibi durumların tespit edilmesi sonucunda çocuk koruyucu aile yanından alınarak koruyucu aile sözleşmesi iptal edilmektedir (KAY, m. 20). Koruyucu aile yanından alınan çocuğun, öncelikle öz ailesi yanına döndürülmesi yönünde mesleki çalışmaların yürütülmesi, bunun mümkün olmaması durumunda ise, akraba veya yakın çevre koruyucu aile modeli kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Ancak, çocuk için, akraba veya yakın çevre koruyucu aile modeli veya çocuğun durumuna uygun başka bir koruyucu aile bulunamaması halinde ise, yaş durumu da dikkate alınarak, çocuğun başka bir kuruluşa korunma ve bakım altına alınması sağlanmaktadır (KAY, m. 21).

Koruyucu aile statüsünün iptalini gerektirecek olan durumlar ise Koruyucu Aile Yönetmeliği'nin 22. Maddesinde sıralanmıştır. Buna göre; çocuğun kötü muameleye maruz kalması ihmal ya da istismar edilmesi, toplumsal norm ve değerlere aykırı davranışlar içeren sosyal ilişkilerin gözlemlenmesi, fiziksel ya da ruhsal sağlığın çocuğun bakımını olumsuz etkileyecek durumda olması, ailenin yapılan mesleki çalışmalara danışmanlık ve yönlendirmelere uygun davranmaması gibi durumlar koruyucu aile statüsünün iptaline neden olmaktadır (KAY, m. 22).

1.4. Koruyucu Aile Sistemi İle İlgili Olarak Türkiye'de Gerçekleştirilen Araştırmalar

Koruyucu aile hizmeti her ne kadar çocuk refahı alanında korunmaya ihtiyacı olan çocuk sorununa yönelik bir çözüm ve kurum bakımı hizmetine önemli bir alternatif olarak değerlendirilse de yapılan çalışmaların sayıca az ve sınırlı oluşu, söz konusu uygulamanın yeterince bilinmemesinin ve yaygın olmayışının bir göstergesi olarak değerlendirilmektedir. Bu başlık altında koruyucu aile sistemi ile ilgili olarak Türkiye’de son 10 yılda gerçekleştirilen araştırmaların bir kısmına yer verilmiştir. Ayrıca bulgular ve yorum başlığı altında da koruyucu aile hizmet modeli ile ilgili yapılan çalışmalara değinilmiştir.

Doğan (2013) koruyucu aile uygulamasını hukuki boyutu ile ele aldığı ve koruyucu aile yönetmeliğini incelediği çalışmada koruyucu aile yönetmeliğin eksiklerine, koruyucu ailenin seçimi ve çocuğun aile yanına yerleştirilme ve izleme süreçlerinin hakim taktir yetkisi doğrultusunda yürütülmesi gerektiğine vurgu yapmaktadır.

Bilican Gökkaya (2014) Sivas ilinde gerçekleştirilen çalışmada ailelerin, koruyucu aile olma nedenlerini ortaya koymak amacıyla gerçekleştirdiği çalışmadan elde edilen veriler doğrultusunda çalışmaya katılan ailelerin koruyucu aile olma nedenlerinin yardıma muhtaç olan çocuklara yardım etmek (%85), çocuklarının olmaması (%55), kız çocuklarının olmaması (%20), yalnızlık çekmemek (%5) ve erkek çocuklarının olmaması (%5) şeklinde olduğu görülmektedir.

Erdal (2014) koruyucu aile uygulamasının korunmaya ihtiyacı olan çocuklar açısından önemini ve gereği ele aldığı çalışmada; koruyucu aile hizmet modelinin, nüfus yoğunluğu ile öne çıkan İstanbul ilinde ve ülke genelindeki uygulamasının, istatistik verilere dayalı grafikler yardımıyla sunumu ve politika önerilerine yer vermektedir.

Kuş (2014) tarafından yürütülen çalışmada basit tesadüfi örnekleme ile 650 kişi ile gerçekleştirdiği araştırmada; Çanakkale ilinde koruyucu aile hizmet modeline ilişkin bakış açısını ortaya koyarak koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlaştırılmasına ve halkın farkındalığının arttırılmasına yönelik birtakım öneriler sunmaktadır.

Yazıcı (2014) tarafından gerçekleştirilen çalışmada korunmaya ihtiyacı olan çocuklara sunulan bakım ve koruma yöntemlerine genel bir bakışla beraber koruyucu aile hizmeti incelenerek bu alanda yaşanan gelişmeler ortaya koyulmuştur.

Daşbaş (2015) koruyucu aile hizmetini, koruyucu ailelerin ve biyolojik çocukların deneyimlerini üzerinden ele aldığı çalışmasında 6 koruyucu aile ve bu ailelerin 10 biyolojik çocuğu ile görüşmeler gerçekleştirmiştir.

Yeşilkayalı (2015) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, kota örneklem yöntemi ile İstanbul, İzmir, Denizli, Sivas ve Kayseri illerindeki 101 koruyucu aile ile görüşülmüş olup çalışma sonucunda koruyucu ailelerin çalışma durumuna ve profesyonel destek alarak çözme durumuna göre empatik beceri düzeylerinin farklılık gösterdiği belirlenmiştir.

Certel (2016) tarafından Denizli ve İstanbul koruyucu aile derneklerine üye 26 koruyucu ebeveyn ile görüşmeler yapılmış ve yapılan görüşmeler kuramsal bilgiler temelinde analiz edilerek ve temalar oluşturularak yorumlanmıştır. Araştırma sonucunda biyolojik aile ve koruyucu ailelerin sisteme ve sürece ilişkin genel değerlendirmeleri ele alınmıştır.

Baysal (2017) tarafından gerçekleştirilen çalışmada, koruyucu aile hizmet modelinin yeri ve önemini aileler ve bu alanda çalışan profesyoneller tarafından koruyucu aile hizmetine yönelik bakış açısı, işleyişte karşılaşılan sorunlar ve çözüm önerilerinin ortaya koyulmasının yanında koruyucu aile hizmet modelinin güçlü yanlarının ve zayıf yönlerini ele alınarak söz konusu uygulamaya yönelik nitelikli bir yaygınlaşma sağlamak amaçlanmıştır.

Öğüt (2017) yürüttüğü çalışmada kurum bakımı altında olan ve koruyucu aile yanında kalan 36-72 aylık çocukların gelişim alanlarını çeşitli değişkenler açısından incelemiştir.

Dal (2018) doktora çalışmasında Türkiye’de koruyucu aile hizmeti yeterince gelişmemiş olmasının nedenleri araştırılmış, daha sonra İngiltere’de uygulaması bulunan Bağımsız Koruyucu Aile Ajansı tarzı yapıların Türkiye’de koruyucu aile hizmetinin geliştirilebilmesi amacıyla kullanılıp kullanılamayacağı, konuyla ilgili

faaliyet gösteren sivil toplum kuruluşları (STK) ile gerçekleştirilen görüşmeler doğrultusunda STK bakış açısıyla incelenmiştir.

Hız (2018) koruyucu aile hizmetinin işleniş biçimlerini incelemek ve hizmetteki mevcut problemleri değerlendirerek çözüm önerileri sunmak amacıyla Denizli ilinde koruyucu aile hizmetinden yararlanan kişi/ailelerle yapılan çalışmanın sonucunda koruyucu aile hizmet modelinin eskiye oranla gelişim içinde olduğu görülse de tam olarak istenilen seviyede olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Kılıç (2018) koruyucu aile alanında ikincil verilerin analizinin yapıldığı çalışmada yayınlanmış yüksek lisans, doktora tezi ve makaleler incelenmiştir. Çalışmanın sonucunda koruyucu aile hizmet modeli içerisinde yer alan sistemlere ilişkin değerlendirmeler yapılmıştır.

Tezel, Demirel ve Şahin Kaya (2018) tarafında Kırıkkale ilinde yürütülen çalışmada koruyucu ailelerin, koruyucu aile olmaya karar verme süreçlerini etkileyen etmenler belirlenerek koruyucu aile olmalarına ilişkin atfedilen anlam ve önem ortaya koymak amacıyla yürütülmüştür. Kırıkkale ilinde koruyucu aile olma deneyimlerini yaşamış ailelerin koruyucu aile olmalarında etkili olan faktörlerin öğrenilmesi, koruyucu aile sürecine ilişkin deneyimleri birlikte ele alınmıştır.

Albayrak (2019) Türkiye'deki koruyucu aile modelini geliştirmek amacıyla yürütülen çalışmada geçmişte enformel koruyucu aile bakımını deneyimlemiş bireylerin deneyimleri ele alınmış ve geleneksel koruyucu aile sistemi üzerine bir değerlendirme yapılmıştır.

Aydoğdu (2019) tarafından yürütülen çalışmada Türkiye'de koruyucu aile uygulaması ile ilgili çalışmaların yapıldığı yıl, tez türü, üniversite, enstitü, araştırma modeli, araştırma türü ve konusunun belirlenmesi amacıyla yapılan lisansüstü tezler incelenmiştir.

Erdugan (2019) tarafından gerçekleştirilen çalışma ile katılımcıların koruyucu aile deneyimiyle birlikte, aile sisteminde yaşadıkları değişimler aile sistemleri teorisi çerçevesinde incelenmiştir.

Gökdoğan Şahin (2019) Türkiye'de koruyucu aile hizmetinin değerlendirilmesi ve söz konusu hizmet modelinin yaygınlaştırılmasına yönelik yapılacak olan yeni

alışmalara katkı sağlamak amacıyla Zonguldak ilinde yürütülen çalışma ile koruyucu ailelerin, koruyucu aile olma süreçlerine ilişkin deneyimlerini ortaya koymaktadır.

Koçtürk (2019) tarafından yürütülen çalışma koruyucu aile hizmetine yönelik toplumsal farkındalığa dikkat çekmek ve araştırmaya katılım sağlayan bireylerin koruyucu aile uygulaması hakkında sahip oldukları bilgi düzeyi, görüşler ve doğru bildikleri yanışların belirlenmesi amacıyla gerçekleştirilmiştir.

Kınık (2019) Türkiye’de koruyucu aile hizmetine ilişkin görüşleri belirlemek amacıyla İstanbul ve Bingöl illeri bağlamında gerçekleştirilen çalışmada koruyucu ailelerin koruyucu aile hizmeti hakkındaki düşünceleri, koruyucu aile hizmetinin yaygınlığı, koruyucu aile uygulamasının gelişmemesinin temel nedenleri, koruyucu aile hizmetinin güçlü ve zayıf yönleri ve uygulamada karşılaşılan sorunlar ele alınmıştır.

Sayın (2019) tarafından yürütülen çalışma koruyucu aile hizmet modeline yönelik farkındalık geliştirilmesi, uygulamanın önemine dikkat çekilmesi, iyileştirilmesi ve geliştirilmesi konusunda yeni politikalar oluşturulmasına katkı sağlamak amacıyla çocukluk yıllarının çeşitli dönemlerinde koruyucu aile hizmet modelinden yararlandırılan bireylerle gerçekleştirilmiştir

şahin Kaya (2019) koruyucu aile hizmetinin uygulayıcısı olan 256 uzman ile 81 İl Müdürlüğünde gerçekleştirdiği çalışmada; araştırmaya katılan uzmanların koruyucu aile programına ilişkin görüşlerini ortaya koyarak koruyucu aile hizmetinin gelişmesi ve yaygınlığının artmasının önündeki engellere değinmiş ve konuya ilişkin önerilere yer vermiştir.

Abukan (2020) doktora çalışmasında; profesyonellerin travmatik deneyimi olan çocuklar özelinde koruyucu aile hizmetine, bu çocukların koruyucu aile hizmetinden yararlanma sürecindeki deneyimlerine ve uyumlarına yönelik bakış açıları ortaya koymak amacıyla Aile alışma ve Sosyal Hizmetler İl Müdürlükleri’ne bağlı koruyucu aile birimlerinde çalışan 16 meslek elemanı ve 5 yönetici ile koruyucu aile derneklerinde çalışan 3 sivil toplum kuruluşu temsilcisi ile yarı yapılandırılmış görüşme formları aracılığı ile görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Dal ve Akbaş (2020) Türkiye’de koruyucu aile hizmetinin gelişmesinin önündeki engellerin belirlenmesi ve söz konusu hizmetin geliştirilmesinde sivil toplum kuruluşlarının yerinin değerlendirilmesi amacıyla 15 sivil toplum kuruluşundan 18 kişiyle derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilmiş olup çalışma sonucunda koruyucu aile hizmet modeline yönelik tanıtım faaliyetlerinin yeterli olmadığı, koruyucu ailelere yapılan ödemelerin artırılmasının yanında koruyucu aile hizmet modelinin uygulanma süreçlerinde yer alan personelin nitelik ve niceliksel olarak iyileştirilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Doğan (2020) tarafından gerçekleştirilen Almanya’da ocuk koruma sisteminde koruyucu aile uygulamalarının tarihçesinin ve yasal dayanaklarının ele alındığı çalışma ile Berlin ve Kuzey Renvestfalya eyaletlerinde 16 koruyucu aile ve koruyucu aile alanında faaliyet yürüten iki sivil yüklenici araştırma kapsamına dahil edilerek görüşmeler gerçekleştirilmiştir.

Ertürk (2020) yarı yapılandırılmış görüşme tekniği ile yürütülen çalışmada Gebze Sosyal Hizmet Merkezi Hizmet Sınırları (Gebze, ayırova, Dilovası) içerisinde ikamet eden 20 koruyucu aileyle görüşülerek koruyucu aile hizmetinin güçlü ve zayıf yönleri tespit edilmeye çalışılmıştır. Araştırmada ailelerin koruyucu aile uygulamasında belirttikleri eksiklikler, eksikliklere yönelik çözüm nerileri ve koruyucu aile uygulamasının yaygınlaştırılması için yapılabilecek çalışmalara yer verilmiştir.

Erbay ve alış (2021) tarafında gerçekleştirilen çalışma ile koruyucu aile hizmetlerinin yaygınlaştırılması amacıyla mevcut durumun belirlenmesine ilişkin koruyucu aile hizmetlerine yönelik bilgi ve deneyim sahibi akademisyenler ve sivil toplum kuruluşu temsilcileri ile derinlemesine görüşmeler gerçekleştirilerek konu alanda çalışan uzmanların gözüyle ele alınmıştır.

zaydın Demirbaş ve diğ. (2021) koruyucu aile uygulamasının bilinirliğinin ve koruyucu aile uygulamasına yönelik görüşlerin incelenmesi amacıyla niversite çalışanlarının görüşlerinin nitel araştırma desenlerinden durum çalışması ile incelendiği araştırmada, katılımcıların koruyucu aile uygulaması hakkında sahip oldukları eksik ve yanlış bilgiler doğrultusunda, yürütülecek olan bilinçlendirme çalışmalarının önemine vurgu yapılmıştır.

2. İKİNCİ BÖLÜM

BULGULAR VE YORUM

Bu bölümle araştırma verilerinin çözümlenmesi ile elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Öncelikle Kişisel Bilgi Formu aracılığı ile elde edilen katılımcıların kişisel bilgileri ve demografik özelliklerine ilişkin bulgulara yer verilmiştir. Daha sonra Yarı Yapılandırılmış Derinlemesine Görüşme Formu ile elde edilen bilgiler doğrultusunda araştırmanın bulguları katılımcıların çocuk sahibi olmaya ve bir başka çocuğun bakım ve gözetimini sağlamaya yönelik algıları, korunmaya ihtiyacı olan çocuk kavramına ve korunmaya ihtiyacı olan çocuklara sunulan hizmetlere yönelik algıları, koruyucu aile hizmet modeli hakkındaki düşünceleri, koruyucu aile olma yönündeki fikir ve düşünceleri ve koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlığı ve yaygınlığının artırılmasına yönelik düşünce ve öneriler başlıklı temalarla aşağıdaki gibi ele alınmıştır.

2.1. Katılımcılara İlişkin Tanıtıcı Bilgiler

Araştırmaya katılım sağlayan bireylere ilişkin tanıtıcı bilgilere aşağıdaki gibi tablo 5'te yer verilmiştir.

Tablo 5. Katılımcılara İlişkin Tanıtıcı Bilgiler

Katılımcılara İlişkin Tanıtıcı Bilgiler								
Katılımcılar	Yaş	Öğrenim Durumu	Meslek	Yerleşim Yeri	Evlilik Yılı	Çocuk Sayısı/Yaşı Cinsiyeti		Aylık Ortalama Gelir
E1	50	Ortaokul Mezunu	Memur	İlçe	26	2	K-25 E-22	5000 TL
K1	43	Ortaokul Mezunu	Ev Hanımı					
E2	59	Ortaokul Mezunu	Emekli	İlçe	35	3	K-34 K-32 E-25	3000 TL
K2	55	İlkokul Mezunu	Ev Hanımı					
E3	36	Ön Lisans Mezunu	Çiftçi	İlçe	11	1	E-8	10000 TL
K3	37	Ön Lisans Mezunu	Bilgisayar İşletmeni					
E4	30	Yüksek Lisans	Memur					

		Mezunu		İl	5	1	K-3	10000 TL
K4	31	Lisans Mezunu	Memur					
E5	32	Lise Mezunu	Danışma Görevlisi	İlçe	4	1	E-3	7000 TL
K5	29	Lise Mezunu	Bakım Personeli					
E6	38	Ön Lisans Mezunu	Yönetici	İl	18	-	-	13000 TL
K6	37	Lise Mezunu	Güvenlik Görevlisi					
E7	57	Lise Mezunu	İşçi Emeklisi	İl	34	2	E-33 K-30	4000 TL
K7	53	İlkokul Mezunu	Ev Hanımı					
E8	45	Lise Mezunu	Sağlık Memuru	İlçe	20	2	K-19 K-12	4000 TL
K8	42	Lise Mezunu	Ev Hanımı					
E9	50	Ön Lisans Mezunu	Serbest Meslek	İl	28	1	K-16	15000 TL
K9	42	Ortaokul Mezunu	Ev Hanımı					
E10	44	Lisans Mezunu	Yönetici	İl	22	2	K-21 K-10	9000 TL
K10	41	Lise Mezunu	Ev Hanımı					

Tablo 5.'te görüldüğü üzere katılımcıların dördünün 25-35 yaş aralığında, onunun 36-45 yaş aralığında, dördünün 46-55 aralığında ve ikisinin 56 yaş ve üzeri yaşta olduğu görülmektedir. Katılımcılardan ikisi ilkokul, dördü ortaokul, yedisi lise, dördü ön lisans, ikisi lisans ve biri yüksek lisans mezunudur. Araştırmaya katılan 10 kadın katılımcıdan altısı ev hanımıdır. Diğer katılımcılardan dördü memur, ikisi emekli, ikisi yönetici, biri çiftçi, biri bilgisayar işletmeni, biri danışma görevlisi, biri bakım personeli biri güvenlik görevlisi, biri de serbest meslek çalışanıdır.

Araştırmaya katılım sağlayan çiftlerin beşi ilde, beşi ise ilçede ikamet etmektedir. Söz konusu çiftlerden ikisi 0-10 yıl arası, üçü 11-20 yıl arası, üçü 21-30 yıl arası, ikisi 31 yıl ve üstü evlilik yılına sahiptir. Çiftlerin dördünün bir çocuğu, dördünün iki çocuğu, birinin üç çocuğu bulunmakta olup çiftlerden biri çocuk sahibi değildir. Katılımcıların dördü 5000 TL ve altı, dördü 6000 TL-10000 TL arası, ikisi 10000 TL üzeri aylık ortalama gelire sahiptir.

2.2. Çocuk Sahibi Olmaya Yönelik Algıya İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırmaya katılım sağlayan bireylerin çocuk sahibi olmaya yönelik algıları; çocuk sahibi olmaya yönelik duygu ve düşünceleri, ebeveyn olmaya yönelik atfettikleri anlam, çocuk sahibi olmanın olumlu ya da olumsuz yönlerine ilişkin düşünceleri çerçevesinde ele alınmıştır.

Çocuk sahibi olmaya atfedilen anlam her ne kadar toplumlara ve kültürel yapıya göre farklılık gösterse de pek çok toplumda olduğu gibi ülkemizde de çocuk; aile bütünlüğünü sağlayan, ebeveynlere genel olarak olumlu duygular hissettiren hatta çoğu zaman evin neşesi olarak tanımlanan, gereklilik barındıran tamamlayıcı bir unsur olarak görülmektedir. Bu kapsamda gerçekleştirilen görüşmelerde katılımcıların çocuk sahibi olmaya yönelik algılarına aile bütünlüğünün tamamlayıcı bir unsuru olarak çocuk sahibi olmak, neslin devamlılığını sağlamak için çocuk sahibi olmak, çocuk sahibi olma sorumluluğu ve olumlu duygular barındırması bakımından çocuk sahibi olmak başlıkları altında aşağıda yer verilmiştir.

2.2.1. Aile Bütünlüğünün Tamamlayıcı Bir Unsuru: Çocuk Sahibi Olmak

Çocuk sahibi olmak, katılımcılar tarafından her ne kadar bütün zorlu süreçleri, çeşitli sorumlulukları barındırdığı düşünülse de tamamlayıcı bir unsur ve aile bütünlüğünün sağlayıcısı olarak görülmektedir. Çocuğun aileyi bir arada tuttuğu, çocuk sahibi olmanın evliliğin kalitesini ve sürdürülebilirliğini arttırdığı, bunun yanında evliliğe anlam kattığı düşünülmektedir.

Katılımcıların konuya ilişkin görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Çocuk bir yuvanın neşesidir. Ailenin birliğini sağlar.” (K2, 55),

“Çocuğu ailenin bir bütünü olarak düşünüyorum. Eğlenceli olduğunu düşünüyorum. Bir de evliliği kurtardığını ve daha verimli bir aile ortamı sağladığını düşünüyorum” (K5, 29),

“Aileyi toplayan, bir arada tutan şey çocuk, anneyi babayı...” (K7, 53),

Katılımcılardan K3 ise “Çocuğa karşı yapılan emek, çocuğa karşı ayrılan zaman evliliğin tamamı. Bana göre çocuk eşittir evlilik. Ama tabi çocuk olmadığı zaman da evliliği sürdürmek belki olabilir ama kolay değil bence çok zor. Çocuk hem evliliği kolaylaştırmak açısından hem de evliliğin anlamlaşması açısından önemli. Kesinlikle evliliğe anlam katıyor, ömrünü uzatıyor kalitesini arttırıyor evliliğin.” sözleri ile çocuk sahibi olmanın evliliğin kalitesini ve sürdürebilirliğini arttırdığını, bunun yanında evliliğe anlam kattığını fakat bir o kadar da emek isteyen zor bir süreç olduğunu düşündüğünü ifade etmektedir.

Katılımcılardan K8 ve K10 ise; “Çocuklarımla beraber büyüyorum. Onların ne istediğini gözlerinden anlayabiliyorum birlikte her şeyi yapıyoruz. Bir başkasına ihtiyaç duymuyorsunuz mesela. Kendi çocuğun olduğu zaman ya da yanında çocuklarım olduğu zaman bir yere gitmek veya bir ortama girmek için bir başkasına ihtiyaç duyup da hadi şuraya gidelim, bunu yapalım deme gereği duymuyorum. Çocuklarımla yapıyorum onlara paylaşıyorum hayatı, arkadaş gibi.” (K8, 42), “Her şeyini paylaşabiliyorsun onlarla. Annelik çok güzel bir şey. Olumsuz pek bir yanını görmedim hep olumlu bence anne baba olmak. Onlarla bir şeyler paylaşmak özellikle kız olmalarıyla her şeyimi paylaşabiliyorum onlarla arkadaş gibi. Hele ki belirli bir yaşa geldikten sonra daha çok şey paylaşılıyor.” (K10, 41) sözleriyle anne olmaya ilişkin deneyimlerini, çocuklarıyla olan ilişkisine yönelik olumlu duygu ve düşüncelerini paylaşırken; katılımcılardan E10 “Baba olmak bir ailenin ferdi olmak anlamına geliyor. Bir ailenin ferdi olmak birlikte yaşamak, üzüntüde sevinçte hayatın her aşamasında beraber olmak, birlikte olmak, yol kat etmek. Her an her koşulda senin yanında kayıtsız şartsız birlikte olmayı amaç edinmiş, seve seve bu birlikteliği yaşayan aile üyelerinden biri olmak, böyle bir aileye mensup olmak tabii ki bir özgüven, bir sevinç ne bileyim bir heyecan, bir hedef günlük yaşantımızda.” (E10, 44) sözleri ile çocuk sahibi olmanın beraberinde getirdiği birliktelik duygusu ve paylaşımın yanında hissettiği diğer olumlu duygulara vurgu yapmaktadır.

2.2.2. Neslin Devamlılığını Sağlamak İçin Çocuk Sahibi Olmak

Geleneksel aile yapısı itibari ile Türk toplumu tarafından çocuk sahibi olmak toplumsal normlar açısından bir gereklilik unsuru olarak görülebilmektedir. Yılmaztürk (1991, s. 116) tarafından yürütülen bir araştırmada katılımcıların

%73'ünün her ailenin bir çocuğu olması gerektiği düşüncesine sahip oldukları ifade edilmiştir. Bunun yanında araştırmaya katılım sağlayan bireyler tarafından sıkça çocuk sahibi olmanın bireye, aileye ve topluma fayda sağlayacağı düşüncesi dile getirilmiştir. Katılımcılardan E4 *“Tabii çocuk doğduktan sonra çocukla kurulan bağ süreci, çocuğu tanıma, çocukla beraber olma, çocuğa sarılma, koklama, onunla oyunlar oynama ihtiyaçlarını karşılamakla beraber babalık figürünün bireyde oluşması. Doğmadan önce babalık figürü oluşmuyor çünkü babalık toplumsal bir yapı, bir statü, toplumsal bir değer fakat o değeri üzerimize bir elbise gibi giyme sürecimiz, çocukla kurduğumuz anne karnından dünyaya gelmesi ile geçen, onunla beraber bir yolculuk hali. Bu bizde babalık olarak addediliyor.”* (E4, 30) sözleri ile çocuk sahibi olmakla birlikte babalığı, toplumsal bir statü ve değer olarak tanımlamaktadır. Benzer şekilde E10 ise *“Geleceğe dair hedeflerimiz de projelerimizde hayallerimizde her zaman için bir lokomotif. Türk toplumu itibari ile çocuk sahibi olmak tabii ki önemli. Bir arzu, bir istek hayalleriniz gerçek oluyor. Bir erkek olarak söylüyorum baba olmak ulaştığınız hedeflerden galiba en güzeli.”* (E10, 44) sözleriyle çocuk sahibi olmanın önemine ilişkin duygu ve düşüncelerini dile getirmektedir.

K3 ise *“Hayata bakış açın bir kere değişiyor çocuk sahibi olarak. Çocuğun baktığı açıdan bakmaya çalışıyorsun. Böyle olunca da görmediğin, bilmediğin, yaşamadığın tecrübeleri yaşıyorsun. İnsanı olgunlaştırıyor aynı zamanda. Fark etmediğin duyguları fark ediyorsun güzel bence herkes çocuk sahibi olmalı kesinlikle.”* (K3, 37) sözleriyle E5'in de *“Her bireyin çocuk sahibi olmasını isterim çünkü çocuk evin bir neşesi, olumlu olumsuz günlerde evin bir neşe kaynağı, iyi günde de kötü günde de yanında olduğu için bence eve artı bir enerji.”* (E5, 32) ifade ettiği gibi her bireyin çocuk sahibi olması gerektiği yönünde düşüncelerini belirtmektedir. Benzer şekilde yapılan bir araştırmada katılımcıların %50,7'sinin bir aile için çocuğun mutlaka gerekli olduğu düşüncesine sahip olduğu görülmektedir (Nazik, 1988, s. 77).

Çocuk sahibi olmanın gerekliliğine vurgu yapan katılımcılardan K3 ve E5'in aksine çocuk sahibi olmanın gerektirdiği meziyetlere sahip olmayan, dünyaya getirdiği çocuğun bakım ve gözetimini sağlayamayacak olan bireylerin çocuk sahibi olmaması gerektiğini düşünen katılımcılar da bulunmaktadır. Konu ile ilgili olarak E3 *“Herkes bu duyguyu tatmalı yalnız uygun ortamlar olduktan sonra olmalı. Yani mesela gördüğüm kadarıyla gelir seviyesi, içinde bulunduğumuz ortamda, zamanda mutlaka*

en azında orta derecede olmalı ki belli şartları çocuğuna sunabilesin. Çocuğundan kısmaman gerekiyor ya da çocuğuna bazı hakları vermek gerekiyor. Günümüzde bulunduğumuz ortamda maddiyatla oluyor çoğu şey. Çocuğun senden bir şey istediği zaman verememek bir baba için bayağı kötü bir şey. Örnek veriyorum bir balon alacak paran yoksa zor bir durum olduğuna inanıyorum. Ki mesela bir okulda öğretmenin yazdığı listeyi alamadığını düşünsene. Bazı şartların seviyenin yerine gelmesi ondan sonra çocuk sahibi olunması gerektiğine inanıyorum. Bunlar maddiyat olabilir, ruh sağlığın olabilir, görev yerin olabilir. Yani bazı şartların oluşması gerektiğine ondan sonra çocuk sahibi olunması gerektiğine inanıyorum. Sonra bazı toplumlarda görüyoruz çocuğun bir değeri yok 6 tane 8 tane çocuk yapıyor birine bir şey olursa biri var diye, bunlar da çok yersiz.” (E3, 36) sözleriyle, K9 ise “Ama herkes çocuk sahibi olmamalı. Çünkü örnek veriyorum en basitinden haberlerde seyrediyoruz şiddet içerikli haberler oluyor çocuklara kadınlara. Yani bu tür insanlar çocuk sahibi olmamalı. Gerçekten sevebilecek insanlar çocuk sahibi olmalı, merhametli insanlar olmalı. Yani illa doğum ile dünyaya getirmek önemli değil o yüzden herkes olmamalı. Bir kere ruhsal sorunları olanlar asla çocuk sahibi olmamalı öyle düşünüyorum.” (K9, 42) şeklinde her bireyin çocuk sahibi olmaması gerektiğini belirterek düşüncelerini ifade etmektedir.

Özellikle Türk toplumu açısından çocuk sahibi olmaya yüklenen anlamlardan biri de neslin devamlılığını sağladığı düşüncesi olmuştur. Katılımcılar tarafından çocuk sahibi olmayı gerekli kıldığı ifade edilen bir diğer nokta da neslin devamını sağlayacağı düşüncesi olmuştur. Konuya ilişkin olarak katılımcılardan E1, E4, E7’in düşünceleri aşağıdaki gibidir.

“Engel teşkil edecek bir şey yoksa her bireyin çocuk sahip olması gerekir tabi. Hem neslin devamı hem de her yönden olması gerekir.” (E1, 50),

“Çocuk sahibi olmak biyolojik yönü itibariyle bir devamlılık insanın fitratında olan bir devamlılık ve var olma sürecinde kendisini ve neslini sürdürebilme eğilimi. Psiko-sosyal manada da sonsuzluk bir neticede. İnsan sonsuz kalmak istiyor ve bunun için aktarım yapmak zorunda ve bu aktarımlarıyla da sonsuzluğa ulaşacak. Biyo psiko sosyal olarak neslin devamı kalıtsal bilgi birikim devamlılık ve sonsuz kalabilme. İnsanın içindeki sonsuzluğun verdiği bir somut sonuç diyebiliriz.” (E4, 30),

“Çocuk sahibi olmak neslimizin devamı, bir ağacın meyvesi gibi. Baba olmak güzel bir duygu. Topluma yeni bireyler kazandırmak, neslin ve toplumun devamlılığını sağlamak için güzel bir şey. Herkes çocuk sahibi olmalı bence. Toplumun ve insanlığın geleceği için. Kendi neslimiz için.” (E7, 57) ifadelerinde görüldüğü üzere katılımcılar, çocuk sahibi olmanın toplumun ve neslin devamlılığının sağlanması açısından gerekliliğe vurgu yapmaktadır. Çocuk sahibi olmaya yüklenen anlam bakımından ifade edilen neslin devamlılığını sağlama düşüncesi sosyolojik boyutuyla ülkemizde çocuğa verilen değerin neslin devamlılığı ile ilişkilendirildiğini ortaya çıkarmaktadır (Macit, 2021, s. 33).

Çocuk sahibi olma konusuna yüklenen bir diğer anlam ekonomik nedenlere bağlı olarak faydacıl bir yaklaşımı da beraberinde getirebilmektedir. Ebeveynler açısından çocuk sahibi olmak gelecekte maddi bir getirinin yanında yaşlılık güvencesi olarak da görülebilmektedir (Erol ve Aloğlu, 2017, s. 96). Katılımcılardan K1, K2 ve E8 de *“Yani daha fazla çocuğunun olması hele bir de onları güzel yetiştirebilersen, annesine babasına ailesine topluma faydalı bir çocuk yetiştirebilmek çok güzel. Keşke daha fazla çocuğum olsaydı isterdim. Çocuksuz bir hayat boş bir hayattır bana göre.”* (K1, 43), *“İlerde yaşlanınca bize bakarlar, yaşlılığımızda, elimiz ayağımız tutmayınca. Çocuk olmalı, çocuksuz olmaz. Çocuk bir yardımcı bir destek sana. Sağlığında, gençliğinde, yaşlılığında, çocuk olmayınca olmaz.”* (K2, 55), *“Bunun yanında ilerideki yaşamında sana bakması için faydası olabilir çocukların yaşlandığında.”* (E8, 45) sözleriyle yaşlılıkta bakım vermesi, aileye ve topluma fayda sağlaması bakımından çocuk sahibi olmanın gerekliliğine vurgu yapmaktadır.

2.2.3. Çocuk Sahibi Olma Sorumluluğu

Ebeveyn olmanın temeli çocukların yaşamını devam ettirmek için uygun koşulları oluşturmanın yanında, aile içinde ve dışında çocukların kapasitelerini geliştirmeleri noktasında desteklenmelerini ve gerekli olanakların sağlanmasını gerektirmektedir (Pınar ve Kökcü Doğan, 2020, s. 265). Katılımcıların önemli bir kısmının çocuk sahibi olmanın beraberinde getirdiği sorumluluklara değindiği ve bu bakımdan sorumluluk almayı gerektiren bir süreç olduğunu düşündükleri ifade ettikleri görülmektedir. Konuya ilişkin katılımcılardan E1, K1 ve E9’un ifadeleri aşağıdaki gibidir.

“Tabii bir yandan da sorumluluk isteyen bir şey. Belirli sorumluluklar yüklüyor tabii aile bireylerine. Çocuğun yetişmesinden, eğitiminden geleceğini hazırlamaktan her türlü şeyinden sorumlu olacaksın.” (E1, 50),

“Mesela insanın hayatında sorumluluklarının olması, onun yükümlülüğünü almak ne deyim yani yaşamını tamamen ona göre yönlendirmek anlamına geliyor. Bir çocuğun olduğu zaman onun sorumluluğu, ona bakmakla yükümlü olman, onun eğitimi, onun her şeyiyle ilgileniyorsun bu da tabii haliyle insana sorumluluk veriyor.” (E9, 50), sözlerinden anlaşıldığı üzere çocuk sahibi olmayı belirli sorumlulukları da beraberinde getiren ve oldukça fazla emek isteyen bir süreç olarak değerlendirdikleri görülmektedir.

Katılımcılardan K1’in *“Sahiplenemedikten sonra evladın hayırlı biri olarak yetiştiremedikten sonra herkes de anne baba olmamalı bence. Tabii ki sahip çıkacak, ona anne-babalık yapacak, gerçek anlamda onu topluma kazandıracak, kendisine yetebilecek ayakları üzerinde durabilecek, bunları yapabilmeli çocuk sahibi olan kişi anne ya da baba. Sorumluluğunu gerçekten alabilmeli, çocuğuna doğruyu yanlış öğretmeli. Her anlamda eğitimini verebilecek önce ailede eğitim verecek sonra maddi açıdan onu belirli bir yere getirebilecek kişiler, bireyler olmalı çocuk sahibi.” (K1, 43)* ve benzer şekilde E6’nın da *“Bence her birey çocuk sahibi olmamalı. O çocukların sorumluluğunu alabilecek sadece ülkemiz için değil yani dünya genelinde ona iyi bir yaşam sunabilecek, iyi bir yaşam sunamıyorsa bile elinde bulunan imkanları çocuk için incelikle değerlendirebilecek bireylerin olması lazım çocuk sahibi. Tabii bu benim şahsi kanaatim. Biz çocuk sahibi olmak için o kadar emek veriyoruz, psikolojik destek alıyoruz, mali anlamda çok ciddi yatırımlar yapıyoruz. O insanlar çocuklarını sokağa bırakıyor. Ne bileyim işte doğum yapıyorlar, atıyorlar, terk ediyorlar onun için bende bunları gördüğüm için her birey çocuk sahibi olmamalı diye düşünüyorum.” (E6, 38),* sözleriyle çocuk sahibi olmanın sorumluluk gerektiren bir süreç olduğunu düşündükleri vurgusunun yanında bu sorumluluğu üstlenemeyecek olan bireylerin çocuk sahibi olmaması gerektiği yönünde düşüncelerini ifade ettikleri görülmektedir.

Çalışan anne ve babaların iş hayatındaki sorumluluklarıyla birlikte çocuk sahibi olmanın beraberinde getirdiği sorumlulukların çakışması nedeniyle ebeveyn olmakla mutluluk arasında negatif bir ilişkilerinin olduğu tespit edilmiştir (Uğur, 2018, s. 94). Özellikle kadın katılımcıların çalışma hayatı ile birlikte çocuk sahibi olmanın beraberinde getirdiği artan sorumluluk ve zorluklara değindikleri, kimi zaman bu

noktada kendilerini yetersiz hissedebildikleri görülmektedir. Benzer şekilde Babahanoğlu (2020, s. 527)'nin çalışmasında çalışan anneler arasında tek çocuk sahibi olan annelerin, birden fazla çocuğu olan annelere göre yaşam doyumlarının daha yüksek olduğu, çalışma yaşamı ve ev içinde artan sorumlulukları nedeniyle özel hayatlarına yeterince zaman ayıramadıkları ve bu durumun da stres düzeylerinde bir artışa sebep olabildiği belirtilmektedir.

Benzer şekilde katılımcılardan K4 *“Tabii ki de hayatınıza yeni bir hayat giriyor. Bu çok güzel bir şey, yeni heyecanlar demek ama çok yoruluyorsunuz. Çalışan bir kadın olarak çok yorucu. Sorumluluk da var bunun yanında. Benim için sorumluluktan ziyade sadece yoruculuktan bahsedebilirim. Başka sorumluluklarım da olduğu için çocuk artı sadece yenileri ekleniyor benim için yoruculuğu daha vurucu nokta. Çok yoruluyorum kendime ayıracak zamanım olmuyor.”* (K4, 30), ve K5'in *“Çalışan bir kadın olarak çok yorucu oluyor, eşine mi yetişmeyi düşünüyorsun çocuğuna mı yetişmeyi düşünüyorsun, kendine vakit ayırmak istiyorsun ama ayıramıyorsun.”* (K5, 29) sözleriyle çocuk sahibi olmanın olumlu yanlarının yanında çalışma hayatının ve çocuk sahibi olmanın gerektirdiği sorumlulukların zorluğuna ve sürecin yorucu oluşuna vurgu yaptıkları görülmektedir.

Bir anne olarak çalışma yaşamında aktif rol almak daha çok küçük yaşta çocuk sahibi olan annelerde pişmanlık ve yetersizlik gibi duyguları ortaya çıkarabilmektedir (Beyenal, 2019, s. 235). Benzer şekilde katılımcılardan K3'ün *“Ben kendimi bir anne olarak yetersiz hissediyorum. Yetersiz olduğum konulardaki çaresizliği çocuk sahibi olunca anladım. Yeme içme konusu tamam onu herkes yapabilir ama hayata karşı donanımlı olamaması benim için çok büyük kayıp. Özellikle çalışan bir anne olarak kendimi şöyle avutuyorum mecbursun hayat şartları. Onunla zaman geçiremediğim zaman üzülüyorum sonra kendi kendime diyorum, ne yapayım bazen affediyorum kendimi. Evde olan, çalışmayan, 24 saat çocuğunun başında olan anneler ne düşünüyor bu konuda bilmiyorum ama benim açımdan öyle ben yetersiz hissediyorum kendimi. Yetemediğim zaman da çok üzülüyorum.”* (K3, 37) sözlerinde de yer aldığı üzere çalışan bir anne olarak çocuğuna yeterince zaman ayıramamanın kimi zaman yetersizlik ve pişmanlık duygusunu da beraberinde getirebildiği görülmektedir. Bu durumun çocukların ev içinde, okul ya da sosyal çevresinde karşılaştığı problemlerin bilinmesi ve çözümü noktasında, çocuğun biyo psikososyal gelişimi, akademik olarak desteklenmesi ve diğer aile içi ve çevresel risklere karşı gerekli tedbirlerin alınması

noktasında anneler tarafından daha çok sahiplenmesinden kaynaklanabileceği düşünülmektedir (Demircioğlu, Tezel Şahin ve Günindi, 2011, s. 102)

2.2.4. Olumlu Duygular Barındırması Bakımından Çocuk Sahibi

Olmak

Çocuk sahibi olma sürecinin katılımcıların büyük bir kısmı tarafından çeşitli olumlu duygular barındırması boyutuyla ele alındığı görülmektedir. Katılımcılardan E1 “Çocuk sahibi olmak güzel bir duygu. Maddi manevi her yönden güzel bir duygu. Çocuklar evin neşesidir, gülüdür, eğlencesidir.” (E1, 50) ve E3, “Anlatılmaz, yaşamak gerekir. Benim için çok şey ifade ediyor. Mesela yorgun bir şekilde işten geldiğinde çocuğun baba diye üzerine atlayıp da sarılması o yorgunluğu alıyor. Çok farklı duygulara sürükleyebiliyor insanı. Onun için çocuk apayrı bir şey anlatılmaz yaşamak gerekir. Olumlu birçok yanı var bence sana mutluluk katıyor. Bir nevi arkadaş oluyor ve çok masum bir arkadaş.” (E3, 36) sözleriyle çocuğun mutluluk ve neşe kaynağı bazen de bir arkadaş olduğuna ve genel olarak olumlu duygular barındırdığına değinmektedir. Benzer şekilde E5 de çocuk sahibi olmayı; “Eğlenceli, zevkli, pozitif enerji veren seni örnek alan ve senin yetiştirmiş olduğun bir birey. Senin büyüdüğünde nasıl bir insan olacağını etkilediğinin, onun neler yapabileceği bizim ona karşı pozitif ve negatif aktarımlarımızın nasıl olacağını göreceğimiz, eğitimin, sevginin saygının ileride bize karşı nasıl bir düzeyde olacağını çocuk için verimli olup olmadığımızın karşımıza çıkacağı heyecanlı bir süreç.” (E5, 32) olarak tanımlamaktadır.

Henüz çocuk sahibi olmayan katılımcılardan E6 ise çocuk sahibi olmaya ilişkin düşüncelerini “İçgüdüsel yaklaşımla, çocukları seviyoruz küçük bir yeğenim var, bebekleri çok seviyoruz. Onun için çocuk sahibi olmak istiyoruz. Biz 18 yıllık evliyiz, uzun zamandır çocuğumuz olmuyor, yıllardır tüp bebekle çocuk sahibi olmak istiyoruz. Bizim için belki normal insanlara göre kat kat daha önemlidir çocuk sahibi olmak. Biraz bu konuda duygusal olduğum için biraz daha farkı yaklaşıyorum şu an net de cevap vermek istemiyorum ama çok istiyoruz.” (E6, 38) sözleriyle ifade ederken çocuk sahibi olmaya ne kadar önem atfettiklerini, bunun için uzun ve zor bir süreçten geçtiklerini ve bu konuda çok istekli olduklarını vurgulamaktadır.

Ülkemizde genel olarak çocuk sahibi olmaya yönelik olumlu bir algıya sahip olunmakla birlikte insanlar tarafından çocuğun hayattan zevk almayı sağladığı ve neşe

kaynağı olduğu düşünölmektedir. Katılımcıların birçoğu çocuk sahibi olmaya yönelik olarak olumlu duygu ve düşünöcelere sahip olduklarını ve çocuk sahibi olmayı mutluluk veren, heyecanlı, gurur verici, sevmeyi ve paylaşmayı öğrendikleri bir süreç olarak değörlendirdiklerini ifade etmektedir. Benzer şekilde Uğur (2018, s. 95)'un çalışmasında mutluluk ile ebeveyn olmak arasında pozitif bir ilişki olduğu bulunmuştur. Yine yapılan bir araştırmada her ailenin çocuk sahibi olması gerektiği düşünöncesine sahip olan bireylerin %32.8'i çocuğun aileye mutluluk getirdiğine inanmaktadır (Nazik, 1988, s. 78).

Diğer katılımcılardan K5 *“Bir de çocuğun sana gülömsediği zaman, senin konuştuklarını konuştuğu zaman, sana anne dediği zaman falan bütün her şey bitiyor gerginlikler falan. Evet uykusuz kalıyorsun yorgun oluyorsun ama hepsi geliyor geçiyor. Yani hepsine değiyor keşke daha önceden böyle anne olsaymışım, daha önceden evlenseymişim, beklemeseymişim bu kadar. İkinci çocuk sahibi olmak istiyorum bunda geç kalmak istemiyorum mesela. Bir an önce iki kardeş büyüünler istiyorum.”* (K5, 29), sözleriyle her türlü zorluğa ve yorucu olmasına rağmen çocuğunun her şeyi katlanılabilir kıldığını ve tekrar anne olmayı istediğini ifade etmektedir. K8'in *“Çocuk sahibi olmak beni mutlu ediyor gurur veriyor. Çocuklarımla bir şey paylaşmak ya da onlarla en basitinden ödev yaparken bile heyecanlanabiliyorum ben ya da oyun oynarken. Yani bana mutluluk veriyor. Gurur duyuyorum onlarla. Çocuklarım yanımdayken kendimi daha güvende hissediyorum.”* (K8, 42), sözlerinden anlaşılaçağı üzere birçok katılımcı tarafından çocuk sahibi olmanın özetle; mutluluk veren, heyecanlı, gurur verici, hayatın beraberinde getirdiği zorlukları daha katlanılabilir kılan, paylaşım duygusunu ön plana çıkaran ve ebeveynlerde olumlu duygular uyandıran bir süreç olarak tanımlandığı görölmektedir.

2.3. Bir Başka Çocuğun Bakım ve Gözetimini Sağlamaya Yönelik Algıya İlişin Bulguların Değerlendirilmesi

Çocuk sahibi olmaya yüklenen anlamın ve ebeveyn olmanın katılımcılarda meydana getirdiği olumlu duygu ve düşünöcelerin yanında araştırmaya katılım sağlayan bireylerde genel olarak bir başka çocuğun bakım ve gözetimini sağlama konusunda sorumluluk almaktan çekinme düşünöncesinin hakim olduğu, katılımcıların bu konuya ilişkin birtakım endişelerinin bulunduğu ve biyolojik olarak çocuk sahibi olmadıkları takdirde son çare olarak böyle bir yola başvurmaya düşündükleri görölmekte olup

katılımcılardan bir kısmı ise biyolojik çocukları dışında bir başka çocuğun bakım ve gözetimini sağlama konusunda olumlu düşüncelere sahip olduğunu belirtmektedir.

Katılımcılardan K3 *“Yani ben düşünürdüm ama sonradan bir daha düşünürdüm. O enerjim, o sevgim var mı diye. Şimdi anneyim Allah bize içgüdüsel olarak gönderiyor o sevgiyi, o şefkati ama o sevgi, şevkat şimdi doğum yapmadan birisine nasıl verilebilir? O açıdan kendime güvenemiyorum. O anki psikolojime bağlı ama zor. Büyük ihtimal almazdım başka bir çocuğu. Bunun da sebebi büyük ihtimal korku ve sorumluluk. O sorumluluğu aldığım zaman hakkını verememek. Dediğim gibi hem anne değilim yani onu birebir hissedemem düşüncesi de olurdu. Yani hem çocuğu ait hissedememe hem de çocuğun kendisini benim yanımda ait hissedemeyecek olması. O açıdan büyük ihtimal ben o sorumluluk altına girmezdim.”* (K3, 37) sözleriyle bir başka çocuğun bakımını üstlendiği takdirde aidiyet duygusunu tam olarak hissedemeyeceğini ve bu sorumluluğu almak istemeyeceğini ifade etmektedir.

Katılımcılardan K4 *“... ben yapabileceğimi düşünmüyorum açıkçası. O karakterde değilim ama güzel yani güzel bir hizmet diyebilirim. Ben yapamam ama çünkü zor. Sizinle birlikte büyümeyen bir çocuktan bahsediyoruz. Tamamen farklı bir bireyin yaşam tarzı ile yetişmiş daha sonra siz alıyorsunuz kendi yaşam tarzınıza göre şekillendirmeye çalışıyorsunuz. Bu da çok kolay olmuyor. Çok zorlu bir süreç. Her kişinin yapabileceği bir şey değil bu, zor. Sabır, sağduyu, merhamet, şefkat, çok çok zaman gerektirir diyebilirim.”* (K4, 30), sözleriyle bambaşka bir yaşam tarzına sahip bir çocuğun bakım ve sorumluluklarını üstlenmenin sabır gerektiren zorlu bir süreç olduğunu ve böyle bir sürece dahil olmak istemeyeceğini ifade etmektedir.

E7 *“Kendi çocuğunla ilgilenmek zor başka bir çocukla ilgilenmek daha da zor. Yeri geliyor mesela kendi çocuğuna sözün geçmiyor. Şu durumda başka bir çocuğun da nasıl olacağını bilmiyorsun. Karakteristik yapısı farklı olabilir. Sen kendi çocuğunun eşinin aile durumuna ve kendi ailenin durumuna göre yaşama nasıl tepki verdiğini az çok anlayabilirsin ama yabancı bir çocuğun nasıl olacağını bilemem. O açıdan biraz korkutuyor tabii. Sorumluluk almak korkutuyor. Kendi çocuğun bile zor yani başka bir çocuk daha da zor. Genel olarak bu konuda olumlu bakamıyorum. Mecburi olursa onları topluma kazandırmak için mecburiyet varsa yapılır ama her çocuğu kendi anne babasının büyütmesi daha güzel bir şey. Daha önce hiç düşünmedim böyle bir şey.”* (E7, 57) sözleriyle karakteristik özelliklerini, geçmişini ve aile yapısını bilmediklerini bir başka çocuğun bakım ve gözetimini sağlayama yönelik endişelerinin bulunduğunu

ifade ettiği ve E8'in "*Başka bir çocuğun bakımını sağlamak bana pek sıcak gelmiyor. Ben herhalde öyle bir şey yapmazdım zannetmiyorum öyle bir sorumluluk alacağımı. Ama bir ihtiyacı olur maddi anlamda falan yardımcı olurdum durumuma göre dışarıdan destek olabilirdim.*"(E8, 45) sözleriyle genel olarak kendi çocukları olarak tanımladıkları biyolojik çocuklarının bakım ve gözetimini sağlamanın zorluklarına ek olarak gereğinden fazla sorumluluk isteyen bir süreç olabileceğine ve sürecin zorluklarına değindikleri görölmektedir. Katılımcıların ifadelerinde bu endişelerin başka bir çocuğun bakım ve gözetimini sağlamanın beraberinde getirdiği sorumluluklardan kaynaklandığı anlaşılmaktadır. Yapılan bir çalışmada katılımcıların bir başkasının çocuğunun bakım ve gözetimini üstlenmek istememe nedenleri arasında %26.9 ile sorumluluk almak istememe yer almaktadır (Nazik, 1988, s. 78).

Katılımcılardan E2, E7, E9 ve K10 ise aşağıda yer alan ifadelerinde biyolojik olarak çocuk sahibi olmadıkları takdirde bir başka çocuğun bakım ve gözetimini üstlenebileceklerini, hali hazırda ebeveyn oldukları için böyle bir konunun gündeme gelmediğini vurgulamaktadır.

"Valla çocuğum olmasaydı çocuk esirgemedi falan çocuk sahibi olurdum ama şu anda buna lüzum görmüyorum. Olsaydı öyle bir durum kendi evladım gibi ona bakardım, yetiştirirdim, evlendirir iş güç sahibi yapmak için uğraşırdım. Sonuna kadar arkasında mücadele eder, destekçisi olurdum. Bunu çocuğum olmasaydı yapardım tabi. Olduğu zaman imkanı yok yani." (E2, 59),

"Kendi çocuğu varken insanlar pek bunu düşünmez. Ben şahsen çocuğum varken böyle bir şeyi düşünmem." (E7, 57),

"Şöyle insanın kendi çocuğu gibi olmaz belki ama başka bir çocuğu sahiplenmek de güzel bir şey tabi. Çocuğun olmadığı zaman gündeme gelebilecek bir konu. İlla ki biyolojik olarak değil de diğer türlü de anne baba olunabilir ama bunu çocuğum varken düşünmem. Çocuğum olmasaydı böyle bir yola başvurmayı düşünürdüm." (E9, 50),

"Kesinlikle çocuğum olmamış olsaydı düşünürdüm böyle bir şeyi. Evlatlık olarak bir çocuk almayı düşünürdüm. Ama bu tabi çocuğum olmasaydı şu an çocuğum varken böyle bir şey düşünmem." (K10, 41).

Katılımcılardan E8 ise E2, E7, E9 ve K10'un aksine biyolojik olarak çocuk sahibi olmasa dahi kendi çocuğu olmayan bir çocuğu yeterince sevip aidiyet hissedemeyeceğini ve kendi çocuğu gibi olmayacağını düşündüğü için başka bir çocuğun bakım ve gözetimini üstlenmek istemeyeceğini “Çocuğum olmasaydı da böyle bir düşüncem olmazdı. Nedeni de çok fazla sevemedim galiba arada kan bağı olmadığı için. Yani dışarıdan normal bir çocuk gibi severdim herhalde. Kötü durumda herhangi olumsuz bir şeyde kendi çocuğum gibi canla başla uğraşamazdım herhalde. Kendi çocuğum gibi olmazdı.” (E8, 45) sözleri ile dile getirmektedir. Katılımcılardan E5 ise, “Daha önce çocuğumuz olmadan önce başka bir çocuğun bakım ve gözetimini üstlenme konusunda bir fikrim vardı. Hatta almaya kalkmıştık da sonradan o alanda çalışan memurun bilgilendirmesine başvurduk, gelecekte çocuğumuzun olacağından ileride çocuğumuzla birbirini kıskanma durumundan çekindiğimiz için alamadık.” (E5, 32) sözleriyle konuya ilişkin daha öncesinde olumlu bir düşünceye sahip olduğunu fakat sonrasında kendi çocuklarının süreçten olumsuz etkilenme ihtimaline karşı bu düşünceden vazgeçtiklerini ifade etmektedir.

Henüz çocuk sahibi olmayan fakat tüp bebek tedavi süreci devam eden katılımcılardan E6 “Uzun zamandır bunu zaten düşünüyoruz bizde ama hala bizim bir çocuğumuzun olma ihtimali varken... İnsan istediği kadar düşünsün yani içimizden ben kesinlikle ayırım yapmam diye düşünüyoruz ama maalesef realitede öyle olmuyor bazı şeyler. İleride istemesek de kötü bir şeyler olabilir ya da işte bir çocuk aldığımız zaman yuvadan olur da kendi çocuğumuz sonrasında olursa biz yapmasak bile o çocukların arasında bir kıyaslama oluşacaktır. Onu istemediğimiz için elimizden geldiği kadar deneyelim, son çare kalırsa eğer düşünüyoruz.” (E6, 38) sözleri ile bir başka çocuğun bakım ve gözetimini son çare olarak gördüğünü belirtmektedir.

Ebeveyni olmadığı halde bir çocuğun bakım ve gözetimini üstlenme konusunda olumlu düşüncelere sahip olan E3 “Başta ben manevi olarak baktığım için o çocuğun bir kere Allah katında güzel bir davranış olduğuna inanıyorum çünkü bakım evlerinde, tamam imkanlardan her türlü faydalanabilir ama tam olarak sağlıklı bir aile ortamının olacağını zannetmiyorum. Onun yerine çocuğu olmayanlara veya çocuk olup da bizim gibi düşünen insanların yanında daha mutlu olabileceğine, tam bir aile ortamında yaşayabileceğine inanıyorum. Hem Allah katında hem de topluma millete vatanını seven, milletini seven, insanlara saygılı, dinine bağlı iyi bir insan yetiştiren hayatta yapabileceğin en iyi işlerden bir tanesi olurdu herhalde. Ben bu sebeplerden

dolayı isteyebilirdim.” (E3, 36) ve K6’nın “Bu konuda biraz duygusal bakıyorum galiba. Karşı tarafın yardıma ihtiyacı olduğu düşüncesi, ona faydalı olabilmek, ne bileyim bir çocuğun hayatını değiştireceksin çünkü. Yardım etmediğin zaman çocuklar ileride sağlıklı bir birey olamıyor. Bir şekilde ya başkalarına ya da kendilerine zarar veriyorlar. Buna engel olabilmek çok güzel bir şey keşke bir imkan olsa yapabilirsek ben kendi adıma hazır hissediyorum ama hani ciddiye binip de iş hiç böyle bir şeye kalkışmadım orası da ayrı mesele tabii. Bundan sonra ne olur onu da bilemiyorum ama isterim.” (K6, 38) sözlerinden anlaşılacağı üzere başka bir çocuğun bakım ve gözetimini üstlenme konusundaki olumlu düşüncelere sahip oldukları ve bu bakış açılarının genel olarak yardımseverlik ve manevi tatmin düşüncelerine dayandığı görülmektedir.

2.4. Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuk Kavramına Yönelik Algıya İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Korunmaya ihtiyacı olan çocuk kavramına ilişkin olarak katılımcılardan K1, K2, E2, E4, E5, K5, K6, K9, E9’un görüşleri aşağıdaki gibidir:

“Bir kere anne babası olmayan, yuvası olmayan, sevgiye muhtaç çocuklar diye biliyorum, onlardır korunmaya ihtiyacı olan. Anne babası olmayan, sevgi evlerinde kalan, anne baba şefkatine, aile sıcaklığına muhtaç çocuklardır. Bunlar geliyor aklıma.” (K1, 43),

“Annesiz, babasız, yetim kalanlar, kimsesizler, maddi durumu iyi olmayanlar gelir aklıma.” (K2, 55),

“Kimsesiz, annesi babası olmayan, yetim kişilerdir.” (E2, 59),

“Korunmaya muhtaç çocuk demek aile travması olan beraberinde sosyokültürel, sosyoekonomik, psiko-sosyal bu envanterlerde başarısız olmuş bir ailenin neticesi olmak.” (E4, 30),

“Yani korunmasız, kimsesiz ya da bir ailesi veya akrabası olup da sahip çıkmayan çocuk birilerine muhtaçtır. Aklıma korunmaya ihtiyacı olan çocuk deyince bu geliyor.” (E5, 32),

“Bence öncelikle yaş olarak küçük olması gerekiyor bana göre korunmaya ihtiyacı olan bir çocuğun. Aklıma öncelikle 18 yaşından küçük ve kimsesiz olan geliyor.” (K5, 29),

“Ailesi olmayan direkt aklıma o düşünce geliyor. Ya da ailesi olup da ne bileyim üvey anne, üvey baba vesaire olup da şiddet görüp bir şekilde mağdur olan, tacize uğrayan çocuklar geliyor aklıma.” (K6, 38),

“Yani şiddet gören ya da işte annesiz babasız kalmış, sahipsiz kimsesi olmayan çocuklar ya da işte yetiştirme yurtlarında büyüyen çocuklar bunlar olarak düşünüyorum. Yani anne babası olabilir ama düzgün bir anne babaya sahip değildir. Onların da korunmaya ihtiyacı olduğunu düşünüyorum.” (K9, 42),

“Son yıllarda sık duyduğum şeylerden bir tanesi. Anne babası tarafından terk edilen ya da sosyal hizmetlerde olan çocukların kurumda masraflarının ihtiyaçlarının karşılandığı şeklinde duydum.” (E9, 50), ifadelerinde yer aldığı üzere korunmaya ihtiyacı olan çocuk kavramının katılımcılarda genel olarak ebeveyn ve aile ortamı eksikliği düşüncesini uyandırdığı, bunun yanında sosyal ve ekonomik yetersizliği bulunan ve çeşitli travmalara maruz kalan çocuk şeklinde tanımladıkları görülmektedir.

Diğer katılımcılardan farklı olarak E3 *“Yani bir çocuğun korunmaya ihtiyacı olması her bakıma kötü insanlardan, kötü davranışlardan, kötü görüntülerden kişilerden her şeyden korunması. Aynı zamanda iyiliği vermek kötülükten de uzaklaşması diye düşünüyorum. Bence her çocuğun korunmaya ihtiyacı vardır. Ailesi başında olur ama çevresinde kötü insanlar vardır. Ailesinin farkında olmadığı kötü kişiler olabilir, kötü davranış sergileyenler olabilir. Bu illa istismar olarak değil de mesela küfür eden bir insan varsa bu her zaman çocuğun korunması gerekir.” (E3, 36)* ve K3 *“Şöyle bence birçok çocuğun korunmaya ihtiyacı var şu Türkiye şartlarında bana göre. Yani ailede şiddet gören, aile ortamı yaşamayan, beslenmesinde sıkıntı yaşayan, hayata hiçbir şekilde hazırlanamayan hatta olumsuz yönde hazırlanan çocukların bence hepsinin ihtiyacı var korunmaya.” (K3, 37),* sözleriyle bir çocuğun dış etkenlere ve dışarıdan gelebilecek tehlikelere karşı korunmasının yanında aile içinde yaşayacağı ihmal ve istismara karşı da korunması gerektiğini ifade etmektedir. Benzer şekilde E7 *“Bütün çocukların korunmaya ihtiyacı vardır. Çocuk büyüyüp gelişirken birilerinin onu himaye etmesi lazım.” (E7, 57)* ve E8’in de *“Bence bütün*

çocukların korunmaya ihtiyacı vardır. Yani zararlı alışkanlıklar bakımından, dışarıdaki kötü bireyler açısından yanlış ve kötü yollara düşmek açısından bence her çocuk korunmaya ihtiyaç duyar. Bir çocuk sınırsız kalırsa ihtiyaçları karşılanmazsa dışarıdan tehlikelere açık olur. Bu tarz çocukları gözetip kollamak lazım.” (E8, 45) sözleriyle her çocuğun korunmaya ihtiyaç duyduğunu düşündüklerini ifade ettikleri görülmektedir.

Katılımcılardan E1, K1, E6’nın ise; *“Tam net bir şey bilmiyorum sanırım devlet korumasında olan çocuklar falan geliyor aklıma. Ailesi, annesi babası falan ölmüş veya işte ayrılmış bakamayacak duruma gelmiş, terk edilmiş devlet himayesinde olan çocuklar geliyor. Devletin yurtlarında kimsesiz çocuklar geliyor aklıma.”* (E1, 50), *“Anne babası olmayan, sevgi evlerinde kalan, anne baba şefkatine, aile sıcaklığına muhtaç çocuklardır. Bunlar geliyor aklıma.”* (K1, 43), *“Korunmaya ihtiyacı olan çocuk yani yuvadaki çocuklar diye tahmin ediyorum. Sonuçta devletin onlara verdiği isimler farklı olabilir ama tahmin ederim öyledir. Korunmaya ihtiyacı olan çocuk mutlaka devlet koruması altında olan ebeveyni olmayan çocuklardır diye tahmin ediyorum. Ya da ebeveyni destek çıkmamış ama sonuçta kimsesi olmadığı için devlet tarafından korumaya alınmış çocuktur diye mantık yürütüyorum.”* (E6, 38) ifadelerinden anlaşılacağı üzere korunmaya ihtiyacı olan çocuk kavramını, devletin himayesi altında olma durumu ile özdeşleştirdiği görülmektedir.

2.5. Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuklara Sunulan Hizmetlere Yönelik Algıya İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Ülkemizde korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik sunulan hizmetler hakkında katılımcıların genel olarak yeterince bilgi sahibi olmadıkları yönünde ifadeleri bulunmaktadır. Benzer şekilde Özaydın Demirbaş ve diğ. (2021, s. 242) tarafından gerçekleştirilen bir araştırma katılımcıların korunmaya ihtiyacı olan çocuklara sunulan hizmetler hakkında yeterince bilgi sahibi olmadıkları, eksik ve yanlış bilgilerin yaygın olduğu görülmüştür.

Tarih boyunca devletler korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik bakım hizmetlerini üstlenmişlerdir. Kurum bakımı bu bakım hizmetlerinin temeli oluşturan en bilinen ve yaygın olan hizmet modelidir (Küsmey, 2020, s. 201). Ülkemizde de korunma ihtiyacı olan çocuklara yönelik sunulan hizmetlerin temeli kurum bakımı hizmetlerine dayanmaktadır (Gökçearslan Çiftçi, 2009, s. 63). Konu ile ilgili olarak

katılımcılardan E1 “Çevreden duyduğuma göre devlet bayağı iyi imkanlar sunuyor, güzel bakmaya çalışıyor. Tabii ne kadar olsa bir aile ortamı veremez ama her türlü ihtiyacını gideriyor duyduğum kadarıyla. Büyütüyor, yetiştiriyor hatta işine bile yerleştiriyor diye duyuyorum. Atanan memur arkadaşlar var, çevremizde olanlar var onlardan ya da sosyal hizmetlerde çalışan arkadaşlardan duyuyorum. Bayağı da güzel imkanlar veriyorlar çocuklara. Yeme içme, barınma, giyinme, duyduğum kadarıyla tatiline kadar her şeyi ile ilgileniyor devletimiz elinden geldiğince.” (E1, 50) ve E7 “Bilmiyorum. Sadece çocuk esirgeme yurtlarında barınma ve eğitim konusunda eğitimde ne kadar eğitim verilebilir onu da bilmiyorum ne kadar bir aile ortamı verilir. Yani veremezler diye düşünüyorum. Kurum bunu yapamaz. Kurumun hissiyatı yok ki. Onu bir iş olarak görür. Aile sıcaklığını veremez. Birkaç tane öyle tanıdığım, gördüğüm çocuk oldu. Çocuk esirgemedi çıkıp da hayata atılan çocukların pek başarılı olduğunu göremedim. İyi şeyler duymadım. Devlet bir kurum. Aile ortamını veremez.” (E7, 57) sözleriyle çevresinden edindiği bilgiler ve gözlemleri doğrultusunda korunmaya ihtiyacı olan çocukların devlet tarafından temel ihtiyaçlarının karşılandığını, bunun yanında iş imkanı sunulduğunu fakat tüm bunlara rağmen aile ortamının sağlanamayacağını düşündüğünü ifade etmektedir. E9 “Çocuk esirgeme kurumunda yanlış hatırlamıyorsam 15 yaşına kadar devlet güvencesinde olduğunu, yani barınma eğitim gibi ihtiyaçlarının karşılandığını biliyorum.” (E9, 50) ve K10’un “Devletin sahip çıktığını biliyorum. Sosyal hizmetler ilgileniyor diye biliyorum yetiştirme yurtları ile kurum bakımıyla. Yurtlara yerleştiriyorlar diye biliyorum.” (K10, 41) ifadelerinde yerini 2017 yılı itibarı ile çocuk evleri ve çocuk evleri sitesi gibi isimlere bırakan ve toplumumuzda halen yaygın olarak bilinmekte olan çocuk esirgeme kurumlarına değindikleri, bu kurumlar aracılığı ile korunmaya ihtiyacı olan çocukların eğitim, barınma ve bakım ihtiyaçlarının karşılandığını ifade ettikleri ve E2’nin ilgili kurumdan hizmet alan tanıdıkları doğrultusunda bu bilgilere sahibi olduğu anlaşılmaktadır.

Katılımcılardan E2, E6, K8 ve K9’un aşağıda yer alan ifadelerinden anlaşılacağı üzere korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik sunulan hizmetler konusunda yeterince bilgi sahibi olunmadığı görülmektedir. Katılımcılardan E2 “Yani hiçbir bilgin yok televizyonlarda falan çok görmediğim için yaşadığım ilçeden dışarı da pek çıkmadığım için duymuyorum pek. Duyuyorum desem yalan olur.” (E2, 59), sözleriyle konu hakkında hiçbir bilgisinin olmadığını ifade ederken E6 “Çok fazla

bilgim yok ama bazı dizilerde izliyoruz işte çocuk alınıyor, devlet desteğinden faydalaniyor. Hayırseverler hatta arkadaşlarım da var. Bir psikolog arkadaşım var zaman zaman yuvaya gidiyor oyuncaklar götürüyor bunları biliyorum.” (E6, 38), K8 “Bu tarz korunmaya ihtiyacı olan çocuklara ne gibi hizmetler sunulduğu hakkında bilgim yok. Sadece ailesinden şiddet falan görenleri Çocuk Esirgeme Kurumu’na alıp orada hem psikolojik hem de diğer ihtiyaçlarını karşıladıklarını biliyorum onun haricinde bir bilgim yok.” (K8, 42), ve K9 “Açıkçası çok bir şey bilmiyorum. Yetiştirme yurtlarında sosyal ya da eğitim olarak gerekli ihtiyaçlarının karşılandığını biliyorum. Ailelere araştırmalar üzerine verildiğini biliyorum. Bunları biliyorum, çok detaylı bilgim yok açıkçası.” (K9, 42) sözleri ile genel hatları ile kurum bakımına değindikleri görülmektedir.

Katılımcıların korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik sunulan hizmetler kapsamında toplumumuzda halen yaygın olarak bilinmekte olan çocuk esirgeme kurumlarına, yurt ve yuva sistemine değindikleri, bu kurumlar aracılığı ile korunmaya ihtiyacı olan çocukların eğitim, barınma ve bakım ihtiyaçlarının karşılandığını ifade ettikleri fakat genel olarak bilgi eksikliklerinin bulunduğu anlaşılmaktadır. Ayrıca katılımcıların korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik sahip oldukları mevcut bilgileri çoğunlukla çevrelerinden edindiklerini ifade ettikleri, araştırmaya katılım sağlayan bireyler tarafından korunmaya ihtiyacı olan çocukların kurum bakımı altında oldukları süreç boyunca devlet tarafından temel ihtiyaçlarının karşılandığının ve kurum bakımı sonrasında iş imkanı sunulduğunun bilindiği görülmektedir.

2.6. Koruyucu Aile Hizmet Modeline Yönelik Fikir ve Düşüncelere İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırma kapsamında katılımcıların koruyucu aile hizmet modeli hakkında bilgi düzeyleri, koruyucu aile hizmet modeline ilişkin olumlu ya da olumsuz algıları ele alınmıştır.

2.6.1. Bilgi Sahibi Olmama

Araştırmaya katılım sağlayan bireylerin genel olarak koruyucu aile hizmet modeli hakkında bilgi sahibi olmadığı hatta büyük bir çoğunluğunun görüşme sürecinde söz konusu hizmeti ilk defa duyduğunu ifade ederek daha detaylı bilgi almak istediği, gerekli bilgilendirilme yapıldıktan sonra görüşmelere devam edildiği

gözlemlenmiştir. Benzer şekilde Yılmaztürk (1991, s. 116) çalışmasında araştırmaya katılım sağlayan bireylerin yarısından fazlasının evlat edinme ve koruyucu aile hizmeti hakkında hiçbir bilgiye sahip olmadığını ya da hiç duymamış olduklarını belirtmektedir. Koruyucu aile hizmet modeline yönelik yöneltilen sorulara katılımcılardan K1, K2, E2, E3, E7 ve E8 koruyucu aile kavramı daha önce hiç duymadıkları ve bilgi sahibi olmadıkları yönünde cevaplar vermiştir. Konu ile ilgili olarak K1 *“Bilmiyorum etrafımda koruyucu aile falan yok çünkü küçük bir ilçedeyiz. Herkesin belirli bir geliri var, maddiyatı belli. Şu anda buralarda öyle bildiğim koruyucu aile falan yok. Onun için bilemeyeceğim. Herhangi bir bilğim yok.”* (K1, 43) ifadesiyle koruyucu aile hizmet modeli hakkında bir bilgisinin olmadığını, bunun da küçük bir ilçede yaşamasından ve çevresinde sınırlı ekonomik gelire sahabe insanların oluşundan kaynaklanabileceğini düşündüğünü ifade etmektedir. Benzer şekilde katılımcılardan K2 *“Hiç duymadım, bir bilğim yok.”* (K2, 55), E2 *“Hayır daha önce hiç duymadım koruyucu aileyi.”* (E2, 59), *“Yok duymadım yani duymadım derken teknik bir terim gibi geldi şu an bana siz söyleyince. Kelime olarak tam olarak bilmiyorum.”* (E3, 36) ve E8 *“Daha önce koruyucu aile hizmeti diye bir şey duymadım ama evlatlık alan aileler var aynı şey mi bilmiyorum. Aynı şey mi?”* (E8, 45) sözleriyle koruyucu aile hizmet modeli hakkında herhangi bir bilgiye sahip olmadığını ve hatta daha önce hiç duymadığını belirtmektedir. Nazik (1988, s. 80) tarafından yürütülen bir araştırmada da katılımcıların %88.4’ünün koruyucu aile olmak için gerekli koşulları bilmediği tespit edilmiştir. Ayrıca E8’in koruyucu aile hizmeti ile sıkça karıştırılan evlat edinme hizmet modeline değindiği görülmektedir.

Katılımcıların bir kısmı ise koruyucu aile hizmet modeline ilişkin birtakım bilgi ve fikre sahip olduğunu fakat bilgi eksikliklerinin bulunduğunu ifade etmektedir. Cooley ve Petren (2011, s. 1972) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada da benzer şekilde katılımcıların konuya ilişkin bilgi eksikliklerinin olduğu görülmüştür.

2.6.2. Karıştırılan Hizmet Modelleri

Ülkemizde koruyucu aile ve evlat edinme hizmetleri ilgili yönetmeliklerle ayrı ayrı düzenlenmiş olmasına rağmen söz konusu hizmet modellerinin sıkça birbiri ile karıştırıldığına inanılmaktadır (Şahin Kaya, 2019, s. 123). Benzer şekilde katılımcıların ifadelerinde koruyucu aile hizmeti ile evlat edinme hizmet modellerinin

sıkça karıştırıldığı yer almaktadır. Katılımcılardan E1 “*Bildiğim kadarıyla çocukları koruyucu ailelerle kurumdan uzaklaştırıp aynı evlat edinme gibi çocuğun eğitiminden, barınmasından, giyinmesinden sorumlu olmak bildiğim kadarıyla. Kendi çocuğun gibi sahiplenmek o çocuğu.*” (E1, 50), E6 “*Koruyucu aile hizmeti ile alakalı işte bir arkadaşımız var. Evlendiğimiz dönemlerde tanıştığımız onlar evlat edindiler. Hatta büyüdü şimdi koca kız oldu. Başvuru süreçleri çok uzun sürüyor diye biliyorum. Yıllarca gidip ilk önce evdeki ailenin mali durumu, psikolojik durumu, evi, çocuğa bakabilecekler mi, çocuk için elverişli bir ortam mı, aile mi diye araştırdıklarını ve uzun yıllar da denetimlerin devam ettiğini biliyorum. Yanlış hatırlamıyorsam bir 5 yıl kadardı galiba. Anlatmışlardı bize bilgin bu kadar. Ama onun dışında koruyucu aile ile ilgili herhangi bir şey var mı bilmiyorum, merak ettim şimdi görüşmeden sonra araştıracağım.*” (E6, 38) ve E8’in “*Daha önce Koruyucu aile hizmeti diye bir şey duymadım ama evlatlık alan aileler var aynı şey mi bilmiyorum. Aynı şey mi?*” (E8, 45) ifadelerinde yer aldığı üzere koruyucu aile hizmet modeline yönelik sorular yönetilmesine rağmen katılımcıların koruyucu aile hizmetini ve evlat edinme hizmet modeli ile ilişkilendirdiği söz konusu hizmetlerin birbiri ile karıştırılabildiği görülmektedir.

Tok (1996, s. 263) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada araştırma kapsamında görüşülen ailelerden %50’sinin koruyucu aile hizmetini bilmediği, koruyucu aile ve evlat edinme hizmetlerinin birbiri ile karıştırıldığı belirtilmiştir. Bu bakımdan söz konusu karışıklığın giderilmesi adına koruyucu aile ve evlat edinme hizmetlerinin farklılıkları ele alınarak korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik etkin sosyal hizmet uygulamalarının yaygınlaştırılması gerekmektedir (Taştekil, 1989, s. 281).

Katılımcılardan K1 “*Herhangi bir bilgin yok ama şey diye düşünüyorum kendi düşüncem bu bilgin olduğundan değil de herhalde hani evlatlık edinmek değil de kurumlardaki o sevgi evlerindeki çocukların, orada kalıp, orada barınıp da geriden geriye ziyaret ederek, onlarla görüşerek, onlarla zaman geçirerek bir şeyler yapan ailelerdir diye düşünüyorum. Evlatlık gibi değil ama sadece ziyaret ederek, onlarla zaman geçirerek, onlarla ilgilenerek, işte durumları hakkında bilgi alarak ilgilenmek diye düşünüyorum, öyledir herhalde.*” (K1, 43), sözleriyle bildiği kadarıyla koruyucu aile ve evlat edinme hizmet modelleri arasındaki farklara değinmektedir. Benzer

şekilde katılımcılardan K6 “Koruyucu aile benim bildiğim kadarıyla evlat edinilmeden çocuğun bakımının üstlenilmesi. Yani kendi nüfusuna geçirmiyorsun ama diğer ihtiyaçlarını sen karşılıyorsun. Kendi yanına da alabiliyorsun sanırım ya da ailesi yanındayken de bakabiliyorsun, ihtiyaçlarını karşılayabiliyorsun bu şekilde biliyorum. Bu bilgileri de genelde takip ettiğim sayfalardan, sosyal medyadan o şekilde oralarda yazanlardan okuduklarım ve paylaşılanlardan biliyorum.” (K6, 38) ifadesiyle koruyucu aile hizmetinin evlat edinme hizmet modelinden farklı olarak çocuğun bir aile tarafından bakım ve sorumluluklarını üstlenmesi yönüne vurgu yapmaktadır.

Katılımcılardan E3 “Biliyorum bir arkadaşımda o şekilde 2 tane çocuğa bakıyor kendi iki tane çocuğu var ayrıyeten 2 tane daha çocuğa bakıyor ama bu akrabasıydı. Bu şekilde baktığını duymuştum. Hatta bu şekilde maaş da bağlandığını bahsetmişti.” (E3, 36) ifadesi ile çevresinde akraba koruyucu aile hizmet modelinden yararlanmakta olan tanıdığının olduğunu ve bu sayede koruyucu aile hizmet modeli hakkında bilgi edindiğini ifade ederek hizmet modelinin ekonomik yönüne vurgu yapmaktadır. K7 “Aslında çok fazla bir bilğim yok. Başvurup koruyucu aile olunabileceğini biliyorum. Devletten görevlilerin gelip ev ortamına, o çocuğun yaşayabileceği maddi manevi olarak ortama bakıldığını biliyorum ondan başka ileri bir bilğim yok.” (K7, 53) sözleriyle konu ile ilgili çok fazla bilgi sahibi olmadığını ve K8 “Koruyucu aileyi de televizyonda falan duydum daha önce. Bazılarının çocukları saatlik olarak alıp evlerine falan götürdüğünü orada ihtiyaçlarını karşıladıklarını, bazılarının da sadece kuruma gidip çocukların ihtiyaçlarını karşıladığını, ne bileyim onlarla sohbet edip annelik yaptığını, illa maddi olarak değil de sevgi ve şefkat ihtiyaçlarının karşılandığını biliyorum.” (K8, 42), ifadesiyle mevcut bilgileri doğrultusunda koruyucu aile hizmetini aslında ilgili mevzuatta gönüllü aile olarak adlandırılmakta olan uygulamaya ile ilişkilendirdiğini ifade etmektedir.

2.6.3. Olumlu Algı

Koruyucu aile hizmet modeline yönelik olarak olumlu düşüncelere sahip olan katılımcılardan E1, E3, K8 ve K10’un konu ile ilgili ifadeleri aşağıdaki gibidir:

Katılımcılardan E1 “İmkani olanların koruyucu aile olarak çocuklara katkıda bulunması. Maddi durumları, sosyal durumları iyi olan insanların koruyucu aile

olarak çocuk edinmelerinin faydalı olacağını düşünüyorum çocuklara bir aile ortamı yaşatmak bakımından.” (E1, 50), sözleriyle ekonomik durumları yeterli olan bireylerin korunmaya ihtiyacı olan bir çocuğa aile ortamı sunacak olması bakımından koruyucu aile hizmetini olumlu değerlendirdiğini belirtmektedir. Benzer şekilde E3 “Vallahi çok güzel bir uygulama isteyen tabii yine bunda karı koca hemfikir olduktan sonra beraber olduktan sonra güzel olabilir mantıklı. İşte kontroller de yapıldıktan sonra gerçekten hak ettikten sonra güzel olduğuna inanıyorum.” (E3, 36), K8 “Ben bu şekliyle daha önce hiç duymamıştım. Sadece belirli saatlerde çocukların koruyucu annelere geldiklerini duymuştum. Bence güzel bir uygulama. En azından çocukların bir yuvaya sahip olmaları, anne baba, kardeş sevgisini tatmalarını sağlar yani güzel bir uygulamaymış.” (K8, 42) ve K10 “Koruyucu aileyi duydum. Onda da aynı yine bakımı için yardım edildiğini ve ziyaret edip ilgilendiklerini falan biliyorum. Maddi yönden manevi yönden yardımcı olunuyor diye biliyorum. Çok güzel bir şey bence. Çocukları sevindirmenin çok güzel bir şey olduğunu düşünüyorum.” (K10, 41) sözleriyle koruyucu aile hizmet modeline ilişkin olumlu düşünceleri ifade etmektedir.

2.6.4. Olumsuz Algı

Araştırmaya katılım sağlayan bireylerin bir kısmının bireysel ya da hizmet modelinden kaynaklı birtakım endişelere sahip oldukları bu durumun da koruyucu aile hizmet modeline ilişkin çeşitli olumsuz düşünceleri meydana getirebildiği görülmüştür. Katılımcılardan E4 “Koruyucu aile hizmeti öyle tahmin ediyorum ki sistemin bir sübvansesi. Şöyle ki birikmiş yığılmış bir yapıyı hafifletebilmek adına toplumun bu tip hassasiyetini canlı tutmak adına bir bakıma da toplumun ihtiyacını karşılamak adına oluşturulmuş bir devlet politikası. Ben işin açıkçası koruyucu aile olayına pek taraftar değilim. Taraftar olmamanın birinci temel noktası şu bir çocuğun belirli bir yaşa kadar yetişme evresi var ne olursa olsun öncelikle aile bütünlüğü korunmalı. Bir çocuğun biyolojik ailesinde yaşayabilme fırsatları oluşturulmalı.” (E4, 30) sözleri ile bir çocuğun öncelikle uygun şartların sağlandığı ve aile bütünlüğünün korunduğu bir ortama ihtiyaç duyduğunu ve koruyucu aile hizmetinden ziyade önceliğin bu olması gerektiğini düşündüğünü ifade etmektedir. Nitekim koruyucu aile hizmet modeli çocuğun biyolojik ailesi yanında sağlıklı ve dengeli bir gelişim sağlayamadığı durumlarda, bu gereksinimin uygun başka bir aile ortamında

karşılandığı ve bu sayede çocuğun aile ortamında yetişme fırsatı bulduğu bir uygulama olarak karşımıza çıkmaktadır (Koşar, 1992 akt. Özbesler, 2009, s. 87).

Katılımcılardan K5 *“Acaba kurumdan koruyucu aileye göndermekte doğru bir şey mi o konuda çok kararsızım kurumda kalsalar mı iyi? Evet bazıları çok iyi olabilir, yapılabilir de bazen çok ılımlı, uyumlu çocuklar var, kaybedilmemesi gereken çocuklar var, yurt ortamında büyümemeleri gerektiğini düşünüyorum. En azından biraz aile ortamı görüp toparlanabilirler diye düşünüyorum. Ama belki yanlış da düşünüyor olabilirim gittiği aileyi bilmiyorum sonuçta. Tutumlu davranıyorlar mı, önyargısızlar mı orada kararsızım bilmiyorum yani.”* (K5, 29) sözleri ile hizmet modeline ilişkin endişelerini dile getirmektedir. E7 ise *“Yani ben çok olumlu düşünmüyorum. Öz anne babasının yerini tutabileceğine inanmıyorum. Ama kurumdan da daha iyidir diye düşünüyorum. Bilmiyorum beni pek tatmin etmedi. Bir annenin yapacağı bir şeyi para karşılığı yapıyor olması beni tatmin etmiyor. Filmlerde falan da görüyoruz nasıl bağlandığını. Hiçbir zaman kendi ailesinin yerine geçmez. Akrabasının yerine bile geçmez. Dedesinin, ninesinin, teyzesinin veya amcasının yerine de geçebileceğine inanmıyorum. Yani onlar daha iyi bakar diye düşünüyorum. Yani bu işi akrabalar üstlenmeli diye düşünüyorum.”* (E7, 57) sözleri ile koruyucu aile uygulamasının hiçbir zaman biyolojik aile yanını tutmayacağını düşündüğünü ifade etmektedir. E9 *“Şimdi dediniz ki çocuğun bakımı, eğitim, sağlık masrafları karşılığında bir ödeme alınıyor devletten bence aslında devlet tarafından alınan ödemenin yanlış olduğunu düşünüyorum. Çünkü çocuğa sevgiyle değil bir para karşılığında yaklaşım olacaktır. Yani ben bu çocuğa bakıyorum ama karşılığını alıyorum o şekilde görüyorum ama bence yanlış bir şey. Bunun suiistimal edilebileceğini düşünüyorum. Gerçekten bakmak isteyen insan her türlü bakabilir bir maddiyat karşılığında değil.”* (E9, 50) sözleri ile söz konusu hizmetin belirli bir ödeme karşılığında yürütülüyor oluşundan kaynaklanabilecek suiistimallere yönelik endişelerini dile getirmekte ve her şeye rağmen koruyucu aile hizmeti ile biyolojik ailenin yerinin doldurulamayacağını düşündüğünü ifade etmektedir.

2.7. Koruyucu Aile Olmaya Yönelik Fikir ve Düşünceler

Bu başlık altında araştırma katılım sağlayan bireylerin koruyucu aile olmaya yönelik fikir ve düşünceleri ele alınmıştır.

2.7.1. Olumlu Düşünce

Araştırma kapsamında görüşme yapılan katılımcıların koruyucu aile olmaya yönelik fikir ve düşüncelerini ortaya çıkarmak amacıyla kendilerine yöneltilen sorulara verdikleri cevaplar ele alındığında bir kısmının koruyucu aile olmaya yönelik olumlu düşünceye sahip olduğu görülmektedir.

Katılımcıların koruyucu aile olmayı isteme sebepleri sorulduğunda genel olarak korunmaya ihtiyacı olan ve kurum bakımı altında olan bir çocuğa yardımcı olarak bir aile ortamında yetişmesine destek olma düşüncesi, manevi tatmin, hayırseverlik, konuyu dini boyutu ile ele alma, çocuğun daha iyi koşullarda yetişmesini sağlayabilme temaları vurgulanmıştır. Katılımcılardan K1 *“Kendi düşüncem ya da isteğim şöyle maddi durumum iyi olsaydı ya da bir meslek sahibi olsaydım, aylık düzenli bir gelirim olsaydı, çalışabilmiş olsaydım kesinlikle isterdim. Şu anda yaşıam genç, çocuklarımı da büyüttüm eğer maddi durumum el verseydi isterdim. Bir çocuğu sahiplenmek ona annelik yapmak, onu topluma kazandırmak isterdim. Çok güzelmiş bu şekilde destek falan da sağlanıyorsa kesinlikle isterim. Ne bileyim bir çocuğa faydalı olmak, onun bazı ihtiyaçlarını karşılamak, ona sıcak bir yuva göstermek. Evladım olarak nüfusuma kayıtlı olmasa bile isterdim. Dediğim gibi maddiyatım olsaydı, kendi işim, bir gelirim olsaydı isterdim böyle bir şey.”*(K1, 43) sözleriyle ekonomik özgürlüğü olduğu takdirde bu şekilde bir hizmetten yararlanmak isteyeceğini fakat şu anda bakım ve gözetimini üstlendiği çocuk adına ekonomik destek sağlanacağını bilmesine rağmen maddi imkanlarının yeterli olmadığını düşünmektedir. K3’ün *“Çevremde kurumda çalışan bir kişi var sosyal hizmet uzmanı. Ondan çok böyle artı şeyler duyduk güzel şeyler duyduk. Yapılan güzel aktiviteler, iyi işler duyduk. Ne kadar ciddiye aldıklarını ne kadar bilinçli ve bilgili insanların o yolda gönül verdiğini gördük, duydum da kendisinden. O bayağı etkiledi beni yani %90 etkilemiştir koruyucu ailelik açısından, etrafıma bakış açısından. Bize zaten yabancı bir şey söylemedi o. Daha böyle destekleyici şeyler söyledi, bilmediğimiz olumsuz düşündüğümüz şeylerde de olumlu açıdan bizi etkiledi. Biz yanlış düşünüyorduk mesela. Oradakiler hep kötüdür, suça meyillidir, sonuçta eksik insanlar, psikolojisi bozuktur falan gibi ama o sosyal hizmet uzmanının bahsetmesi, bize anlattığı şeyler, onun bilgisi, bir de o konuda eğitim görmesi bizi çok etkiledi. Yani fikrimizi tamamen değiştirdi ve koruyucu aile olalım diye düşüncemiz o yöne bile gitti. O kadar düşündük yani onun sayesinde.”* (K3, 37) ifadesinde yer aldığı üzere, koruyucu aile hizmeti hakkında alanda çalışan tanıdığı bir

sosyal hizmet uzmanı sayesinde detaylı bilgi sahibi olduğunu, endişelerinin olumsuz düşüncelerinin ve ön yargılarının sosyal hizmet uzmanının bilgilendirmeleri doğrultusunda azaldığını, daha olumlu bir bakış açısına sahip olduğunu ve bir dönem koruyucu aile olmayı bile düşündüklerini vurgulamaktadır. Benzer şekilde K10 da *“Ben isteyebilirim. Çünkü eğitim çok önemli. Ben bu şekilde ailesi olmayan çocuklar olsun istismara uğrayan çocuklar olsun bunlardan yoksun kalıyorlar ve ben çok üzülüyorum buna. Bu böyle yardım da yapılırsa daha iyi tabi ki. Bizler de yardımcı olursak faydalanır o çocuklar da. Hele ki maddi olarak da yardım sağlanıyorsa dediğim gibi kesinlikle düşünürüm böyle bir şeyi.”* (K10, 41) sözleriyle koruyucu aile olmaya yönelik olumlu düşünceye sahip olduğunu ifade etmektedir.

Katılımcılardan bir kısmı konuya dini ve manevi boyutu ile yaklaşarak koruyucu aile hizmetinden yararlanmaya yönelik olumlu düşüncelerini hayırseverlik ve yardım anlayışına dayandırmaktadır. Katılımcıların ifadeleri aşağıdaki gibidir:

Katılımcılardan K1 *“Bir çocuğu topluma kazandırmak, ona bir yuva sunmak bir de bunu Allah rızası için Allah'ın rızasını kazanmak için isterdim öncelikle. Sonra da o çocuğun her türlü eksikliğini, yuvasızlığını gidermek için isterdim.”* (K1, 43) sözleriyle konuyu dini boyutuyla değerlendirmekte ve koruyucu aile olmaya yönelik olumlu düşünceye sahip olduğunu ifade etmektedir. Benzer şekilde Kınık (2019, s. 80) tarafından yürütülen bir çalışmada bazı koruyucu ailelerin koruyucu olma süreçlerinde dini-kültürel değerlerin yanında insani ve vicdani duyguların etkili olduğu ifade edilmektedir.

Katılımcılardan E5 *“Çocukların örneğin hafta sonları alıp kendi evimizde ya da dışarıda eğlendirmek, yedirip içirmek, oynamak, kendi çocuklarımızla onları hiç ayırt etmeden saygı ve sevgi göstermek gibi bir düşüncem olduğu için koruyucu aile olmaya olumlu bakıyorum. Duygusal bakıyorum daha çok kurumlardaki çocukların ihtiyacı olduğunu düşünüyorum. Çocukları düşündüğüm, daha iyi bir ortam sunmak istediğim ve dediğim gibi kendi aileleri olamasak da onlara kendi ailesi gibi hissettirebilmek için isterim.”* (E5, 32), korunmaya ihtiyacı olan bir çocuğa aile ortamı sunabilmeyi, daha iyi koşullarda yetişmesini sağlayabilmek amacıyla böyle bir hizmetten yararlanmak isteyeceğini ifade etmektedir. Ailelerin genel olarak bir çocuğu sevgi ve ilgilerini sunabilecekleri bir aile ortamında büyütme

motivasyonu ile hareket ettikleri görülmektedir (Baysal, 2017, s. 193). Abukan (2020, s. 212) tarafından yürütülen bir araştırmada, araştırmaya katılan bireylerin bir çocuğun hayatına dokunma, dini yükümlülük duygusu/maneviyat, çocuk büyütme deneyimi yaşama ve yeniden çocuk büyütme isteği, evlat edinme sürecini beklemek istememe, çevrelerinde tanıdıkları bir çocuğun korunma ihtiyacı olması gibi nedenlerle koruyucu aile olmayı istedikleri belirtilmiştir. K6'nın *"Yani insan kendine bir amaç, bir şey istiyor hayatında. Ne bileyim gerçekten ele avuca gelecek bir şey istiyor. Öyle kitap okumakmış bilmem neymiş doyurmuyor insanı psikolojik olarak. Yani bir amacı olsun istiyor. Bu şekilde bir çocuğun bakımını üstlenmek evet bir amaç, bu bir hayat. Yani sadece bakım meselesi de değil bir çocuğun geleceği, hayatı, bir insan yetiştiriyorsun ve o senin elinden çıkıyor. Hamur gibi şekillendirip ne göndereceğin sana kalmış. Bu da büyük bir sorumluluk hele ki bu korunmaya ihtiyacı olan bir çocuksa daha da önem atfediyor. Yani hem onun yaralarını tedavi edeceksin hem normalleştireceksin hem de iyi bir şeyler yapmaya çalışacaksın iyileştireceksin daha da."* (K6, 38) sözleriyle korunmaya ihtiyacı olan bir çocuğun bakımını üstlenmeyi gerçek bir yaşam amacı olarak tanımladığı, böyle bir uygulamadan yararlanması halinde bir doyum yaşayacağını belirttiği ve bu sebeple koruyucu aile olmaya yönelik olumlu düşünceye sahip olduğunu ifade ettiği görülmektedir.

Benzer şekilde E6 *"Karı koca aynı fikirde olursak çok isterim. Sonuçta bir kişiyi daha kurtarmış olacağım. Bu işin manevi tarafı da var vicdani olarak ben çok rahatlarım hepsini bir kenara bırakalım. Yani düşünebilirim hatta olumlu bakıyorum gayet mantıklı benim için, isterdim yani hoşuma giderdi."* (E6, 38) eşinin de bu konudaki düşüncesi aynı olması halinde yararlanmak koruyucu aile olmak isteyebileceğini ve konu ile ilgili olumlu düşünceye sahip olduğunu ifade etmektedir. Benzer şekilde K8 *"Ama ben kesinlikle koruyucu aile olmayı isterdim mesela sokaktaki çocuklar bile benim için çok önemlidir. Kendi çocuğumuza zaten bakıyoruz. Bir ikinci ya da üçüncü çocuk da o eve gelebilir diye düşünüyorum. Ben koruyucu anne veya aile olmak isterim. Çocuğu alıp kendi çocuklarımla birlikte kardeş gibi sanki kurumdan almış gibi değil de kendi çocuğum gibi benimseyip öyle yetiştirdim."* (K8, 42) ifadesinde belirttiği üzere koruyucu aile hizmetinden yararlanmak isteyebileceğini dile getirmektedir.

2.7.2. Olumsuz Düşünce

Araştırmaya katılan bireylerin önemli bir kısmının koruyucu aile olmaya yönelik olumsuz düşünceye sahip olduğu, bu olumsuz düşüncelerin ise; bireysel, çevresel ve hizmet modelinden kaynaklı çeşitli sebeplerden kaynaklandığının ifade edildiği görülmektedir. Katılımcıların koruyucu aile olmaya ilişkin olumsuz düşünceye sahip olma nedenleri arasında, kendisini hazır hissetmeme, yaşadığı çevreden kaynaklı sosyal ve ekonomik yetersizlikler ve bu yetersizlikler nedeniyle koruyucu aile hizmet modelinden yararlanan çocuğa yeterli imkan sunamamaya yönelik endişelerini belirttikleri, katılımcılara koruyucu aile hizmet modeli hakkında bilgi verilirken koruyucu ailelere bakım ve gözetimini sağladıkları çocukların eğitim, sağlık vb. ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik ekonomik destek sağlandığı ifade edilmesine rağmen katılımcıların yeterli ekonomik kaynaklara sahip olmadıkları gerekçesiyle koruyucu aile olmaya yönelik olumsuz düşünceye sahip oldukları görülmektedir. Belirtildiği üzere ailelerin ekonomik durumlarının yeteri düzeyde olmayışı koruyucu aile hizmetini olumsuz etkileyen önemli bir neden olarak ifade edilmektedir (Ünal, 2015, s. 895).

Katılımcılardan E1 *“Kendimi hiç böyle bir şeye hazır hissetmedim, hiç düşünmedim böyle bir şey. Belki çocuk geleceği için daha farklı bir aileye gidebilir, daha iyi bir gelecek hazırlayabilen aileler olabilir. O yüzden yani o çocuğun sorumluluğunu almak istemezdim. Belki o çocuğun daha iyi şartlarda yetişmesi gerekir. Ama kendi çocuğunda kendi kaderin bu, onu mecbur yaşıyorsun. Öbürü daha farklı bir durum. Bulunduğum ilçede böyle bir şey için şartlar müsait olmayabilir, eğitimi sağlayamazsın, daha iyi bir gelecek hazırlamayabilirsin ama büyük şehirde farklı imkanlar olur tabii.”* (E1, 50) sözleriyle böyle bir hizmet modeline kendisini hazır hissetmediğini, sosyal ve ekonomik koşullar nedeniyle koruyucu aile hizmet modelinden yararlanan çocuğa yeterli imkanları sunamayacağı yönünde endişelerinin bulunduğunu belirtmektedir. Benzer şekilde K1 de *“Maddi açıdan yardım yapıyorlar belki ama şu anda küçük bir ilçedeyiz, okul şartları falan burada benim yaşadığım yerde iyi değil. O çocuğun eğitimi için iyi bir yer değil burası. Hani bu sefer de onun sorumluluğunu aldığım göre ona iyi bir eğitim falan vermek gerekir. Böyle bir ilçede de bunun imkanı yok burada, güzel bir eğitim sunamam ona, yapamam dediğim gibi. Yaşadığım şartlar engel olur buna, koruyucu aile olmama*

yoksa isterdim.” (K1, 43) sözleriyle endişelerini dile getirmiş olup yaşadığı çevreden kaynaklı sosyal ve ekonomik yetersizliklerin koruyucu aile olmaya yönelik düşüncesini olumsuz etkilediğini ifade etmektedir.

Katılımcılardan K2 “*Maddi durumumuz iyi almadığından alıp da bakamayacağıma göre hiç almam öyle bir şeyi. Ekonomik durumu daha iyi olanlar alıp bakabilir onlara da tavsiye edebilirim, sevaptır. Daha iyi durumda olsaydım o zaman düşünürdüm. Başka bir sebebi yok.*” (K2, 55), K3 “*Belki de gözümden çok da büyütüyor da olabilirim. Bu kadar belki benim söylediğim gibi çok ahım şahım şeylere de gerek yok aslına bakarsan belki. Çünkü bazen konuşuluyor duyuyorum, okuyorum, diyorum ki hakikaten çok böyle ahım şahım bir şey yok. Sadece maddiyat açısından biraz onun eğitimi karşılama, ne bileyim herhangi bir meslek sahibi olmasını karşılama. Aklıma takılan şey maddiyat şu an biraz da o yüzden belki ilerde daha iyi bir şey düşünebilirim. Maddi açıdan biraz daha iyi olmam lazım.*” (K3, 37), sözleri ile benzer şekilde ekonomik açıdan yeterli imkanlara sahip olmadığı gerekçesi ile koruyucu aile olmayı düşünmediğini ifade etmektedir. Benzer şekilde E3 “*Bir de ben bu yola girerek belki daha iyi bir ailenin önüne geçmiş olacağım. Daha iyi bir ailenin vermiş olduğu fırsatlardan benim doğrultumda bu çocuk yararlanamayacak. Bu sefer de zan altında kalacaksın. Emin olmak istiyorum. Bunun için kendimi hazır hissetmiyorum gerekiyor. Ekonomik anlamda da psikolojik yani manevi anlamda da şartların tamam olması gerekiyor. Daha gerçekçi bakıyorum. Tamam devlet illa ki destek oluyor ama ekonomik anlamda yine de belirli bir seviyede olmak lazım.*” (E3, 36) ve E10’un “*Biz orta gelirli bir Türk ailesiyiz. Bu anlamda bunun için ekonomik durumum çok iyi olması lazım. Benim eşim çalışmıyor, tek maaşla ailemi geçindiriyorum. Tabii ki bu durum benim için çok zor, çok isteyebiliriz ama gerçekleştirmeye yönelik şansımız çok düşük. Gelir seviyesinin çok iyi olması lazım kendi çocuklarınızın eğitim ihtiyacına tam anlamıyla karşılık verdikten sonra söz konusu olabilir. Ailenin ekonomik gelişmişlik seviyesine göre diye düşünüyorum. Ekonomik koşullarım daha iyi olmuş olsaydı evet böyle bir şey düşünebilirdim.*” (E10, 44), sözlerinden anlaşılacağı üzere görüşme esnasında katılımcılara koruyucu aile hizmet modeli hakkında bilgi verilirken koruyucu ailelere bakım ve gözetimini sağladıkları çocukların eğitim, sağlık vb. ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik ekonomik destek sağlandığı ifade edilmesine rağmen katılımcıların yeterli ekonomik

kaynaklara sahip olmadıkları gerekçesiyle koruyucu aile olmaya yönelik olumsuz düşünceye sahip oldukları görülmektedir.

Araştırmaya katılım sağlayan bireylerin koruyucu aile olmaya yönelik olumsuz algıya sahip olma nedenleri arasında sorumluluk almaktan çekinme düşüncesinin yaygın olduğu, genel olarak sorumluluk gerektiren zorlu bir süreç olduğu düşüncesi ile koruyucu aile hizmetinden yararlanmak istemediklerini belirttikleri görülmektedir. Konuya ilişkin olarak katılımcılardan E1 “*Çocuğun sorumluluğunu alabilecek durumdaysan olabilir de ben düşünmüyorum tabii ki. Bu da sorumluluk almak istemediğimden başka bir çocuğun. Şimdiki zor şartlarda o yüzden pek düşünmedim. Kendi çocuklarım ne kadar olsa farklı olur. Elin çocuğunun sorumluluğu almak daha farklı olur diye düşünüyorum. O çocuğun eğitiminden, geleceğinden sorumlu olacaksın çünkü. Genel olarak sorumluluk almaktan çekindiğim için istemem.*” (E1, 50), sözleriyle biyolojik çocuğu olmayan ve “elin çocuğu” olarak tanımladığı bir çocuğun sorumluluğunu almaktan çekindiği için koruyucu aile olmak istemediğini belirtmektedir. Katılımcılardan E3 “*Büyük bir sorumluluğu var sonuçta bir çocuğun hayatını şekillendireceksin, vebal alacaksın. Tamam iyi yapacaksın belki ama kötü de olabilir.*” (E3, 36) ve K3’ün “*Aslında ben aile kurduktan sonra koruyucu aile olabilir miyim isterim ama az önce de söylediğim gibi o sorumluluğu kaldırabilir miyim gibi endişeler mutlaka var ve maddi açıdan karşılayabilir miyim? Sonuçta kendi çocuğum da var. Öncelik onun ihtiyaçlarını karşılamak. Onu hayata daha iyi hazırlayayım ki diğerine de bir örnek olsun ya da fırsatım olsun.*” (K3, 37), korunmaya ihtiyacı olan bir çocuğun sorumluluğunu almaktan duydukları endişeleri dile getirdikleri görülmektedir. Benzer şekilde katılımcılardan K6 “*Biraz da galiba böyle bir şey yapabilir miyim korkusu. Sonuçta bir çocuğun sorumluluğunu üstüne alacaksın çok kolay bir şey değil bu.*” (K6, 38), K7 “*Yani aslında güzel ama gerçekten büyük bir sorumluluk isteyen bir şey. Çünkü başkasının evladını alıp da kendin bakıp büyütme sorumluluğu epeyce sorumluluk ister. O sorumluluğa katlanabilen insanlar alsın derim.*” (K7, 53), K9 “*Yani şimdi şöyle kendimin o sorumluluğu alabileceğini inanmıyorum. Aslında çok güzel bir şey yapabilen için ama benim yapabileceğim bir şey olduğunu düşünmüyorum. Çünkü sorumluluk gerektiriyor, onu takip etmek gerektiriyor. Yani ben şimdi ona vakit ayırabileceğimi zannetmiyorum. Daha aktif birileri olabilir belki. Aslında çok güzel bir şey keşke yapabilsen. Açıkçası kendimde*

onu görmüyorum. Şuan için böyle bir şey düşünmüyorum çünkü ona girdiğim zaman onun peşini bırakmamam gerekiyor. Ciddi anlamda sorumlulukları almam gerekiyor.” (K9, 42) sözleriyle genel olarak sorumluluk gerektiren zorlu bir süreç olduğu düşüncesi ile koruyucu aile hizmetinden yararlanmak istememe nedenleri açıklamaktadır. Ünal (2015, s. 894) ailelerin sorumluluk almaktan çekinmelerinin ve toplumda paylaşma, yardımlaşma gibi duyguların yerini bireysellik, yalnızlık ve benciliğe bırakmasının koruyucu aile hizmetlerini olumsuz yönde etkilediğini belirtmektedir.

Ayrıca katılımcılardan E7 “Yani belirli bir yaştan sonra uğraşabilir miyim bilmiyorum. Kurumlardan gelen çocuklar da biraz sorunlu olabiliyor. Bu yaşta da o sorumluluğu sabrı gösterebilir miyim onu düşünüyorum. Pek gösteremem diye düşünüyorum. Bu yaşta pek yapamam. Daha önce olsaydı gençken 30’larda 35’lerde olabilirdi. Ama belli bir yaştan sonra kaldıramam diye düşünüyorum. Yaş farkı olduğu için şu anda ben 57 yaşıdayım bir çocuk verecekler bana. 10 yaşında olsa ben 67 yaşında olacağım o çocukla nasıl ilgileneyim? Onun ihtiyaçlarını karşılayamam ben.” (E7, 57) sözleriyle koruyucu aile olarak korunmaya ihtiyacı olan bir çocuğun sorumluluğunu almanın zorluğunun yanında yaşı dolayısı ile sürece yönelik gerekli ilgiyi gösteremeyeceğini ve takibini sağlayamayacağını düşündüğünü ifade etmektedir.

Katılımcıların bir kısmının ifadelerinde korunmaya ihtiyacı olan bir çocuğa koruyucu aile oldukları takdirde yeterli olamama yönünde kaygılarının bulunduğu, bu sebeple koruyucu aile olmaya yönelik olumsuz düşünceye sahip olabildiklerini görülmektedir. Konu ile ilgili olarak E3 “Bir de ben bu yola girerek belki daha iyi bir ailenin önüne geçmiş olacağım. Daha iyi bir ailenin vermiş olduğu fırsatlardan benim doğrultumda bu çocuk yararlanamayacak. Bu sefer de zan altında kalacaksın. Emin olmak istiyorum. Bunun için kendimi hazır hissetmiyorum gerekiyor.” (E3, 36) sözleriyle henüz bu düşünceye hazır olmadığını ifade etmektedir.

Kadının çalışma hayatında daha aktif rol almasıyla birlikte ev içinde ve iş hayatında artan sorumluluklar koruyucu aile hizmetini olumsuz etkilemektedir. İş yoğunluğu sebebi ile kendi çocukları ile yeterince ilgilenemeyen kadınlar koruyucu aile olarak bir başka çocuğun sorumluluklarını üstlenmekten çekinmektedir (Ünal, 2015, s. 894). Katılımcılardan K4 “Benim yapabileceğim bir hizmet değil açıkçası.

Yapanları takdir ediyorum ama benim yapabileceğim bir şey değil. Ben yapabileceğimi zannetmiyorum. Kendi çocuğuma zor yetiştirirken başkasının çocuğuna yetemem bu da daha kötü olur. Kendi karakterimle ilgili bir durum bu. Hem çalışıyor olmam bir çocuğu yetiştireceksem gerçekten hayata beş sıfır, on sıfır geriden başlayan bir çocuğu teslim alıyorsunuz kendin yetiştirmen gerekiyor ama çalışıyorsun eee çocuğa kim bakacak? Küçükse kendi çocuğumda olduğu gibi bakıcı, ya bakıcı bakacak. Bakıcı da bu sefer kendi yaşam tarzına göre yetiştirecek o yüzden istemem açıkçası bu olumsuz düşünmeme neden oluyor.” (K4, 30) sözleriyle çalışan bir anne olarak kendi çocuğuna bile bakıcı ile bakım sağlamakdan duyduğu rahatsızlığı dile getirmekte olup korunmaya ihtiyacı olan bir çocuğun daha özel ilgiye ve bakıma ihtiyaç duyduğunu, mevcut şartlar altında bu imkanı sağlayamayacağını ve yeterli olamayacağını düşündüğünü belirtmektedir.

Katılımcılardan K5 *“Kendim koruyucu aile olmak istediğimde ise hayır olamam. O çocuğa verimli olamam, olduğumu zannedirim yalan söylerim yani ya da etrafa oynarım diye düşünürüm herhalde.” (K5, 29), koruyucu aile olarak bir çocuğa verimli olamayacağını düşündüğünü ifade ederken K7 “Şöyle aslında olabilir ama ben 53 yaşındayım şu anda çocuğun yaşı ile aranızda epeyce kuşak farklı olacağı için daha gençler için mesela 40 yaşlarda olmuş olsaydık veya 35 yaşlarda çocuğun halinden daha iyi anlardık olunabilir aslında. Şu an yaştan dolayı böyle bir şey düşünmem. Çünkü kendi çocuklarımla aramda 20 23 yaş vardı. İster istemez onlarla bile kuşak farkı oluyor. Şimdi ben gelmişim 53 yaşına şimdiki neslin çocukları bizimkilere göre daha farklı. Epeyce bir kuşak çatışması daha fazla olur çocuğa yeterli olamam diye düşünüyorum. (K7, 53) ve K9 “Ben de bu tür şeylerle çok yetiştirmeyeceğimi düşünüyorum. Dışarı işleri, ev işleri bana ağır geliyor o yüzden yoksa gerçekten çok güzel bir şey, yapabilene gerçekten güzel takdir ederim.” (K9, 42) sözleriyle koruyucu aile olması halinde yaş, iş yoğunluğu vb. nedenlerden dolayı koruyucu ailesi olacakları çocuğa yeterli imkanları sunamamakla ilgili endişeleri olduğunu bu sebeple olumlu düşünceye sahip olmadıklarını dile getirmektedir.*

Katılımcıların bir kısmı şu anda çocuk sahibi olmaları ya da çocuk sahibi olma ihtimallerinin bulunması nedeniyle böyle bir hizmetten yararlanmayı düşünmediğini biyolojik olarak çocuk sahibi olmasını mümkün olmadığı takdirde böyle bir konuyu değerlendirebileceğini belirtmektedir. Benzer şekilde Tezel, Demirel ve Kaya (2018, s.

31) tarafından yürütülen bir araştırmada biyolojik çocuk sahibi olma ve olmama durumlarının koruyucu aile olma sürecini etkilediği belirlenmiştir. Konu ile ilgili olarak katılımcılardan K2 “İstemeyiz, çocuklarımız var onlara anca bakabiliyorum.” (K2, 55) ve E2 “Şu anda düşünmem. Zaten çocuklarımız var, torunlarımız var, onlarla ilgilenir onlara yardım ederim. Üç tane çocuğum var bir çocuğu büyütmesi, evlendirmesi zaten bir sürü sıkıntı. Günümüz şartları zor. Çocuğum olmasaydı böyle bir şey yapabilirdim. Sonuna kadar gerekeni yapardım. Şu anda evladım olduğu için öyle bir düşüncem yok, gerek yok yani, gerek duymuyorum.” (E2, 59) ifadelerinde görüldüğü üzere biyolojik olarak çocuk sahibi olmaları nedeniyle koruyucu aile olmayı düşünmediklerini belirtmektedir. Katılımcılardan K5 “Birine koruyucu aile olamam ben. Hem çocuğumu düşünürüm hem karşı taraftaki çocuğu düşünürüm. Yani ona tam olarak annelik duygusunu yaşatamama korkusu. Yaşatamam, o zaman da yazık ederim ben ona. Acaba o kıskanır mı, böyle kendi çocuğuna şunu da yapıyor bana bunu yapıyor falan der mi? Kendi çocuğum olmasaydı bu fikrim değişirdi diyorum ya hamile olmadan önce kendi çocuğumu kucağıma almadan önce daha olumluydum. Kendi çocuğum olmadan daha verimli olurdum ve koşa koşa giderdim birine yardım etmeye falan. Bir çocuğu almak isterdim, ortamdan uzaklaştırmak isterdim. Ne bileyim değişiklik yapmak isterdim. Ama her şey kendi çocuğun olana kadar şu anda kendi çocuğum olmadığı takdirde böyle bir hizmetten yararlanmayı isterdim.” (K5, 29) ve K6’nın “Dediğim gibi ben şu anda bir hamilelik sürecindeyim, eğer ki olmazsa düşünebilirim ben böyle bir şey. Ben herhangi bir maddi karşılık bilmem ne bekleyerek de değil devlet bana destek vermese de çok önemli değil yani. Maddi olarak kendime güvene biliyorum, bir çocuğun bakımın üstlenebilecek durumdayım şu an. Olmaz değil yani olabilir. Ama bunun için önceliğim kendi çocuğuma sahip olmak, olmadığı takdirde olabilir.” (K6, 38) sözlerinden anlaşılacağı üzere katılımcıların şu anda çocuk sahibi olmaları ya da çocuk sahibi olma ihtimallerinin bulunması nedeniyle koruyucu aile olmaya yönelik olumlu bir düşünceye sahip olmadıkları ve verilen cevapların büyük bir kısmında “çocuğum olmasaydı...” ifadesinin yer aldığı görülmektedir. Araştırmaya katılım sağlayan bireylerin ifadelerinden de anlaşılacağı üzere insanlar çocuk sahibi olmaya yönelik başka bir çözüm yolu kalmadığı takdirde en son çare olarak koruyucu aile hizmetine başvurmaktadır (Can, 2000, s. 83).

Katılımcılardan K5 “Anne olmadan önce gerçekten kendi çocuğum olmayan bir çocuğun bakımını sağlayabildiğimi düşünüyordum. İyi olduğumu düşünüyordum ama anne olduktan sonra hayır ben mükemmel biri değilmişim. Mükemmel bir şekilde davranmıyormuşum da bakmıyormuşum da. Şimdi ama hep çocuğum gözümün önüne geliyor çocuğuma nasıl davranıyorsam ben buna da onu yapmalıyım diye vicdanen kendimi rahatsız hissediyorum. Önce anne olmak lazım bence diye düşünüyorum. Şu an çocuğum var evet başka bir çocuğun bakımını sağlayabilirim ama eşit olamam bence. Bana göre de kim eşit davranırım derse bunda bir tezatlık vardır diye düşünürüm. Kendi çocuğunuzu tolere edebilirsiniz ama başka bir çocuğu belki bir ay tolere edersin belki 2 ay tolere edersin.” (K5, 29) ve E6 “Evet belki kendi ailesinin yanından artıları çok fazla olacaktır bizim yanımızda koruyucu aile olarak. Ama psikolojik olarak bu beni zedeler. Yani sadece işin mali kısmı değil. Bence ayrım olmamalı, her ikisi de eşit olmalı. O eşitliği de kendi çocuğu ile %100 aynı değeri veririm diyecek aile bilmiyorum yoktur herhalde, ben de yapabilir miyim bilmiyorum.” (E6, 38) sözleriyle korunmaya ihtiyacı olan bir çocukla kendi çocuklarına aynı yaklaşımı, eşit tutum ve davranışları sergileyememekten duydukları endişeleri dile getirmekte olup bu sebeple koruyucu aile olmaya yönelik olumsuz düşünceye sahip olduklarını ifade etmektedir.

Araştırmaya katılan katılımcıların bir kısmının koruyucu aile olmaya yönelik olumsuz düşünceye sahip olmalarına neden olan bir diğer faktör olarak toplum baskısı ve bununla birlikte “çevre ne der?” düşüncesi olduğu ifade edilmektedir. Katılımcılar koruyucu aile olmaları halinde ailelerinin, bulundukları çevrenin ve dolayısıyla toplumun bu konuya yönelik vereceği olumsuz tepkilerin ve söylemlerin meydana getirebileceği durumlar, olası çevre baskısı ve ön yargılar karşısında duydukları endişeleri dile getirmektedir.

Toplumda halen çevre baskısı, sosyal etiketlenme ve başkasının çocuğu algısının koruyucu aile hizmeti olumsuz etkileyebildiği görülmektedir (Erdugan, 2019, s. 171). Konu ile ilgili olarak katılımcılardan E1 “Tabii bu işe girmeden önce çekirdek ailenin önce mutlaka görüşme yapılır, önceden bir hazırlık yapılır da dış çevreden ne denir, ne yapılır bilmiyorum. Buralar küçük yerler olduğu için biraz yadırganır gibi geliyor. Buralarda pek karşılaşılmamış bir olay yani yaygınlaşmamış bir şey onun için biraz abes bile karşılayabilir insanlar. Milletin hakkında ne konuşacağını, ne

diyeceğini bilemezsin ama söylentiler olur tabii. Küçük yerlerde herkes birbirini tanıdığı için herkes bu konuda yorum yapar. Herkese izah etmek zorunda kalırsın. Geriden her türlü yorumu yaparlar. Kimisi akraban mı der, kimisi dostundan mı der, kimisi nerden geldi, kimin nesi... Bir anda bir çocuk ortaya çıkınca herkes her şeyi söyler. Kararım netse bu söylenenler beni etkilemez de tabii ister istemez böyle şeyler yayılır. Tabii biraz çevre baskısı olur.” (E1, 50), koruyucu aile olması halinde çevreden gelecek tepkilerden çekindiğini ve E6 *“Ben bunu daha önce de gündeme getirmiştım mesela ailemin yanında. Hadi bu defa da deneyelim olmazsa evlat edinelim demiştik. Evlat edinme ile benim için arasında fark yok. Yani sonuç olarak çocuk sevgisini pekiştirmek elimizden geliyorken birini daha kurtarabilmek yani bundan büyük bir mutluluk yok dedim ya dünyada bir kişiyi daha kurtarıyorsunuz eziyetten. Ama çevresel bakış çok farklı yani aileler bile işte başkasının çocuğu olur mu gibi bunu düşünüyorlar olumsuz bir önyargı çok fazla ülkemizde. Sadece aile değil çevremizde de bu çok fazla, çok yakın çevremizde de. Böyle bir ortamda siz kalkıp da kendi çocuğunuzu dünyaya getirebilmek varken kalkıp da kendi çocuğunuzla beraber onu yapmak çok zor, hepsi bir arada çok zor.”* (E6, 38) sözleriyle ailelerinin, bulundukları çevrenin ve dolayısıyla toplumun bu konuya yönelik vereceği olumsuz tepkilerin ve söylemlerin meydana getirebileceği durumlar, olası çevre baskısı ve ön yargılar karşısında duydukları endişeleri dile getirmektedir.

Tezel, Demirel ve Kaya (2018, s. 32) koruyucu ailelerin çevrelerinden olumlu ve olumsuz tepkiler alabildiklerini, çoğu tepkinin olumlu olarak seyrettiğini fakat bunun yanında olumsuz bazı tepkilerle karşılaşan katılımcıların da olduğunu belirtmektedir. Koruyucu aile olmak isteyen ailelerin birçoğunun bu süreçte çevreden olumsuz tepki aldığı tespit edilmiştir (Certel, 2016, s. 166). Benzer şekilde Can (2000, s. 83) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada araştırmaya katılan dokuz aileden beşinin akraba ve arkadaş çevresinden olumsuz etkilenmesi nedeniyle koruyucu aile olmayı bir süre ertelediği belirtilmiştir. Kınık (2019, s. 80) tarafından gerçekleştirilen bir araştırmada ise araştırma kapsamında görüşülen koruyucu ailelerinin büyük bir kısmının yakın çevre, akraba ve çocuklarının koruyucu aile olma kararlarını olumlu karşıladıkları ifade edilmiştir.

Katılımcılardan E9 ise *“Bir de her yörenin her insanın, dili, töresi, her şeyi farklı olduğu için yani kişisel ve kültürel etkenlerden de korktuğum için. Zaten koruma*

ve bakıma muhtaç olanlar annesi babası tarafından ya terk edilmiş ya ihmale, şiddete, tacize maruz kalmış çocuklar onların bilinçaltını düşünerek yaşamak biraz insana sıkıntı veriyor. Çocuğun geçmişte yaşadığı sıkıntılar, travmalar nedeniyle düşünmüyorum. Düşünemem daha doğrusu. Yani bilmiyorum başkasının bir çocuğunun sorumluluğunu almak istemem hiçbir zaman. Tamam belki uzaktan falan maddi bir destek verebilirim. Yani bir insanı alıp bir hafta tatile getirebilirsin ama sürekli 24 saat aynı kişiyle, bilmediğim bir insanla istemem.” (E9, 50) sözleriyle çocuğun koruma altına alınma sebebi, yaşadığı sosyal çevre ve geçmiş travmalarının daha sonra meydana getirebileceği olumsuz durumlardan çekindiğini bu sebeplerle bir çocuğun uzun süreli bakım ve gözetimini sağlamayı ve koruyucu aile olmayı istemeyeceğini ifade etmektedir.

Araştırmaya katılan katılımcılara koruyucu aile hizmet modelinden yararlanmayı düşünmesi halinde nasıl bir yol izleyeceği sorulduğunda katılımcılardan K2 “Devlete çocuk esirgeme yurtlarına oralara başvururuz.” (K2, 55), K5 “Aile ve Sosyal Politikalarından yardım isterdim.” (K5, 29), K6 “Eğer böyle bir uygulamadan yararlanmayı düşünseydim sosyal hizmetlerden yardım isterdim bu konuda ilk önce gideceğim yer orası olurdu, bilgileri oradan alırdım.” (K6, 38), K7 “Böyle bir şey isteseydim sevgi evlerine, sosyal hizmetlere, müdürlüklere başvuru yapardım. Onlar yol gösterir diye düşünüyorum.” (K7, 53), E8 “Böyle bir şeye karar versem ilk önce herhalde bağlı olduğum ilçenin kaymakamına giderdim. Kaymakam bey bu konuda bilgilidir veya yetkilidir. Çünkü benim yaşadığım yerde Çocuk Esirgeme Kurumu yok. Olsaydı herhalde ilk önce oraya giderdim.” (E8, 45) ve E10’un “Bu konuda mutlaka Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığı’nın ilgili danışma birimi vardır. Sosyal Hizmetler ve Çocuk Esirgeme Kurumu’na başvurarak bilgi alırdım.” (E10, 44) şeklindeki ifadelerinden anlaşılacağı üzere katılımcıların kullandığı isimlerden anlaşılacağı üzere Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve hizmet alanları hakkında bir bilgiye sahip oldukları fakat güncel bilgilerden uzak kaldıkları, soruları genel ifadelerle yanıtladıkları görülmektedir.

Katılımcılardan K1 “Öğrenirdim. Eğer ki böyle bir niyetim olsaydı, ne şekilde ulaşabileceğimi, ne yapmam gerektiğini, sorar soruşturur, öğrenirdim. Komşularımızın çocukları falan sosyal hizmet okudular onlardan bilgi alırdım, yardım isterdim. Devletin kurumlarına başvurup ulaşırdım.” (K1, 43), E1 “Tam olarak

bilmiyorum da böyle bir düşüncem olsa gerekli kuruluşlarla irtibata geçer, bilgiler alırdım. Ne yollar izlendiğini öğrenirdim.” (E1, 50), E6 “Böyle bir şey düşünseydim sizi arardım herhalde. Sizden bilgi alırdık öncelikle. Bizi yönlendirirdiniz diye düşünüyorum.” (E6, 38) E7 “Araştırır, bir şekilde bilgi alırdım.” (E7, 57), K8 “Böyle bir düşüncem olduğu takdirde hayır nereden yardım alabileceğimi bilmiyorum ama sizlerden yardım alırdım sanırım.” (K8, 42) ve K10’un “Hayır bilmiyorum.” (K10, 41) şeklindeki ifadelerinden anlaşılacağı üzere katılımcıların bir kısmının koruyucu aile hizmet modelinden yararlanmak istemesi halinde nasıl bir yol izleyeceği hakkında bilgi sahibi olmadığı fakat araştırıp öğrenebileceklerini, çevrelerinden ve araştırmacıdan bilgi edinebileceklerini ifade ettikleri görülmektedir.

2.8. Koruyucu Aile Hizmet Modelinin Yaygınlığı Hakkındaki Düşüncelere İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırmaya katılım sağlayan bireylerin koruyucu aile hizmet modeli hakkında kendilerine yöneltilen sorulara vermiş oldukları cevaplarda söz konusu hizmet modeli hakkında yeterince bilgiye sahip olmadıkları ve bundan kaynaklı olarak koruyucu aile hizmetinin yeterince yaygın olmadığı yönünde düşünceye sahip oldukları görülmektedir. Katılımcıların cevaplarından yola çıkılarak koruyucu aile hizmet modelinin yeterince yaygın olmayışının nedenlerine yönelik düşünceleri; yeterince bilgi sahibi olmama, bilinç ve farkındalık düzeyinin yeterince gelişmemiş oluşu ve sorumluluk almaktan çekinme, sosyal ve ekonomik yetersizlikler ve ön yargılar başlıkları altında aşağıdaki gibi ele alınmıştır.

2.8.1. Yeterince Bilgi Sahibi Olmama

Katılımcılar tarafından koruyucu aile hizmet modelinin yaygın olmayışının nedenlerinden biri yeterince bilgi sahibi olunmaması olarak görülmektedir. Katılımcılardan K1 “Yaygın olmama sebebi hakkında çok bir fikrim yok. Mesela koruyucu ailenin ne olduğunu bile şu anda sizden öğrendim. Öncesinde bilmiyordum. Evlat edinmeyi biliyorum ama şartları ne onu bile bilmiyorum. Bilgisizlik yani, eğitimsizlik, bilmediğimizden.” (K1, 43) ve E1 “Yeterince bilgi sahibi olmadığımız kanaatindeyim. Pek yeterli bilgi sahibi değiliz bu da etkili olabilir yaygın olmayışında. Daha önce pek yaygın olmayan bir uygulamaydı. Mutlaka tabii tam bir bilgi sahibi olmamak da yaygın olmamasında bir neden olabilir.” (E1, 50) sözleriyle koruyucu

aile hizmet modelinin yaygın olmayışının nedeninin bilgi sahibi olmamaktan kaynaklanabileceğini düşündüklerini ifade etmektedir. Benzer şekilde katılımcılardan E2 *“Yani yaygınlığı dediğim gibi ben şu ana kadar duymadım ama televizyonda şurada burada bununla ilgili bir konuşma tarzında bir şey olsa herkes duyar. Televizyonda tabi bununla ilgili bir programlar falan olsa dinler, bilgi sahibi olurum. Konferans türü gibi falan şeyler olsa dinler öğrenirim Ama şimdi çok fazla bilgim yok. Devlet dairesinde çalışanlar falan bunu bilir ama normal bir köylüye sorsam bunu bilmez. Çünkü çok fazla bir ortama girip de şu şöyle bu böyle diye anlatmayınca kim nerden bilecek? Genelde bilinmiyor yani çalışan kişiler hele ki bu işin içinde çalışan kişiler daha iyi bilir. Çok anlatılmıyor da yani.”* (E2, 59) ve K2 *“Bir yaygınlığı yok ben yaygın olmadığını düşünüyorum. Bilinmiyor yani, çoğumuz bilmiyoruz böyle bir şeyi. Yaygın olmasını isteriz yani nasıl bir şeyse açıklansın, öğretilsin bilelim.”* (K2, 55), sözleri ile koruyucu aile uygulaması hakkında gerekli bilgilendirme ve tanıtım yapılmadığı için bilinmediğini ve dolayısı ile yaygın olmadığını düşündüğünü ifade etmektedir.

Koçtürk (2019, s. 90) yaptığı çalışmada koruyucu aile uygulaması hakkında katılımcıların %16,8'i bilgisi olmadığını, %48,8'i biraz bilgisinin olduğunu, yapılan çalışmalar koruyucu aile uygulamasının henüz tam olarak bilinmediği ve tanıtımların yetersiz olduğunu gösterdiğini ifade etmiştir. Nazik (1988, s. 80)'in yürütmüş olduğu çalışmada benzer şekilde araştırma kapsamında görüşülen bireylerin %75'inin koruyucu aile hizmeti hakkında yeterli tanıtım faaliyetlerinin yürütülmediğini düşündükleri tespit edilmiştir. Bu bakımdan yeterli bilgilendirme çalışmalarının yapılmaması ve tanıtım faaliyetlerinin yürütülmemesine bağlı olarak koruyucu aile uygulaması hakkındaki bilgi ve deneyim eksikliği, koruyucu aile hizmetlerini olumsuz yönde etkilemektedir (Ünal, 2015, s. 895).

Koruyucu aile uygulamasının yaygın olmadığını düşünen katılımcıların bir kısmı bunun toplumun bu konuda yeterince bilinç ve farkındalık sahibi olmamasından ve duyarsızlıktan kaynaklandığını düşündüğünü belirtmektedir. Katılımcılardan E3 *“Toplum olarak bu konuda bilinçlenmemişiz ya da yeterince bilgiye sahip değiliz. Bu konuda da işte yeterince bilgi sahibi olmadığımız için evlat edinmeyi, koruyucu aileyi bilmediğimiz için. Bilgi eksikliği var.”* (E3, 36), sözleriyle toplumun koruyucu aile hizmet modeli hakkında yeterli bilgiye sahip olmadığını ifade ederken benzer şekilde

E5 “Yaygın olmamasının temel nedeni halkın bilmeyişi. Bu konuda çalışmaların, reklamların olması gerekir. Halka bu konuda bir şey paylaşılmadığı için. Halk yolda giderken atıyorum çarşıda pazarda, meyvenin sebzenin ne kadar olduğunu biliyor ama böyle korunmaya ihtiyacı olan bir çocukla ilgili reklam görüp dikkatini çekeceğini sanmıyorum. Bu konuda toplumun eğitimsizliği ve bilgisizliği etkili tabiki. Yani toplumda çocuklarla ilgili kuruluşların nerede olduğunu bilmeyen insanlar olduğundan. Koruyucu aile hizmetinin yaygınlığı hakkında evet bu kuruluşlarda çalışanların daha çok bilgiye sahip olduğunu düşünüyorum. Diğer kuruluşlarda çalışıp da kendi rızalarıyla araştıranlar da olabiliyor ama toplumun diğer kısımda fazla bir yaygınlığının olduğunu düşünmüyorum.” (E5, 32) ve E10’un “Yeterli bilgilendirme yapılmıyor demek ki. Mesela bugüne kadar çok bir toplumsal fayda sağlamayan, insana dair çok pozitif bir şeyler içermeyen birçok şeyle ilgili posta kutunuza kadar broşürler atılıyor. Bilgi vermek için kataloglar broşürler vesaire ayağımıza kadar geliyor. Bu anlamda kamu spotuna mesela fazla şahit olmuyorum. Toplumda yeterli bilgi düzeyi sağlanamama gibi bir durum söz konusu olabilir.” (E10, 44) ifadelerinde belirttikleri üzere koruyucu aile hizmet modelinin toplumda yaygın olmama sebebinin genel olarak konu ile ilgili yeterli bilgi sahibi olunmamasından kaynaklandığını düşündükleri anlaşılmaktadır.

Özaydın Demirbaş ve diğ. (2021, s. 242) ve Erbay ve Çalış (2021, s. 455) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda da olduğu gibi yapılan pek çok araştırmada koruyucu aile ve evlat edinme hizmetlerinin karıştırılan hizmet modelleri olduğu vurgusu dikkat çekmektedir. Katılımcıların bir kısmı da koruyucu aile hizmet modelinin bilinmeyişinin ve yaygın olmayışının evlat edinme hizmet modeli ile karıştırılıyor olmasından kaynaklanabileceğini düşündüğünü ifade etmektedir. Örneğin E1 “Bir de insanlar bunu evlat edinme gibi sanıyor o yüzden de nüfusuna alıp mirasından falan faydalanacağını düşünüyor olabilir bu konuda da halk iyice bilgilendirilmeli, farklı olduğu anlatılmalı.” (E1, 50) ve K2 “Herkes bunu evlatlıkla karıştırıyor olabilir bu yüzden de korkar almak istemez belki işte bunlar falan hep anlatılmalı.” (K2, 55), iki hizmet modelinin bilgi eksikliği nedeniyle karıştırılabileceğini düşündüğünü ifade etmektedir. Katılımcılardan E3 “Bir de mesela ben şu an öğrendim koruyucu ailede çocuğun miras hakkından falan yararlanmadığını. Bence evlat edinme ile karıştırılır. İnsanlar istemez. Benim de aklımdaki soru işaretleri hep bundan kaynaklıydı.” (E3, 36) sözleri ile kendisinin de

görüşme öncesine kadar koruyucu aile ve evlat edinme hizmetleri arasındaki farkı tam olarak bilmediğini, insanların da genel olarak bu iki uygulamayı karıştırabileceğini düşündüğünü belirtmektedir.

Benzer şekilde konu ile ilgili olarak katılımcılardan K4 “*Evlat edinme ve koruyucu aile çok sık karıştırılıyor. Koruyucu aileyi evlat edinme ile karıştırıyorlar evlat edinmeyi koruyucu aile karıştırmıyorlar. Koruyucu ailedeki çocukların kendi nüfuslarına geçeceklerini zannediyorlar.*” (K4, 30), E5 “*Koruyucu aile ve evlat edinmeyi aynı baz alanlar ve düşünenlerin çok olduğunu tahmin ediyorum. Koruyucu aileyi evlat edinme gibi düşündükleri için kimse pek fazla pozitif bakmıyor ama koruyucu aile çok farklı bir şey o yüzden koruyucu aileyi iyi açıklamaları gerekiyor evlat edinme ile farkı vurgulanmalı.*” (E5, 32) ve E8’in “*Evlatlık alanları evet duydum ama koruyucu aileyi duymadım daha önce. İnsanlar da bu ikisini aynı sanıyor olabilir belki de.*” (E8, 45), sözlerinden anlaşılacağı üzere koruyucu aile ve evlat edinme hizmet modellerinin tam olarak bilinmemesinden kaynaklı olarak karıştırılabildiği bu sebeple yeterince yaygın olmadığının düşünüldüğü görülmektedir. Katılımcılardan E10 “*Evlat edinme ile açıkçası ben de şu an öğrendim birbiriyle bu kadar net kırmızı çizgilerle ayrı olduğunu bilmiyordum. Evlat edinmekten farklı bir şey bu anlamda bir sosyal destek, bu sosyal desteğin içeriği uygulaması konusunda toplumda yeterli bilinç düzeyi olduğunu düşünmüyorum. Bunu o şekilde zannedip de o sorumluluğu almak istemeyen ama sosyal destek kapsamında bir faaliyet yürüteceği anlatıldığı zaman belki bu konuya sıcak bakacak bir popülasyon olabilir.*” (E10, 44) ve K10 “*Daha çok çocuğu olmayanların evlatlık edindiğini o amaçla biliyorum çevremde de. Evlatlık yaygın ama koruyucu aile öyle değil. Bu ikisi karıştırılıyor bence. Koruyucu aile de evlat edinme gibi sanılıyor olabilir. Bende öyle düşünüyordum zaten ama birbirinden çok farklıymış. Yetersiz bilğimiz olduğundan dolayı zaten böyle.*” (K10, 41) da ifadeleri ile benzer şekilde koruyucu aile ve evlat edinme hizmetlerinin karıştırılabildiğini, bu durumun da koruyucu aile hizmetinin yaygınlaşmasına engel olabileceğini, bu sebeple koruyucu aile hizmetinin tanıtımının doğru bir şekilde yapılması gerektiğini düşündüklerini ifade etmektedir. Tezel Demirel Kaya (2018, s. 33) çalışmasında belirtildiği üzere koruyucu aile hizmetinin sıkça karşılaştırıldığı hizmet modeli olan evlat edinme hizmetinden kesin çizgilerle ayrılması gerekmektedir.

Koruyucu aile hizmet modelinin yaygın olmadığı yönünde düşünceye sahip olan katılımcılardan E2 *“Yani yaygınlığı dediğim gibi ben şu ana kadar duymadım ama televizyonda şurada burada bununla ilgili bir konuşma tarzında bir şey olsa herkes duyar. Televizyonda tabi bununla ilgili bir programlar falan olsa dinler, bilgi sahibi olurum. Konferans türü gibi falan şeyler olsa dinler öğrenirim Ama şimdi çok fazla bilğim yok.”* (E2, 59), televizyon vb. iletişim kanalları aracılığı ile yeterli bilgilendirme yapılmadığını bu sebeple koruyucu aile uygulamasının da yeterince yaygın olmadığını düşündüğünü ifade etmektedir. E6 *“Yeteri kadar kamu spotu yapılmadığını düşünmeye başladım şu an yoksa mutlaka bir yerde duyup en azından neymiş diye bakardım. Ben araştırmayı çok seven bir insanım. Çok fazla gereksiz bilgi vardır kafamda. Açtığım zaman mutlaka bir şeyler öğreneyim, bakayım bu neymiş diye merak ederim ama bunu araştırmamıştım. Tabii ki duydum ama araştırmamıştım. En azından bilgilendirme, kamu spotu yeteri kadar yokmuş çünkü ben onu görseydim içeriğine mutlaka bakardım. Ne demek diye ya da bana denk gelmemiş diyelim.”* (E6, 38) ve E9’un *“Televizyonda ya da basında herhangi bir şey yok. Bunun anlatılması lazım. Sabah nasıl kadın programları yapılıp o ona kaçmış, bu buna kaçmış anlatılınca kadar devletin yetkililerinin de bu konuda açıklama yapması lazım. Genel olarak insanların bilmediğini düşünüyorum ben. Nihat HATİPOĞLU’na sakız çiğnedim orucum bozulur mu gibi sorular sorulacağına en azından bu tür şeylerin sorulması daha mantıklı olur. İnsanların bilmemesi demek devletin bu konuya yeteri kadar el atmaması demektir. Bakanlığın ya da sosyal hizmetler il müdürlüklerinin bu konuya yeterince el atmaması demektir.”* (E9, 50) ifadelerinde belirttiği üzere söz konusu hizmetin televizyon, sosyal medya vb. iletişim araçları ile yeterince tanıtılmıyor oluşundan kaynaklı sebeplerle kendilerinin ve dolayısıyla toplumun da bilgi sahibi olmadığını ve bu durumun da koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlığını olumsuz etkilediğini düşündüğünü görülmektedir.

Koruyucu aile hizmet modelinin yaygın olmayışı ve bunda da televizyon ve sosyal medya kanalları ile yeterince bilgi verilmemesinin etkili olduğu yönünde görüş belirten katılımcıların aksine K3 *“Geçenlerde haberde izlemiştim oldukça artmış. İnsanların ve demek ki koruyucu aileye bakış açıları değişmiş. Az önce anlattığım gibi daha önce öyle düşünmüyorduk o tanıdığımız sosyal hizmet uzmanından bilgi alınca olumlu yönde düşüncelerimiz arttı falan diye. Muhtemelen insanlarda da öyle bir şey oldu. Yani eskiye nazaran arttığını düşünüyorum ben. Daha ılımlı bakılıyor. Hiç aklına*

gelmeyen insanlar bile daha olumlu bakıyor. Bence artmıştır. Bu artışta da medyanın çok etkisi var bana göre.” (K3, 37) ifadesiyle koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlığının artmakta olduğunu ve geçmişe nazaran daha yaygın olduğunu düşündüğünü bu noktada da medyanın insanlar üzerinde de olumlu etkisine vurgu yaptığı ve kendi yaşamından örnek vererek hizmet modeli hakkında bilgi aldıkları sosyal hizmet uzmanı sayesinde daha olumlu bir bakış açısına sahip olduklarını ifade etmektedir.

Araştırmaya katılım sağlayan katılımcılardan E1, K1 ve K3 koruyucu aile hizmetinin yaygın olmama sebepleri arasında koruyucu aile hizmetinden yararlanan bireylerin, koruyucu ailelerin ve rol modellerin olmayışının da etkili olabileceğini düşündüğünü ifade etmektedir. Katılımcılardan E1 *“Bir de işte çevrende olması, yaşanması gerekiyor. Belki o zaman daha böyle bir cazip mantıklı gelebilir. Ama biz öyle bir şey görmediğimizden, duymadığımızdan pek sıcak bakmıyoruz. Çevrede bir örneğin olması olumlu etkileyebilir, örnek teşkil edebilir.”* (E1, 50), K1 *“Etrafımda yok zaten. Ben bir ilçedeyim, küçük bir ilçe ama böyle bir koruyucu aile yok burada. Başka illerde, ilçelerde de tanıdıklarımız var onlardan da öyle bir şey görmüyoruz, duymuyoruz.”* (K1, 43) ve E3’ün *“Yaygınlığının zayıf olduğuna inanıyorum çünkü yaygın bir durum olsa çevremde görürüm.”* (E3, 36) ifadelerinde görüldüğü üzere koruyucu aile hizmet modelinin yeterince bilinmemesi ve yaygın olmayışında çevrede örneklerin ve rol modellerin bulunmayışının etkili olabileceği düşünülmektedir.

2.8.2. Bilinç ve Farkındalık Düzeyinin Yeterince Gelişmemiş Oluşu

Koruyucu aile hizmet modelinin yaygın olmadığı yönündeki düşüncelerini ifade eden katılımcılardan bir kısmı bunun konu ile ilgili olarak yeterince bilinç ve farkındalığa sahip olmamaktan kaynaklandığını, ayrıca insanların korunmaya ihtiyacı olan bir çocuğun sorumluluğunu almayı istemediğini ve bu konuda endişelerinin bulunduğunu düşündüklerini ifade etmektedir. Katılımcılardan E1 *“Fazla yaygın olmadığını düşünüyorum bu konuda fazla bilinçli değil toplum gibi geliyor.”* (E1, 50) ve E6 *“Ben bile koruyucu aileyi yeni duydum çocuk ergen psikolojisi bugün bizde hangi aileye veriliyor ki toplumumuz geri kalan kısım ile alakalı bilinçlensin. Bence bilinçli değil, yeterli de değil toplum. Kendi çocuklarının bile bakım ve eğitimi konusunda yeterince eğitim almayan insanlar korunmaya ihtiyacı olan bir çocuğun bakımı konusunda ne kadar bilgi sahibi olabilir ki?”* (E6, 38), sözleriyle benzer

şekilde insanların koruyucu aile hizmeti konusunda yeterince bilinçli olmadığını bu durumun toplumda yaygınlığını olumsuz etkileyebileceğini düşündüklerini ifade etmektedir.

Katılımcılardan K7 “*Mesela bizim bir tanıdık teyze vardı, o yaşlı teyze oturduğu yerden yuvadaki çocuklara kazaklar yelekler örerd. Herkesin taşın altına elini koyması lazım. Bizler çok bilinçli olmadığımızdan bunu yapmıyoruz. Bu konuda halkın bilincini uyandırmak lazım. Şu anda insanlar çok bencil oldu. Her şey bana olsun, benim çocuğuma olsun anlayışı var artık. Bu çocuklar da böyle düşünölmeli.*” (K7, 53), K8 “*Bir de yaygın olmamasında toplumun eğitimi, bilgi seviyesi etkili olabilir diye düşünüyorum. Çünkü çok bilinçli değiliz toplum olarak yani ilçemiz de öyle çok bilinçli değil.*” (K8, 42) ve E10 “*Çok yaygın olmasa gerek. Yoksa bu kadar geniş bir çevrede sosyal bir toplumda yaşıyoruz çok sık karşılaşırdık, duyardık iş ortamında olsun ya da sosyal çevreden olsun bunu duyardık ama dediğim gibi basında gördüklerimizin dışında sosyal ve gerçek hayatta çok rastlamıyorum. Genel olarak çok yaygın olmadığını düşünüyorum. Bunun da sebebi belki farkındalık, belki yeterli bilgi sahibi olmamak.*” (E10, 44) sözleriyle çevrelerinden koruyucu aile hizmetine dair herhangi bir şeyle karşılaşmadıklarını ifade ettikleri, bu konuda toplumun yeterince bilinçli ve farkındalık sahibi olmayışının koruyucu aile hizmetinin yaygınlaşmasını olumsuz etkiliyor olabileceğini düşündükleri görölmektedir.

Can (2000, s. 84) toplumun koruyucu aile uygulamasına karşı olan ilgisizliğinin korunmaya ihtiyacı olan çocuk sorunundan ve diğer toplumsal sorunlardan bağımsız düşünölemeyeceğini, insanların toplumsal sorunlara karşı ilgisizliğinin giderek daha belirgin hale geldiğini vurgulamaktadır. Toplumun koruyucu aile hizmetine ilişkin bilinç seviyesindeki düşöklük koruyucu aile uygulamasının önünde önemli engel oluşturmaktadır (Hız, 2018, s. 96).

2.8.3. Sorumluluk Almaktan Çekinme

Araştırmaya katılım sağlayan bireylerden koruyucu aile hizmet modelinin yaygın olmadığını bunun sebebinin de genel olarak insanların korunmaya ihtiyacı olan bir çocuğun bakım ve gözetimini üstlenme konusunda duydukları endişelerden ve sorumluluk almak istemeyişlerinden kaynaklanıyor olabileceğini düşönen E1, K4, K6 ve E7’nin konu ile ilgili ifadeleri aşağıdaki gibidir.

E1 *“Yaygın olmama sebebi de insanların sorumluluk almak istememesi olabilir. İyi bir uygulama fakat dediğim gibi herkes bu sorumluluğu almak istemeyebilir.”* (E1, 50) ve benzer şekilde K4 *“Bence aileler sorumluluk almak istemiyor.”*(K4, 30), sözleriyle insanların böyle bir sorumluluk almak istemeyebileceğini düşündüklerini belirtmekte ve K6 *“Sonuçta kolay bir şey değil bir çocuğun bakımını üstlenmek, her anlamda, sadece yedireyim, içireyim, giydireyimle olmuyor bu. Genel olarak baktığın zaman çok da kolay bir şey değil. İnsanlar bu sorumluluğu almak da istemiyor olabilir. Yaygın olmayışının sebebi de insanlar genelde kendi aileleri, düzenleri olduktan sonra kendi telaşlarına düşüyorlar bence. Çok da fazla etrafa bakamıyorlar, görmüyorlar ya da görmek istemiyorlar ya da o sorumluluğu almak istemiyorlar.”* (K6, 38) sözleri ile sürecin zorluklarına, bunun yanında konu ile ilgili toplumun yeterli duyarlılığa sahip olmadığına, ayrıca E1 ve K4’ün ifadelerinde de yer aldığı üzere sorumluluk almak istememe durumunun etkili olabileceğine değinmektedir. Katılımcılardan K10 da *“Ben öyle pek yaygın olduğunu düşünmüyorum. Çevremizde yok ben hiç görmedim. Ben eskiden bu şekilde yardıma ihtiyacı olan insanların, çocukların pek olmadığını düşünüyordum ama şimdi daha çok. Eskiden bu kadar yoktu. Yani kolay bir iş değil o yüzden herkes bu işe girmez, girmek istemez. Sorumluluk almaz.”* (E7, 57) sözleriyle koruyucu aile hizmet modelinin toplumda yaygın olduğunu düşünmediğini ifade ettiği ve kolay bir süreç olmadığına ve insanların sorumluluk almak istemeyebileceğine değindiği görülmektedir.

Koruyucu aile hizmet modelinin toplumda yeterince yaygın olmadığını düşünen katılımcılardan K6’nın *“Bir kısım aileler kendi çocuklarının bile sorumluluğunu almıyorlar ki yine de bir şekilde hayatları devam ediyor. O yüzden ailelerin çok ben bu çocuğun sorumluluğunu alabilir miyim diye düşündüğünü sanmıyorum. Benim çocuğum var ne gerek var diye düşünüyorlardır. Bir de kendi çocukları olunca çok da fazla etrafa baktıklarını da düşünmüyorum açıkçası. Bireylerin kendi çocuğunun olmasının bu tarz bir alana yönelmesini engellediğini düşünüyorum. Şöyle belki normal şartlarda olsaydı ben de çok ilgilenmezdim bu tarz şeylerle benim çocuğum olmadığı için biraz daha o tarz şeyleri araştırmama sebep oldu. Dediğim gibi her şeyi normal olsaydı belki bende bu kadar sıcak bakamazdım.”* (K6, 38) ifadesinde görüldüğü üzere özellikle çocuk sahibi olan ailelerin koruyucu aile hizmet modelinden yararlanma yönünde bir düşüncesinin

olmayacağını düşündüğünü belirtmektedir. Benzer şekilde K8 de “Yaygın olmama sebebi de galiba herkes kendi çocuğuyla ilgilendiği için diğer çocukları pek önemsemyordur diye düşünüyorum. Daha çok ben merkezli yaşadığımız için yani kendi çocuğumuzu ön plana getirmek istiyoruz ama benim çocuğum da öbür çocuk gibi kurumda olabilirdi. Benim çocuğum da aynı şeyleri yaşayabilirdi. O zaman ne yapacaksın? Önce kendi çocuğun o durumda olsa ne yaparsın diye düşünüp ona göre hareket etmek lazım.” (K8, 42) sözleriyle biyolojik olarak çocuk sahibi olma durumunun koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlaşmasına engel olabileceğini düşündüğünü ifade etmektedir.

Araştırmaya katılım sağlayan bireylerden koruyucu aile hizmet modelinin yaygın olmadığını düşünenlerin bir kısmı, toplumun korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik sunulan hizmetlerin daha çok devlet eli ile yürütülmesi gerektiği algısına sahip olduğunu düşündüğünü bu sebeple de koruyucu aile hizmet modelinin yeterince yaygınlaşmamış olabileceğini ifade etmektedir. Hız (2018, 95) tarafından yürütülen bir çalışma da benzer şekilde katılımcıların koruyucu aile hizmeti konusunda devletin gereken sorumluluğunu yerine getirdiği ancak bireylerin ve toplumun konu ile ilgili yeterince sorumluluk sahibi olmadığı yönünde bir bakış açısına sahip oldukları görülmektedir.

Katılımcılardan K1 “Yaygın değil bence. Devlet bu hizmeti iyi bir şekilde yapıyor galiba sağ olsun o yüzden ailelere çok bir şey düşmüyor biraz da ondan belki. Genelde devletin kurumlarına verilmiş bu görev onlar yapıyorlar.” (K1, 43), E1 “Genelde devlet kurumlarında, çocuk evlerinde, yurtlarda, daha güvende hissediliyordu çocuklar şimdiye kadar ama bundan sonra belki bilmiyorum değişir. Devlet şimdiye kadar böyle bir intiba uyandırmıştı. O çocuklara daha iyi bakıldığı daha iyi imkanların verildiği ama çocuğun psikolojikmen tabi aile ortamında yetişmesinde daha faydalı olmuş olabilir.” (E1, 50), ifadeleriyle korunmaya ihtiyacı olan bir çocuğa en iyi bakım verenin devlet olduğu algısının hakim olmasının koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlığını olumsuz etkilediğini düşünürken E6 ise “Yaygın olmama sebebi muhtemelen belki devlet bunu kendi eliyle koruyucu aile bulmak istiyordur yani her gelen kapım çalmasın bunu farklı amaçlara alet etmesin diye düşünüyor olabilir insanlar da bu işi nasılsa devlet yapıyor gibi düşünebilir diye tahmin ediyorum.” (E6, 38), sözleriyle koruyucu aile hizmetinin bilinçli olarak devlet

kontrolünde yürütüldüğünü, bu sebeple yaygınlığının da sınırlı olabileceğini düşündüğünü ifade etmektedir.

Katılımcılardan K7 de “*Yani aslında çok fazla koruyucu aile olduğunu düşünmüyorum. İnsanların düşüncesi nasıl olsa devlet bakıyor. Bırakan anne babalar da öyle bazıları geri alırım diye bırakıyor televizyonlarda filmlerde izlediğimiz kadarıyla. Yani zor aslında ne kadar her şeyi karşılıyorsa da orada sana bir anne-babanın sıcaklığını veren bir şey yok. Benim gördüğüm kadarıyla çevremde ben de içinde olmak kaydıyla koruyucu aile olan kimse görmedim. Aslında çok yaygın değil. Nasıl olsa devlet bakıyor gözüyle düşünüyor insanlar. Belki de başka yerlerde vardır ama biz bilmiyoruz. Yakın çevremde, akrabalarımızda, tanıdığım kimse yok, koruyucu aile olan yok.*” (K7, 53) sözleriyle benzer şekilde yaşadığı çevrede koruyucu aile hizmetinin yaygın olmadığını düşündüğünü, bu noktada insanların bu konuyu devletin sorumluluğu olarak görebildiğini fakat her ne kadar devlet tarafından kurum bakımı altındaki korunmaya ihtiyacı olan çocukların ihtiyaçları karşılansa da devletin çocuğa aile ortamı sunulabileceğini düşünmediğini ifade etmektedir.

2.8.4. Sosyal ve Ekonomik Yetersizlikler

Koruyucu aile hizmet modelinin toplumda yeterince yaygın olmadığı yönünde düşünceye sahip olan katılımcılardan bir kısmı, koruyucu ailelere, koruyucu ailesi oldukları çocuk adına eğitim, sağlık vb. ihtiyaçlarının karşılanması amacıyla kullanabilecekleri ödemelerin düzenli olarak yapıldığı söylenmesine rağmen koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlaşmamasının nedenleri arasında sosyal ve ekonomik yetersizliklere sıkça vurgu yapıldığı görülmektedir. Katılımcılardan K1 konu ile ilgili olarak “*Maddiyata bağlı, maddiyata bağlıyorum ben. Maddi durumu iyi olanlar düşünebilir bunu ama gerçi herkesin de düşüncesine bağlı. Maddi durumu iyi olanlar da böyle bir şey düşünür mü bilemem ama yaşadığımız şartlar yüzünden ben düşünmem deyim.*” (K1, 43), sözleri ile koruyucu aile hizmet modelinin yeterince yaygın olmamasının sosyal ve ekonomik yetersizliklerden kaynaklanabileceğini, E1 “*Maddi imkânsızlıklar yüzünden olabilir. Mesela devletin teşvik ettiğini yardım yaptığını ben bilmiyordum çoğu kişi de bilmiyordur*” (E1, 50), sözleri ile koruyucu aile hizmeti karşılığında ödeme yapıldığını bilmediğini toplumda da konunun bu şekliyle çok fazla bilinmediğini ve buna bağlı olarak da ekonomik yetersizliklerin koruyucu aile hizmetinin yaygınlaşmasını olumsuz etkiliyor olabileceğini düşündüğünü

belirtmektedir. Katılımcıların birçoğu tarafından koruyucu aile hizmeti karşılığında ödeme yapıldığının bilinmediğinin ifade edilmesi, toplumda da konunun bu şekliyle çok fazla bilinmiyor olabileceği izlenimi uyandırmıştır.

Katılımcılardan K3 “*Şimdi orta seviyeli bir aile böyle bir şey düşünse bakıyor aile geliri düşecek, hayat şartları zaten zorlaşıyor. Bakıyor kendi çocuğunun zaten belirli bir noktaya kadar yetebilirken ekstradan böyle bir sorumluluk almak neden diye düşünebilir.*” (K3, 37), K6 “*Belki maddi durum vesaire de bunda etken. Sonuçta kolay bir şey değil bir çocuğun bakımını üstlenmek, her anlamda, sadece yedireyim, içireyim, giydireyimle olmuyor bu.*” (K6, 38), K9 “*Tabii bunun bütçe ile de çok ilgisi var ekonomik sıkıntılar da şiddeti doğurabiliyor ya da ekonomik nedenlerden dolayı bir aile koruyucu aile olmak istemeyebiliyor. Bu konuda da yine en büyük iş devletimize düşüyor.*” (K9, 42) ve benzer şekilde E10 “*Türk toplumunun ortalama aile geliri, kişi başına düşen gelir, ailelerin ortalama geliri de bunda tabii ki büyük bir etken.*” (E10, 44) sözleriyle koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlaşmama nedenleri arasında sosyal ve ekonomik yetersizliklerin yer aldığını düşündüğünü ifade etmektedir. Dal (2018, s. 156) tarafından yürütülen bir çalışmada araştırma kapsamında görüşülen bireyler koruyucu ailelere yapılan ödemelerin yetersiz olduğunu belirtmiştir. Gypen ve diğ. (2017, s. 80-81) tarafından gerçekleştirilen bir araştırma da benzer şekilde koruyucu ailelere yapılan ödemelerin teşvik edici olmadığı, yapılan ödemeler yetersiz ve düzensiz olduğu vurgulanmıştır. Bu kapsamda koruyucu aile uygulamasının yaygınlaştırılmasını ve teşvik edici olmasını sağlayabilmek için ailelere geçimlerini karşılayabilecekleri düzeyde ödemelerin yapılması gerekmektedir (Karataş, 2007, s. 16).

Sosyal ve ekonomik yetersizliklere bağlı olarak koruyucu aile hizmet modelinin yaygın olmadığı yönünde düşüncelerini ifade eden katılımcılardan K1, E1, K3, K6, K9 ve E10’un aksine konu ile ilgili olarak E5 “*Bunun dışında ekonomik nedenlerin etkili olduğunu düşünmüyorum çünkü çocuğa sadece gezdirmek tozdurmak bir şeyler almak değildir, duygusal açıdan bakmak, oynamak öz bakımını yerine getirmek, konuşmak, sohbet etmek gibi şeylerin yeterli olacağını düşünüyorum.*” (E5, 32) ve K8 “*Onun dışında ben kendi yaşımda kavruluyorum kendi çocuklarıma ekonomik olarak anca yetiyorum gibi şeylerin bahane olduğunu düşünüyorum. Aynı eve ikinci bir çocuk bile dünyaya geldiği zaman anne baba biraz panik oluyor ama*

bence öyle değil herkesin rızkı vardır. Allah rızkını verir. Kendi çocuğuma ne yaparsam onu da aynısını yapabilirim yani eve gelen üçüncü kişinin bir zararı olduğunu düşünmüyorum.” (K8, 42) sözleri ile koruyucu aile hizmet modelinin yaygın olmama sebebinin ekonomik yetersizliklerden kaynaklanmadığını düşündüğünü belirtmektedir.

2.8.5. Ön Yargılar

Araştırmaya katılım sağlayan bireyler tarafından koruyucu aile hizmetinin yaygın olmama nedenlerinden biri de konuya yönelik toplumun ön yargılara sahip olduğu düşüncesi olarak görülmektedir. Toplumda, bireylerin koruyucu aile hizmetinden yararlanmaları halinde öz çocuğunu ve ailesini ihmal etme endişesi duymaları dikkat çeken bulgular arasında yer almaktadır (Hız, 2018, s. 96). Katılımcılardan E3 “Bir de bu konuda önyargılar etkili olabilir o da yine bilgi eksikliğinden kaynaklanıyordur. Benim bile aklımda böyle bir şey var ileride yıllar geçtikten sonra benim çocuğum nasıl etkilenir, nasıl bir sıkıntı olur aralarında hep bunun korkusundan dolayı sıkıntı çekmekteyim.” (E3, 36) sözleriyle ilerleyen süreçlerde çocuğunun süreçten nasıl etkileneceğine yönelik birtakım endişelerinin bulunduğunu belirtmektedir.

Koruyucu aile hizmetine ve korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik toplumda “başkasının çocuğu”, “biyolojik çocuk olabiliyorken ne gerek var” algısının olabildiği bu sebeple koruyucu aileliğe olumlu yaklaşılmadığı görülmüştür (Erdugan, 2019, s. 178). K3 konu ile ilgili “Yani evet bir önyargı var. Bu önyargı da zor aşılır bana göre. Kendi kanım kendi canım her zaman için bu söz böyle. Halbuki öyle değil. Allah’ın vermiş olduğu bu sevgiyi herkese yetirebiliriz aslında. Yani illa kendi kanın kendi canın olmasına gerek yok aslına bakarsan. Ama bu hala öyle düşünülüyor.” (K3, 37) ifadesiyle önyargıların insanların “kendi kanım, kendi canım” düşüncesinden kaynaklanabileceğini bu önyargıyı aşmanın da zor olduğunu düşündüğünü ifade etmektedir.

Katılımcılardan E5 “Bir de önyargı olabilir. Geçmişten günümüze kurum bakımında olan çocukların psikolojik sorunlardan dolayı yapmış olduğu olumsuz şeyler. Bizde iyi olan şeyler gözüküyor bazen maalesef ama kötü olan şeyler medyadan, televizyonlardan gözüküyor. Bu kuruluşlardan çıkan çocukların bazı

olumsuz hareketlerinden dolayı örneğin çocuklar hırsızlık yapabiliyor, madde ve sigara gibi kötü alışkanlıkları olabiliyor ister istemez negatif şeyler duyuluyor. Böyle çocuklar bile olsa alınıp bir kelime öğretmek bence onlar için büyük bir sermaye olur.” (E5, 32) sözleri ile toplumun korunmaya ihtiyacı olan ve kurum bakımı altındaki çocuklara olumsuz bir takım yaşam deneyimleri ve olası davranış problemleri nedeniyle ön yargılı yaklaşabildiğini bu durumun da koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlaşmasını olumsuz etkilediğini düşündüğünü ifade etmektedir. Benzer şekilde K5 “Bence bu yaygın olmama sebebi önyargılardan olabilir” (K5, 29) de koruyucu aile hizmet modelinin yaygın olmayışının ön yargılardan kaynaklandığını düşünmektedir. Koçtürk (2019, s. 92) tarafından yürütülen bir çalışmada araştırmaya katılım sağlayan bireylerin %65.3’ü korunmaya ihtiyacı olan çocukların psikolojik problemlere sahip ve şiddete eğilimli olduklarını düşünmekte olup korunmaya ihtiyacı olan çocukların problemli bireyler oldukları yanılgısı bu çalışmada da ortaya çıkmıştır. Ayrıca koruyucu ailelerin toplumun koruyucu aileliğe ve koruma altında büyüyen bir çocuğa ilişkin önyargıları nedeniyle birtakım zorluklar yaşadıkları bilinmektedir (Certel, 2016, s. 176).

Katılımcılardan K6 “Bunun yanında toplumsal tabular, önyargı etkiliyor ki ben daha öncesinde mesela istemiştım, bir dönem araştırmıştım, asıl olabilir olur mu diye. Bu sefer de aileme, çevreme etrafıma bakıyorum, ben ona aile ortamı sunabilsem bile benim çevrem bunu pek kolay kabullenebilecek ya da o çocuğa, o aile ortamını verebilecek bir çevre değil diye düşünüyorum. Yani biraz böyle şeyleri alttan alttan aşılacak lazım ondan sonra böyle bir işe girmek lazım diye düşündüm. O yüzden hakikaten toplumsal tabularımız var bu konuda. O bakış açısı bizim için önemli, yani öyle görüyoruz. Biraz daha geleneksel bakıyorlar, yani elin çocuğundan evlat mı olur düşüncesi var.” (K6, 38) sözleriyle daha öncesinde bir dönem koruyucu aile hizmet modelini araştırdığını hatta koruyucu aile olmaya yönelik olumlu bir düşünceye sahip olduğunu fakat bu noktada ailesinin ve çevrenin vereceği tepkiyi düşündüğünü, toplumsal olarak konuya ön yargılı bir yaklaşım olduğunu düşündüğünü ifade etmektedir. Benzer şekilde E6 “Bir de çevrenin bu konuya çok olumlu yaklaşmadığı için toplumsal tabuların, önyargıların etkisi vardır. Yani bu aşılması gereken bir tabu ama kolay değil insanların bakış açısı farklı. Ben şeyden korkmam ailem şunu der bunu der o çocuk bunu duyar diye korkma olur her zaman. Yoksa başkalarının düşüncesi beni çok ilgilendirmez. Sonuçta ben kendi ailemle kendi yaşantımı

sürüyorum ona göre arkadaşlar ediniyorum ama yine de psikolojisi zaten bozuk olan toparlanması için koruyucu ailenin yanına gitmiş bir çocuğun aynı şeylerle tekrar psikolojik baskılarla karşılaşması doğru gelmiyor bana. Bunu da yıkmak kolay mı, çok zor bilmiyorum Türkiye'de.” (E6, 38) sözleriyle yaşadığı çevrenin konuya çok olumlu yaklaşmadığını, ön yargıların ve toplumsal tabuların koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlaşmasını olumsuz etkilediğini düşündüğünü belirtmektedir.

Katılımcılardan E7 *“Eskiden kendi çocuğuna bakamayan insanlar benim memleketimde var mesela o çocuğu başka bir yere besleme olarak veriliyor filmleri falan da var hatta. O çocukların nasıl bir eziyet çektiği, psikolojik olarak kendi anne babasının onu bırakması zaten psikolojik bir yıkım. Bu duyumlar ve böyle şeylere şahit olmak o insanların yaşadıkları eziklikleri belli oluyor. O yüzden görüyorsun iyi bir şey olmadığını. Filmlerde de var alınan çocuklara hizmetçi gibi davrandıkları, çünkü öyle insanlar var. Bu görülenler etkiliyor insanları. Ya da mesela çocuk nasıl olacak, neler yaşamış geldikten sonra neler yaşayacak, bizi zorlayacak mı bunlar hep soru işareti.”* (E7, 57) sözleriyle koruyucu aile hizmetinin geçmişte beslemelik kavramı ile ilişkilendirilebildiğini ayrıca filmlerde yer alan olumsuz izlenimin insanları etkilediğini düşündüğünü belirtmektedir. Benzer şekilde katılımcılardan E9 *“Bunun yanında toplumun önyargıları ve eğitimsizliği de etkilidir tabi. Yani az önce kendim de söyledim ‘başkasının çocuğu’ dedim. Yani hala daha bir önyargı olduğundan dolayı yaygın değil. En büyük etkenlerden bir tanesi de bu. Bir de toplum baskısı, çevrem ne der arkadaşlarım ne der gibi düşünceler. Özellikle İç Anadolu Bölgesi’nde en yaygın kültürlerden bir tanesi yok elin çocuğuna mı bakıyorsun ya da işte elin çocuğunu mu sahiplendin o türden tepkiler alınır.”* (E9, 50) ve K10’un *“Toplumun etkisi, çevrenin etkisi, çevre ne diyecek ailem ne diyecek diye düşünebilir insanlar. Genel olarak çevre de olumsuz bakılıyor bu konuya. Sonuçta kendi çocuğun değil bir başkasının çocuğuna bu şekilde bakmak olumsuz görülüyor.”* (K10, 41) ifadelerinde yer aldığı üzere, genel olarak katılımcıların korunmaya ihtiyacı olan çocuğa ve koruyucu aile hizmet modeline yönelik ön yargıların bulunduğu, beraberinde aile ve sosyal çevrenin olumsuz düşünceleri ve toplumsal tabuların koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlığını olumsuz etkilediği yönündeki düşüncelerin hakim olduğu görülmektedir.

Ön yargıların koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlığını olumsuz etkilediğini ifade eden katılımcılardan K7 ve K8 bu ön yargıların dini açıdan yeterli bilgi sahibi

olunmamasından kaynaklandığını düşündüğünü belirtmektedir. Hız (2018, s. 96-97) tarafından yürütülen bir araştırmada insanların sahip oldukları yanlış dini bilgilerin korunmaya ihtiyacı olan bir çocuğa koruyucu aile oldukları takdirde yaş ve cinsiyet kavramları üzerinden geliştirilen mahremiyet ve günah gibi unsurlara bağdaştırıldığı ve koruyucu aile hizmetinin toplumda yaygın dini düşünce tarzıyla uyuşmamasına neden olabildiği tespit edilmiştir. Koruyucu aile uygulamasında dinen herhangi bir engelin bulunmamasına rağmen insanlarda hala dini çekinceler olabildiği, bu nedenle koruyucu aileliğe sıcak bakılmadığı görülmüştür (Erdugan, 2019, s. 178). Konu ile ilgili olarak K7 “*Bir de mesela bu konunun dini boyutuyla da ele alınması lazım. Biz dini değerlerine, ahlakına önem veren bir toplumuz aslında dinimizde evlatlık almak diye bir şey yok. Ama yardımcı olalım koruyucu aile olalım diye düşünülebilir. Dini olarak bu insanlara açıklanırsa daha olumlu bakılır diye düşünüyorum. Sonuçta evlatlık alsa erkek çocuk bayana namahrem, kız çocuğu erkeğe namahrem öyle bir düşünce var ama koruyucu ailede öyle bir sıkıntı yok diye düşünüyorum. Bu konu dini yönden de anlatılıp o soru işareti giderilebilir. Bunu zaten bilmeyen azdır. Çünkü peygamber efendimizin hayatını okuyorsa hadis-i şerifini dinliyorsa oralarda bölüm bölüm geçiyor.*” (K7, 53) ve K8 “*Şu da var mesela kız çocuk alsanız baskıcı toplumlarda, yok o babasıyla bir arada olmaz ya da erkek çocuk alsanız, yok size nikah düşer. Bu zihniyetten çıkmadığı sürece bu değişmez. Bunun kesinlikle aşılması gerekiyor. O zaman koruyucu aile olmak isteyen de kendini biraz geri çeker. İnsanlar bunlardan tedirgin olduğu için böyle bir şeye yeltenemiyor. Mesela benim iki tane kızım var, ben bir erkek çocuk alsam olur mu olmaz mı diye, ya da bir kız alsam bu kız benim kızıma zarar verir mi düşüncesi var, yani önyargı. Önyargıları yıkmadığımız sürece kendi çocuklarımıza da çok faydalı olamadığımıza inanıyorum. Toplumda bu konuda kesinlikle yeterince bilgi sahibi değil. Kulaktan dolma birbirilerimize söylüyoruz, oradan duyuyoruz çoğu şeyi.*” (K8, 42) sözleri ile koruyucu aile hizmetinin dini yönü hakkındaki bilgi eksikliğinin ve konunun dini boyutu ile ele alınmayışından kaynaklı ön yargıların koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlığını olumsuz etkilediğini düşündüğünü ifade etmektedir. Benzer şekilde Doğan (2020, s. 265) birçok Türk ailenin dini inanışları gereği korunmaya ihtiyacı olan bir çocuğun koruyucu aile hizmeti aracılığı ile bakım ve gözetimini üstlenmeyi namahrem olacağı gerekçesiyle istemeyeceğini ifade ettiğini belirtmektedir.

2.9. Koruyucu Aile Hizmet Modelinin Yaygınlığının Arttırılmasına Yönelik Görüş ve Önerilere İlişkin Bulguların Değerlendirilmesi

Araştırmaya katılım sağlayan bireylerin koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlığının arttırılmasına yönelik görüş ve önerileri; koruyucu aile uygulamasına yönelik görüş ve öneriler ve tanıtım faaliyetleri başlıkları altında aşağıdaki gibi ele alınmıştır.

2.9.1. Koruyucu Aile Uygulamasına Yönelik Görüş ve Öneriler

Katılımcılardan E6 koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlığının arttırılmasına yönelik düşüncelerini “*Özel kuruluşlarda maalesef işler çok düzgün yürümüyor. Devlette de memur mantığı ile çok fazla düzgün yürümüyor. Çünkü o işi yapmasa da oluyor bir şekilde yürüyor, hayatı devam ediyor maaşını alıyor. Bence burada bir özel firmanın gibi çalışıp devletin desteğini alacak bir sistem olmalı diye düşünüyorum pek çok alanda bu böyle. Özelde birçok alanda böyle, çalışanların işverenlere 2-3 kat hizmet etmesi lazım ki o işveren sizi sevsin tutsun ama devlette böyle değil. Bence koruyucu aile için ikisinin karması bir sistem daha sağlıklı olur. Daha iyi çalışılır diye düşünüyorum. Bununla alakalı mutlaka bu bakanlığın altında bir şey oluşturulabilir bence, özel bir birim.*” (E6, 38) sözleriyle ifade etmekte olup koruyucu aile hizmetinin Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı adı altında oluşturulacak olan özel bir birimle daha etkili bir şekilde yürütülebileceğini düşündüğünü belirtmektedir. Bu konuda Abukan (2020, s. 226)’ın yürüttüğü araştırma bulguları doğrultusunda koruyucu aile hizmetinin il müdürlüklerine bağlı ayrı bir kuruluş tarafından ve bu kuruluştaki koruyucu aile hizmetinin çeşitli aşamalarına yönelik oluşturulan ayrı birimlerce hizmet sunumunun gerçekleştirildiği örgütsel yapı önerisi bulunmaktadır.

Benzer şekilde katılımcılardan E10 “*Bununla ilgili olarak bir defa en tepeden resmi formal bir organizasyon var mı onu bilmiyorum mesela bakanlığın içerisinde koruyucu aile hizmetlerine yönelik bir örgütlenme var mı, spesifik olarak bunu bilmiyorum mesela en başta bu. Bununla ilgili bir daire başkanlığı şube müdürlüğü vesaire sırf koruyucu aile hizmetlerine yönelik olarak spesifik çocuk korunmasına yönelik bir alan oluşturulmalı. Çünkü bu çok önemli bir konu bahsi geçen her şey bir toplumsal sorun, ihmaldir, istismardır ya da suistimal neyse bunun adı bunların her birisi mahkemeleri aylarca yıllarca meşgul eden konular. Yani bu teşkilatlanma olmalı*

diye düşünüyorum yoksa eğer. Koruyucu hizmetlerine yönelik de aynı şekilde spesifik bir örgütlenme olmalı ve bu teşkilatın oluşumu da tüm iletişim kanallarını kullanarak, yaygın bir informasyon ağı kurarak toplumu bu konuda bilinçlendirme gibi bir çabası olmalı.” (E10, 44) sözleri ile koruyucu aile hizmeti genelinde korunmaya ihtiyacı olan çocuk olgusunun özel ihtisaslaşmış birimlerce ele alınması ve etkili hizmet sunumunun gerçekleştirilmesi gerektiğini düşündüğünü ifade etmektedir.

Erbay ve Çalış (2021, s. 457) tarafından yürütülen bir araştırmanın bulgularında görüldüğü üzere koruyucu aile hizmetlerinin kurumsallaşmasında karşılaşılan eksikliklerin bulunduğu, koruyucu aile hizmetinin yürütücüsü olan meslek elemanlarının çalıştıkları birimlerde kalıcı olmayışı ve bu nedenle uzmanlaşmanın gerçekleşemediği, koruyucu aile hizmetine ilişkin yerleşmiş politikaların oluşturulamadığı noktalarına dikkat çekilmiştir. Katılımcılardan E4 *“Bütüncül bakarsak olayın bize verdiği mesajı net algılarız. Koruyucu aile başta olmak üzere bu tarz hizmetler doğrudan bir ülkenin, bir vatanın, bir toplumun temel mihenk taşıdır. Bu mihenk taşı da iş bilmeyen, bilgi ve değerden yoksun kişilere bırakılamaz ve bir siyasi malzeme olamaz. Yaygınlığının arttırılmasını şöyle yani bu bir kavak ağacı diktiniz de altında gölgelendiniz değil. Yaygınlaştırma kesinlikle pedagojik, alt yapı, manevi değerler, psikiyatrik süreç ve sağlam temellerle olmalı. Olayı sadece maddi içerikle süslemek bence göz boyamaktır.”* (E4, 30) sözleri ile koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlığının arttırılabilmesi için öncelikle koruyucu aile uygulamasının alt yapısının iyi oluşturulması ve uygulamanın temellerinin sağlam atılması gerektiğini düşündüğünü ifade etmektedir.

Katılımcıların koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlığının arttırılmasında etkili olabileceğini ifade ettikleri bir diğer hususun koruyucu aile uygulamasının eğitim sistemine entegrasyonun sağlanması gerektiği düşüncesi olduğu görülmektedir. Katılımcılardan E3 *“Kitaplarda, okullarda yaygınlaşması lazım. Mesela okullarda biraz daha maddi açıdan eğitim açısından elit kesimlerdeki okullarda çocuklara bence bunlar anlatılsa çocuk diyebilir anne bende bir kardeş istiyorum ama siz onun bakımını sağlayacaksınız diye belki söyleyebilir. Yani okullarda bu konuya çocukları da dahil ederek olabilir. Birçok yalnız yaşayan, tek çocuk, tek kardeş var, ya da 2 de olabilir. Kalabalık aile isteyip de elde edememiş çocuklar var mesela. Onlar teşvik edilebilir aslında. Eğitimle okuldan başlamak bence etkili olabilir çünkü çocuklar*

anne babayı çabuk yönlendirir diye düşünüyorum ben.” (K3, 37) sözleri ile okullarda eğitim öğretim faaliyetleri aracılığı ile koruyucu aile uygulamasının yaygınlığının arttırılabileceğini düşündüğünü ifade etmektedir.

Ülkemizde halen milli eğitim müfredatında tek tip aile modelinin yer aldığı bilinmektedir. Koruyucu aile uygulamasının yaygınlığının arttırılması amacıyla müfredata koruyucu aile modelinin eklenmesi önerilebilir (Tezel, Demirel ve Kaya, 2018, s. 33). Korunmaya ihtiyacı olan çocuklar, alternatif bakım hizmetleri gibi kavramlara ve özellikle de aile odaklı hizmet modellerine, eğitim sistemi içerisinde uygun ve yeterli düzeyde yer verilmelidir (Bilican Gökkaya, 2014, s. 617). Benzer şekilde katılımcılardan K7 *“Mesela okullardayken buna başlanabilir. Eğitime dahil edilebilir. Sen şimdi mesela mutlu bir ailede büyümüşsün okula annen baban getiriyor belki ama kimse o yuvadaki çocuğun durumunu bilmiyor ki.” (K7, 53), E9 “Okullarda en azından öğretmenlere verilebilir bu konu. Sınıf öğretmenliği diye bir ders vardı eskiden şu anda var mı bilmiyorum. Mesela o derslerde sosyal hizmetlerden gelen görevliler bunu çocuklara anlattığı zaman çocukların vasıtasıyla konunun annelere ulaşacağını ve bir şekilde yaygınlaşacağına inanıyorum. Dediğim gibi insanların en çok bir araya geldiği yerler camiler ve okullar. Atıyorum bir sınıfta 10-20 çocuktan 3 tanesi annesine ya da babasına bunu anlatsa etkili olabileceğini düşünüyorum.” (E9, 50), okullarda öğretmen ve öğrencilere yönelik yapılacak olan bilgilendirmelerle ailelere daha kolay ulaşılabileceğini ve sürece olumlu katkılarının olacağını düşündüğünü ifade etmektedir. Katılımcılardan K10 *“Okullarda üniversitelerde anlatılabilir. Çocuklar duyup gelip bizlere söyler. Bizim de bilgimiz olur. Çocuklar ailelerine böyle bir uygulama var diye anlatırlarsa çocuklar bizi bilgilendirirse bizde daha çok duyarlı oluruz.” (K10, 41) ve E10 “Belki eğitim öğretim aşamasında ilköğretim ya da ortaöğretim seviyesinde müfredatlara entegre edilebilir. Onunla ilgili uyumlu dersler, insan hakları mı olur davranış bilimleri mi olur şu an net aklıma gelmedi ama bununla alakalı mutlaka paralel bir şey vardır ya da herhangi bir ders müfredatı içerisinde geçirilebilir. Bununla ilgili olarak bilinç düzeyi yaş olarak daha alt seviyeye yani ilkokul, ortaokul seviyesine belki çekilebilir.” (E10, 44) sözleri ile koruyucu aile hizmet modelinin müfredata ve eğitim sistemine entegre edilmesiyle öğretmen ve öğrencilerin konu ile ilgili bilinçlenmesinin sağlanacağını, bu sayede ailelerin de bilgi sahibi olacağını ve koruyucu aile uygulamasının yaygınlığının arttırılmasını olumlu yönde etkileneceğini düşündüklerini ifade ettikleri görülmektedir.**

Koruyucu aile hizmetinin doğru bir şekilde anlatılabilmesi sağlamak için eğitim sistemi içinde müfredata koruyucu aile hizmet modeline ilişkin bilgilere yer verilerek aile, çocuk ve öğretmenlerin bu hizmeti tanınması sağlanmalıdır (Şahin Kaya, 2019, s. 130). Bu doğrultuda özelliklerde okullarda dezavantajlı ya da korunmaya ihtiyacı olan veya koruyucu aile, evlat edinme hizmetinden yararlanan çocuk ve ailelerle yürütülen çalışmalarda, ayrıca öğretmen, öğrenci ve velilere yönelik olarak koruma ve bakım altındaki çocuklara sunulan hizmet modelleri hakkında kapsayıcı eğitim ve bilgilendirme çalışmalarının yürütülmesi noktasında okul sosyal hizmetine duyulan ihtiyaç ortaya çıkmaktadır (Erdugan, 2019, s. 184-185).

Katılımcılar tarafından koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlığının artırılmasını olumlu etkileyeceği düşünülen bir diğer unsurun koruyucu aile uygulamasına yönelik ekonomik teşviklerin artırılması gerektiği düşüncesi olduğu görülmektedir. Konu ile ilgili olarak E1 *“Devlet yönünden teşvik edilmesi, ailelere ekstradan katkı yapılması gerekebilir. Daha iyi destekler falan olsa daha da yaygınlaşabilir. Maddi durumu daha orta düzey olan ailelere, maddi yönden daha fazla katkı olabilir. Devlet yurda harcayacağı parayı o aileye katkı olarak yardım edebilir. Mesela ben siz söyleyene kadar ödemeler yapıldığını bilmiyordum. Öyle bir katkı olursa biraz daha ailelerin yükü hafıflemiş olur.”* (E1, 50), ve E8’in *“Yaygın olmama sebepleri arasında da devletin teşvikleri etkili olabilir. Acaba yeni mi çıktı bu uygulama biz daha yeni duyuyoruz mesela. Devlet yeterince teşvik yapmıyor demek ki öyle olsaydı illaki duyuruldu eşten dosttan komşudan.”* (E8, 45) ifadelerinde koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlığının artırılmasında devletin yapacağı teşviklerin ve ekonomik desteğin artırılmasının süreci olumlu etkileyeceğini düşündükleri görülmektedir. Yapılan birkaç araştırmada Karataş (2007, s. 16), Dal (2018, s. 160), Gökdoğan Şahin (2019, s. 152) ve Koçtürk (2019, s. 99) koruyucu aile hizmetinin yaygınlığının artırılabilmesi için koruyucu ailelere yapılan ödemelerin daha teşvik edici olması gerektiği ortaya konulmuştur.

Koruyucu aile uygulamasının yaygınlığının artırılmasına yönelik olarak katılımcıların bir kısmı kurum ve kuruluşlar arası iş birliğine vurgu yaparak farklı bakanlıklar ile birlikte koordineli bir şekilde çalışmanın uygulamanın yaygınlığını olumlu yönde etkileyebileceğini düşündüklerini ifade etmektedir. Konu ile ilgili olarak katılımcılardan E3 *“İnsanların bu konular hakkında daha fazla bilgi sahibi olması*

gerektiğine inanıyorum. Mesela bakımevi diyoruz çoğumuz bunun ne anlama geldiğini, ne iş yapıldığını bile bilmiyoruz. Daha fazla yaygınlaşması gerektiğine inanıyorum. Geniş anlamda mesela ne olur 3 ayda bir aile hekimleri toplantısı olabilir, halk eğitimler olabilir, belediyeler olabilir bu kanallarla bilgilendirilebilir insanlar.”(E3, 36), sözleri ile koruyucu aile hizmet modeli hakkında toplumun bilgilendirilmesi için çeşitli kurum ve kuruluşlardan destek alınabileceğini düşündüğünü ifade etmektedir. Katılımcılardan K3 *“Ya da diğer kurumlarla işbirliği mesela milli eğitimle direkt işbirliği yapılabilir. Kurumlar böyle kendi aralarında işbirliği yaparak yürürlerse gençliğe çok önem verip şevkli, heyecanlı gençleri daha çok sahaya sürerlerse bence çok yol alınır.”* (K3, 37) ve E5 *“Aile Bakanlığı ve diğer bakanlıkların bu konu ile alakalı ilk önce kendilerinin iş birliği yaparak örneğin sağlık bakanlığı olabilir bu hizmetten yararlanarak topluma nasıl faydalı olacaklarını, çocuklara örnek davranışları yansıtabilecekleri anlatılan duyurular, toplantılar, seminerler olmalı.”* (E5, 32) sözleri ile koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlığının artırılmasına yönelik olarak Sağlık Bakanlığı ve Milli Eğitim Bakanlığı ile iş birliği yapılabileceğini düşündüklerini ifade etmektedir. Katılımcılardan E9 da benzer şekilde *“Bunun yanında sağlık hizmetlerine entegre edilebilir. Aile hekimlerine, sağlık ocaklarına bu konuda bilgiler verilse halka ulaşmak açısından etkili olur. Ya en azından bir eczaneye broşür şeklinde ya da mesela aldığımız bir poşete hani nasıl 1 TL verip alıyoruz ya o 1 TL’lik poşetin üzerine bile basılabilir. Onun üzerine kısa bir broşür şeklinde kısaca koruyucu aile ne şeklinde bir şey olabilir. Ya da atıyorum her cuma İslam’ın beş şartını vaaz vereceğine imam böyle bir şeyin olduğunu verebilir. Diyanet bir hutbe yayınlayabilir bu konuda. Yani milli eğitim ve diyanet de bu konuya dahil edilip iş birliği yapılabilir tanıtım konusunda.”* (E9, 50) koruyucu aile uygulamasının yaygınlaştırılmasına yönelik olarak yerelde halka sağlık ocakları ve aile hekimleri aracılığı ile ulaşılabileceğini ayrıca Milli Eğitim Bakanlığı ve Diyanet İşleri Başkanlığı tarafından yürütülecek faaliyetlerin süreci olumlu etkileyeceğini düşündüklerini ifade ettikleri görülmektedir.

Kamu kurum ve kuruluşlarında yeterli tanıtım faaliyetlerinin yürütülmediği düşüncesinden hareketle koruyucu aile hizmet modelinin ülke çapında yaygınlaştırılabilmesi amacıyla Adalet Bakanlığı, İçişleri Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı ve bağlı kurum ve kuruluşlarca koruyucu aile uygulamasına yönelik doğru tanıtımların yapılması gerekmektedir (Tezel, Demirel ve Kaya, 2018, s. 33). Benzer şekilde Baysal

(2017, s. 201) da başta Milli Eğitim ve Sağlık Bakanlıkları aracılığı ile kamu kurum ve kuruluşlarında koruyucu aile hizmet modelinin tanıtımının yapılarak bilinirliğinin arttırılabileceğini belirtmektedir. Ayrıca Koçtürk (2019, s. 98) de koruyucu aile hizmeti yürütülürken Milli Eğitim Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı gibi diğer sosyal sistemler ile yapılacak olan iş birliğinin daha hızlı ve etkili çalışmalar ortaya çıkarabileceğini düşünmektedir.

Katılımcıların koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlığının arttırılmasına yönelik görüş ve düşüncelerinin bir kısmı da tanıtım faaliyetleri başlığı altında aşağıdaki gibi ele alınmıştır.

2.9.2. Tanıtım Faaliyetleri

Araştırmaya katılım sağlayan bireylerin neredeyse tamamı koruyucu aile uygulamasının yaygınlığının arttırılmasında toplumun bilgi düzeyini ve farkındalığını arttıracak tanıtım faaliyetlerinin önemli bir etkisinin olacağını belirtirken Nazik (1988, s. 80), Karataş (2007, s. 16), Yazıcı (2014, s. 266), Certel (2016, s. 185), Baysal (2017, 202), Gökdoğan Şahin (2019, s. 150), Yıldırım alp ve Hız (2020, s. 201), İzci (2020, s. 158) ve Erbay ve Çalış (2021, s. 456) tarafından gerçekleştirilen birçok çalışmada da bu hususa değinildiği tespit edilmiştir. Koruyucu aile hizmet modeli hakkındaki bilgi eksikliklerinin giderilmesinin uygulamanın yaygınlığının arttırılmasını olumlu yönde etkileyeceğini düşünen katılımcılardan E2 *“Bu biraz daha tanıtılmalı, halka tanıtıldığı zaman belki maddi durumu çok iyi olup da yararlanmak isteyen kişiler olur. Siz sormasanız anlatmasanız benim bilgim yoktu.”* (E2, 59) ve K2 *“bunlar bize bir televizyonlarda dizi gibi olarak ya da başka programlarda, ilçelerde falan anlatılsa toplu olarak o zaman iyi olur öğreniriz. Şu an bir şey bilmiyoruz.”* (K2, 55) bilgilendirme çalışmalarına ağırlık verilmesi gerektiğini düşünmektedir.

Benzer şekilde katılımcılardan K3 *“Bence bu alanla ilgili eğitimli kişileri alıp kurumda görevlendirirler, daha böyle heyecanlı, daha meslek aşkı olan genç nesil özellikle onlarla işbirliği şeklinde yürüseler etkisi olur. Üniversitedeyken okurken bile öğrenciler sahaya bırakılıp az önce sizin yaptığınız görüşmeleri, bilgilendirmeleri kapı kapı dolaşıp tek tek yapsalar. En azından bilgilendirmeyi mesela çat kapı birisine gitseler. O ana kadar duymadığı bir bilgiyi kişiye karşısındaki öğrenci onu anlatsa kulağına da bir aşinalık olur. Bu alanda eğitim gören kişiler sosyal hizmet öğrencileri*

sahaya sürülüp bilinç ve farkındalık çalışmalarına başlayabilir.” (K3, 37) yapılacak tanıtım faaliyetleri ve bilgilendirme çalışmalarında özellikle sosyal hizmet öğrencilerinin ve alanda çalışan meslek elemanlarının aktif bir şekilde yer alması gerektiğini düşündüğünü ifade etmektedir. Certel (2016, s. 176) de bu konuda özellikle staj döneminde öğrencilerden destek alınabileceğini belirtmektedir.

Katılımcılardan K5 *“Bazen diyorum kapı kapı gezilse mi acaba, nasıl seçim dönemlerinde partiler kapı kapı gezer, oylar toplanır birebir insanların yüreğine, duygularına dokunmak için anlatsak mı?” (K5, 29) sözleriyle tıpkı seçim döneminde yürütülen faaliyetlerde olduğu gibi tanıtım çalışmaları yapılabileceğini düşündüğünü belirtirken K6 “Mesela iş yerinde çalışanlar olarak eğitimlerimiz oluyor, çeşitli programlar oluyor, kültür sanat etkinlikleri oluyor bu tarz yerlerde falan bu konularla alakalı bilgilendirme yapılabilir. Bilinçlendirme çalışmalarından başka çok bir şey aklıma gelmiyor insanlara bu konuda daha fazla bilgi verilse belki insanların bakış açısı değişecek, belki çocuğu olan ailelerde ya da ne bileyim maddi imkanı olan ailelerde daha çok bu konuya yönelecektir. Ama kesinlikle insanlar bu konuda bilinçsiz ve bilgisiz. Daha fazla bilgi sahibi olmaları yönünde çalışmalar yapılmalı.” (K6, 38), koruyucu aile hizmet modelinin mesleki eğitimler, iş yerleri tarafından düzenlenen programlar ya da kültürel faaliyetlere dahil edilerek tanıtımının yapılması gerektiğini ifade etmektedir. Katılımcılardan E6 *“İnsanları bir şekilde bilinçlendirmek için sizlerin daha çok çalışması gerekiyor bence. Bizim hiç bilmediğimiz bir şeyi öğrenebilmemiz pek mümkün değil. Haberdar olmadığım bir konuyu öğrendim bugün. Haberdar olmadığım için de bugüne kadar herhangi bir girişimim olmadı haberdar etmek sizlerin, kamunun, yetkililerin görevi. Bir şekilde bize ulaşmaları lazım bilmiyorum, bu reklamlarla mı olacak, kamu spotu ile mi yoksa sosyal medya ile mi, gazete ile mi, radyo ile mi olacak...” (E6, 38) sözleri ile koruyucu aile hizmeti hakkında yürütülecek bilgilendirme faaliyetleri konusunda bu alanda çalışan araştırmacılara ve meslek elemanlarına önemli bir görev düştüğünü, bu şekilde tanıtım faaliyetleri ile insanlara ulaşılabilceğini düşündüğünü belirtmekte fakat pek çok çalışmada olduğu gibi Yolcuoğlu (2009, s. 55), Baysal (2017, s. 200), Albayrak (2019, s. 156), Kınık (2019, s. 81), Şahin Kaya (2019, s. 129), Abukan (2020, s. 227) ve Erbay ve Çalış (2021, s. 459) tarafından yürütülen araştırmalarda da koruyucu aile hizmetlerini yürüten meslek elemanlarının sayısının az olması nedeniyle iş yükünün çok fazla olduğu, alanında uzman meslek elemanı sayısının yeterli olmadığı, yeteri**

kadar sosyal çalışmacı istihdamının yapılmadığı bu durumun da koruyucu aile hizmetlerini olumsuz etkilediğini göstermektedir.

Katılımcılardan E7 *“Tanıtılması lazım. Devlet bu konuda iyi bir eğitim vermeli insanlara. Bu konuda bilgilendirmeli insanları.”* (E7, 57) ve E9 *“Mesela şöyle bir şey olabilir atıyorum bir çocuk esirgeme kurumunda bir etkinlik düzenlenerek bu insanlara anlatılabilir. Oradaki çocukların durumu ya da koruyucu aile nedir, nasıl bir şeydir. İnsanlar nasıl bir düğüne ya da stada maç seyretmeye koşarak gidiyorsa o da bir davetiye usulüyle oradaki çocukların ne yaptığını, ne ettiğini göstermek amacıyla bu iş duyurulabilir ya da yerel basınla.”* (E9, 50) devletin tanıtım faaliyetlerine ağırlık vermesi gerektiğini, korunmaya ihtiyacı olan çocukların kaldıkları kuruluşlar tarafından etkinlikler düzenlenebileceğini ve bu konuda yerel basından destek alınabileceğini düşündüğünü ifade etmektedir.

Araştırmaya katılım sağlayan bireylerin koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlığının arttırılmasına yönelik olarak sıkça değindikleri bir diğer hususun da televizyon ve sosyal medya aracılığı ile koruyucu aile uygulamasının tanıtımının yapılması gerektiği düşüncesi olduğu görülmektedir. Şahin Kaya (2019, s. 129) koruyucu aile hizmetinin yaygınlaştırılması için medya ve internetin doğru ve etkin bir biçimde kullanımının sağlanması ve konuya ilişkin kısa süreli ve zorunlu yayınların yapılması gerektiğini belirtmiştir. Katılımcılardan K1 *“Bu konularda sosyal medyadan teknolojik araçlardan yararlanılabilir. Zaten bildiğimizi de onlardan öğrenerek biliyoruz. Televizyondan öğreniyorum ben çok şeyi, oradan görüyorum. Haberlerde çıkıyor koruyucu aile olanlar, evlatlık edinenler. Bu tür şeyleri zaten televizyonlarda görüyoruz, onlar arttırılabilir. Sosyal medya olabilir ya da. Dediğim gibi devletin kurumunda çalışan sosyal hizmet uzmanları, sosyal medyada ya da televizyonda bilgi verebilir, söyleyeceklerim bu şekilde.”* (K1, 43) ve benzer şekilde K2 *“İyi bir uygulamaymış ama biz onları bilmiyoruz. Bunlar bize bir televizyonlarda dizi gibi olarak ya da başka programlarda, ilçelerde falan anlatılsa toplu olarak o zaman iyi olur öğreniriz. Şu an bir şey bilmiyoruz. Öğrenince biz de duyduklarımızı yakınlarımıza falan anlatırız. Bilgi verilmesi gerekiyor bu konularda. Televizyonda, haberlerde dizilerde falan daha çok bunlar da katılsa olabilir yani.”* (K2, 55) sözleriyle koruyucu aile hizmet modeli hakkında bu alanda çalışan sosyal hizmet uzmanları tarafından televizyon ya da sosyal medya aracılığı ile tanıtım faaliyetleri

yürütülebileceğini, toplumun bilgi sahibi olmasıyla birlikte uygulamanın yaygınlığının da artacağını düşündüklerini belirtmektedir. Karataş (2007, s. 16), Ünal (2015, s. 894), Diago ve Branco (2017, s. 2), Hız (2018, s. 107), Aydoğan (2019, s. 124), Erdugan (2019, s. 184), Koçtürk (2019, s. 99) ve Ertürk (2020, s. 114) tarafından da televizyon ve sosyal medya üzerinden koruyucu aile uygulamasına yönelik reklamların, kamu spotlarının yayınlanabileceği, belgesel, dizi ve filmler aracılığı ile tanıtım ve bilgilendirme çalışmalarının yürütülebileceği dile getirilmiştir.

Katılımcılardan E3 “*Mesela koruyucu aile olan bir ailenin nasıl bir yol izlenmesi gerektiği, bu yola girdikten sonra nasıl bir ortamı olduğu, yaşadıkları, özet şeklinde insanlara sunulsa, ele alınsa diğer aileler içinde nasıl bir yol izlenmesi gerektiği anlatılsa belgesel tarzında güzel olabilir. Nasıl ki kanalların belirli şeyleri zorunlu olarak göstermek durumu varsa aynı şekilde kanallara şart koşulabilir ayda bu konuyu anlatan bir haber yapacaksın gibi. Bu da şöyle olabilir bir çocuğun nasıl aileye kavuştuğu ya da hangi ortamlardan sonra aileye geldiği veya başka ne şartlar ile karşılaştığı, ya da belgesel şeklinde bir çocuğun gözünden ilk gecesinin, ilk gününün nasıl geçtiği böyle şeyler gösterilebilir. Aslında çok önemli bir konu. Orada kurumda bir bomba da yetiştirebilirsin dört dörtlük bir insan da yetiştirebilirsin, yani ne verirsən onu alırsın.*” (E3, 36) koruyucu aile uygulamasının tüm süreçleriyle birlikte ele alındığı belgesel türünde yayınlar ile koruyucu aile hizmet modelinin tanıtımının yapılabilceğini düşündüğünü ifade etmektedir.

Katılımcılardan K3 de “*Medya zaten her eve giren bir şey. Televizyon, televizyonda da olumlu yönde lanse edildiği sürece geri dönüşümü mutlaka olmuş. Sinema desek o da yine eğitim seviyesi ile alakalı gidebilecek kişi olur gidemeyecek kişi olur. Ama televizyon herkesin evine girebilecek bir şey. Evlenme programlarına daha alt kesim eğitim seviyesi düşük kesimin talebi olduğunu görüyoruz. Mesela oralarda fazlaca olumlu yönde lanse edilmesiyle olumlu bir geri dönüşüm olabilir. Daha bir önyargılar kırılabilir diziler de etkili mesela dizilerde de gösterilmiş olsa var belki ama biraz daha bilinçli bir şekilde gerçekten o işi doğru yönleri ile işleyip diziye koyarlarsa onun da çok etkisi var. Zaten bakıyoruz hep şiddet içeren şeyler var. İnsanlar da bakıyoruz sanki dizideki bir sahneyi canlandırıyorlar dışarıda. Bunu da böyle bilinçli bir şekilde işleyip dizilere filmlere lanse edilse geri dönüşü çok yüksek olur bana göre.*” (K3, 37) sözleri ile televizyonda koruyucu aile uygulamasının doğru

bir şekilde ele alındığı yayınlarla tanıtım yapılarak toplumun bilgi ve bilinç düzeyinin arttırılabileceğini düşündüğünü ifade etmektedir. Konu ile ilgili olarak K6 *“Bu kamu spotlarında falan daha fazla yer verilebilir. Özellikle televizyonlarda, sosyal medyada vesaire bununla ilgili bilinçlendirme çalışmaları yapılabilir. Bir şekilde devletin de buna ön ayak olması gerekiyor. Devlet kanallarında falan bu konuyla ilgili film, dizi vesaire her türlü şey yapılabilir ki bu bizim toplumumuz üzerinde etkili olan bir şey. Sosyal medya, televizyon aracılığıyla insanların o bam teline dokunmak lazım.”* (K6, 38) sözleriyle televizyon ve sosyal medya üzerinden koruyucu aile uygulamasına yönelik olarak reklamların, kamu spotlarının, dizi ve filmler aracılığı ile tanıtım ve bilgilendirme çalışmalarının yürütülmesi gerektiğini düşündüğünü ifade etmektedir.

Koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlığının arttırılmasına yönelik olarak televizyon ve sosyal medyanın daha etkin kullanılması gerektiğini düşünen katılımcılardan E6 *“Tabii ki öncelikli olarak herkesin erişebileceği kamu spotu televizyon kanallarında. İnsanların sevdiği sanatçılarımız burada ön planda olabilir ama öncelikli olan kamu spotu. Bugün kalktığımız zaman herkes haberleri izliyor. Haberlerin arasında bile 15 dakika reklam izliyoruz yani buralarda verilebilir. Sosyal medya çok etkili. Yani bugün bir Twitter'da bir tweet nelere mal olabiliyor görüyoruz. Yani kalkıp diziler, filmler yapılıyor. Bugün tarihimizi belki yanlış anlatıyorlar bir sürü dizi izliyoruz ama insanlar sonuçta bir şeyler iyi kötü merak ediyor. Türkiye'de en azından bir şu Kurtuluş, Osmanlı, Diriliş dizileri belki tamam senaryo hepsi ama insanları oradaki tarihi karakterleri araştırdılar. En azından öğrendiler, yol gösterici oldu. O yüzden belki yapılabilir insanlarda merak uyandırır neymiş ne değilmiş bakarlar. Bir televizyon kanalına bir gün davet edilebilir bakın biz ne yapıyoruz diye tanıtılabilir. Bu ülkede neler izlendi Biri Bizi Gözetliyor evleri falan bu tarz şeyler de yapılabilir.”* (E6, 38) sözleriyle koruyucu aile uygulaması ile ilgili televizyon ve sosyal medya üzerinden yürütülecek olan programlarda ve tanıtım faaliyetlerinde toplum tarafından tanınan ve sevilen sanatçıların yer alabileceğini böylelikle yapılan çalışmaların daha çok dikkat çekeceğini düşündüğünü ifade etmektedir. Gökdoğan Şahin (2019, s. 155) de çalışmasında ele aldığı koruyucu aile hizmetine yönelik yeni bir model önerisine benzer şekilde sürece geniş çapta ulusal basını, halkı, sanatçı ve politikacıları da dahil etmiştir.

Katılımcılardan K7 “Televizyonda mesela TRT’de falan programlar çıkabilir. İnsanları nasıl Korana virüsten nasıl kurtuluruz, el yıkamamızdan maske takmamıza kadar nasıl anlatılıyorsa TRT’nin mesela bir programında anlatılırsa insanların daha bilinçli olacağını düşünüyorum. Ama ayrıyeten de TRT’den falan bir yayın yapılırsa yani o çocukların ortamı ailelerin alıp onlara sıcak bir ortam göstermesi falan kısa filmler halinde gösterilirse onun da faydalı olacağını düşünüyorum. TRT’de mesela çocuklara böyle çizgi film türünde de, çocuk kanallarında da gösterilebilir. En güvenilir TRT diye düşünüyorum. Böyle konularda insanları aydınlatmanın en güzel yolu televizyon ve internet. Bir program yapılırsa düğmeye bastın mı dünyanın her ucu izler. Böyle bilgilendirilebilir yani. TRT1’de bir program yapılırsa böyle belgesel gibi tabii ki insanlar da böyle koruyucu aile olunca çocuklara bakılıyormuş, 18 yaşına kadar devlet böyle bir imkan veriyormuş der.” (K7, 53) sözleriyle televizyon ile ve daha güvenilir olduğunu düşünmesi bakımından özellikle TRT aracılığıyla koruyucu aile hizmet modelinin tanıtımına yönelik çalışmalar yapılabileceğini düşündüğünü belirtmektedir.

Katılımcıların koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlığının artırılması noktasında devlete büyük bir sorumluluk düştüğü yönünde düşünceye sahip oldukları görülmektedir. Konu ile ilgili olarak K1 “Neler yapılabilir devletin sosyal hizmet uzmanlarının daha çok toplumun içine girmesi lazım. Nasıl deyim kurumlarda olsun, hanımların toplantılarında olsun mesela dini sohbetler falan yapılıyor bayanların arasında, günler oluyor. Bu tür yerlere bir sağlık personeli, bir ebe, bir hemşire nasıl gelip kadınlarla ilgili konularda bilgi veriyorlar. İşte Kur'an kurslarında olsun hani böyle topluma açık olan yerlerde, okullarda, sosyal hizmet uzmanları bilgi verebilir. Bu konularda, böyle yerlerde gelip bilgilendirilebilir insanları. Bilgisi olmayan kişiler öğrenir, istekli olur. Daha çok koruyucu aile olma isteği olan kişiler çıkar. Yani devletin görevlileri, sosyal hizmet uzmanları böyle halka açık yerlerde bilgilendirebilir. Hiçbir bilgimiz yok. Ben bile şimdi sizden öğrendim, bu konularda hiçbir bilğim yoktu. Devlet tarafından bilgilendirmek için bu konularda çalışma yapılabilir.” (K1, 43) devletin ve bu alanda çalışan sosyal hizmet uzmanlarının koruyucu aile uygulamasının yaygınlığının artırılmasına yönelik olarak daha etkin bilgilendirme ve tanıtım faaliyetleri yürütmesi gerektiğini düşündüğünü belirtmektedir. Benzer şekilde katılımcılardan K2 “Devlet yapacak bunları, devlet tanıtmalı, kurumlara falan bildirmeli. Devlet büyüklerinin çıkıp bunu anlatması etkili olur.” (K2,

55) ve E6 “Destekleyici sosyal çalışmalar yaptırılabilir, siz sosyal çalışmacıların aracılığıyla ailelere yönelik bir sürü şey yapılabilir. Öncelikle kamu spotu benim aklıma gelen. Bugün sosyal medyada çok fazla reklam görüyoruz ama olumsuz örnekleri de çok görüyoruz dolandırıcılık vesaire. O yüzden devlet eli ile olmadığı sürece çok faydalı olacağını zannetmiyorum. Yani sosyal medyada böyle bir şey görseydim herhalde direkt görmeden geçerdim. Bilgi sahibi olmak için önemli ama harekete geçiren devlet olmalı.” (E6, 38) sözleriyle yürütülecek olan tanıtım faaliyetlerinin devlet eli ile yapılması ve konunun devlet tarafından daha çok desteklenmesi gerektiğini düşündüğünü ifade etmektedir. Katılımcılardan K6 “Aile bakanlığı bu tür çalışmaları yapabilir. Sadece çocuklara sahip çıkıp bakımını üstlenmeyi değil de insanları bilinçlendirmeye yönelik de çalışmalar olabilir, daha etkili olur diye düşünüyorum. Belki kurum bakımına daha az ihtiyaç olur böylelikle.” (K6, 38) ve E8 “Devlet bu konuda eğitimler verebilir. Aile, Çalışma Sosyal Hizmetlerde çalışan bir dünya eleman vardır. Bunlar sahaya inebilir. İlla resmi dairede oturmak değil de örneğin bulundukları belediyelerde, milli eğitimlerde, halk eğitimlerde eğitim çalışmaları broşür dağıtmaları tarzında bir şeyler yapılabilir anca öyle olur.” (E8, 45) ifadelerinden anlaşılabileceği üzere koruyucu aile uygulamasının yaygınlığının artırılabilmesine yönelik olarak öncelikle Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ve bağlı kurum ve kuruluşlarca daha etkili bir şekilde tanıtım faaliyetleri yürütülmesi gerektiğini, yürütülecek olan faaliyetlere diğer resmi kurum ve kuruluşların da dahil edilebileceğini düşündükleri görülmektedir.

Koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlığının artırılmasına yönelik olarak katılımcıların değindikleri bir diğer konu; koruyucu aile uygulaması hakkında eğitim, seminer, konferans vb. çalışmalar yapılarak oluşturulacak olan afiş, broşür gibi materyallerin dağıtılması gerektiği düşüncesi olmuştur. Konu ile ilgili olarak E2 “Konferanslar, broşürler, kitaplar basılacak veya televizyonda bir program yapılacak, anlata anlata halk öyle duyacak. Özellikle böyle küçük yerlerde örneğin muhtara gidip anlatacağsın, köyleri gezeceğsin, ilçelerde bir konferans yapıp insanları toplayıp anlatacağsın.” (E2, 59) tanıtım faaliyetleri kapsamında koruyucu aile uygulamasının anlatıldığı kaynakların artırılması ve topluma bilgi verilmesi gerektiğini düşündüğünü belirtmektedir. K3 “Örneğin broşürler dağıtılıyor. Ben şimdiye kadar böyle sosyal hizmetlerle ilgili bir broşür daha hiç elime düşmedi. Hep reklamlardır, başka türlü şeyler de tanıtımlardır, hiç daha elime geçen bir şey olmadı. Bir de bu tarz şeyler hep

şehirden ziyade sonuçta kırsal kesimde de insanlar yaşıyor buralara da yayılabilir. Köy köy dolaşılacak diye bir şey yok illa ki ama en azından ilçe bazında yapılabilir. Resmi kurumlarda, mesela ilçe düzeyinde öğrenciler gelip anlatabilir bir kişiye bile ulaşsa o bile kar.” (K3, 37) sözleri ile daha öncesinde sosyal hizmetlerle alakalı bir broşüre ya da herhangi bir bilgilendirme çalışmasına şahit olmadığını, bilgilendirme çalışmalarına yerel düzeyde ve taşrada da ağırlık verilmesi gerektiğini düşündüğü ifade etmektedir.

Benzer şekilde katılımcılardan K8 “*Ama şöyle bir şey olabilir mesela seminerler hazırlanıp ailelere konuşmalar yapıp da açıklanırsa daha bilgili olup topluma o çocukların kazandırılması daha güzel ve etkili olabilir.” (K8, 42), E9 “Yani insanların daha kolay ulaşabileceği şeyler yapılmalı. Mesela otobüs, metro duraklarında, alışveriş merkezi girişlerinde insanlara birer tane broşür şeklinde verilebilir.” (E9, 50) sözleri ile yürütülecek olan tanıtım faaliyetleri kapsamında gerçekleştirilecek eğitim, seminer ve bilgilendirme çalışmalarına ek olarak insanların kolay ulaşabileceği yaygın kullanım alanlarında afiş, broşür vb. dağıtılmasının koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlığının arttırılmasını olumlu yönde etkileyeceğini düşündüğünü ifade etmektedir. Özkara (2005, s. 160), Kılıç (2018, s. 84), Tezel, Demirel ve Kaya (2018, s. 33), Kınık (2019, s. 81), Koçtürk (2019, s. 98), Sayın (2019, s. 128), Şahin Kaya (2019, s. 129) tarafında yapılan çalışmalarda da benzer şekilde koruyucu aile hizmet modelinin daha etkin bir şekilde tanıtılabilmesi ve yaygınlığının arttırılabilmesine yönelik olarak kamuoyunun kolay ulaşabileceği alanlarda eğitim, seminer, konferans düzenlenerek afiş, poster, broşür gibi materyallerin halka ulaştırılması gerektiğini belirtmektedir.*

Katılımcılardan E5 “*Bu işin reklamı olmaz ama bilgi amaçlı seminerler düzenlenip halka duyurulması, belediyeler tarafından duyurulması veya kamu kuruluşlarında afişlerle duyurulması, kamu kuruluşlarında toplantı yapıldığı zaman bir not bilgi olarak bu konunun da verilmesi daha mantıklı olabilir. Topluma tanıtılmalı. Aile Bakanlığı ve diğer bakanlıkların bu konu ile alakalı bu hizmetten yararlanarak topluma nasıl faydalı olacakları anlatılan duyurular, toplantılar, seminerler olmalı.” (E5, 32) ve K6 “*Senede bir defa belki bununla ilgili bir eğitim, bilgilendirme çalışması ne bileyim broşür vesaire dağıtılarak insanlara bu konu hatırlatılabilir. Ben yıllardır hiç bu şekilde bir seminer, tanıtım çalışması ile**

karşılaşmadım mesela. İşverenlere de yapılabilir bu tarz çalışmalar, hizmet içi eğitim çalışmalarının arasına yarım saat bir saat bu konuyu da ekleyebilirler, bu konuda bilgilendirme yapabilirler insanlara. Toplu çalışılan işyerlerinde özellikle etkili olacağını ve çok fazla kitleye ulaşacağını düşünüyorum. Aile bakanlığı bu tür çalışmaları yapabilir. Sadece çocuklara sahip çıkıp bakımını üstlenmeyi değil de insanları bilinçlendirmeye yönelik de çalışmalar olabilir, daha etkili olur diye düşünüyorum. Belki kurum bakımına daha az ihtiyaç olur böylelikle.” (K6, 38) sözleriyle koruyucu aile hizmet modeline yönelik yürütülen tanıtım faaliyetlerine toplu çalışma alanlarının da dahil edilebileceğini ve çalışanlara yönelik gerçekleştirilen hizmet içi eğitimlerde koruyucu aile uygulamasından da bahsedilerek bilgilendirme yapılabileceğini düşündüğünü ifade etmektedir.

Katılımcıların ifadelerinde koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlaştırılmasına yönelik olarak yürütülecek tanıtım faaliyetlerine mevcut koruyucu ailelerin de dahil edilmesinin ve ailelerin koruyucu aile uygulaması hakkında deneyimlerinin aktarılmasının bizzat tecrübe etmiş olmaları bakımından sürece olumlu katkısının olacağı düşüncesi yer almaktadır. Benzer şekilde Özkara (2005, s. 162), Certel (2016, s. 176), Baysal (2017, s. 196), Hız (2018, s. 107), Gökdoğan Şahin (2019, s. 151), Kınık (2019 s. 81) ve Erbay ve Çalış (2021, s. 457) tarafından gerçekleştirilen çalışmalarda koruyucu aile hizmetinin tanıtım çalışmalarında koruyucu ailelerin de yer almasının bilgi ve deneyim sahibi olmaları bakımından uygulamanın yaygınlaştırılmasında olumlu etkiye sahip olacağı belirtilmiştir.

Konu ile ilgili olarak K3 *“Bireysel anlamda öncelikle koruyucu aile olan kişilerin bunu açık açık söylemesi lazım gizli kapaklı değil. En azından bir komşusuna akrabasına bunun güzel bir şey olduğunu, fayda gördüğünü, sevgi verdikçe çoğaldığını, olumlu şeyleri anlattıkça bireysel olarak da bence yayılır gider.” (K3, 37)* ve E5 *“Öncelikle de birebir canlı atıyorum bu kuruluşlarda çalışan veya kuruluşlara yakın olan kişilerin koruyucu aile yapılması, konu komşunun görmesi akrabalara tavsiye edilmesi gibi yaşayan örneklerin görünmesinin daha etkili olacağını düşünüyorum.” (E5, 32)* sözleriyle koruyucu ailelerin daha çok göz önünde olması ve yaşadıkları tecrübeleri çevreleri ile paylaşımları gerektiğini düşündüğünü belirtmektedir. Benzer şekilde katılımcılardan E7 *“O çocuklar genelde kendini gizliyor. Belki iyi örnekleri vardır ama bilmiyoruz hep kötü örnekler bizim gözümüzün*

önünde. Yurtlardan çıkan ya da bu koruyucu ailelerden iyi örnekler olsa belki ben de iyi olarak bakabileceğim. İyi örnekleri göremediğim için böyle konuşuyorum ben. Örnek koruyucu aileler, onların yanında yetişen çocukları görse insanlar daha belki fikirleri değişir. Kurum bakımından çıkan ya da bir koruyucu aile yanından çıkan çocuğu tanımalı toplum, tanımalı ki ona göre fikri değişsin. Olumlu örnekler de anlatılmalı. Gördüğüm hep kötü örnekler benim. İyi örnekler de genelde gizliyor kendini toplumdan dışlanmamak için.” (E7, 57) sözleriyle kurum bakımından ya da koruyucu aile hizmetinden yararlanmış kişilerin ve olumlu örneklerin topluma daha fazla yansıtılması gerektiğini düşündüğünü ve E10 da *“Belki bu koruyucu aileler toplumda bu hizmetten yararlanan, bunu yürüten insanlar daha göz önünde olup çevresine, topluma bu konudaki deneyimlerini aktarmalıdır.”* (E10, 44) sözleriyle benzer şekilde mevcut koruyucu ailelerin koruyucu aile hizmet modelinin tanıtılmasında daha aktif rol almasının topluma koruyucu aile uygulamasının tanıtımını ve yaygınlığını olumlu yönde etkileyeceğini düşündüğünü ifade etmektedir.

Koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlığının arttırılmasına yönelik olarak katılımcıların bir kısmı, toplumda tanınan saygın kişilerin, siyasi ya da politik liderlerin yürütülecek olan tanıtım faaliyetlerinde yer almasının olumlu etkileri olacağı yönünde düşüncelerini ifade etmektedir. Gökdoğan Şahin (2019, s. 151) ve Sayın (2019, s. 128) da benzer şekilde sanatçı ve politikacılar gibi önde gelen kişilerin farkındalık oluşturmaya yönelik tanıtım faaliyetlerinde yer almalarının koruyucu aile uygulamasının yaygınlaştırılmasını olumlu yönde etkileyeceğini belirtmiştir.

Örneğin katılımcılardan E1 *“Teşvik amaçlı böyle önde gelen kişiler sahip çıksa etkili olabilir. Mesela büyük devlet adamlarından, ilimizin, ilçelerimizin saygın kişilerinden falan örnekler olsa belki zamanla daha yaygınlaşabilir. Eğer bu faydalı bir uygulamaysa devlet daha aktif rol oynayarak tanıtımda ve teşviklerde bulunması, önde gelen siyasilerin büyük bürokratların falan örnek olarak, koruyucu aile olmaları, çevreye örnek olmaları ondan sonra da halkta daha yaygınlaşacağını düşünüyorum.”* (E1, 50) sözleriyle toplumda saygın kişilerin, siyasi liderlerin ve politikacıların koruyucu aile olarak örnek olmaları ve tanıtım faaliyetlerinde yer almaları gerektiğini düşündüğünü belirtmektedir. Katılımcılardan E3 *“Sonuçta seçim dönemlerinde nasıl illerden ilçelere, ilçelerden köylere geziliyorsa en azından bir seçim zamanıymış gibi devlet böyle bir yol izleyebilir. Devlet en azından senenin belirli bir haftasını bu*

konuya ayırsa ve halk bilinçlendirilse, bilgi verilse ben birçok insanın isteyeceğine inanıyorum. Politik açıdan da devletimize düşen görev mesela siyasetle uğraşacak insanları siyasete girmeden önce veya görevleri öncesinde sahaya sürülmeli. Bu aldığı görevde nasıl bir yol izleyecek, nasıl başarılı olacak, bu görüldükten sonra siyasete girse mesela yani siyasete verdiğimiz önem kadar bu alana da önem verilse ve bu ilk sıraya alınsa sonrasında siyaset yapılsa. En azından görürdük, toplum görürdü bunu. Nasıl bir yol izliyorlar ne yapıyorlar. Örnek olarak devlet adamları politikacılar tarafından bu uygulamanın başlatılması iyi olabilir. Nasıl seçim dönemlerinde geliyorlar, gidiyorlar, insanların dertlerini dinliyorlar, bir şeyler yapıyorlar bu konuya da senede bir haftasını ayırsa hem bizler görürdük hem bilinçlenirdik. Siyasi işlerle uğraşan insanların da bu görevi üstlenmesi gerektiğini düşünüyorum. Bu işle ilgilenen devlet memurlarından ziyade halkın ve siyasilerin de bu işin içinde olması gerektiğine inanıyorum.” (E3, 36) sözleriyle özellikle siyasi liderlerin tıpkı seçim dönemlerinde yürüttükleri faaliyetler gibi koruyucu aile uygulamasına yönelik olarak da farkındalık arttırmaya yönelik tanıtım faaliyetlerinde yer almasının koruyucu aile hizmet modelinin toplumda bilinirliğini ve yaygınlığını olumlu yönde etkileyeceğini düşündüğünü ifade etmektedir. Benzer şekilde E5 “Bunun yanında toplumda lider konumunda olan idari amirler veya siyasilerin bu tarz uygulamalardan yararlanması daha çok göz önünde olması, bilinçsiz halk açısından daha etkili olabilir.” (E5, 32) ve K9 “Siyasiler, devlet büyükleri bu konularda bilgi verebilir insanlara. Mesela toplumda, bakanlar, devlet adamları koruyucu aile olsa bunu bizzat yaşayan olarak halka anlatsalar etkili olabilir. Bence koruyucu aile onlarda zaten isteğe bağlı değil zorunlu olması lazım. Onlar zaten toplumun, herkesin çocuğunu korumak zorunda yani. Mesela onların böyle kurumlara ziyaretleri daha sık gösterilirse ya da böyle bir uygulamadan yararlanmalarını anlatırlarsa hem örnek olur hem de hoşumuza gider. O duyarlılığı toplumda biraz daha artırmak gerekiyor bence.” (K9, 42) sözleriyle siyasi liderlerin ve politik liderlerin bizzat koruyucu aile olarak ya da en azından farkındalık oluşturmaya yönelik tanıtım faaliyetlerinde yer alarak koruyucu aile hizmetinin yaygınlığının arttırılmasında daha etkin rol almaları gerektiğini düşündüklerini ifade etmektedir.

Katılımcıların ifadelerinde koruyucu aile hizmetini yaygınlığının arttırılmasına yönelik olarak yerelde ve özellikle küçük yerleşim birimlerinde belediyeler ve muhtarlıkların rol alabileceği düşüncesinin yer aldığı anlaşılmaktadır. Konu ile ilgili

olarak E2 “Özellikle böyle küçük yerlerde örneğin muhtara gidip anlatacağsın, köyleri gezeceğsin, ilçelerde bir konferans yapıp insanları toplayıp anlatacağsın.” (E2, 59), E3 “Örnek veriyorum muhtarların şu an şartları çok iyi. Bir muhtarın kapı kapı gezip öncelikle mahallesinde veya köyünde ihtiyaç sahibi kim varsa bunlara daha fazla özenmesi, çocuğu olmayan insanlarla ya da olan insanlar da bu konuyu görüşüp bilgi vermesi, yol göstermesi, ön ayak olması gerektiğine inanıyorum. Bir muhtarın halka koruyucu aile olması için teşvik etmesi veya bir siyasetçinin çocuğa koruyucu aile bulunmasına ön ayak olmasının güzel bir şey olduğunu düşünüyorum.” (E3, 36), E5 “Küçük yerlerde belediyeler, muhtarlıklar kendi aralarında bir toplantı yaptığında farklı bir konuda bile olsa bunu da dipnot olarak kısa bir açıklama yapmaları daha mantıklı olabilir.” (E5, 32) ve benzer şekilde E10 “Belediyeler bu işe entegre edilebilir onların çok güçlü sosyal organizasyonları var. Fiziksel olarak çok geniş imkanları var, aile-gençlik merkezleri gibi falan o tarz şeylerde, organizasyonlarda, faaliyetlerde yer alabilir bu konu.” (E10, 44) sözleriyle muhtarlıklar ve belediyelerin yerelde koruyucu aile hizmetinin tanıtımı ve yaygınlaştırılmasına yönelik faaliyetler yürütmesinin daha etkili olabileceğini, böylelikle koruyucu aile uygulamasının toplum tarafından daha bilinir hale geleceğini ve yaygınlığının arttırılmasını olumlu yönde etkileyeceğini düşündüklerini belirtmektedir.

Katılımcılar tarafından koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlaştırılmasına yönelik olarak dile getirilen bir diğer nokta; Dal (2018, s. 159), Hız (2018, s. 108), Erdugan (2019, s. 185), Kınık (2019, s. 82), Koçtürk (2019, s. 99), Dal ve Akbaş (2020, s. 532-533) tarafından yürütülen birçok çalışmada da görüldüğü üzere toplumdaki yaygın dini ön yargıların giderilmesi adına Diyanet İşleri Başkanlığı’nın müftülükler ve camiler aracılığı ile koruyucu aile hizmet modelinin dini boyutunun ele alınması gerektiği düşüncesi olmuştur. Katılımcılardan K2 “Camilerde vaaz olarak ya da müftülüklerde anlatılır, kitap olarak falan sunulur, camilerde vaazlar verilse, belediye başkanlığından falan sunulup anlatılsa, muhtarlara, köylerimize, ilçelerde anlatılsa ondan ona yayılır.” (K2, 55), E2 “Camilerde müftülere, hocalara söyleyeceğsin vaazlarda falan anlatarak ancak vatandaş öyle duyar. Ben daha öncesinde camilerde vaazlarda falan böyle bir şey duymadım.” (E2, 59) ve E3 “Örnek veriyorum Müslüman bir ülkede yaşıyoruz. Din görevlileri cuma vakti ve vaazında böyle bir konuşma yapsa, hayırlı bir insanı yetiştirmenin ne kadar büyük bir görev olduğunu dinen bildirse, bu şekilde halka anlatsa daha iyi bilinçlendirilse, ben

inanıyorum ki bakım evlerinde bakıma muhtaç çocuk bile kalmaz.” (E3, 36) sözleri ile koruyucu aile hizmet modeli hakkında din görevlileri tarafından özellikle camilerle farkındalık oluşturmaya yönelik olarak bilgilendirme çalışmaları yapılabileceğini düşündüğünü ifade etmektedir.

Katılımcılardan K8 *“Bir de mesela kadınsa erkek çocuğun erkekse ve kız çocuğunun alınmasına toplumun farkı baktığını söylemiştim ama bildiğim kadarıyla bu konuda dini bir engel yok. Dini olarak da bu konunun ele alınması insanlar üzerinde çok etkili olur. Bilinçsizlikten, kulaktan dolma olduğu için bunların hepsi. Normalde gerçekten dinimizi yaşayan bilen insanlar böyle düşüncelere kapılıp da bu fikirlerle yaşamaz. Çünkü artık o senin evladın olmuş olacak.” (K8, 42) sözleriyle koruyucu aile hizmet modelinin dini boyutuyla ele alınarak insanların koruyucu aile uygulaması hakkındaki doğru bildikleri yanlışların ortadan kaldırılması ve dinen uygun olmadığı düşüncesinden kaynaklı soru işaretlerinin giderilmesi gerektiğini düşündüğünü ifade etmektedir. E9 *“Ya da atıyorum her cuma İslam’ın beş şartını vaaz vereceğine imam böyle bir şeyin olduğunu verebilir. Diyanet bir hutbe yayınlayabilir bu konuda. Yani milli eğitim ve diyanet de bu konuya dahil edilip iş birliği yapılabilir tanıtım konusunda. Diğer türlü ne kadar kapımı çalıp böyle böyle bir şey var deseler ben onları inanıp içeri almam. Ne kadar dört dörtlük Müslüman olmasak da Cuma günleri herkes 20 dakika hocanın ağzına bakıyor. Atıyorum Eyüp Sultan’daki bir camiye yardım toplanıncaya kadar o konuyu anlatabilir. Daha çok insanların toplu olarak gittiği yerlerde bu konular anlatılabilir. Dediğim gibi insanların en çok bir araya geldiği yerler camiler ve okullar.” (E9, 50) sözleri ile benzer şekilde koruyucu aile uygulamasının dini boyutuyla ele alınmasının, camilerde insanların toplu halde bulunduğu zamanlarda dile getirilerek gerekli bilgilendirmenin yapılmasının koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlığının arttırılmasını olumlu yönde etkileyeceğini düşündüğünü ifade etmektedir.**

Koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlığının arttırılmasına yönelik olarak katılımcılardan E3 *“Öncelikle bence günümüzde sonuçta içinde bulunduğumuz çağda kimin ne durumda hangi şartlarda örnek veriyorum sosyal hizmetler, vakıflar doğrultusunda buralar dolayısıyla insanların ne durumda olduğu biliniyor. Özellikle çocuğu olmayan, sağlık durumu incelenmiş, uğraşılmış ama hala çocuk sahibi olamamış insanlara ulaşılması gerektiğini düşünüyorum. Bu insanlara ulaşılsa birebir*

bilgilendirilse. Dediğim gibi çocuğu olmayan insanlarla özel bir çalışma yapılması gerektiğine inanıyorum.” (E3, 36) sözleri ile toplumda özellikle çocuk sahibi olmayan ya da olamayan ailelerin tespit edilmesi ve bu ailelere koruyucu aile uygulamasının anlatılması gerektiğini düşündüğünü ifade etmektedir.

Katılımcılardan E6 ise koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlaştırılmasına yönelik olarak düşüncelerini *“Bir sürü dernekler, STK’lar var az çok görüyoruz, duyuyoruz yardım topluyorlar. Bu konuda da STK’lar belki devreye girebilir ama ailelere kadar inmesi lazım bu konunun.”* (E6, 38) sözleriyle ifade ederken Diago ve Branco (2017, s. 11), Dal (2018, s. 163), Kınık (2019, s. 83), Koçtürk (2019, s. 98), Sayın (2019, s. 128), Dal ve Akbaş (2020, s. 542), Yıldırım alp ve Hız (2020, s. 201) ve Erbay ve Çalış (2021, s. 458) tarafından gerçekleştirilen pek çok çalışmada olduğu gibi araştırmaya katılım sağlayan bireyler tarafından da koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlığının arttırılmasına yönelik olarak dernek, vakıf vb. sivil toplum kuruluşlarının sürece dahil olup daha aktif rol almaları, bilgilendirme çalışmaları yaparak konu ile ilgili farkındalık oluşturmalarının süreci olumlu yönde etkileyebileceği düşünülmektedir.

SONUÇ

Aile, bireyin dünyaya geldiği andan itibaren içinde yer aldığı, bireye yaşamını sürdürebilmesi için gerekli bakım ve desteğin sunulduğu genel olarak anne, baba ve çocuklardan oluşan ve toplumun temelini oluşturan sosyal bir yapıdır. Her çocuğun psikososyal gelişiminin olumlu yönde desteklenmesi açısından temel işlevlerini sağlıklı bir biçimde yerine getirebilen aile ortamına ihtiyacı bulunmaktadır. Değişen toplumsal yapı, çeşitli sosyal ve ekonomik sorunlar, ebeveyn kaybı gibi durumlar temel aile işlevlerinin yerine getirilmesini olumsuz etkileyerek parçalanmış aile kavramını meydana getirmektedir. Aile işlevlerinin sağlıklı bir şekilde sürdürülememesi sonucunda parçalanmış aile kavramı ile birlikte korunmaya ihtiyacı olan çocuk kavramı karşımıza çıkmaktadır.

Korunmaya ihtiyacı olan çocuk 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nda "bedensel, zihinsel, ahlaki, sosyal ve duygusal gelişimi ile kişisel güvenliği tehlikede olan, ihmal veya istismar edilen ya da suç mağduru çocuk" olarak tanımlanmıştır. Korunmaya ihtiyacı olan çocuklar her dönemde çeşitli toplumlar içinde varlığını sürdürmüş ve çocuk refahı alanında önemli bir sorun olmuştur. Korunmaya ihtiyacı olan çocuk sorununa her toplum kendi içinde çeşitli çözüm yöntemleri geliştirmiştir. Her ne kadar ilk etapta çocuğun içinde bulunduğu çevrede kendi ailesi, akrabaları ve yakınları yanında desteklendiği aile odaklı uygulamalar benimsense de yapılan çalışmalar ve elde edilen istatistiksel veriler doğrultusunda aile odaklı hizmet modellerinin henüz yeterince yaygınlaşmadığı, kuruluş bakımı adı altında çocuğun aile ortamı dışında benzer durumlarda olabilecek diğer çocuklarla birlikte kaldığı hizmet modellerinin ön plana çıktığı görülmektedir. Kurum bakımı hizmetlerinin çocuğa yönelik koruma ve bakım işlevini yerine getirse de çocuğun psikososyal gelişimini aile ortamı kadar destekleyemediği yapılan araştırmalarda ortaya koyulmuştur. Koruyucu aile uygulaması ile korunmaya ihtiyacı olan çocukların kurum bakımı hizmetlerinin dezavantajlarına maruz kalmaksızın uygun bir aile ortamı içinde korunması ve bakımlarının sağlanması hedeflenmektedir. Son yıllarda ülkemizde Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığının konuya ilişkin vermiş olduğu önemle birlikte koruyucu aile hizmet modeline yönelik gerçekleştirilen yasal düzenlemeler ve farkındalık çalışmalarına rağmen söz konusu uygulamanın yapılan çalışmalar ve elde edilen istatistiksel bilgiler neticesinde istenilen düzeyde gelişmediği, korunmaya ihtiyacı olan

çocukların halen büyük oranda kuruluş bakımı ile desteklendiği, çocuğun üstün yararı ilkesine uygun olarak uygulanmakta ve aile odaklı hizmetlerden biri olan koruyucu aile uygulamasının toplum tarafından yeterince bilinip kabul görmediği ve yaygınlığının düşük olduğu bilinmektedir.

Bu kapsamda yapılan bu araştırmada öncelikle korunmaya ihtiyacı olan çocuk sorununa aile yanında bakım hizmet modeli ile önemli bir çözüm getirmeyi hedefleyen koruyucu aile hizmet modeli ele alınarak amaçlı örnekleme yöntemlerinden biri olan kolay ulaşılır ve ölçüt örnekleme yöntemleri kullanılarak belirlenen Çankırı ilinde ikamet eden 10 evli çift olmak üzere toplam 20 katılımcı ile yarı yapılandırılmış görüşme formu aracılığıyla derinlemesine görüşmeler yapılmıştır. Elde edilen veriler yazıya aktarılmış ve yazıya aktarılan veri seti nitel veri analiz programı olan MAXQDA 18 programı kullanılarak betimsel analiz yolu ile analiz edilmiştir.

Araştırmaya katılım sağlayan bireylerin çocuk sahibi olmaya ve bir başka çocuğun bakım ve gözetimini sağlamaya yönelik algıları, korunmaya ihtiyacı olan çocuk kavramına ve korunmaya ihtiyacı olan çocuklara sunulan hizmetlere yönelik algıları, koruyucu aile hizmet modeline yönelik ve koruyucu aile olma yönündeki fikir ve düşünceleri, koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlığına ve yaygınlığının artırılmasına yönelik düşünce ve önerilerine yer verilmiştir.

Araştırmaya katılım sağlayan bireylerin dördü 25-35 yaş aralığında, onu 36-45 yaş aralığında, dördü 46-55 aralığında ve ikisi 56 yaş ve üzeri yaştadır. Katılımcılardan ikisi ilkokul, dördü ortaokul, yedisi lise, dördü ön lisans, ikisi lisans ve biri yüksek lisans mezunudur. Araştırmaya katılan 10 kadın katılımcıdan altısı ev hanımıdır. Diğer katılımcılardan dördü memur, ikisi emekli, ikisi yönetici, biri çiftçi, biri bilgisayar işletmeni, biri danışma görevlisi, biri bakım personeli biri güvenlik görevlisi, biri de serbest meslek çalışanıdır. Araştırmaya katılım sağlayan çiftlerin beşi ilde, beşi ise ilçede ikamet etmektedir. Söz konusu çiftlerden ikisi 0-10 yıl arası, üçü 11-20 yıl arası, üçü 21-30 yıl arası, ikisi 31 yıl ve üstü evlilik yılına sahiptir. Çiftlerin dördünün bir çocuğu, dördünün iki çocuğu, birinin üç çocuğu bulunmakta olup çiftlerden biri çocuk sahibi değildir. Katılımcı çiftlerden dördü 5000 TL ve altı, dördü 6000 TL-10000 TL arası ve ikisi ise 10000 TL üzeri aylık ortalama gelire sahiptir.

Katılımcılar tarafından çocuk sahibi olmanın aile bütünlüğünün sağlanması bakımından tamamlayıcı olarak adlandırıldığı ve çocuğun aileyi bir arada tuttuğu belirtilmekte olup çocuk sahibi olmanın evliliğin kalitesini ve sürdürülebilirliğini arttırdığı, bunun yanında evliliğe anlam kattığı düşünülmektedir. Ayrıca araştırmaya katılım sağlayan bireylerin çocuk sahibi olmanın bireye, aileye ve topluma fayda sağlayacağı ve neslin devamlılığını sağlayacağını düşüncesine sahip oldukları bu sebeple genel olarak çocuk sahibi olmaya ilişkin olumlu algılarının bulunduğu ve çocuk sahibi olmayı bir gereklilik olarak gördükleri sonucuna ulaşılmıştır.

Çocuk sahibi olmaya ilişkin katılımcıların sahip oldukları olumlu algının aksine bir başka çocuğun bakım ve gözetimini sağlamaya yönelik olarak bu durumun beraberinde getireceği sorumluluklardan kaynaklı endişelere sahip oldukları, katılımcılardan bir kısmının ancak biyolojik olarak çocuk sahibi olmadıkları takdirde son çare olarak böyle bir yola başvurmayı düşündüğü, bir kısmının ise biyolojik olarak çocuk sahibi olmasa dahi kendi çocuğu olmayan bir çocuğu yeterince sevip o çocuğa karşı aidiyet duygusu hissedemeyeceği, bu sebeple başka bir çocuğun bakım ve gözetimini üstlenmek istemeyeceği yönünde düşünceye sahip olduğu görülmüştür.

Araştırmaya katılım sağlayan bireylerin ülkemizde korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik sunulan hizmetler hakkında genel olarak yeterince bilgi sahibi olmadıkları, korunmaya ihtiyacı olan çocuk kavramının devletin himayesi altında olma durumu ile özdeşleştirildiği ve çoğunlukla kurum bakımına değinildiği, ülkemizde korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik sunulan hizmetler hakkında ise halen yaygın olarak bilinmekte olan çocuk esirgeme kurumları, yurt ve yuva sisteminin ön plana çıktığı, güncel hizmet modellerine ilişkin yeterince bilgi sahibi olunmadığı sonucuna varılmıştır.

Araştırmaya katılım sağlayan bireylerin genel olarak koruyucu aile hizmet modeli hakkında bilgi sahibi olmadığı hatta büyük bir çoğunluğunun görüşme sürecinde söz konusu hizmeti ilk defa duyduğunu ifade ederek daha detaylı bilgi almak istemesi ve gerekli bilgilendirmeler yapıldıktan sonra görüşmelere devam edilmesi dikkat çeken noktalardan biri olmuştur. Ayrıca yapılan bilgilendirmelere ve düzeltmelere rağmen koruyucu aile hizmet modeli ile evlat edinme hizmetlerinin birbiri ile sıkça karıştırıldığı görülmüştür. Katılımcıların bir kısmının korunmaya ihtiyacı olan ve kurum bakımı altında olan bir çocuğa yardımcı olarak bir aile

ortamında yetişmesine destek olma, manevi tatmin, hayırseverlik, çocuğun daha iyi koşullarda yetişmesini sağlayabilme gibi düşüncelere sahip oldukları ve bu sebeple koruyucu aile olmaya yönelik olumlu algıya sahip oldukları, konuya çoğunlukla dini ve vicdani boyutu ile yaklaşıldığı sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılan bireylerin önemli bir kısmının koruyucu aile olmaya yönelik olumsuz düşünceye sahip olduğu, bu olumsuz düşüncelerin ise; bireysel, çevresel ve hizmet modelinden kaynaklı çeşitli sebeplerden kaynaklanabildiği görülmüştür. Katılımcıların koruyucu aile olmaya ilişkin olumsuz düşünceye sahip olma nedenleri arasında, hazır hissetmeme, yaşadığı çevreden kaynaklı sosyal ve ekonomik yetersizlikler ve bu yetersizlikler nedeniyle koruyucu aile hizmet modelinden yararlanan çocuğa yeterli imkan sunamamaya yönelik endişelere sahip oldukları belirlenmiştir.

Görüşme süresince katılımcılara koruyucu aile hizmet modeli hakkında bilgi verilirken koruyucu ailelere bakım ve gözetimini sağladıkları çocukların eğitim, sağlık vb. ihtiyaçlarının karşılanmasına yönelik ekonomik destek sağlandığı ifade edilmesine rağmen katılımcıların yeterli ekonomik kaynaklara sahip olmadıkları gerekçesiyle koruyucu aile olmaya yönelik olumsuz düşünceye sahip oldukları sonucuna ulaşılmıştır. Ayrıca kadının çalışma hayatında daha aktif rol almasıyla birlikte ev içinde ve iş hayatında artan sorumluluklar koruyucu aile olmaya yönelik düşüncelerini olumsuz yönde etkilemektedir. Bazı kadın katılımcılar çalışan bir anne olarak kendi çocuğuna bile bakıcı ile bakım sağlamaktan duyduğu rahatsızlığı dile getirmiş ve koruyucu aile olduğu takdirde çalışma hayatı, iş yoğunluğu vb. nedenlerden dolayı yeterli imkanları sunamamakla ilgili endişelere sahip oldukları bu sebeple koruyucu aile olmaya ilişkin olumlu düşüncelerinin bulunmadığı sonucuna varılmıştır.

Koruyucu aile hizmetine yönelik olumsuz düşünceye sahip olunmasının bir diğer nedeninin de katılımcıların bir kısmının ifadelerinde belirttikleri üzere şu anda çocuk sahibi olmaları ya da çocuk sahibi olma ihtimallerinin bulunması nedeniyle böyle bir hizmetten yararlanmayı düşünmemeleri, biyolojik olarak çocuk sahibi olunmasının mümkün olmaması ve çocuk sahibi olmaya yönelik başka bir çözüm yolunun kalmaması halinde son çare olarak koruyucu aile hizmetine başvurulacak olunmasından kaynaklandığı düşünülmektedir. Katılımcıların bir kısmı koruyucu aile olmaları halinde ailelerinin, bulundukları çevrenin ve dolayısıyla toplumun bu duruma

vereceği olumsuz tepkilerin ve söylemlerin meydana getirebileceği durumlar, olası çevre baskısı ve ön yargılar karşısında duydukları endişeleri dile getirmektedir. Katılımcıların koruyucu aile olmaya yönelik olumsuz düşünceye sahip olmalarına neden olan faktörler arasında toplum baskısı ve bununla birlikte çevrenin vereceği tepkinin de önemli derecede etkili olduğu düşünülmektedir.

Araştırma kapsamında bireylerin koruyucu aile hizmet modelinin toplumda yaygınlığı hakkındaki düşünceleri ele alınmış olup katılımcıların ifadelerinden genel olarak söz konusu hizmet modelinin yeterince yaygın olmadığı yönünde düşünceye sahip oldukları tespit edilmiştir. Koruyucu aile hizmet modeli hakkında gerekli bilgilendirme yapılmaması, koruyucu aile hizmetinin evlat edinme hizmet modeli ile karıştırılıyor olması, toplumun bu konuda yeterince bilinç ve farkındalık sahibi olmaması ve duyarsız oluşu, insanların korunmaya ihtiyacı olan bir çocuğın bakım ve gözetimini üstlenme konusunda duydukları endişelerden ve sorumluluk almaktan çekinmeleri, sosyal ve ekonomik yetersizlikler, koruyucu aile hizmet modeline ve korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik ön yargılar, aile ve sosyal çevrenin olumsuz düşünceleri ve toplumsal tabular, ayrıca koruyucu aile hizmetinin dini yönü hakkındaki bilgi eksikliği ve konunun dini boyutu ile ele alınmayışından kaynaklı ön yargılar sebebiyle koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlığını olumsuz etkilediği düşüncelerinin yaygın olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Araştırmaya katılım sağlayan bireylerin koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlığının arttırılmasına yönelik olarak ifade ettikleri görüş ve öneriler arasında öncelikle koruyucu aile hizmetinin alt yapısının iyi oluşturulması ve uygulamanın temellerinin sağlam atılması, Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı adı altında oluşturulacak olan ihtisaslaşmış özel birimlerce ele alınması ve etkili hizmet sunumunun gerçekleştirilmesi gerektiği yer almıştır. Ayrıca koruyucu aile uygulamasının eğitim sistemine entegrasyonun sağlanması, bu şekilde eğitim sistemi içinde öğrenci, öğretmen ve velilere ulaşılabilmesi, kurum ve kuruluşlar arası iş birliği artırılarak farklı bakanlıklar ile birlikte koordineli bir şekilde çalışılması ve iş birliği protokollerinin uygulanması ve koruyucu aile uygulamasına yönelik ekonomik teşviklerin arttırılmasının koruyucu aile uygulamasının yaygınlığının arttırılmasını olumlu yönde etkileyeceği belirtilmiştir.

Koruyucu aile uygulamasının yaygınlığının arttırılmasında etkili olacağı düşünülen bir diğer nokta toplumun bilgi düzeyini ve farkındalığını arttıracak tanıtım faaliyetlerinin yürütülmesi ve yapılacak tanıtım faaliyetleri ve bilgilendirme çalışmalarında özellikle sosyal hizmet öğrencilerinin ve alanda çalışan meslek elemanlarının daha aktif rol alması gerektiği olmuştur. Fakat yürütülen pek çok araştırmada görüldüğü üzere koruyucu aile hizmetlerini yürüten meslek elemanlarının sayısının yetersiz olmasına bağlı olarak iş yükünün çok fazla olduğu, meslek elemanlarının birden fazla birimden sorumlu olabildiği, alanında uzman meslek elemanı sayısının yeterli olmadığı, bu durumun da koruyucu aile hizmetlerini olumsuz yönde etkilediği durumları göz önünde bulundurulduğunda yeteri kadar sosyal çalışmacı istihdamının sağlanması meslek elemanlarının yetkinliğinin arttırılmasına yönelik çalışmalar yapılması ve koruyucu aile uygulamasının tanıtım faaliyetlerinde daha etkin bir şekilde yer almaları gerektiği sonucuna ulaşılmıştır.

Koruyucu aile hizmetinin televizyon, sosyal medya vb. iletişim araçları ile daha fazla tanıtımının yapılması, televizyon ve sosyal medya üzerinden koruyucu aile uygulamasına yönelik reklamların, kamu spotlarının yayınlanabileceği, belgesel, dizi ve filmler aracılığı ile tanıtım ve bilgilendirme çalışmalarının yürütülebileceği, medya ve internetin doğru ve etkin bir biçimde kullanımının sağlanması ve konuya ilişkin kısa süreli ve zorunlu yayınların yapılması, yürütülecek olan programlarda ve tanıtım faaliyetlerinde toplum tarafından tanınan ve sevilen sanatçıların yer alabileceği, böylelikle yapılan çalışmaların daha çok dikkat çekeceği, söz konusu faaliyetlere devlet televizyonlarında, yerel ve ulusal basında yer verilmesi gerektiği düşünülmektedir. Koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlığını olumsuz yönde etkileyen yaygın dini ön yargıların giderilmesi adına Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde müftülükler, camiler ve din görevlileri aracılığı ile koruyucu aile hizmet modelinin dini boyutunun ele alınması, toplumda koruyucu aile uygulaması hakkındaki doğru bilinen yanlışların giderilmesi gerektiği sonucuna varılmıştır.

Ayrıca koruyucu aile uygulaması hakkında özellikle taşrada eğitim, seminer, konferans vb. çalışmalar yapılarak oluşturulacak olan afiş, broşür gibi materyallerin dağıtılması, özellikle küçük yerleşim birimlerinde belediyeler ve muhtarlıkların koruyucu aile hizmetinin tanıtımı ve yaygınlaştırılmasına yönelik faaliyetler yürütmesi, yürütülecek olan tanıtım faaliyetlerine mevcut koruyucu ailelerin de dahil

edilmesi ve ailelerin koruyucu aile uygulaması hakkında deneyimlerinin aktarılması, kurum bakımı ya da koruyucu aile hizmetinden yararlanmış kişilerin ve olumlu örneklerin topluma daha fazla yansıtılması gerektiği düşünülmektedir. Koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlığının arttırılmasına yönelik olarak toplum tarafından tanınmış ve saygın kişilerin, siyasi ya da politik liderlerin yürütülecek olan tanıtım faaliyetlerinde yer almasının ya da bizzat koruyucu aile olmalarının koruyucu aile hizmet modelinin tanıtımını ve yaygınlığını olumlu yönde etkileyebileceği, biyolojik olarak çocuk sahibi olmayan ya da olamayan ailelerle özel olarak çalışmalar yapılması gerektiği, bu noktada dernek, vakıf vb. sivil toplum kuruluşlarının sürece dahil olup daha aktif rol almaları, bilgilendirme çalışmaları yaparak konuya yönelik farkındalık oluşturmalarının sürece olumlu yönde katkılarının olacağı sonucuna varılmıştır.

ÖNERİLER

Alana ve Uygulayıcılara Yönelik Öneriler

- Korunmaya ihtiyacı olan çocuk kavramı ve korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik sunulan hizmetler hakkında toplum hizmetin uygulayıcıları ve politika üreticiler tarafından kitle iletişim araçları ve sosyal medya aracılığıyla doğru bir şekilde bilgilendirilerek konu ile ilgili bilgi eksiklikleri ve yanlışlıklar giderilmeli,
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından toplumun korunmaya ihtiyacı olan ya da kurum bakımı hizmetlerinden yararlandırılan çocuklara ilişkin ön yargıları giderilmeli ve farkındalık çalışmaları yürütülmeli,
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından koruyucu aile hizmet modelinin alt yapısı geliştirilmeli ve koruyucu ve önleyici hizmet standartları doğrultusunda yeniden oluşturulmalı,
- Koruyucu aile hizmeti ihtisaslaşmış birimlerce ve bu alanda deneyim kazanmış tecrübeli meslek elemanları tarafından yürütülmeli,
- Koruyucu aile hizmet modelinin iyileştirilmesi ve yaygınlaşmasına yönelik Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı koordinesinde İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Sivil Toplum Kuruluşları gibi kurum ve kuruluşlarla istişare toplantıları düzenlenmeli,
- Kurum ve kuruluşlar arasında iş birliği arttırılmalı, farklı bakanlıklar ile birlikte koordineli bir şekilde çalışılmalı ve hizmetinin işleyişini kolaylaştıracak iş birliği protokolleri hazırlanmalı,
- Sağlık Bakanlığı bünyesinde yerelde sağlık ocakları ve aile hekimleri aracılığı ile halka ulaşılacak ve koruyucu aile hizmet modeline yönelik tanıtım, bilgilendirme ve farkındalık çalışmaları yürütebilecek sosyal çalışmacı istihdamı sağlanmalı,
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı koordinesinde İçişleri Bakanlığı, Adalet Bakanlığı, Sağlık Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Diyanet İşleri Başkanlığı, Sivil Toplum Kuruluşları ile toplumun koruyucu aile hizmetlerine ilişkin bilgi düzeyini ve farkındalığını arttıracak tanıtım faaliyetleri kapsamında eğitim, seminer, konferans vb. çalışmalar yapılarak oluşturulacak olan afiş, poster,

broşür gibi materyaller yaygın kullanım alanlarında sergilenmeli, koruyucu aile uygulaması hakkında etkin ve doğru tanıtım faaliyetleri yürütülmeli,

- Yapılan literatür taramasında ve katılımcıların ifadelerinde yer alan alanda çalışmakta olan meslek elemanı sayısının yetersizliği ve iş yükünün fazla oluşu yönündeki düşünceden hareketle koruyucu aile birimlerinde ve kuruluşlarda koruyucu aile yanına yerleştirilebilecek çocukların belirlenme süreçlerinde görev alan meslek elemanlarının sayısı arttırılmalı,
- Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı tarafından yürütülecek olan çalışmalarla birbiri ile sıkça karıştırılan koruyucu aile ve evlat edinme hizmetleri arasındaki farklılıklar ele alınarak söz konusu karışıklık giderilmeli,
- Koruyucu aile uygulamasının eğitim sistemine entegrasyonu sağlanmalı, milli eğitim müfredatında özellikle korunmaya ihtiyacı olan çocuklar, alternatif bakım hizmetleri ve aile odaklı hizmet uygulamalar gibi konulara yer verilmeli,
- Okul sosyal hizmeti uygulaması yürürlüğe koyularak sosyal çalışmacılar tarafından okullarda diğer pek çok sosyal sorunun tespiti ve çözümünün yanında koruyucu aile hizmet modelinin de eğitim sistemi içinde veli, öğrenci ve öğretmenlerle birlikte ele alınması sağlanmalı,
- Koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlığının arttırılmasına yönelik yürütülecek tanıtım faaliyetlerinde Radyo ve Televizyon Üst Kurulu ile iş birliği dahilinde televizyon, sosyal medya, basın ve yayın organları doğru ve etkin bir biçimde kullanılmalı, koruyucu aile uygulamasına yönelik reklamlar, kamu spotları yayınlanmalı, belgesel, dizi ve filmler aracılığı ile tanıtım ve bilgilendirme çalışmaları yürütülmeli,
- Yürütülecek olan tanıtım faaliyetlerinde toplum tarafından tanınan saygın kişiler ve sevilen sanatçılara, siyasi ve politik liderlere yer verilmeli,
- Kurum bakımı hizmetlerinden ya da koruyucu aile hizmetinden yararlandırılmış olumlu örneklerle basın, televizyon ve sosyal medyada ve tanıtım faaliyetlerinde gizlilik ilkesi esas alınarak uygun bir şekilde yer verilmeli,
- Taşrada özellikle ilçe ve köy gibi küçük yerleşim birimlerinde belediye ve muhtarlıklar aracılığı ile tanıtım faaliyetleri yürütülmeli,
- İçişleri Bakanlığı ve Sağlık Bakanlığı veri tabanı aracılığıyla biyolojik olarak çocuk sahibi olmayan ya da olması mümkün olmayan ailelerin tespiti

sağlanarak meslek elemanları tarafından koruyucu aile hizmetine ilişkin gerekli bilgilendirme çalışmaları yapılmalı,

- Toplumdaki yaygın dini ön yargıların giderilmesi adına Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesine sosyal çalışmacı istihdamı sağlanarak müftülükler, camiler ve din görevlileri aracılığı ile koruyucu aile hizmet modeli dini boyutu ele alınmalı ve tanıtım faaliyetleri yürütülmeli,
- Koruyucu aile hizmet modeline ilişkin faaliyet yürüten sivil toplum kuruluşları ile birlikte hareket edilmeli ve kamu ile sivil toplum kuruluşları arasında iş birliği sağlanmalı,

Akademiye ve Araştırmacılara Yönelik Öneriler

- Üniversiteler tarafından yapılacak olan akademik çalışmalarla koruyucu aile hizmet modelinin ülkemizdeki mevcut durumu, mevcut politikalar, bu alanda hizmet vermekte olan sosyal hizmet kurum ve kuruluşları, meslek elemanları, koruyucu aileler ve koruyucu aile yanındaki çocukların da dahil edildiği bütüncül çalışmalarla ortaya koyulmalı ve Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı ile eşgüdümlü bir şekilde çalışılarak yeni politika önerileri oluşturulmalı,
- Üniversitelerin bünyesinde koruyucu aile hizmet modeline ilişkin eğitim, tanıtım ve bilgilendirme faaliyetleri yapılmalı, özellikle sosyal hizmet bölümleri ve stajyer öğrenciler bu faaliyetlere katılım konusunda teşvik edilmeli,
- Araştırmacılar tarafından koruyucu aile hizmet modeline yönelik toplumun, koruyucu aile hizmetinin yürütücüsü olan meslek elamanlarının, koruyucu ailelerin, koruyucu aile yanındaki çocukların, biyolojik ailelerin ve sivil toplum kuruluşlarının dahil edildiği araştırmalar yapılarak yeni politika önerileri sunulmalıdır.

KAYNAKÇA

Abukan, B. (2020). *Travmatik deneyimi olan çocuklara yönelik koruyucu aile hizmetinin profesyonellerin gözünden değerlendirilmesi: bir uygulama model önerisi* (Doktora Tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Ankara.

<https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/264396>

Erişim Tarihi:

18.01.2021

Albayrak, S. (2019). *Enformel koruyucu aile bakımı üzerine geçmişte bu deneyimi yaşamış kişilerin gözünden bir değerlendirme* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.

<http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/handle/11655/6871>

Erişim

Tarihi: 18.01.2021

Babahanoğlu, R. (2020). Çalışan annelerin yaşam doyumlarının incelenmesi. *Uluslararası Kültürel ve Sosyal Araştırmalar Dergisi (UKSAD)*, 6(2), 518-530. doi: 10.46442/intjcss.793186

Barth, R. P. (2001). Policy implications of foster family characteristics. *family relations*, 50(1), 16–19. doi:10.1111/j.1741-3729.2001.00016.x

Baysal, A. E. (2017). *Koruyucu aile uygulamaları ve sonuçları: İstanbul örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Sabahattin Zaim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, İstanbul.

<https://openaccess.izu.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12436/443>

Erişim Tarihi:

18.01.2021

Benedict, M. I., Zuravin, S., Brandt, D. & Abbey, H. (1994). Types and frequency of child maltreatment by family foster care providers in an urban population, *Child Abuse & Neglect*, 18(7), 577–585. doi:10.1016/0145-2134(94)90084-1

Beyenal, S. (2019). Kamuda çalışan annelerin ev-iş-sosyal yaşamı üzerinde etkili olan dinamikler. *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(3), 228-240. doi: 50391/590569

- Bıyıklı, L. (1995). Korunmaya muhtaç çocuklar ve s. o. s. çocuk köyleri. *Ankara Üniversitesi Eğitim Bilimleri Fakültesi Özel Eğitim Dergisi*, 2(1), 3-10. doi: 10.1501/Ozlegt_00000000026
- Bilican Gökkaya, V. (2014). Ailelerin, koruyucu aile olma nedenleri (Sivas ili örneği). *International Journal of Human Sciences*, 11(1), 603-620. doi: 10.14687/ijhs.v11i1.2773
- Birleşmiş Milletler Çocuk Hakları Sözleşmesi (1989).
- <https://www.unicef.org/turkey/media/7941/file/%C3%87HDS%20ve%20%C4%B0htiyari%20Protokoller,%20Usul%20Kurallar%C4%B1%20ile%20%C3%87ocuk%20Haklar%C4%B1%20Komitesi%20Genel%20Yorumlar%C4%B1.pdf>
Erişim Tarihi: 07.03.2021
- Can, Y. (2000). *Koruyucu aile uygulaması Ankara örneği*. (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Ankara.
- <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=XJBhuEdLWVeCbBBkMQc81A&no=Ne2JbPOx3vri1EByILDL9g> Erişim Tarihi: 18.11.2021
- Can, Y. (2000). *Koruyucu aile uygulaması: Ankara örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=QHxhTNO73eKT9grIcm8yiA&no=NGfbOe9JLPAzepXp550rSw> Erişim Tarihi: 18.01.2021
- Certel, N. (2016). *Koruyucu aile derneklerine üye olan koruyucu ailelerin bu modele ilişkin deneyim ve değerlendirmeleri* (Yüksek Lisans Tezi). Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Sosyal Hizmet Bilim Dalı, Kocaeli.
- <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=QHxhTNO73eKT9grIcm8yiA&no=NGfbOe9JLPAzepXp550rSw> Erişim Tarihi: 18.01.2021
- Cooley, M. E. & Petren, R. E. (2011). Foster parent perceptions of competency: Implications for foster parent training. *Children and Youth Services Review*, 33(10), 1968–1974. doi:10.1016/j.childyouth.2011.05.023

- Creswell, J. W. (2013). *Nitel araştırma yöntemleri* (Bütün, M., Demir, S.B., Çev.). Ankara: Siyasal Kitabevi
- Çavuşoğlu, T. (2014). *Sosyal hizmetler tarihinde “kilometre taşları” (Genişletilmiş 2. Baskı)*. Ankara: Hilal Matbaacılık.
- Çocuk Destek Merkezleri Yönetmeliği (2015). Resmi Gazete, 29.03.2015, Sayı: 29310
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/03/20150329-1.htm> Erişim Tarihi: 07.03.2021
- Çocuk Hizmetleri Genel Müdürlüğü (2019) E-Bülten, Nisan-Mayıs-Haziran, Sayı:1.
- Çocuk Koruma Kanunu (2005). Resmi Gazete, 15.07.2005, Sayı: 25876
<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.5395.pdf> Erişim Tarihi: 07.03.2021
- Dal, V. (2018). *Koruyucu aile hizmetinin geliştirilmesinde koruyucu aile derneklerinin rolü* (Doktora Tezi). Ankara Yıldırım Beyazıt Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Politika Anabilim Dalı, Ankara.
<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=11429PuYkxnxydybuo3cgA&no=-vVKdp26Yz2z2FkuJ0cX7w> Erişim Tarihi: 18.01.2021
- Dal, V., Akbaş, E. (2020). Koruyucu aile hizmetlerinin yürütülmesinde sivil toplum kuruluşlarının çalışmaları. *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, , 24(3), 523-546. doi: 58254/600637
- Daşbaş, S. (2015). Koruyucu aile hizmetinin koruyucu aileler ve biyolojik çocukları üzerindeki etkisi. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 26(1), 65-87.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsh/issue/48535/616027> Erişim Tarihi: 21.01.2021
- Delgado, P., & Pinto, V., (2011). Criteria for the selection of foster families and monitoring of placements.: comparative study of the applicaton of the casey foster applicant inventory-applicant version (CFAI-A). *Children and Youth Services Review*, 33(6), 1031- 1038. doi: 10.1016/j.childyouth.2011.01.005

- Demircioğlu, H. , Tezel Şahin, F. & Günindi, Y. (2011). Anne babaların görüşlerine göre aile işlevleri. *Erzincan Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 13(1), 92-106.
<https://dergipark.org.tr/tr/pub/erziefd/issue/5998/79976> Erişim Tarihi: 11.11.2021
- Diogo E, Branco F. (2017). Being a foster family in Portugal. *Motivations and Experiences. Societies*, 7(4): 1-14. doi: 10.3390/soc7040037
- Doğan, B. (2020). *Alman çocuk koruma sisteminde Türkiyeli ailelerin kültür ve göç bağlamında koruyucu aile olma deneyimi* (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Ana Bilim Dalı, Ankara.
<http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/handle/11655/22857?locale-attribute=en> Erişim Tarihi: 18.01.2021
- Doğan, R. (2013). Bir koruma tedbiri olarak koruyucu aile kurumu ve koruyucu aile yönetmeliği, *Ankara Barosu Dergisi*, 2(2). 145-170.
<https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/398605> Erişim Tarihi: 20.01.2021
- Duyan, V., Yolcuoğlu, İ. G. ve Artan, T. (2017). *Dünü, bugünü, yarınıyla insanı anlamak*(insan davranışının kökenleri ve sosyal çevrenin etkileri). İstanbul: Nar Yayınevi.
- Erbay, E., Çalış, N. (2021). Türkiye’de koruyucu aile hizmetlerine yönelik uzman görüşleri. *İstanbul Ticaret Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 20(40), 439-462. doi: 10.46928/iticusbe.793311
- Erdal, L. (2014). Türkiye’de sosyal politika ve koruyucu aile hizmet modeli. *Sosyoekonomi*, 22(22), 171-192. doi: 21082/226996
- Erdugan, S. (2019). *Koruyucu aile modelinde aile yaşam deneyimleri: aile sistemleri teorisi temelinde niteliksel bir araştırma* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.
<http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/handle/11655/7961> Erişim Tarihi: 20.01.2021

Ertürk, A. (2020). *Koruyucu ailelerin gözünden koruyucu aile uygulamaları: Gebze örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Üsküdar Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, İstanbul.

<http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11655/6049/10232775.pdf?sequence=1> Erişim Tarihi: 20.01.2021

Ervüz, F. Ö. (2020). *Çocuk yuvalarından çocuk evlerine geçişte çocukların psiko-sosyal gereksinimleri* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.

<http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11655/22558/Feyza%20%C3%96ZLER%20ERV%C3%96YEN%C4%B0.pdf?sequence=6&isAllowed=y> Erişim tarihi: 20.01.2021

Gladding, S. T. (2018). *Aile terapisi tarihi, kuram ve uygulamaları*. (İ. Keklik ve İ. Yıldırım, Çev.) Ankara: Türk Psikoloji Danışma ve Rehberlik Derneği.

Gökçearslan Çifci, D. E. (2009). Türkiye'de ve dünyada korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik hizmetlerin tarihsel gelişimi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 19(19), 53-66. doi:10.21560/spcd.22269

Gökdoğan Şahin, E. (2019). *Koruyucu ailelerin koruyucu aile hizmetine ilişkin değerlendirmeleri: Zonguldak ili örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.

<http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11655/8983/10239859.pdf?sequence=1&isAllowed=n> Erişim Tarihi: 20.01.2021

Gypen, L., Vanderfaeillie, J., De Maeyer, S., Belenger, L., & Van Holen, F. (2017). Outcomes of children who grew up in foster care: Systematic-review. *Children and Youth Services Review*, 76, 74–83. doi:10.1016/j.childyouth.2017.02.035

Hämäläinen, J. (2016). The origins and evolution of child protection in terms of the history of ideas. *Paedagogica Historica*, 52(6), 734-747. doi: 10.1080/00309230.2016.1240210

Hız, Ö. (2018). *Türkiye’de çocuk refahı kapsamında koruyucu aile hizmeti Denizli ili örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=sXKYcjwjaCB3ZYNleou_BQ&no=AFh8WXtDd4jnDobk2Y9uxg Erişim Tarihi: 18.01.2021

İzci, L. (2020). Türkiye ve İngiltere’de koruyucu aile sisteminin karşılaştırması. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (50), 140-163. doi: 10.48070/erusosbilder.740035

İzci, L., Sarı, K. S. ve Uyanık, M. N. (2021). Aile odaklı hizmet modeli olarak koruyucu aile uygulaması. *T.C. Aile ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı Çocuk Politikaları Serisi*, 1(3):1-44.

<https://www.aile.gov.tr/media/78342/cocuk-politikalari-serisi-3.pdf> Erişim Tarihi: 18.01.2022

Karasar, N. (2014). Bilimsel araştırma yöntemi. 27. Basım. Ankara: Nobel Akademik

Karataş, K. (2007). Türkiye’de çocuk koruma sistemi ve koruyucu aile uygulamaları üzerine bir değerlendirme. *Toplum ve Sosyal Hizmet*, 18(2), 7-19.

<https://dergipark.org.tr/tr/pub/tsh/issue/48442/613648> Erişim Tarihi: 21.01.2021

Karatay, A. (2017). Türkiye’de koruyucu aile: Kökenleri, gelişimi ve bugünü. *Üsküdar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 0(5), 389-427. doi:10.32739/uskudarsbd.3.5.30

Keller, T. E., Wetherbee, K., Le Prohn, N. S., Payne, V., Sim, K., & Lamont, E. R. (2001). Competencies and problem behaviors of children in family foster care: Variations by kinship placement status and race. *Children and Youth Services Review*, 23(12), 915-940. doi: 10.1016/S0190-7409(01)00175-X

Kılıç, S. (2018). *Sosyal sermayenin koruyucu aile hizmet modelindeki yeri ve bu alanda yapılan akademik çalışmaların analizi* (Yüksek Lisans Tezi). Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yalova.

https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=b5Hm9AhdKTSs00pRsUrDTw&no=hL1uR1lY_Om_bXJ2aYX-jQ Erişim Tarihi: 18.01.2021

Kınık, K. (2019). *Kültüre duyarlı sosyal hizmet bağlamında Türkiye’de koruyucu aile modeli: İstanbul ve Bingöl örneği* (Yüksek Lisans Tezi). Yalova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Yalova.

<https://acikbilim.yok.gov.tr/handle/20.500.12812/106179>

Erişim Tarihi:

18.01.2021

Koçtürk, F. (2007). *Türkiye’de çocuk refahı alanında koruyucu aile hizmeti* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sakarya.

<https://acikerisim.sakarya.edu.tr/bitstream/handle/20.500.12619/92445/T03149.pdf?sequence=1&isAllowed=y> Erişim Tarihi: 18.01.2021

Koruyucu Aile Yönetmeliği (2012). Resmi Gazete, 14.12.2012, Sayı 28497

<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2012/12/20121214-2.htm> Erişim Tarihi:

07.03.2021

Koşar, N. (1989). *Sosyal hizmetlerde aile ve çocuk refahı alanı*. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Sosyal Hizmetler Yüksek Okulu.

Kuş, S. (2014). *Koruyucu aile hizmeti ve toplumsal farkındalık: Çanakkale örneği* (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Çanakkale 18 Mart Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Çanakkale.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=R3vS1BTIHdPOwCRSFpTcqW&no=eWK9ihBbvrBIbeuB86BoaQ> Erişim Tarihi: 20.01.2021

Kümbetoğlu, B. (2015). *Sosyolojide ve antropolojide niteliksel yöntem ve araştırma*. Ankara: Bağlam Yayıncılık.

Küsmez, B. (2020). Korunma ihtiyacı olan çocuklar için kurumsal ve alternatif hizmet modelleri: bir değerlendirme. *International Journal of Social And Humanities Sciences*, 4(3), 201-225. doi: 59252/853216

Macit, Y. (2021). Çocuk sahibi olmak ve ebeveynlik. *Uluslararası Sosyal Hizmet Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 30-40. doi: 65461/1011635

- McFadden, E. J. (1996). Family-centered practice with foster-parent families. *Families in Society: The Journal of Contemporary Social Services*, 77(9), 545–558. doi:10.1606/1044-3894.971
- Miranda, M., Molla, E., & Tadros, E., (2019). Implications of foster care on attachment: a literature review. *The Family Journal: Counseling and Therapy for Couples and Families*, 27(4), 394-403. doi: /10.1177/1066480719833407
- Mitchell, M. B., Kuczynski, L., Tubbs, C. Y., & Ross, C. (2009). We care about care: advice by children in care for children in care, foster parents and child welfare workers about the transition into foster care. *Child & Family Social Work*, 15(2), 176–185. doi:10.1111/j.1365-2206.2009.00657.x
- Nazik, M. H. (1988). *Çocuksuz ailelerin evlat edinme ve koruyucu aile hakkındaki görüşleri* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Ev İdaresi ve Aile Ekonomisi Programı, Ankara.
- Neuman, W. L. (2012). *Toplumsal araştırma yöntemleri: nicel ve nitel yaklaşımlar I-II*, Cilt (5. Basım), Yayın Odası, İstanbul.
- <https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=mVgaXCQmVISHfppOp6VFEw&no=mVgaXCQmVISHfppOp6VFEw> Erişim Tarihi: 18.01.2021
- Octoman, O. & McLean, S., (2014). Challenging behaviour in foster care: what supports do foster carers want? *Adoption & Fostering*, 38(2), 144-158. doi: 10.1177/0308575914532404
- Öğüt, G. (2017). *Koruyucu aile ve kurumda kalan 36-72 aylık korunmaya muhtaç çocukların gelişim alanlarının çeşitli değişkenler açısından incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Necmettin Erbakan Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü İlköğretim Anabilim Dalı Okul Öncesi Eğitim Bilim Dalı, Konya.
- <https://acikerisim.erbakan.edu.tr/xmlui/handle/20.500.12452/3446> Erişim Tarihi: 18.01.2021
- Önder Erol, P., Aloğlu, E. (2017). Çocuğun değeri ve aile değişimi: Türkiye’den otuz yıllık bir portre. *Sosyoloji Dergisi*, (35), 77-101.
- <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/490971> Erişim Tarihi: 21.09.2021

- Özaydın Demirbaş, E., İmir, H. M., Kılınç, F. E., Bektaş, N. (2021). Üniversite çalışanlarının koruyucu aile uygulamasına bakış açısı: bir durum çalışması. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 21(50), 231-277. doi: 10.21560/spcd.vi.617942
- Özbesler, C. (2009). Koruyucu aile hizmetlerinde değerlendirme süreci. *Aile ve Toplum Dergisi*, 11(4), 85-94. doi:21096/227191
- Özel Kreş ve Gündüz Bakımevleri ile Özel Çocuk Kulüplerinin Kuruluş ve İşleyiş Esasları Hakkında Yönetmelik (2015). Resmi Gazete, 30.04.2015, Sayı 29342
<https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2015/04/20150430-4.htm> Erişim Tarihi: 07.03.2021
- Özkara, S. (2005). *Toplumun koruyucu aile uygulamasına ilişkin bilgi, görüş ve değerlendirmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=noKPPLnE0qCw4D9yfOAhV.g&no=AB08Xqfq_NgdmHLiLi09hg Erişim Tarihi: 17.11.2021
- Patton, M. Q. (2014). *Nitel araştırma ve değerlendirme yöntemleri*. (Çev. Editörleri: Mesut Bütün-Selçuk Beşir Demir). 3. Baskıdan Çeviri. Ankara: Pegem Akademi.
- Pınar, Ş., Kökcü Doğan, A. (2020). Yeni çocuk sahibi olmuş ebeveynlerin anne baba rolüne hazır olma durumu ile sosyodemografik özelliklerinin karşılaştırılması. *Sürekli Tıp Eğitimi Dergisi*, 29 (4) , 255-266. doi: 10.17942/sted.751964
- Punch, K. F. (2016). *Sosyal araştırmalara giriş nicel ve nitel yaklaşımlar*. Ankara: Siyasal Yayınları.
- Riggs, D. W., Augoustinos, M. & Delfabbro, P. H. (2009). Role of foster family belonging in recovery from child maltreatment. *Australian Psychologist*, 44(3), 166-173. doi:10.1080/00050060903147075
- Sayın, H. N. (2019). *Koruyucu ailede yetişen çocukların gözüyle koruyucu ailelerin değerlendirilmesi* (Yüksek Lisans Tezi). İstanbul Aydın Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Aile Danışmanlığı Anabilim Dalı, İstanbul.
- Sosyal Hizmetler Kanunu (1983). Resmi Gazete, 27.05.1983, Sayı: 18059

<https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.2828.pdf>

Erişim Tarihi:

07.03.2021

Söğütlü, A. (2015). *Çocuk refahı alanında çalışan personelin sevgi evleri modeline yönelik değerlendirmeleri* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.

<http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11655/2532/9011e17b-89d3-4226-9fa5-05bec5b87036.pdf?sequence=1>

Erişim Tarihi:

20.01.2021

Şahin Kaya, Z. (2019). *Uzmanların gözünden Türkiye’de koruyucu aile programı üzerine bir değerlendirme* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.

<http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/handle/11655/6049>

Erişim

Tarihi: 20.01.2021

Şahin Kaya, Z. (2019). *Uzmanların gözünden Türkiye’de koruyucu aile programı üzerine bir değerlendirme* (Yüksel Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.

<http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/handle/11655/6049>

Erişim

Tarihi: 18.01.2021

Şimşek, Z., Erol, N., Öztop, D. ve Özcan, Ö. Ö. (2008). Kurum bakımındaki çocuk ve ergenlerde davranış ve duygusal sorunların epidemiyolojisi; ulusal örneklemde karşılaştırmalı bir araştırma. *Türk Psikiyatri Dergisi*, 19(3), 235-246.

<https://app.trdizin.gov.tr/makale/T0RJMU1qRXg/kurum-bakimindaki-cocuk-ve-ergenlerde-davranis-ve-duygusal-sorunlarin-epidemi-yoloji-si-ulusal-orneklemde-karsilastirmali-bir-arastirma>

Erişim Tarihi: 20.01.2021

Taştekel, S. (1989). *Korunmaya muhtaç çocuklara yönelik sosyal hizmetler koruyucu aile bakımı-İzmir örneği* (Doktora Tezi). Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çalışma Ekonomisi ve Endüstri İlişkileri Anabilim Dalı, İzmir.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=2WJSGpRXP5MhMWpS0XuJlg&no=2WJSGpRXP5MhMWpS0XuJlg> Erişim Tarihi: 18.01.2021

Tezel, Z., Demirel, B., şahin Kaya, Z. (2018). Ailelerin koruyucu aile olmaya karar vermelerinde etkili olan etmenler ile koruyucu aile olmanın anlam ve önemi. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 19(43), 15-36. doi: 39955/504122

Tok, Ö. (1996). *Koruyucu aile hizmeti standartları ve ölkemizdeki durumu* (Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=eWzeLyAcQWzFZJeSCcZmXg&no=eWzeLyAcQWzFZJeSCcZmXg> Erişim Tarihi: 18.01.2021

Türk Ceza Kanunu (2004). Resmi Gazete, 12.10.2004, Sayı: 25611

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.5237.pdf> Erişim Tarihi: 07.03.2021

Türk Dil Kurumu. (2021). *Aile nedir*. Erişim Tarihi: 15.03.2021,

<https://sozluk.gov.tr/>

Türk Medeni Kanunu (2001). Resmi Gazete, 08.12.2001, Sayı: 24607

<https://www.mevzuat.gov.tr/mevzuatmetin/1.5.4721.pdf> Erişim Tarihi: 07.03.2021

Twigg, R., & Swan, T. (2007). Inside the foster family: what research tells us about the experience of foster carers' children. *Adoption & Fostering*, 31(4), 49-61. doi:10.1177/030857590703100407

Uğur, Z. B. (2018). Çocuk sahibi olmak insanları mutlu ediyor mu? Türkiye'den bulgular. *Nüfusbilim Dergisi*, 40, 83-104. doi: 49380/625916

Uluğtekin, S. (1993). Çocuk yuvaları: uygulamanın son araştırmalar ışığında değerlendirilmesi. *Hacettepe Üniversitesi SHYO Dergisi*, 11(1-2-3), 35-56.

Ünal V. (2015). Dünden bugüne kültürümüzde koruyucu aile hizmetleri üzerine bazı değerlendirmeler. *Journal of Turkish Studies*, 10(6), 875-900. doi:

<http://dx.doi.org/10.7827/TurkishStudies.8181>

Ünlü, E. (1987). *Korunmaya muhtaç çocuklar için kurum bakımı örneğinde sosyal hizmette bir değerlendirme araştırması* (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi, Ankara.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=BaLQ6ypFui1hG33zIImD1Q&no=BaLQ6ypFui1hG33zIImD1Q> Erişim Tarihi: 20.01.2021

Üstüner, S., Erol, N., & Şimşek, Z. (2005). Koruyucu aile bakımı altındaki çocukların davranış ve duygusal sorunları. *Çocuk ve Gençlik Ruh Sağlığı Dergisi*, 12 (3), 130-140.

https://cms.galenos.com.tr/Uploads/Article_30315/cogepderg-12-130.pdf Erişim Tarihi: 21.01.2021

Vanderfaellie, J., Van Holen, F., Vanschoonlandt, F., Robberechts, M. & Stroobants, T. (2013). Children placed in long-term family foster care: a longitudinal study into the development of problem behavior and associated factors. *Children and Youth Services Review*, 35(4), 587-593. doi:10.1016/j.childyouth.2012.12.012

Webb, N. B. (2011). *Çocuklarla sosyal hizmet uygulaması* (E. Erbay, Çev.). Ankara: Nika Yayınevi. (2017)

Yayıncılık.

Yazıcı, E. (2012). Korunmaya muhtaç çocuklar ve çocuk evleri. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 9(18), 499-525. doi: 19552/208348

Yazıcı, E. (2014). Türkiye’de çocuk koruma sistemi ve koruyucu aile bakım yönteminde yeni yaklaşımlar. *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 4(2), 247- 270. doi: 32903/365530

Yeşilkayalı, H. D. (2015). *Koruyucu aile bireylerinin sosyodemografik özellikleri ile empatik becerileri ve özgecilik durumları arasındaki ilişkinin incelenmesi* (Yüksek Lisans Tezi). Ankara Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=XXXFlpbJYuV75tyy1l2bLQ&no=gMJ4HR88T9vcZ2Dlk-Csrw> Erişim Tarihi: 20.01.2021

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2018). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, Ş. (2013). *Çocuk evinde kalan çocukların ilişki dinamikleri: İzmir örneği* (Doktora Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı, Ankara.

<http://www.openaccess.hacettepe.edu.tr:8080/xmlui/bitstream/handle/11655/2543/307da10a-0b61-4bb8-b1b1-41a3df771d08.pdf?sequence=1> Erişim Tarihi: 20.01.2021

Yıldırım, Ş. (2017). 2000’li yıllarda çocuk koruma sistemi içinde bakım hizmetlerinin genel görünümü. *Manisa Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 15(1), 87-110. doi: 297856

Yıldırım, S., Hız, Ö. (2018). Türkiye’de çocuk refahı bağlamında korunmaya muhtaç çocuklara sunulan bir hizmet: koruyucu aile hizmeti. *Fırat Üniversitesi Uluslararası İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 2(1), 95-114. doi: 39056/458162

Yıldırım, S., Hız, Ö. (2020). Koruyucu ailelerin sorunları: Denizli ili örneği, *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 13(2), 185-202. doi: 10.25287/ohuiibf.567007

Yılmaztürk, G. (1991). *İnfertil ailelerin evlat edinme ve koruyucu aile olma konularındaki bilgi ve tutumları* (Yüksek Lisans Tezi). Hacettepe Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Halk Sağlığı Programı, Ankara.

<https://tez.yok.gov.tr/UlusalTezMerkezi/tezDetay.jsp?id=4EAFL27zHFslmwv5C00pQA&no=4EAFL27zHFslmwv5C00pQA> Erişim Tarihi: 18.01.2021

Yolcuoğlu, İ. G. (2009). Türkiye’de çocuk koruma sisteminin genel olarak değerlendirilmesi. *Sosyal Politika Çalışmaları Dergisi*, 18(18), 43-58. doi: 21099/227229

TABLÖLAR LİSTESİ

Tablo 1. Türkiye’de Korunmaya İhtiyacı Olan Çocuklara Yönelik Sunulan Hizmetler	29
Tablo 2. Türkiye’de Kurum Bakımı Hizmetleri	33
Tablo 3. Türkiye’de Koruyucu Aile Hizmetinden Yararlandırılan Çocuk Sayıları.....	35
Tablo 4. Türkiye’de Koruyucu Aile Hizmet Modeli	39
Tablo 5. Katılımcılara İlişkin Tanıtıcı Bilgiler.....	59

EKLER

EK 1: Yarı Yapılandırılmış Görüşme Formu

KORUYUCU AİLE OLMA ŞARTI SAĞLAYAN EŞLERİN KORUYUCU AİLE HİZMET MODELİNE İLİŞKİN GÖRÜŞLERİ

Sayın Katılımcı;

Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalı Yüksek Lisans Bitirme Tezi kapsamında gerçekleştirilen bu araştırmanın amacı Türkiye’de giderek yaygınlaşan ve çocuk yararı açısından oldukça önemli olan koruyucu aile hizmet modeline yönelik Çankırı ilinde yaşayan ve araştırmaya katılan ailelerin bakış açısının ortaya koyulması ve bu hizmet modelinin toplum içindeki yeri ve önemine dair ipuçları elde edilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda; koruyucu aile hizmet modelinin katılımcılar tarafından nasıl algılandığı, katılımcıların koruyucu aile olmaya ilişkin düşünceleri, koruyucu aile hizmetinin yaygınlaştırılmasının ilişkin görüş ve önerilerinin belirlenmesi ve bu hizmet modeline ilişkin nitelikli bir yaygınlaşma ile birlikte literatüre ve daha sonra yapılacak olan çalışmalara katkı sağlanması hedeflenmektedir.

Size yöneltilen sorulara gerçek duygularınızı ve düşüncelerinizi yansıtabilecek şekilde yanıt vermeniz araştırmanın sonuçları açısından büyük öneme sahiptir. İhtenlikle vereceğiniz yanıtlar bu çalışmaya en büyük katkıyı sağlayacaktır. Görüşmeler gizlilik esasına dayalı gerçekleştirilecek olup verdiğiniz bilgiler bilimsel etik ilkeler çerçevesinde değerlendirilecektir. Araştırmaya katılımınız gönüllülük esasına dayalı olmakla birlikte sizden herhangi bir ücret talep edilmeyecek ve sizlere herhangi bir ek ödeme yapılmayacaktır.

Çalışmaya yapacağınız katkılardan dolayı şimdiden çok teşekkür ederiz.

Araştırmacı

Sinem KİBAROĞLU
Karabük Üniversitesi
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü
Sosyal Hizmet Anabilim Dalı
Yüksek Lisans Öğrencisi

Danışman

Doç. Dr. Oğuzhan ZENGİN
Karabük Üniversitesi
İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi
Sosyal Hizmet Bölümü

KİŞİSEL BİLGİ FORMU

1. Cinsiyetiniz: Kadın () Erkek ()

2. Yaşınız:

3. Öğrenim/Eğitim Durumu: İlkokul Mezunu () Ortaokul Mezunu () Lise Mezunu ()
Ön Lisans Mezunu () Lisans Mezunu () Yüksek Lisans Mezunu ()

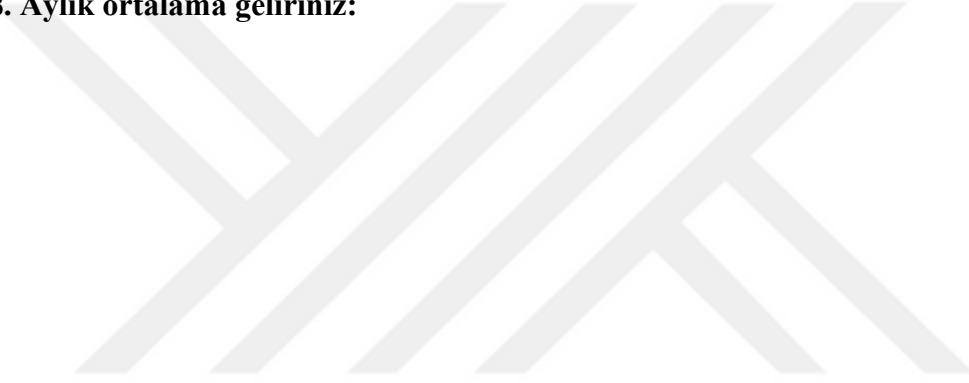
4. Mesleğiniz:

5. Kaç yıldır evlisiniz:

6. Varsa çocuk sayınız:

7. Çocuk/çocukların yaşları:

8. Aylık ortalama geliriniz:

YARI YAPILANDIRILMIŞ DERİNLEMESİNE GÖRÜŞME FORMU

- 1. Çocuk sahibi olmak hakkında ne düşünmektesiniz?**
- 2. Başka bir çocuğunun bakım ve gözetimini sağlamak konusundaki düşünceleriniz nelerdir?**
- 3. Korunmaya ihtiyacı olan çocuk kavramını sizin için ne ifade etmektedir?**
- 4. Ülkemizde korunmaya ihtiyacı olan çocuklara yönelik sunulan hizmetler hakkında neler bilmektesiniz?**
- 5. Koruyucu aile hizmet modeli hakkında neler düşünmektesiniz?**
- 6. Koruyucu aile olma yönündeki düşünceleriniz nelerdir?**
- 7. Ülkemizde koruyucu aile hizmet modelinin yaygınlığı hakkındaki düşünceleriniz nelerdir?**
- 8. Koruyucu aile hizmetlerinin yaygınlığının arttırılmasına yönelik düşünce ve önerileriniz nelerdir?**
- 9. Eklemek ya da paylaşmak istediğiniz başka bir şey var mı?**

EK 2: Etik Kurul Onayı

Tarih ve Sayı: 26.03.2021 - E.21111

T.C.
KARABÜK ÜNİVERSİTESİ REKTÖRLÜĞÜ
Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulu

Sayı : E-78977401-050.02.04-21111
Konu : Etik Kurul Kararları

Sayın Doç. Dr. Oğuzhan ZENGİN

İlgi : 08.03.2021 tarihli ve 16810 sayılı dilekçe.

Üniversitemiz Sosyal ve Beşeri Bilimler Araştırmaları Etik Kurulunun 25/03/2021 tarih ve 2021/03-05 sayılı kararı yazımız ekinde sunulmuştur.

Bilgilerinizi ve gereğini rica ederim.

Prof. Dr. Elif ÇEPNİ
Kurul Başkanı

Ek:Etik Kurul Kararı (1 sayfa)

Bu belge, güvenli elektronik imza ile imzalanmıştır.

Belge Doğrulama Kodu: BENN5MVP9

Belge Doğrulama Adresi: <https://www.turkiye.gov.tr/karabuk-universitesi-ebys>

Adres: Karabük Üniversitesi Demir Çelik Kampüsü Merkez/Karabük

Telefon: 444 0478

e-Posta: iletisim@karabuk.edu.tr

İnternet Adresi: <http://www.karabuk.edu.tr>

Kep Adresi: karabukuniversitesi@hs01.kep.tr

Bilgi için: Nebahat IŞIK
Unvanı: Bilgisayar İşletmeni

EK 3: Gönüllü Onam Formu

KATILIMCILAR İÇİN GÖNÜLLÜ ONAM FORMU

Sayın Katılımcı;

Karabük Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü Doç. Dr. Oğuzhan ZENGİN danışmanlığında yüksek lisans öğrencisi Sinem KİBAROĞLU tarafından Çankırı ilinde yürütülen “Koruyucu Aile Olma Şartı Sağlayan Eşlerin Koruyucu Aile Hizmet Modeline İlişkin Görüşleri” adlı araştırmaya davet ediyoruz. Bu araştırmaya katılıp katılmama kararını vermeden önce, araştırmanın niçin ve nasıl yapılacağı hakkında sizleri bilgilendirmemiz gerekmektedir. Bu nedenle bu formun okunup anlaşılması büyük önem taşımaktadır. Eğer anlayamadığınız ve sizin için açık olmayan şeyler varsa, ya da daha fazla bilgi edinmek isterseniz sorular sorabilirsiniz. Araştırmaya katılmayı kabul ettiğiniz takdirde, gerekli yerlerin tarafınızca doldurup imzalandığı bu formun bir kopyası saklamanız için size verilecektir.

Yapılan bu araştırma ile çocuğun yüksek yararı açısından oldukça büyük öneme sahip olan koruyucu aile hizmet modeline yönelik gerçekleştirilecek olan derinlemesine görüşmeler ile Çankırı ilinde yaşayan ve araştırmaya katılan ailelerin bakış açısının ortaya koyulması ve bu hizmet modelinin toplum içindeki yeri ve önemine dair ipuçları elde edilmesi amaçlanmaktadır. Bu amaç doğrultusunda; koruyucu aile hizmet modelinin katılımcılar tarafından nasıl algılandığı, katılımcıların koruyucu aile olmaya ilişkin düşünceleri, koruyucu aile hizmetinin yaygınlaştırılmasının ilişkin görüş ve önerilerinin belirlenmesi ve bu hizmet modeline ilişkin nitelikli bir yaygınlaşma ile birlikte literatüre ve daha sonra yapılacak olan çalışmalara katkı sağlanması açısından önemlidir.

Araştırmaya katılımınız tamamen gönüllülük esasına dayanmaktadır. Çalışmaya katılmama veya katıldıktan sonra herhangi zamanda çalışmadan ayrılma hakkına da sahipsiniz. Her iki durumda da herhangi bir yaptırım kesinlikle söz konusu olmayacaktır. Görüşme süresi katılımcılara göre farklılık göstermekle birlikte ortalama 1 saat sürmesi beklenmektedir. Görüşme esnasında ifade edeceğiniz bilgilerin doğru bir şekilde yazıya aktarılabilmesi için ses kayıt cihazı kullanılması gerekmektedir. Ses kayıt cihazı izin vermeniz dahilinde kullanılacak, izniniz olmadan ses kaydı

alınmayacaktır. Görüşmelerden elde edilen veriler isminiz gizlenerek ve kişilik haklarınız gözetilerek kişisel bilgilerinize yer verilmeksizin yalnızca araştırma kapsamında yayın amacı ile kullanılacaktır. Bu bakımdan yapılan çalışma sizin açınızdan herhangi bir risk oluşturmayacaktır. Çalışmanın amacına uygun olarak yürütülebilmesi için size yönlendirilen soruları içtenlikle cevaplamanız araştırma sonuçları açısından oldukça büyük öneme sahiptir. Görüşmeler kendinizi rahat hissedeceğiniz ortamlarda sizlere uygun zamanlarda gerçekleştirilecek olup görüşme öncesinde, esnasında ya da sonrasında sorularınız olması halinde açık bir şekilde cevaplandırılmaya özen gösterilecektir.

Katılımcı Beyanı:

Bana yapılan bilgilendirmeyi dikkatli bir şekilde okudum. Araştırma süreci hakkında gerekli bilgilendirmeler sözlü ve yazılı olarak yapıldı. Araştırmacı tarafından gönüllülük ve gizlilik konusunda gerekli bilgilendirmeler yapılarak elde edilen verilerin bilimsel amaçlı kullanılacağı ve yayınlanabileceği konusunda bilgilendirildim. Gönüllülük esasına dayanan bu çalışmanın tüm gerekliliklerinden haberdar edildim ve araştırmaya katılmayı kabul ediyorum.

Katılımcının;

Adı/Soyadı:

Adres:

Telefon:

İmza:

Araştırmacının;

Adı/Soyadı:

Adres:

Telefon

İmza:

ÖZGEÇMİŞ

Sinem KİBAROĞLU, ilköğretimini Bayramören ilçesinde tamamladıktan sonra 2010 senesi itibariyle Çankırı Anadolu Lisesi'nde eğitimine devam etti. 2014 yılında Çankırı Anadolu Lisesi'nden mezun oldu. Aynı sene Selçuk Üniversitesi Sosyal Hizmet Bölümü'nü kazandı ve 2018 yılında mezun oldu. 2019 yılında Karabük Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Sosyal Hizmet Anabilim Dalında yüksek lisans eğitimine başladı. 2019 yılı Temmuz ayı itibariyle Çankırı'da Korgun Çocuk Evleri Sitesi Müdürlüğü'nde sosyal çalışmacı olarak çalışmaya devam etmektedir.

